

ΦΩΚΙΩΝΟΣ Β. ΒΟΥΣΒΟΥΝΗ

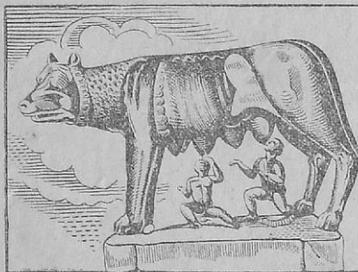
ΟΥΕΡΓΙΑΤΟΥ ΑΙΝΕΙΑΣ

ΕΡΡΙΚΟΥ Α. ΣΚΑΣΣΗ

ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ ΕΝΥΠΝΙΟΝ ΣΚΙΠΙΩΝΟΣ

ΖΑΦΕΙΡΙΟΥ Ν. ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ

ΟΡΑΤΙΟΥ ΩΔΑΙ

Οργανισμός Εκδοσεώς Σχολικών Βιβλίων
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1955

Εἰς Γαδαρείαν

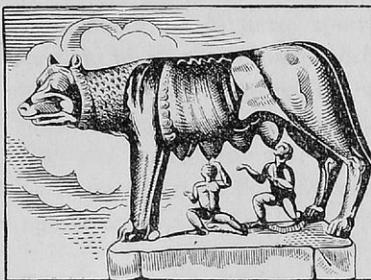
ΟΥΕΡΓΙΛΙΟΥ ΑΙΝΕΙΑΣ
(ΕΚΛΟΓΑΙ)

17325

ΧΑΙΕΙΑ ΑΝΕΙΑ
ΟΥΛΙΤΡΕΥΟ
ΚΑΤΟΔΗ

ΦΩΚΙΩΝΟΣ Β. ΒΟΥΣΒΟΥΝΗ

ΟΥΕΡΓΙΛΙΟΥ ΑΙΝΕΙΑΣ
(ΕΚΛΟΓΑΙ)

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1955

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΦΙΔΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΣΟΝ

ΟΥΕΡΒΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

(ΕΚΔΟΣΙΑ)

ΜΟΙΛΑΙΑ ΒΙΒΛΙΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΔΙΑΤΕΧΝΗΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Βίος τοῦ Οὐεργιλίου

Ο Πόπλιος Οὐεργύλιος (ἢ Βεργίλιος) Μάρων (P. Vergilius Maro) ἐγεννήθη τὴν 15ην ὁκτωβρίου τοῦ 70 π. Χ. εἰς τὰς Ἀνδεις, χωρίον πλησίον τῆς Μαντούης, πόλεως τῆς πέραν τοῦ Πάδου Γαλατίας, ἀπὸ γονεῖς ἀγρότας ἔχοντας τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Ὁ πατὴρ τοῦ Οὐεργιλίου εὐπορήσας ἐν τῷ μεταξὺ ἀπὸ τὰς γεωργικὰς, κτηνοτροφικὰς καὶ μελισσοκομικὰς ἐργασίας του ἀπέστειλε τὸν γενέντα εἰς ἡλικίαν δώδεκα ἑτῶν εἰς τὴν γειτονικὴν πόλιν τῆς Κορεμώνης, ἵνα λάβῃ τὴν πρώτην παιδευσιν. Ἐν Κορεμώνῃ δὲ οὐεργύλιος ἔμεινε μέχρι τοῦ δεκάτου ἔτους ἔτους τῆς ἡλικίας του καὶ ἀπῆλθεν ἔπειτα εἰς Μεδιόλανον δι' εὐρυτέρας σπουδάς. Ἐκ Μεδιολάνου δὲ μετὰ τριετίαν ἀπῆλθεν εἰς Ρώμην, ὅπου ἐμάθητευσε παρὰ τῷ ὄνομαστῷ οητοροδιδασκάλῳ Ἐπιδίῳ, ἐδιδάχθη δὲ τὴν φιλοσοφίαν ὑπὸ τοῦ ἐπικουρείου φιλοσόφου Σίρωνος. Οὐδεμίαν κλίσιν ἥσθιαντο πρὸς τὴν οητορικήν. Ἐπιστρέψας εἰς τὰς Ἀνδεις ἤσχολετο εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν καλλιέργειαν τῶν κτημάτων του, ἀποφεύγων τὸν πολιτικὸν βίον, ἔνεκα τῆς φυσικῆς του δειλίας καὶ τῆς ἀσθενικῆς κράσεώς του.

Τὰ πρῶτα ἔργα του

Εἰς τὴν νεανικὴν ἡλικίαν ἐφιλοπόντησε τὰ πρῶτα ποιητικά του δοκίμια, ἐλαφροῦ καὶ παιγνιώδους περιεχομένου ποιημάτια, **Κατὰ Λεπτὸν** (Catalepton) ἐπιγραφόμενα. Ἀπὸ τὰ σφέζόμενα ταῦτα καὶ εἰς αὐτὸν ἀποδιδόμενα ποιημάτια δλίγα εἶναι ἐκεῖνα τῶν δοπίων ἀνατίροητος εἶναι ἡ γνησιότης. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐγίνετο γνωστὸς εἰς τὸν κύκλον τῶν ἀρίστων κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ποιητῶν καὶ λογοτεχνῶν, τοῦ Λ. Οὐαρίου, Πλωτίου Τούκτα, Κοϊντυλίου Οὐάρου καὶ ἄλλων, οἵτινες ἦξιοῦντο τῆς φιλίας καὶ προστασίας τοῦ Μαικήνου, τοῦ

γνωστοῦ φιλομούσου καὶ πιστοῦ συμβούλου τοῦ Ὁκταβιανοῦ. Περὶ τὸ 43 π.Χ. ὁ Οὐεργίλιος ἐσχετίσθη μὲ τὸν διοικητὴν τῆς πέραν τοῦ Πάδου Γαλατίας, τὸν Ἀσίνιον Πολλίωνα, ἀνδρα πολὺ ἐπιφανῆ καὶ λογώτατον. Μετὰ τὴν ἐν Φιλίπποις μάχην (42 π.Χ.) ἔγινε διανομὴ τῶν γαιῶν τῆς Ἰταλίας στερήσασα ἐπὶ τινα χρόνον καὶ τὸν Οὐεργίλιον τῆς ἰδίας αὐτοῦ περιουσίας. Πράγματι τὸ 41 π.Χ. ὁ Ὁκταβιανὸς ἀπέστειλε τοὺς παλαιμάχους στρατιώτας, δπως καταλάβουν τοὺς ἀγροὺς τῆς Κρεμώνης· καὶ ἐπειδὴ οὗτοι δὲν ἔξηρεσαν πρὸς πλήρωσιν τῶν ἐπιθυμιῶν ὅλων, οἱ παλαιμάχοι κατέλαβον αὐθαιρέτως ὅλως καὶ κατ’ ἰδίαν γνώμην καὶ τοὺς γειτονικοὺς ἀγροὺς τῆς Μαντούης καὶ οὕτω τοῦ ποιητοῦ τὸ κτῆμα περιῆλθεν εἰς χεῖρας Κλαυδίου τινός. Ἀλλ ὁ Οὐεργίλιος εἰς Ρώμην ἐλθὼν κατώρθωσε παρὰ τὸ Ὁκταβιανὸν νὰ ἀνακτήσῃ αὐτό. Τὸ ἑπόμενον ἔτος (40 π.Χ.) μετὰ τὸν παρὰ τὴν Περουσίαν πόλεμον ὁ ποιητὴς δριστικῶς ἀπώλεσε τὴν περιουσίαν· ἀλλ ὁ Ὁκταβιανὸς εὐνοϊκώτατα διακείμενος πρὸς τὸν ποιητήν, τῇ μεσολαβήσει καὶ τοῦ Μακήνου, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς ξημίας κτῆμα ἐν Καμπανίᾳ. Ἀπὸ τὸ 38 π.Χ. ἀποχωρεῖ ὁ ποιητὴς εἰς τὴν Καμπανίαν καὶ διατρίβει εἰς τὴν Νεάπολιν, σπανίως δὲ ἔχεται εἰς τὴν Ρώμην. Τὸ 19 π.Χ. ἐπιχειρεῖ ταξίδιον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ Ἀσίαν σκοπεύων νὰ μείνῃ ἵκανὸν χρόνον, διὰ νὰ περιηγηθῇ τοὺς τόπους, ὅπου είχον λάβει χώραν τὰ γεγονότα, διὰ τὰ ὅποια ὅμιλει εἰς τὸ ποίημα, τὸ ὅποιον τότε ἐφιλοτέχνει, ὁ σκοπός του ὅμως δὲν ἐπετεύχθη, διότι ὁ ποιητὴς εἶχεν ὑγείαν ἐπισφαλῆ. Εἰς τὰς Ἀθήνας ενδίσκει τὸν Αὔγουστον ἀρτίως ἐπανακάμψαντα ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν καὶ ὑπὸ τούτου πείνεται νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Εἰς τὰ Μέγαρα ὅμως προσβάλλεται ὑπὸ ἥλιασεως. Μολονότι δὲ ἐπύρεσσε, δὲν ἥθελησε νὰ διακόψῃ τὸ ταξίδιον καὶ ἡ νόσος του ἐπεδεινώθη κατὰ τὸν πλοῦν. Ἀποβιβασθεὶς εἰς τὸ Βρινδήσιον ἀπέθανε μετ’ ὀλίγον τῇ 22ῃ Σεπτεμβρίου τοῦ 19 π.Χ. Τὰ δοτᾶ του μετεφέρθησαν εἰς Νεάπολιν καὶ ἐτάφησαν ἐκεῖ, χαραχθέντος ἐπὶ τοῦ τάφου του τοῦ ἔντης διστίχου, δπερ λέγεται ὅτι αὐτὸς ἐποίησε μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του:

Mantua me genuit; Calabri rapuere; tenet nunc
Parthenope: cecini pascua, rura, duces.

Δηλαδή: ἡ Μάντουα μὲ ἐγέννησεν, οἱ Καλαβροὶ (τὸ Βρεντήσιον) μὲ ἀφήρπασαν, νῦν μὲ κατέχει ἡ Παρθενόπη (ἡ Νεάπολις): ἔψαλα βοσκάς (βουνοκοικὰ ποιήματα), ἀγροὺς (γεωργικά), ἡγεμόνας (ἥρωϊκὸν ἔπος).

Τὰ Βουκολικά. Μετὰ τὰ ποιημάτια ἔκεινα, τὰ **Κατὰ Λεπτὸν καλούμενα**, τὸ πρῶτον λόγου ἄξιον ἔογον τοῦ Οὐεργιλίου εἶναι τὰ **Βουκολικά**, ποιηθέντα ἐντὸς τριῶν ἡτῶν (41-39 π.Χ.) καὶ εὐθὺς ὑστερον ἐκδοθέντα. Τῇ προτροπῇ τοῦ Ἀστινίου Π. ὁ Οὐεργίλιος συνέθεσε τὰ Βουκολικά, τὸ ὅποια συνήθως ^{τοῦ} Ἐκλογαῖ (Eclogae) καλοῦνται, μιμηθεὶς τὸν βουκολικὸν ποιητὴν Θεόκριτον, εἰς τὴν μελέτην τοῦ ὅποιού ηὑχαριστεῖτο, ὅτε εἰς τὴν γεννέτειράν του εὑρίσκετο, διότι διετέλει ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν ἀμέσων καὶ ζωηῶν ἐντυπώσεων τοῦ ἀγροτικοῦ καὶ ποιμενικοῦ βίου. Εἰς τὰ Βουκολικὰ δὲν παρατηρεῖ τις τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν χάριν τοῦ Θεοκρίτου, ἀλλὰ τὸ τεχνικόν. Λόγοι ἀπρόσφοροι εἰς τὰ πρόσωπα ἐμβάλλονται, διότι δὲν δίδεται προσοχὴ εἰς τὴν ψυχολογίαν, ἥ δὲ γλῶσσα πλησιάζει πολὺ τὴν γλῶσσαν λυρικοῦ καὶ ἐπικοῦ ποιητοῦ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Θεόκριτον, διστις μετεχειρίσθη τὴν γλῶσσαν τῶν ἀγροδιαίτων ἀνθρώπων.

Τὰ Γεωργικά. Μετὰ τὰ Βουκολικὰ ἔποίησε τὰ **Γεωργικὰ** τῇ προτροπῇ τοῦ Μαικήνου, θελήσαντος νὰ γεννήσῃ παρὰ τοῖς Ρωμαίοις τὴν ἀγάπην πρὸς τὰς ἀγροτικὰς ἔργασίας. Τὰ **Γεωργικά**, διὰ τὴν σύνθεσιν τῶν ὅποιων ἐδαπάνησεν 7 ἔτη (μέχρι τοῦ 30 π.Χ.), ἀποτελοῦνται ἀπὸ τέσσαρα βιβλία διαλαμβάνοντα περὶ γεωργίας, δενδροκομίας, κτηνοτροφίας καὶ μελισσοτροφίας, εἶναι δὲ ποίημα διδακτικόν. Εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ ποιήματος εἴχε πρὸ διφθαλιῶν τὸν Ἡσίοδον (^{τοῦ} Εργα καὶ ^{τοῦ} Ημέραι). Ἀλλὰ τὴν ὕλην, τὴν ὅποιαν αὐτὸς ὁ ἀγροτικὸς βίος παρέσχεν εἰς τὸν ποιητήν, ἐδανείσθη οὗτος καὶ ἐξ ἀλλων Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων : ^{τοῦ} Αριστοτέλους, Θεοφράστου, Λουκρητίου, Κάτωνος, Οὐνάρρωνος. Τὰ δανεισθέντα δὲ οὕτω σαφῶς συνέταξε καὶ τόσον συνετῶς πρὸς τὸν βίον τῶν Ρωμαίων προσήθμοισε, μὲ τόσας ποιητικὰς ἴδεας ἐλάμπουντε καὶ μὲ τόσην κομψότητα λόγου ἐκόσμησεν, ὥστε κατώρθωσε νὰ ἀποφύγῃ τὴν ψυχορότητα καὶ ξηρότητα τὴν σύμφυτον εἰς τὰ διδακτικὰ ποιήματα.

Ἡ Αἰνειάς. ^{τοῦ} Απὸ τοῦ 29 π.Χ. ἀσχολεῖται περὶ τὴν συγγραφὴν σπουδαιωτέρου καὶ ἀξιολογωτέρου, ἅμα δὲ καὶ δυσχερεστέρου ἔογον, τῆς **Αἰνειάδος**, καθλίστου ἐθνικοῦ ἔπους. Οἱ Ρωμαῖοι δὲν εἶχον κύκλον τινὰ δημοτικῶν συλλογῶν δυνάμενον νὰ ὑποβοηθήσῃ τὴν ἐπικήν διάνοιαν, ἐπειδὴ δὲ ἦσαν τυπικὰ καὶ θετικὰ πνεύματα δὲν ἐγνώριζον

τὴν διασκέδασιν ἀπὸ διήγησιν ἀναμεμειγμένην μὲ μύθους καὶ ἴστορι-
κὰς παραδόσεις.⁵ Εξ ἄλλου ἡ γλῶσσά των, λίαν κατάλληλος διὰ τὴν
εὐγλωττίαν καὶ τὰς τοῦ δημοσίου βίου πράξεις, ἥκιστα πρόσφορος ἦτο
εἰς τὴν ἐλευθέραν κίνησιν, ἵνα ἀπαιτεῖ ἡ ἐπική διήγησις. Οἱ Ρωμαῖοι
ἥρωισαν νὰ ἀγαποῦν τὴν ἐπικήν ποίησιν τότε, ὅτε εἰς τὴν Ρώμην,
κοντὰ εἰς τὰ ἄλλα ἐκ τῆς Ἑλλάδος λάφυρα, ἔκόμισαν καὶ τὰ μνημεῖα
τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας.⁶ Αλλ' ἀπὸ τοὺς πρώτους ἐπικοὺς ποιητάς
των ἄλλοι μὲν μεταφράζουν ἡ μιμοῦνται τοὺς Ἑλληνας, ἄλλοι δὲ εἶναι
χρονογράφοι ἀπλοῖ καὶ ἀτεχνοί παρουσιάζοντες ἔογα θελγάτους καὶ
χάριτος ἄμιοις⁷ εἰς τὸν Οὐεργύλιον ἐπεφύλασσεν ἡ μοῖρα νὰ λάβῃ τὴν
δάφνην τῆς ἐπικῆς ποιήσεως, ἀφ' οὗ κατώρθωσεν οὗτος νὰ συνενώσῃ
τὴν ἐποποίεαν τὴν μυθολογικὴν μὲ τὴν ἴστορικὴν καὶ νὰ ποιήσῃ ἔπος
ἔθνικόν. Η Ἀλνειάς, εἰς 12 βιβλία διηρημένη, εἶναι τὸ μόνον ποίημα,
μὲ τὸ δόπον τόσον πολὺ ἐφημίσθη διητής⁸ ὅντως ἡ ὑπόθεσίς του,
ἡ ἐγκατάστασις τοῦ Ἀλνείου εἰς τὴν Ἰταλίαν μετὰ πολλὰς πλάνας, εἶναι
καλλίστη. Εξέλεξε δὲ τοιαύτην ὑπόθεσιν διητής⁹ διὰ τὴν
ἀρχαίαν φήμην τοῦ ἥρωος, ἄλλὰ καὶ διότι ἥπτιζεν διὰ συμβάλλη¹⁰
πολὺ εἰς δόξαν καὶ κραταίωσιν τῆς τότε ἀναφανείσης μοναρχίας τοῦ
Αὐγούστου¹¹ ἔμελλε νὰ δοξασθῇ τοιουτορόπως ἡ γενεὰ τῶν Ἰουλίων,
γινομένου πολλοῦ λόγου περὶ τοῦ Ἰουλίου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλνείου.¹²
Ἐπειτα εἰς τὴν Ἀλνειάδα ὑμνεῖται τὸ μεγαλεῖον τοῦ Ρωμαϊκοῦ λαοῦ
ὑπὸ τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀλνείου, ὅστις συνδέει τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν
εύσεβειαν, τὰς δύο ταύτας μεγίστας ἀρετὰς τοῦ Ρωμαϊκοῦ¹³ Εὐθύνους.
Διὰ τὴν σύνθεσιν τῆς Ἀλνειάδος κατηγάλωσε τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου
του, ἐμμιήθη δὲ τὸν Ὁμηρον, οὔτινος τὴν μὲν Ὁδύσσειαν ἥκολού-
θησε ποιῶν τὰ ἔξ πρῶτα βιβλία, τὴν δὲ Ἰλιάδα ποιῶν τὰ ἔξ τελευταῖα,
συνάπτων οὕτω δύο κάλλη εἰς ἓν ποίημα. Παρ¹⁴ Ὁμήρῳ εὑρίσκομεν μό-
νον τὴν γνωστὴν περὶ Ἀλνείου προφητείαν τοῦ Ποσειδῶνος (Υ 306 κ.ε.):

ἢδη γάρ Πριάμου γενεὴν ἤχθηε Κροίων·
νῦν δὲ δὴ Ἀλνείαο βίη Τρώεσσιν ἀνάξει
καὶ παίδων πάδες, τοί κεν μετόπισθε γένωνται.

Οὐδαμοῦ δὲ τοῦ Ὁμήρου εὑρίσκομεν νῦν εἴστω τῆς τοῦ Ἀλνείου σχέ-
σεως πρὸς τὴν Ἰταλίαν.¹⁵ Ο Σικελιώτης ποιητὴς Στησίχορος (622-533
π.Χ.) ποιῶν τὸν Ἀλνείαν φύσαντα, ὡς φαίνεται, μέχρι τῆς Κύμης
τῆς Ἰταλίας εἶναι ὁ πρῶτος, ὅστις μνημονεύει πλοῦν τοῦ Ἀλνείου ἔξω

τῆς Τρωικῆς χώρας.³ Άπο τοὺς περὶ τὸν Ζον π.Χ. αἰῶνα ἀκμάσαντας ἴστοριογράφους Καλλίαν καὶ Τίμαιον συνάπτεται ὁ Αἰνείας πρὸς τὸ Λάτιον.⁴ Άπο τὰ μέσα δὲ τοῦ 4ου π. Χ. αἰῶνος εἰσεχώρησεν ὁ περὶ τοῦ Αἰνείου μῆνος εἰς τὴν Ρώμην· ἦτο δὲ ἀρκετὰ γνωστὸς ἐπὶ τοῦ πρώτου Καρχηδονικοῦ πολέμου, διότι ὁ ποιητὴς Ναίβιος εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἔπους του *Bellum Poenicum* διηγεῖται τὴν φυγὴν τοῦ Αἰνείου μετὰ τοῦ πατρός του, τὰς ἐν τῷ πόντῳ πλάνας, τὴν ἐν Καρχηδόνι ὑποδοχὴν καὶ τὴν εἰς Λάτιον ἄφεξιν.

Ἡ Ρώμη κατόπιν μακρῶν καὶ αἰματηρῶν ἀγώνων εὑρίσκετο εἰς τὸ ἀνώτατον σημεῖον τῆς δόξης καὶ τοῦ μεγαλείου ἀρχουσα πλέον τοῦ κόσμου, οἱ δὲ Ρωμαῖοι ἐπίστευν ὅτι τοῦτο ὡφείλετο εἰς ἀόρατόν τινα δύναμιν, εἰς θείαν μοῖραν προστατεύουσαν αὐτοὺς (*fortuna urbis*).⁵ Τῆς καθολικῆς ταύτης πίστεως ἥκα καὶ ἔρμηνεία γίνεται ὁ Οὐεργίλιος ἐν τῇ Αἰνειάδι, ἡ δοία εἶναι διαπεποτισμένη μὲ τὴν πίστιν αὐτήν.

Κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ περὶ τοῦ Αἰνείου μύθου ὁ ποιητὴς ἐν τῇ συναρμογῇ τοῦ ἴστορικοῦ καὶ μυθολογικοῦ στοιχείου θέλει νὰ δείξῃ, ὅτι, ὅπως δ ἀφανισμὸς τῆς ἐν Ἀσίᾳ Τροίας, τοιουτορόπως καὶ ἡ ἀνάστασις αὐτῆς ἐν Ἰταλίᾳ, ἦτοι ἡ κτίσις τῆς Ρώμης, εἶναι ἔργον τῶν θεῶν.⁶ Ἡ θεία πρόνοια ἥθελησεν οὕτως ὅστε ἡ πρώτη ἀρχὴ τῆς Ρώμης νὰ συνδεθῇ μὲ τὴν ἐν Ἰταλίᾳ ἀποίκησιν τῶν Τρώων, ἀφ' ὃν θὰ προέλθουν οἱ Ρωμαῖοι, οἵτινες περιωμένον εἶναι νὰ ἀρξουν τοῦ κόσμουν.⁷ Οργανον τῆς θείας ταύτης προνοίας ἡ εἰμαρμένης (*fatum* ἢ *fata*) εἶναι τοῦ ποιήματος ὁ ἥρως, ὁ Αἰνείας.⁸ Ακολουθεῖ οὗτος τὴν ὁδόν, τὴν δοίαν τοῦ χαράσσει τὸ πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ τὸ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καθῆκον. Καὶ δὲν ὑπάρχει δι⁹ αὐτὸν κώλυμα τόσον ἴσχυρὸν ὥστε νὰ τὸν ἀποτρέψῃ ἀπὸ τὴν ὁδὸν αὐτήν. Αἱ συμφοραὶ καὶ οἱ κίνδυνοι συντελοῦν εἰς τὸ νὰ κρατύνουν τὸν χαρακτηρά του.¹⁰ Ενίοτε φαίνεται διστάζων καὶ ἀθυμῶν πρὸ τῶν κινδύνων καὶ τῶν συμφορῶν.¹¹ Αλλ' ὁ δισταγμὸς καὶ ἡ ἀθυμία εἶναι πρόσκαιρος· ἡ διηνεκῆς ὑπακοὴ εἰς τὴν θείαν ἀποστολήν του, ἥτις καὶ πᾶσαν ἐνέργειάν του ωυθμίζει, κρατεῖ ἐν τέλει πάσης λιποψυχίας. Πᾶσαι αἱ ἀρεταὶ τοῦ ἥρωος συνοψίζονται εἰς τὴν εὐσέβειαν, τὴν λέξιν δὲ *pietatem* (=εὐσέβειαν) μεταχειρίζεται ὁ ποιητὴς, ὅταν τὰς ἀρετὰς τοῦ ἥρωος συνοψίζῃ.

Ο ποιητὴς εὐάσθητος ὃν καὶ εὐγενῆς διαπρέπει εἰς τὴν ἔκφρασιν τῆς φιλίας, τοῦ ἔρωτος, τῆς εὐγνωμοσύνης, τῆς υἱικῆς εὐσεβείας καὶ εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν τῶν γυναικῶν.

‘Ο Οὐεργύλιος ἐδαπάνησεν ἔνδεκα ἔτη εἰς τὴν σύνθεσιν τῆς Αἰνειάδος, ἥτις ἐκίνησε τὸν θαυμασμὸν τῶν συγχρόνων. ‘Ο Προπέρτιος, 2, 34, 61, λέγει : Cedite, Romani scriptores, cedite, Graii, nescio quid maius nascitur Iliade (ὑποχωρήσατε, Ρωμαῖοι συγγραφεῖς, ὑποχωρήσατε, Ἐλληνες, ἀγνοῶ τί μεγαλύτερον τῆς Ἰλιάδος γεννᾶται).

‘Η Αἰνειάς διὰ τὸν πρόωρον θάνατον τοῦ ποιητοῦ ἔμεινεν ἀνεπεξέργαστος. Αὐτὸς οὗτος ὁ ποιητὴς ἔχων συνείδησιν τῶν ἀτελειῶν τοῦ ἔργου παρήγγειλεν εἰς τὸν Οὐάριον, ὅτε ἀπήρχετο ἐξ Ἰταλίας, νὰ καύσῃ τὸ χειρόγραφον, ἐὰν ἐν τῷ μεταξὺ ἥθελεν ἀποθάνει πρὸ τῆς τελείας ἐπεξέργασίας τοῦ ποιήματος. Εἰς Βρεντήσιον δέ, ὅτε ἔμελλε νὰ ἀποθάνῃ, ἀπῆτησε νὰ τοῦ δοθῇ τὸ χειρόγραφον, δπως τὸ καύσῃ αὐτός. ‘Η ἀπάτησίς του εὐτυχῶς δὲν ἔξεπληρώθη.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ οἱ φίλοι του Οὐάριος καὶ Τούκκας προέβησαν εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς Αἰνειάδος, ὅπως ἀκριβῶς κατέλιπεν αὐτὴν ὁ ποιητής, ἐκτελοῦντες ἐντολὴν τοῦ Αὔγούστου. Οὕτω βλέπομεν εἰς τὴν Αἰνειάδα ἀτελεῖς περὶ τοὺς 57 στίχους· τούτους βεβαίως ἐσκόπευεν ὁ ποιητὴς νὰ συμπληρώσῃ, ὅτε θὰ ἐπεξειργάζετο τελικῶς τὸ ἔργον. Παρὰ ταῦτα ἡ Αἰνειάς παραμένει ἐν τῶν ἀρίστων ἔργων τῆς Ρωμαϊκῆς καὶ τῆς παγκοσμίου Λογοτεχνίας.

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΤΗΣ ΑΙΝΕΙΑΔΟΣ

Βιβλίον Ι. ‘Ο ποιητὴς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἔπους δι’ δλίγων ἐν τῷ προσοιμίῳ εἰπών, ἀφ’ οὗ ἐπικαλεῖται τὴν Μοῦσαν νὰ εἴπῃ τὰς αἰτίας, διὰ τὰς δύοις ὁ Αἰνείας, ἀνὴρ εὐσεβῆς, ὑπέστη πολλὰς συμφορὰς καὶ περιπτείας, μέλλων νὰ γίνη ἀρχηγὸς τοῦ γένους τῶν Λατίνων, ἔχοντας τὸ θέμα καὶ λέγει τὰ κατὰ τὴν δογὴν καὶ τὸ μῖσος τῆς θεᾶς Ἡρας κατὰ τῶν Τρώων καὶ τὰ ἐπακολουθήματα τῆς δογῆς. Τὴν πόλιν Καρχηδόνα, ἀπέναντι τῆς Ἰταλίας καὶ τῶν στομίων τοῦ Τιβέρεως κειμένην, θέλει ἡ ‘Ἡρα νὰ καταστήσῃ κυρίαρχον τοῦ κόσμου. Βλέπει αὖτη στόλον ἐκ τῆς Σικελίας ἀποπλέοντα· εἶναι ὁ στόλος τοῦ Αἰνείου, ὃν ἡ μοῖρα ἔχει δοίσει νὰ θεμελιώσῃ ἐν Ἰταλίᾳ πράτος μέλλον νὰ καταστρέψῃ τὴν ἔξαιρετικὰ εὐνοούμενην πόλιν της Καρχηδόνας. ‘Ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ στόλου τούτου τὸ παλαιὸν τῆς ‘Ἡρας πάθος ἀναγεννᾶται καὶ σπεύδει πρὸς τὸν Αἴολον, ὃν πείθει μὲ παράκλησιν ἀξιωματὴν καὶ μὲ

σαγηνευτικάς ὑποσχέσεις νὰ ἀπολύσῃ τοὺς ἀνέμους. Ὁ Εγείρεται τότε σφοδρὰ τρικυμία· τὰ πλοῖα τοῦ Αἰγαίου διασκορπίζονται, τινὰ δὲ φαίνονται καταποντισθέντα. Ὅλας ὁ Ποσειδῶν, ἃνευ τῆς διαταγῆς τοῦ ὄποιου ἡ τρικυμία ἔγινε, καταπαύει τὴν τρικυμίαν καὶ ἐπανάγει τὴν γαληνήν.

Οι Τρῶες ἐκ τῆς τρικυμίας παρασυρθέντες εἰς ἄγνωστόν τινα τῆς Λιβύης ἀκτὴν προσορμίζονται ἔκει εἰς ἀσφαλῆ δρμον. Ἡ Ἀφροδίτη πονοῦσα διὰ τοὺς δεινοπαθοῦντας Τρῶας παραπονεῖται εἰς τὸν Δία διὰ τὸν δίδικον αὐτὸν κατατρεγμὸν τῶν Τρώων· ἀλλ' ὁ Ζεὺς καθηγούχαζει αὐτὴν ὑποσχόμενος λαμπρὸν τὸ μέλλον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν καταδιωκομένων Τρώων, οἱ δποῖοι θὰ γίνουν ἰδουταὶ κράτους μέλλοντος γὰ ἄρξη τῆς οἰκουμένης ἀπεριορίστως.

Τὴν ἐπομένην δὲ ἀρχηγὸς Αἰνείας συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν Ἀχάτην ἔξερχεται εἰς ἔξερεύνησιν τοῦ τόπου. Κυνηγέτις ὡραιοτάτη, λυτὴν ἔχουσα τὴν κόμην καὶ τὸ τόξον ἐπὶ τοῦ ὕμου φέρουσα, πληροφορεῖ τὸν Αἰνείαν ὅτι εὐρίσκεται πολὺ πλησίον πόλεως προσφάτως θεμελιωθείσης ἀπὸ τὴν Φοίνισσαν Διδώ, ἣς τὴν ἴστορίαν ἐν βραχυτάτῳ ἀφηγεῖται.¹ Επίσης δὲ ἀγγέλλει εἰς τὸν Αἰνείαν ὅτι οἱ ἑταῖροι του, οὓς θεωρεῖ ἀπολεσθέντας, θὰ ἐπιανέλθουν. Η κυνηγέτις ἥτο γὰρ μῆτη τοῦ Αἰνείου, ἡ θεὰ Ἀφροδίτη, ἣν οὔτος ἀναγνωρίζει, ὅτε αὕτη ἀπομακούνεται, ἀπὸ τὸ βάδισμά της τὸ μεγαλοπρεπές, τὸ προδίδον θεόν.

Αλνείας καὶ Ἀχάτης εἰσέρχονται εἰς τὴν πόλιν, ὅπου ὅλοι ἐγάζονται ὡς εἰς κυψέλην μέλισσαι. Εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἡρας εἰσελθόντες ἀποθαυμάζουν τὰς ζωγραφίας, ἐπεισόδια καὶ σκηνὰς ἀπὸ τὸν Τρωικὸν πόλεμον εἰκονιζούσας. Ἄναθαρροῦν, δτε ἡ βασίλισσα Διδώ μεγαλοπρεπής εἰσέρχεται εἰς τὸν ναὸν καὶ ἐπὶ θρόνου καθίσασα δικάζει. Οἱ ἑταῖροι, οὓς ὁ Αλνείας ἔθεωρει ἀπολεσθέντας, εἰσέρχονται κατ' ἔκεινην τὴν στιγμὴν εἰς τὸν ναὸν καὶ ὁ πρεσβύτερος αὐτῶν Ἰλιονεὺς διαμαρτύρεται εἰς τὴν βασίλισσαν διὰ τὴν σκληρὰν συμπεριφορὰν τῶν ὑπηκόων της πρὸς αὐτούς. Ἡ βασίλισσα δικαιολογεῖται διὰ τὴν τοιαύτην πρὸς τοὺς ἔνενος συμπεριφοράν, τὴν ὅποιαν ὑπαγορεύουν μέτρα ἀσφαλείας τοῦ ἀρτισυστάτου κράτους της, καὶ τοὺς καθησυχάζει λέγοντα, δτι εἶναι γνωστοί οἱ Τρῷες καὶ αἱ δυστυχίαι των. Εἴθε καὶ διογηγός των Αλνείας, ἐπιλέγει, νὰ εἰσῆρχετο εἰς τὴν πόλιν.

Τὴν στιγμὴν αὐτήν, σχιζομένης τῆς νεφέλης, ἥτις περιεκάλυπτε τὸν Αἰνείαν, ἀποκαλύπτει καὶ καθιστᾷ γνωστὸν ἐαυτὸν ὁ ἥρως ὁς

καὶ τὴν μέχρι τοῦδε τύχην του. Ἡ Διδώ, κατ[°] ἀρχὰς ταραχθεῖσα ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ ἥρωος, δεικνύει εἰς αὐτὸν συμπάθειαν μὲν θαυμασμὸν καὶ τὸν ὁδηγεῖ μὲ τοὺς ἑταίρους του εἰς τὰ ἀνάκτορά της, ὅπου πλούσιον καὶ μεγαλοπρεπὲς συμπόσιον γίνεται. Εἰς αὐτὸν παρίσταται καὶ ὁ Ἔρως ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ μικροῦ νιοῦ τοῦ Αἰνείου Ἀσκανίου, κομίσας δῶρα εἰς τὴν βασίλισσαν. Ἡ Διδώ λαμβάνει ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ φευδοῦς Ἰούλου, ὅπως ὀνομάζεται ὁ Ἀσκάνιος, τὰ δῶρα, ἡτοι ἐσθῆτα τῆς Ἐλένης καὶ περιδέραιον μαργαριτῶν κόροης τινὸς τοῦ Πριάμου¹ περιπτυσσομένη δὲ τὸν πλαστὸν Ἰουλὸν ἄγνοει ἥ δυστυχῆς βασίλισσα τίνα ἴσχυρὸν θεὸν εἰς τὰ στήθη της κρατεῖ. Τὸ συμπόσιον ἔξακολουθεῖ, τοῦ ἀιοδοῦ Ἱώπα μὲ τὴν λύραν του ἄρδοντος. Ἡ Διδώ δὲν ἀκούει τὸ ἄσμα, ἐρωτᾷ τὸν Αἰνείαν διὰ τὸν Πριάμον, τὸν Ἐκτορα, τὸν Ἀχιλλέα, τέλος δὲ τὸν παρακαλεῖ νὰ διηγηθῇ εἰς αὐτὴν ἐξ ἀρχῆς τὰς δυστυχίας τῆς Τροίας καὶ τὰς περιπλανήσεις του.

Βιβλίον II. Ὁ Αἰνείας τὴν παράκλησιν τῆς Διδοῦς εἰσακούων ἀρχίζει νὰ διηγήται τὰς πλάνας καὶ τὰς περιπετείας ἀπὸ τὴν ἥμέραν, καθ[°] ἦν οἱ Ἐλληνες προσποιούμενοι δτι θὰ ἀποπλεύσουν ἀπὸ τὴν Τροίαν ἀφίγονον εἰς τὴν Τρωικὴν ἀκτὴν τὸν δούρειον ἵππον. Τί ἐσήμανεν οὗτος ὁ ἵππος; ἡτο ἀφιέρωμα; ἡτο δόλος; Ὁ ιερεὺς τοῦ Ἀπόλλωνος Λαοκόων ἱκετεύει τοὺς Τρῶας νὰ μὴ εἰσαγάγουν εἰς τὴν πόλιν τὸ ὑποπτὸν τῶν ἔχθρων δῶρον· ἀλλὰ τότε ποιμένες ὁδηγοῦν νεαρὸν Ἐλληνα δέσμιον ἐνώπιον τοῦ Πριάμου. Εἶναι οὗτος δ Σίνων, ὃστις ἐπιμαρτυρόμενος πρὸς πίστωπιν τῆς ἀληθείας τῶν πλαστῶν του λόγων τὰ ἀστρα καὶ τοὺς θεούς, δι[°] ἔαυτὸν μὲν λέγει, δτι προωρισμένος εἰς θυσίαν κατώρθωσε νὰ σωθῇ φεύγων τὴν προτεραιάν τῆς θυσίας, περὶ τοῦ ἵππου δέ, δτι οἱ Ἐλληνες τὸν κατεσκεύασαν διὰ νὰ τὸν ἀφιέρωσουν εἰς τὴν Ἀθηνᾶν καὶ ἐπανορθώσουν τὴν γενομένην κλοπὴν τοῦ Παλλαδίου· ἀλλ[°] ἔλπιζον δτι τὸ μέγεθος τοῦ ἵππου θὰ ἐμποδίσῃ τὴν εἰς τὴν πόλιν εἰσαγωγήν του, διότι γνωρίζουν, δτι, ἐὰν δ ἵππος εἰσέλθῃ, ἡ Τροία θὰ φέρῃ τὸν πόλεμον ὑπ[°] αὐτὰ τὰ τείχη τοῦ Πέλοπος ἐν Ἐλλάδι.

Πιστεύσαντες οἱ Τρῶες τοὺς πλαστοὺς τοῦ δολίου Σίνωνος λόγους, ἀμα δὲ ἰδόντες τὸ πάθημα τοῦ Λαοκόντος καὶ τῶν δύο νιῶν του, οὓς ἔπνιξαν οἱ ἔκ Τενέδου ἔλθόντες διὰ θυλάσσης δύο πελώρων δράκοντες, καταρρίπτουν μέρος τῶν τειχῶν καὶ εἰσάγουν εἰς τὴν πόλιν τὸν ἵππον ὑπὸ τὰ ἄσματα νέων καὶ νεανίδων. Ὁ στόλος ἐπιστρέφει ἔκ Τενέδου

τὴν νύκτα καὶ ἐκ τοῦ ἥππου ἔξαγονται οἱ ἔχθροι. Τὸν Αἰνείαν, ἀφ' οὗ εἶδε καθ' ὑπνον τὸν Ἐκτορα, κραυγὰ ἀπελπισίας ἀκουσθεῖσαι ἀφυπνίζουν. Ἡ πόλις Τροία κατελήφθη. Εἰς αὐτὸν πλέον εἶναι ἐναποτεθεῖμένη ἡ μοῖρα τοῦ δυστυχοῦς λαοῦ· τὸν παρακολουθοῦμεν διὰ μέσου σκηνῶν σφαγῆς. Τὸ δάνακτορον τοῦ Πριάμου, τοῦ δποίου τὰς θύρας δι πέλεκυς ἔθραυσεν, οἱ πεντήκοντα νυμφικοὶ θάλαμοί του, δι βωμός, δι σκιαζόμενος ἀπὸ ἀρχαίαν δάφνην, δπου εἶχον καταφύγει ἡ Ἐκάβη καὶ αἱ θυγατέρες της, ὡς περιστεραι ἐν θυέλλῃ, μᾶς παρουσιάζονται ἐν τῷ μέσῳ δίνης καπνοῦ καὶ χειμάρρου φλογῶν. Ὁ Πρίαμος φονεύεται καὶ ἀποκεφαλίζεται παρὰ τὸν βωμὸν ὑπὸ τοῦ Πύρρου· ἡ μάντις Κασσάνδρα ἀπάγεται εἰς αἰχμαλωσίαν. Ἀλλ' ἡ Ἀφροδίτη ἀποτρέπει αὐτὸν δεικνύουσα τοὺς θεοὺς λυσσῶντας διὰ τὸν ὅλεθρον τῆς Τροίας· δι Ποσειδῶν μὲ τὴν τρίαιναν κατασκάπτει τὰ τείχη. Ἡ Ἡρα ἔιφήρος εἰς τὰς Σκαιάς Πύλας βιάζει τοὺς Ἑλληνας νὰ σπεύσουν· ἡ Παλλὰς ἐπὶ τῆς κουφῆς τῆς ἀκορυπόλεως μὲ τὸ Γοργόνειον ἀπειλεῖ· αὐτὸς τέλος δι Ζεὺς ἔξαπτει τὴν λύσσαν τῶν ἔχθρων. Δὲν μένει εἰς τὸν Αἴγειαν ἄλλο τι νὰ πράξῃ παρὰ νὰ φύγῃ κατὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ Ἐκτορος. Ἀλλ' ὁ πατήρ του Ἀγχίσης ἐπιμένει εἰς τὴν ἀπόφασίν του νὰ μὴ ἐπιζήσῃ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πατρίδος του. Μάταια εἶναι αἱ ἰκεσίαι τοῦ Αἰνείου καὶ τῆς συζύγου του Κρεούσης οἱ στεναγμοί. Ὁ Ἀγχίσης εἶναι ἀνένδοτος· ὑποχωρεῖ μόνον ἐπὶ τῇ θέᾳ γλώσσης πυρὸς ἐκπηδώσης ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τοῦ μικροῦ Ἰούλου, καθ' ὃν χρόνον κεραυνὸς ἐκρήγνυνται ἀλιστερόθεν καὶ ἀστήρ διάττων διέρχεται ὑπεράνω τῆς στέγης τῆς οἰκίας του ἀπλῶς ψαύων αὐτήν. Ἀναχωρεῖ τότε δι Αἰγείας φέρων ἐπὶ τῶν ὕδων του τὸν γέροντα πατέρα του καὶ ἀπὸ τὴν χεῖρα κρατῶν τὸν μικρὸν νίδον Ἰούλον. Ἡ Κρέονσα ἀκολουθεῖ μακρόθεν ἀλλὰ γίνεται ἄφαντος. Μάτην δι Αἰγείας τὴν ἀναζητεῖ. Τὸ φάσμα τῆς ἐπιφαίνεται εἰς αὐτὸν καὶ λέγει ὅτι ἡ μεγάλη μήτηρ τῶν θεῶν Κυβέλη κατέταξεν αὐτὴν μεταξὺ τῶν ἀκολούθων τῆς Νυμφῶν· προιλέγει δὲ εἰς τὸν Αἰγείαν τὴν ἄφιξίν του εἰς τὴν Ἐσπερίαν, εἰς τὰς ὅχθας τοῦ Τιβέρεως, καὶ τὸν γάμον του μὲ θυγατέρα βασιλέως. Ὁ Αἰγείας ἐπιστρέψας εἰς τὸν συντρόφους του ἔρχεται μὲ αὐτοὺς εἰς τὰ δόρη.

Βιβλίον III.—^o Ο Αἰγείας, στόλον κατασκευάσας, μὲ δάκρυα ἀποπλέει ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ προσορμίζεται μὲ τοὺς ἑταίρους του εἰς τὴν Θράκην. Κτίζει ἐκεῖ πόλιν ὁμώνυμον αὐτῷ· ἀλλὰ θάμνοι, τῶν

ποίων αἱ ἀποσπασθεῖσαι φίζαι ἀποστάζουν μέλαν αἷμα, ἀποκαλύπτουν εἰς αὐτὸν ὅτι δὲ υἱὸς τοῦ Πριάμου Πολύδωρος ἐφονεύθη ἔκει ὑπὸ τοῦ βασιλέως τοῦ τόπου. ³Ἐπιβιβάζονται πάλιν εἰς τὰ πλοῖα ἀφίνοντες τὴν Θράκην.

Εἰς τὴν Δῆλον δὲ Ἀπόλλων λέγει νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν χώραν, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ κοιτίς τοῦ γένους των. Τοιαύτην κοιτίδα θεωροῦν, ἐρμηνεύοντος τοῦ Ἀγχίσου, τὴν Κρήτην, εἰς ἥν μεταβαίνουν καὶ κτίζουν πόλιν· ἀλλὰ λοιμὸς φοβερὸς ἐνσκήψας, ἀναγκάζει αὐτοὺς νὰ ἐγκαταλίπουν τὴν Κρήτην.

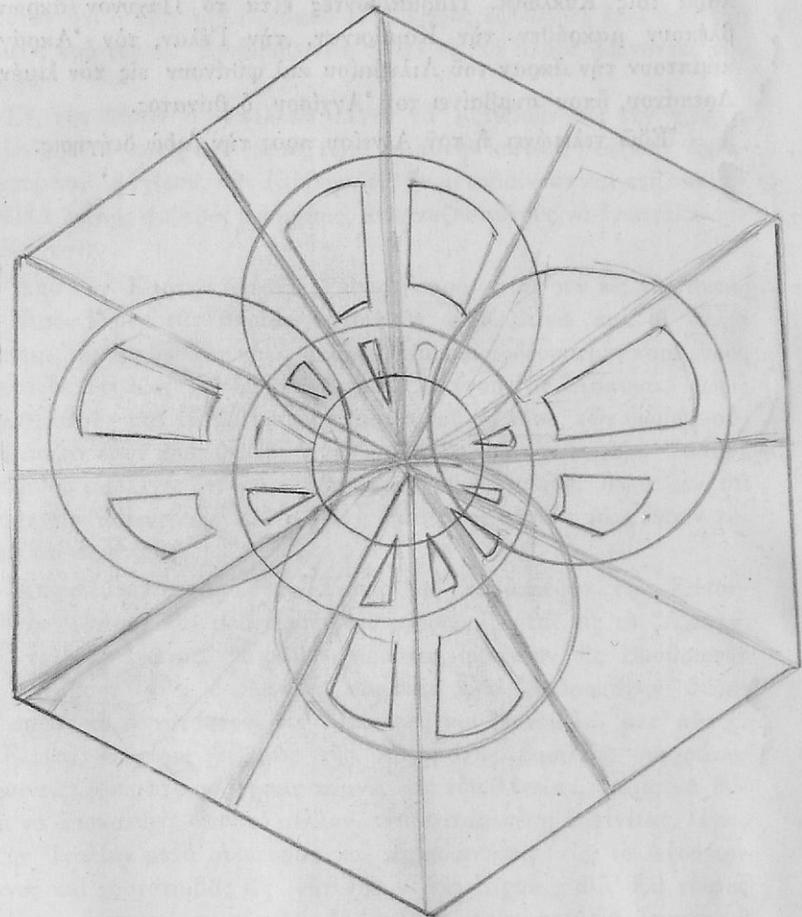
Ἄπὸ τὴν Κρήτην πλέοντες πρὸς βιορᾶν φθάνουν εἰς τὰς ἀκτὰς τῶν Στροφάδων, τὰς ὁποίας κατοικοῦν ἡ Κελαινὼ καὶ αἱ ἄλλαι Ἀρπιαι, τέρατα δυσώδη καὶ φρικαλέα, ἔχουσαι πρόσωπα μὲν παρθένων, σώματα δὲ πτηνῶν, κείρας δὲ γαμψάς. Φεύγουν αἱ Ἀρπιαι, χωρὶς νὰ πληγωθοῦν ἀπὸ τὰ βέλη τῶν ἑταίρων τοῦ Αἰνείου, τῶν ὅποιών αὗται ἥρωας ὅσην τροφήν ἥδυναντο καὶ ἐμόλυνον τὴν λοιπήν. Τούτων ἡ Κελαινὼ προλέγει ὅτι θὰ πλεύσουν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀλλὰ δὲν θὰ κτίσουν τὴν πόλιν, πρὸν πεῖνα δεινὴ ἀναγκάσῃ αὐτοὺς νὰ φάγουν καὶ αὐτὰς τὰς τραπέζας.

Ἄποπλεύσαντες ἀπὸ τὰς Στροφάδας παραπλέονταν τὴν Ζάκυνθον, τὴν Ἰθάκην καὶ προχωροῦντες προσορμίζονται εἰς τὸ Ἀκτιον, ὅπου τελοῦν ἀγῶνας. ⁴Ἐκεῦθεν ἀραντες φθάνουν εἰς Βουθρωτὸν τῆς Ἡπείρου, ἔνθα δὲ οἱ Αἰνείας εὑρίσκει τὴν Ἀνδρομάχην θύνουσαν παρὰ τὸ κενοτάφιον τοῦ Ἔκτορος καὶ συνομιλεῖ μετ' αὐτῆς. Ὁ Ἐλενος, δεύτερος σύζυγος τῆς Ἀδρομάχης, βασιλεὺς συγχρόνως καὶ μάντις, μακρὰς προρρήσεις κάμνει εἰς τὸν Αἰνείαν, χωρὶς νὰ δύναται νὰ ἀποκαλύψῃ ὅλον τὸ μέλλον. «Θὰ καταπλεύσῃ οἱ Αἰνείας, λέγει, εἰς τὴν Ἰταλίαν μετὰ συμφορὰς καὶ περιπλανήσεις εἰς τὸ Αὔσόνιον πέλαγος καὶ χρονοτριβάς εἰς τὴν νῆσον τῆς Κίρκης, ἀλλ᾽ ἐπὶ τέλους ὑπὸ τὸν κορμὸν πρίνου πλησίον ἀποκρύφου φεύματος ὃν λευκὴν μὲ τριάκοντα νεογνὰ θὰ ἀνεύρῃ καὶ ἔκει θὰ είναι τῆς ἀναπαύσεώς του ὁ τόπος». ⁵Αφ' οὗ δὲ καὶ ἄλλας ἔδωκεν δὲ Ἐλενος συστάσεις καὶ συμβουλὰς καὶ πολύτιμα δῶρα καὶ κωπηλάτας, οἱ περὶ τὸν Αἰνείαν, λαβόντες τὰ δῶρα τῆς Ἀνδρομάχης, πρὸς τὸ Αὔσόνιον ἀποπλέονταν.

Παραπλεύσαντες τὸν Τάραντα καὶ τὸ ἀκρωτήριον Λακίνιον φέρονται πρὸς τὴν Σικελικὴν ἀκτὴν πλησίον τῆς Αἴτνης καὶ περισυλ-

λέγουν ἀξιοθρήνητον σύντροφον τοῦ Ὁδυσσέως ἐγκαταλειφθέντα παρὰ τοῖς Κύκλωψι. Παραπλέοντες εἶτα τὸ Πάχυνον ἀκρωτήριον βλέπουν μακρόθεν τὴν Καμάριναν, τὴν Γέλαν, τὸν Ἀκράγαντα, πάμπτουν τὴν ἄκραν τοῦ Λιλυβαίου καὶ φθάνουν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Δρεπάνου, δπου συμβαίνει τοῦ Ἀγχίσου ὁ θάνατος.

²Εδῶ τελειώνει ἡ τοῦ Αἰνείου πρὸς τὴν Διδὼ διήγησις.

Εκδόσεις της Αρχαίας Ελληνικής Φιλοτεχνίας

88

ΜΕΡΟΣ Α'
ΚΕΙΜΕΝΟΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ Ι

Στίχ. 1 — 11

Υπόθεσις τοῦ ἔπους καὶ ἐπίκλησις τῆς Μούσης.

Arma virumque cano, Troiae qui primus ab oris
 Italiam fato profugus Laviniaque venit
 litora, multum ille et terris iactatus et alto
 vi superum, saevae memorem Junonis ob iram,
 multa quoque et bello passus, dum conderet urbem
 inferretque deos Latio, genus unde Latinum
 Albanique patres atque altae moenia Romae.
 Musa, mihi causas memora, quo numine laeso
 quidve dolens regina deum tot volvere casus
 insignem pietate virum, tot adire labores
 impulerit. tantaene animis caelestibus irae?

5

10

Στίχ. 81 — 123

Κατατίγις.

Haec ubi dicta, cavum conversa cuspide montem
 impulit in latus: ac venti velut agmine facto,
 qua data porta, ruunt, et terras turbine perflant.
 incubuere mari, totumque a sedibus imis
 una Eurusque Notusque ruunt creberque procellis
 Africus, et vastos volvunt ad litora fluctus.
 insequitur clamorque virum stridorque rudentum.

85

eripiunt subito nubes caelumque diemque
 Teucrorum ex oculis; ponto nox incubat atra.
 90 intonuēre poli et crebris micat ignibus aether,
 praesentemque viris intentant omnia mortem.
 extemplo Aeneae solvuntur frigore membra;
 ingemit et duplicit tendens ad sidera palmas
 talia voce refert: "o terque quaterque beati,
 95 quis ante ora patrum Troiae sub moenibus altis
 contigit oppetere! o Danaum fortissime gentis
 Tydide! mene Iliacis occumbere campis
 non potuisse tuaque animam hanc effundere dextra,
 saevus ubi Aeacidae telo iacet Hector, ubi ingens
 100 Sarpedon, ubi tot Simois correpta sub undis
 scuta virum galeasque et fortia corpora volvit!,
 Talia iactanti stridens Aquilone procella
 velum adversa ferit fluctusque ad sidera tollit.
 franguntur remi; tum prora avertit et undis
 105 dat latus; insequitur cumulo praeruptus, aquae mons.
 hi summo in fluctu pendent, his unda dehiscens
 terram inter fluctus aperit, furit aestus harenis.
 tris Notus abreptas in saxa latentia torquet —
 saxa vocant Itali, mediis quae in fluctibus, aras,
 110 dorsum immane mari summo — tris Eurus ab alto
 in brevia et syrtis urget — miserabile visu —
 inliditque vadis atque aggere cingit harenae.
 unam, quae Lycios fidumque vehebat Orontem,
 ipsius ante oculos ingens a vertice pontus
 115 in puppim ferit: excutitur pronusque magister
 volvitur in caput; ast illam ter fluctus ibidem
 torquet agens circum et rapidus vorat aequore vortex.
 apparent rari nantes in gurgite vasto,
 arma virum tabulaeque et Troia gaza per undas.
 120 iam validam Ilionei navem, iam fortis Achatae,
 et qua vectus Abas, et qua grandaevus Aletes,
 vicit hiems; laxis laterum compagibus omnes
 accipiunt inimicum imbrem rimisque fatiscunt.

Στήχ. 198 — 210

Παρηγορητικός λόγος τοῦ Αίνείου πρὸς τοὺς ἔταιρους.

- «O socii — neque enim ignari sumus ante malorum —
 o passi graviora, dabit deus his quoque finem.
 vos et Scyllaeam rabiem penitusque sonantis 200
 accestis scopulos, vos et Cyclopia saxa
 experti: revocate animos maestumque timorem
 mittite; forsan et haec olim meminisse iuvabit.
 per varios casus, per tot discrimina rerum
 tendimus in Latium, sedes ubi fata quietas 205
 ostendunt: illic fas regna resurgere Troiae.
 durate et vosmet rebus servate secundis». X
 Talia voce refert curisque ingentibus aeger
 spem voltu simulat, premit altum corde dolorem.
 Illi se praedae accingunt dapibusque futuris: 210

Στήχ. 254 — 296

Υπόσχεσις τοῦ Διὸς εἰς τὴν Ἀφροδίτην παραπονούμενην
 πρὸς αὐτὸν ὑπὲρ τῶν δεινοπαθούντων Τρώων.

- Olli subridens hominum sator atque deorum
 voltu, quo caelum tempestatesque serenat, 255
 oscula libavit natae, dehinc talia fatur:
 «parce metu, Cytherea: manent immota tuorum
 fata tibi; cernes urbem et promissa Lavini
 moenia, sublimemque feres ad sidera caeli
 magnanimum Aenean; neque me sententia vertit. X
 hic tibi — fabor enim, quando haec te cura remordet,
 longius et volvens fatorum arcana movēbo —
 bellum ingens geret Italia populosque feroces
 contundet moresque viris et moenia ponet, 260
 tertia dum Latio regnantem viderit aestas σύρρα
 ternaque transierint Rutulis hiberna subactis.
 at puer Ascanius, cui nunc cognomen Iulo
 additur — Ilus erat, dum res stetit Ilia regno —
 triginta magnos volvendis mensibus orbis

- 270 imperio explebit, regnumque ab sede Lavini
transferet et Longam multa vi muniet Albam.
hic iam ter centum totos regnabitur annos
gente sub Hectoreá, donec regina sacerdos
Marte gravis geminam partu dabit Ilia prolem.
- 275 inde lupae fulvo nutricis tegmine laetus
Romulus excipiet gentem et Mavortia condet
moenia Romanosque suo de nomine dicet.
his ego nec metas rerum nec tempora pono;
imperium sine fine dedi. quin aspera Juno,
- 280 quae mare nunc terrasque metu caelumque fatigat,
consilia in melius referet mecumque fovebit
Romanos, rerum dominos, gentemque togatam.
sic placitum. veniet lustris labentibus aetas,
cum domus Assaraci Phthiam clarasque Mycenas
- 285 servitio premet ac victis dominabitur Argis.
nascerut pulchra Troianus origine Caesar,
imperium Oceano, famam qui terminet astris,
Iulius, a magno demissum nomen Iulo.
hunc tu olim caelo, spoliis Orientis onustum,
- 290 accipies secura; vocabitur hic quoque votis.
aspera tum positis mitescent saecula bellis:
cana Fides et Vesta, Remo cum fratre Quirinus
iura dabunt; dirae ferro et compagibus artis
claudentur Belli portae; Furor impius intus
- 295 saeva sedens super arma et centum vinctus aenjs
post tergum nodis fremet horridus ore cruento»

Στήγ. 441 – 493

Ο ἐν Καρχηδόνι ναὸς τῆς Ἡρας καὶ αἱ ἐν αὐτῷ ζωγραφίαι.
Περιγραφὴ εἰκόνων ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ ναοῦ ἐζωγραφημένων
καὶ δεικνυούσσων ὀκτὼ σκηνὰς ἐκ τοῦ Τρωικοῦ πολέμου.

Lucus in urbe fuit media, laetissimus umbrae,
quo primum iactati undis et turbine Poeni
effodere loco signum, quod regia Juno

monstrarat, caput acris equi: sic nam fore bello
egregiam et facilem victu per saecula gentem.

445

~~hic templum Junoni ingens Sidonia Dido
condebat, donis opulentum et numine divae,
aënea cui gradibus surgebant limina nexaque
aere trabes, foribus cardo stridebat aénis.~~

*flat = leffen
oblation = wegabung*

~~hoc primum in luco nova res oblata timorem
leniit, hic primum Aeneas sperare salutem
ausus et adflictis ^{v. androgyne w. 100, 107} melius confidere rebus.~~

450

~~namque sub ingenti lustrat dum singula templo
reiginam opperiens, dum, quae fortuna sit urbi,
artificumque manus inter se operumque laborem
miratur, videt Iliacas ex ordine pugnas
bellaque iam fama totum volgata per orbem,~~

Σε περατώ 15. 12. 56

Atridas Priamumque et saevum ambobus Achillem.

460

constitit et lacrimans, «quis iam locus», inquit, «Achate,
quae regio in terris nostri non plena laboris?

en Priamus. sunt hic etiam sua praemia laudi;
sunt lacrimae rerum, et mentem mortalia tangunt.
solve metus; feret haec aliquam tibi fama salutem».

sic ait, atque animum pictura pascit inani

465

multa gemens, largoque umectat flumine voltum.

namque videbat, uti bellantes Pergama circum

hac fugerent Grai, premeret Troiana iuventus;

hac Phryges, instaret curru cristatus Achilles.

nec procul hinc Rhesi niveis tentoria velis

470

agnoscit lacrimans, primo quae prodita somno

Tyrides multa vastabat caede cruentus,

ardentisque avertit equos in castra, priusquam

pabula gustassent Troiae Xanthumque bibissent.

parte alia fugiens amissis Troilus armis

475

infelix puer atque impar congressus Achilli:

fertur equis curruque haeret resupinus inani,

lora tenens tamen; huic cervixque comaeque trahuntur

per terram, et versa pulvis inscribitur hasta.

interea ad templum non aequae Palladis ibant

- 480 crinibus Iliades passis peplumque ferebant,
suppliciter tristes et tunsae pectora palmis:
diva solo fixos oculos aversa tenebat.
ter circum Iliacos raptaverat Hectora muros
exanimumque auro corpus vendebat Achilles.
- 485 tum vero ingentem gemitum dat pectore ab imo,
ut spolia, ut currus, utque ipsum corpus amici
tendentemque manus Priamum conspexit inermis.
se quoque principibus permixtum agnovit Achivis
eoasque acies et nigri Memnonis arma.
- 490 ducit Amazonidum lunatis agmina peltis
Pentesilea furens mediisque in milibus ardet,
aurea subnectens exsertae cingula mammae,
bellatrix, audetque viris concurrere virgo.

Στίχ. 561 -- 578

Πῶς δικαιολογεῖται ἡ Διδώ διὰ τὴν πρὸς τοὺς Τρῶας ἔχθρικὴν
στάσιν τῶν ὑπηκόων της καὶ πᾶς δεξιοῦται τοὺς Τρῶας.

Tum breviter Dido voltum demissa profatur:
«solvite corde metum, Teucri, secludite curas.
res dura et regni novitas me talia cogunt
moliri et late finis custode tueri.

- 565 quis genus Aeneadum, quis Troiae nesciat urbem
virtutesque virosque aut tanti incendia belli?
non obtusa adeo gestamus pectora Poeni,
nec tam aversus equos Tyria Sol iungit ab urbe.
seu vos Hesperiam magnam Saturniaque arva
570 sive Erycis finis regemque optatis Acesten,
auxilio tutos dimittam opibusque iuvabo.
voltis et his mecum pariter considere regnis:
urbem quam statuo, vestra est; subducite navis:
Tros Tyriusque mihi nullo discriminē agetur.
575 atque utinam rex ipse noto compulsus eodem
adforet Aeneas! equidem per litora certos
dimittam et Libyaē lustrare extrema iubebo,
si quibus ejectus silvis aut urbibus errat».

eu~~deo~~ - gaudeo - soleo - confido

BIBLION II

Στίχ. 13 — 20

Ο Δούρειος ἵππος.

Fracti bello fatisque repulsi
ductores Danaum, tot iam labentibus annis,
instar montis equum divina Palladis arte
aedificant sectaque intexunt abiete costas;
votum pro reditu simulant; ea fama vagatur.
huc delecta virum sortiti corpora furtim
includunt caeco lateri penitusque cavernas
ingentis uterumque armato milite complent.

15

20

Στίχ. 40 — 56

Η δυσπιστία καὶ αἱ εἰκασίαι τοῦ Λαοκόοντος
περὶ τοῦ ἀναθήματος.

Primus ibi ante omnis, magna comitante caterva,
Laocoön ardens summa decurrit ab arce
et procul: «o miseri, quae tanta insania, cives?
creditis avectos hostis aut ulla putatis
dona carere dolis Danaum? sic notus Ulixes?
aut hoc inclusi ligno occultantur Achivi,
aut haec in nostros fabricata est machina muros
inspectura domos venturaque desuper urbi,
aut aliquis latet error; equo ne credite, Teucri.
quidquid id est, timeo Danaos et dona ferentes».
sic fatus validis ingentem viribus hastam
in latus inque feri curvam compagibus alvum
contorsit. stetit illa tremens, uteroque recusso
insonuere cavae gemitumque dedere cavernae.
et, si fata deum, si mens non laeva fuisse,

40

45

50

55 impulerat ferro Argolicas foedare latebras,
Troiaque nunc staret, Priamique arx alta maneres».

Στίχ. 199 — 233

Ἡ περιπέτεια τοῦ Λαοκόντος καὶ τῶν δύο νιῶν του.

Hic aliud maius miseris multoque tremendum
obicitur magis atque improvida pectora turbat.
Laocoön, ductus Neptuno sorte sacerdos,
sollemnis taurum ingentem mactabat ad aras.
ecce autem gemini a Tenedo tranquilla per alta
— horresco referens — immensis orbibus angues
205 incumbunt pelago pariterque ad litora tendunt;
pectoris quorum inter fluctus arrecta iubaeque
sanguineae superant undas, pars cetera pontum
pone legit sinuatque immensa volumine terga.
fit sonitus spumante salo; iamque arva tenebant
210 ardentesque oculos suffecti sanguine et igni
sibila lambebant linguis vibrantibus ora.
diffugimus visu exsangues, illi agmine certo
Laocoonta petunt, et primum parva duorum
corpora natorum serpens amplexus uterque
215 implicat et miseros morsu depascitur artus;
post ipsum auxilio subeuntem ac tela ferentem
corripiunt spirisque ligant ingentibus; et iam
bis medium amplexi, bis collo squamea circum
terga dati superant capite et cervicibus altis.
220 ille simul manibus tendit divellere nodos
perfusus sanie vittas atroque veneno,
clamores simul horrendos ad sidera tollit,
qualis mugitus, fugit cum saucius aram
taurus et incertam excussit cervice securim.
225 at gemini lapsu delubra ad summa dracones
diffugiunt saevaεque petunt Tritonidis arcem,
sub pedibusque deae clipeique sub orbe teguntur.
tum vero treme facta novus per pectora cunctis

insinuat pavor, et scelus expendisse merentem
 Laocoonta ferunt, sacrum qui cuspide robur
 laeserit et tergo sceleratam intorserit hastam.
 ducendum ad sedes simulacrum orandaque divae
 numina conclamat.

280

Στίχ. 268 — 297

Τί συμβουλεύει τὸν Αἴνειαν νὰ πράξῃ
 ἡ σκιὰ τοῦ "Εκτορος, καθ' ὑπνους ἐμφανισθεῖσα εἰς αὐτόν.

Tempus erat, quo prima quies mortalibus aegris
 incipit et dono divum gratissima serpit. 270
 in somnis ecce ante oculos maestissimus Hector
 visus adesse mihi largosque effundere fletus,
 raptatus bigis ut quandam, aterque cruento
 pulvere perque pedes traiectus lora tumentis.
 hei mihi, qualis erat, quantum mutatus ab illo
 Hectore, qui redit exuvias indutus Achilli 275
 vel Danaum Phrygios iaculatus puppis ignis,
 squalentem barbam et concretos sanguine crinis
 vulneraque illa gerens, quae circum plurima muros
 accepit patrios! ultro flens ipse videbar
 compellare virum et maestas expromere voces: 280
 «ο lux Dardaniae, spes ο fidissima Teucrum,
 quae tantae tenuere morae? quibus, Hector, ab oris
 exspectate venis? ut te post multa tuorum
 funera, post varijs hominumque urbisque labores
 defessi aspicimūs! quae causa indigna serenos 285
 foedavit voltus? aut cur haec volnera cerno?»
 ille nihil, nec me quaerentem vana moratur,
 sed graviter gemitus imo de pectore dicens
 «heu fuge, nate dea, teque his», ait, «eripe flammis.
 hostis habet muros, ruit alto a culmine Troia.
 sat patriae Priamoque datum; si Pergama dextra
 defendi possent, etiam hac defensa fuissent.
 sacra suosque tibi commendat Troia penates:
 hos cape fatorum comites, his moenia quaere,

290

- 295 magna pererrato statues quae denique ponto».
sic ait et manibus vittas Vestamque potentem
aeternumque adytis effert penetralibus ignem.

Στιχ. 402 — 428

Ἡ περὶ τὴν Κασσάνδραν ἀπαγομένην
εἰς αἰχμαλωσίαν μάχη. Ὁ θάνατος τοῦ Κοροίβου.

- Heu nihil invitis fas quemquam fidere divis!
ecce trahebatur passis Priameïa virgo
crinibus a templo Cassandra adytisque Minervae,
405 ad caelum tendens ardentia lumina frustra,
lumina, nam teneras arcebant vincula palmas.
non tulit hanc speciem furiata mente Coroebus,
et sese medium iniecit periturus in agmen.
consequimur cuncti et densis incurrimus armis.
410 hic primum ex alto delubri culmine telis
nostrorum obruimur, oriturque miserrima caedes
armorum facie et Graiarum errore iubarum.
tum Danai gemitu atque ereptae virginis ira
undique collecti invadunt, accerimus Ajax
415 et gemini Atridae Dolopumque exercitus omnis;
adversi rupto ceu quondam turbine venti
confidunt, Zephyrusque Notusque et laetus eois
Eurus equis; stridunt silvae, saevitque tridenti
spumeus atque imo Nereus ciet aequora fundo.
420 illi etiam, si quos obscura nocte per umbram
fudimus insidiis totaque agitavimus urbe,
apparent: primi clipeos mentitaque tela
agnoscunt atque ora sono discordia signant,
ilicet obruimur numero; primusque Coroebus
Penelei dextra divae armipotentis ad aram
procumbit; cadit et Ripheus, iustissimus unus
quit fuit in Teucris et servantissimus aequi;
dis aliter visum.

Στίχ. 506 — 558
Σφαγὴ τοῦ Πριάμου.

Forsitan et Priami fuerint quae fata requiras.
urbis uti captae casum convolsaque vidi-
lima tectorum et medium in penetralibus hostem,
arma diu senior desueta trementibus aevo
circumdat nequ quam umeris, et inutile ferrum 510
cingitur ac densos fertur moriturus in hostis.
aedibus in mediis nudoque sub aetheris axe
ingens ara fuit iuxtaque veterrima laurus,
incumbens araē atque umbra complexa penates.
hic Hecuba et natae nequ quam altaria circum, 515
praecipites atra ceu tempestate columbae,
condensae et divom amplexae simulacra sedebant.
ipsum autem sumptis Priamum iuvenalibus armis
ut vidi, «quae mens tam dira, miserrime coniunx,
impulit his cingi telis? aut quo ruis?» inquit. 520
«non tali auxilio nec defensoribus istis
tempus eget; non, si ipse meus nunc adforet Hector.
huc tandem concede; haec ara tuebitur omnis,
aut moriere simul». sic ore effata recepit
ad sese et sacra longaevum in sede locavit. 525
Ecce autem elapsus Pyrrhi de caede Polites,
unus natorum Priami, per tela, per hostis
porticibus longis fugit et vacua atria lustrat
saucius. illum ardens infesto volnere Pyrrhus
insequitur, iam iamque manu tenet et premit hasta. 530
ut tandem ante oculos evasit et ora parentum,
concidit ac multo vitam cum sanguine fudit.
hic Priamus, quamquam in media iam morte tenetur,
non tamen abstinuit, nec voci iraeque pepercit:
«at tibi pro scelere», exclamat, «pro talibus ausis, 535
di, si qua est caelo pietas, quae talia curet,
persolvant grates dignas et praemia reddant

- debita, qui nati coram me cernere letum
fecisti et patrios foedasti funere voltus.
- 540 at non ille, satum quo te mentiris, Achilles
talis in hoste fuit Priamo; sed iura fidemque
supplicis erubuit, corpusque exsangue sepulchro
reddidit Hectoreum, meque in mea regna remisit».
sic fatus senior, telumque imbelli sine ictu
545 coniecit, rauco quod protinus aere repulsum
ex summo clipei neququam umbone pependit.
cui Pyrrhus: «referes ergo haec et nuntius ibis
Pelidae genitori; illi mea tristia facta
degeneremque Neoptolemum narrare memento:
550 nunc morere». hoc dicens altaria ad ipsa trementem
traxit et in multo lapsantem sanguine nati
implicuitque coman laeva, dextraque coruscum
extulit ac lateri capulo tenuis abdidit ensem.
haec finis Priami, fatorum hic exitus illum
555 sorte tulit, Troiam incensam et prolapsa videntem
Pergama, tot quandam populis terrisque superbum
regnatorem Asiae. iacet ingens litore truncus,
avolsumque umeris caput et sine nomine corpus.

Στίχ. 705 — 751

‘Ο Αἰνείας φεύγει μὲ τὸν οἰκείους του.
Τὴν σύζυγόν του Κρέουσαν, ἡ ὅποια καθ' ὄδὸν γίνεται ἀφαντος,
μάτην ἀναζητεῖ.

- 705 Dixerat ille, et iam per moenia clarior ignis
auditur, propiusque aestus incendia volvunt.
«ergo age, care pater, cervici imponere nostrae;
ipse subibo umeris, nec me labor iste gravabit.
quo res cumque cadent, unum et commune periculum.
710 una salus ambobus erit, mihi parvus Iulus
sit comes, et longe servet vestigia coniunx.
vos, famuli, quae dicam animis advertite vestris.
est urbe egressis tumulus templumque vetustum

- desertae Cereris iuxtaque antiqua cupressus
religione patrum multos servata per annos:
hanc ex diverso sedem veniemus in unam.
tu, genitor, cape sacra manu patriosque penates;
me, bello e tanto digressum et caede recenti,
attractare nefas, donec me flumine vivo
abluero». 715
- haec fatus latos umeros subiectaque colla
veste super fulvique insternor pelle leonis,
succedoque oneri; dextrae se parvus Iulus
implicuit sequiturque patrem non passibus aequis;
pone subit coniunx.
- ferimur per opaca locorum; 725
et me, quem dudum non ulla iniecta movebant
tela neque adverso glomerati ex agmine Grai,
nunc omnes terrent aurae, sonus excitat omnis,
suspensum et pariter comitique onerique timentem.
- iamque propinquabam portis omnemque videbar 730
evasisse viam, subito cum creber ad aures
visus adesse pedum sonitus, genitorque per umbram
prospiciens: «nate», exclamat, «fuge, nate; propinquant.
ardentis clipeos atque aera micantia cerno».
- hic mihi nescio quod trepido male numen amicum 735
confusam eripuit mentem. namque avia cursu
dum sequor et nota excedo regione viarum,
heu! misero coniunx fatone erecta Creusa.
substitit, erravitne via seu lassa resedit?
- incertum; nec post oculis est reddita nostris... 740
- quem non incusavi amens hominumque deorumque,
aut quid in eversa vidi crudelius urbe?
Ascanium Anchisenque patrem Teucrosque penates
commendo sociis et curva valle recondo;
ipse urbem repeto et cingor fulgentibus armis.
stat casus renovare omnis omnemque reverti 745
per Troiam et rursus caput obiectare periclis.

Στίχ. 752 — 770

Ο Αἰνείας ἐπιστρέφει ἐν καιρῷ νυκτὸς εἰς τὸν οἴκον του
καὶ εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Πριάμου.

Principio muros obscuraque limina portae,
qua gressum extuleram, repeto et vestigia retro
observata sequor per noctem et lumine lustro;
horror ubique animo, simul ipsa silentia terrent.
inde domum, si forte pedem, si forte tulisset,
me refero; inruerant Danae et tectum omne tenebant.
ilicet ignis edax summa ad fastigia vento
volvitur, exsuperant flammae, fuit aestus ad auras
755 procedo et Priami sedes arcemque reviso.
et iam porticibus vacuis Junonis asylo
custodes lecti Phoenix et dirus Ulixes
praedam adservabant. huc undique Troia gaza
incensis erepta adytis, mensaeque deorum
760 crateresque auro solidi, captivaque vestis
congeritur. pueri et pavidae longo ordine matres
stant circum.
ausus quin etiam voces iactare per umbram
implevi clamore vias, maestusque Creusam
765 nequiquam ingeminans iterumque vocavi.

Στίχ. 771 — 794

Τί λέγει ἡ σκιὰ τῆς Κρεούσης εἰς τὸν Αἰνείαν ἐμφανιζομένη.

quaerenti et tectis urbis sine fine furenti
infelix simulacrum atque ipsius umbra Creusae
visa mihi ante oculos et nota maior imago.
obstipui steteruntque comae et vox faucibus haesit.
770 tum sic adfari et curas his demere dictis;
«quid tantum insano iuvat indulgere dolori,
o dulcis coniunx? non haec sine numine divom
eveniunt; nec te comitem hinc portare Creusam
fas aut ille sinit superi regnator Olympi.

longa tibi exsilia et vastum maris aequor arandum
et terram Hesperiam venies, ubi Lydius arva
inter opima virum leni fluit agmine Thybris:
illuc res laetae regnumque et regia coniunx
parta tibi; lacrimas dilectae pelle Creusae.
non ego Myrmidonum sedes Dolopumve superbas 780
aspiciam aut Grais servitum matribus ibo
Dardanis et Divae Veneris nurus;
sed me magna deum genetrix his detinet oris.
iamque vale et nati serva communis amorem».
haec ubi dicta dedit, lacrimantem et multa volentem 785
dicere deseruit tenuisque recessit in auras;
ter conatus ibi collo dare bracchia circum;
ter frustra comprensa manus effugit imago,
par levibus ventis volucrique simillima somno.

Στίχ. 795 — 804

Ο Αἰνείας ἔξέρχεται εἰς τὰ ὅρη μὲ τὸ συναθροισθὲν πλῆθος.

Sic deinum socios consumpta nocte reviso. 795
Atque hic ingentem comitum adfluxisse novorum
invenio admirans numerum, matresque virosque,
collectam exsilio pubem, miserabile vulgus.
undique convenere animis opibusque parati,
in quascumque velim pelago deducere terras. 800
iamque iugis summae surgebat Lucifer Idae
ducebatque diem, Danaique obsessa tenebant
limina portarum, nec spes opis ulla dabatur.
cessi et sublato montes genitore petivi.

Στίχ. 39 — 68

Ἄπο ἀπαίσια σημεῖα τοῦ νεκροῦ τοῦ Πολυδώρου ἀναγκάζεται ὁ Αἴνειας νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν Θράκην, εἰς ἣν εἶχε προσορμισθῆ, ἀποπλεύσας μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἐξ Αὐτάνδρου.

Eloquar an sileam?—gemitus lacrimabilis imo
 40 auditur tumulo et vox reddit a fertur ad auris:
 «quid miserum, Aenea, laceras? iam parce sepulto,
 parce pias scelerare manus. non me tibi Troia
 externum tulit aut cruar hic de stipite manat.
 heu! fuge crudelis terras, fuge litus avarum.
 45 nam Polydorus ego. hic confixum ferrea textit
 telorum seges et iaculis increvit acutis».
 tum vero ancipi mentem formidine pressus
 obstipui steteruntque comae et vox faucibus haesit.
 hunc Polydorum auri quondam cum pondere magno
 50 infelix Priamus furtim mandarat alendum
 Threicio regi, cum iam diffideret armis
 Dardaniae cingique urbem obsidione videret.
 ille, ut opes fractae Teucrum et fortuna recessit,
 res Agamemonias victriciaque arma secutus
 55 fas omne abrumpit; Polydorum obtruncat et auro
 vi potitur. quid non mortalia pectora cogis,
 auri sacra fames? Postquam pavor ossa reliquit,
 delectos populi ad proceres primumque parentem
 monstra deum refero et, quae sit sententia, posco.
 60 omnibus idem animus, scelerata excedere terra,
 linqui pollutum hospitium et dare classibus austros-
 ergo instauramus Polydoro funus, et ingens
 aggeritur tumulo tellus; stant Manibus arae
 caeruleis maestae vittis atraque cupresso.

et circum Iliades crinem de more solutae;
inferimus tepido spumantia cymbia lacte
sanguinis et sacri pateras, animamque sepulchro
condimus et magna supremum voce ciemus.

65

Στίχ. 84 — 98

‘Ο Αἰνείας, ἀφ’ οὗ εἰς Δῆλον κατέπλευσεν,
ἔρωτῷ τὸν Ἀπόλλωνα. Χρησμὸς τοῦ Ἀπόλλωνος.

Templa dei saxo venerabar structa vetusto:
«da proriam, Thymbraee, domum; da moenia fessis 85
et genus et mansuram urbem; serva altera Troiae
Pergama, reliquias Danaum atque immitis Achilli.
quem sequimur? quove ire iubes, ubi ponere sedes?
da, pater, augurium, atque animis illabere nostris.
vix ea fatus eram: tremere omnia visa repente, 90
liminaque laurusque dei, totusque moveri
mons circum et mugire adytis cortina reclusis.
submissi petimus terram, et vox fertur ad auris:
«Dardanidae duri, quae vos a stirpe parentum
prima tulit tellus, eadem vos ubere laeto 95
accipiet reduces. antiquam exquirite matrem.
hic domus Aeneae cunctis dominabitur oris
et nati natorum et qui nascentur ab illis».

85

90

95

Στίχ. 161 — 167

Τί λέγουσιν οἱ ἐφέστιοι καθ’ ὑπνους ἐμφανισθέντες τῷ
Αἰνείᾳ σχετικῶς πρὸς τὴν εἰς αὐτὸν προωρισμένην ἔδραν.

«Mutandae sedes. non haec tibi litora suasit
Delius aut Cretae iussit considere Apollo.
est locus, Hesperiam Grai cognomine dicunt,
terra antiqua, potens armis atque ubere glaebeae:
Cenotri coluere viri; nunc fama minores
Italiam dixisse ducis de nomine gentem (:)
hae nobis propriae sedes, hinc Dardanus ortus.»...

Στίχ. 306 — 342

Διάλογος Αΐνείου καὶ Ἀνδρομάχης, θυνούσης παρὰ τὸ κενοτάφιον τοῦ Ἔκτορος, ἐν Βουθρωτῷ τῆς Ἡπείρου.

Ut me conspexit venientem et Troia circum
arma amens vidit, magnis exterrita monstris
deriguit visu in medio, calor ossa reliquit;
labitur, et longo vix tandem tempore fatur:
«verane te facies, verus mihi nuntius adfers,
nate dea? vivisne? aut, si lux alma recessit,
Hector ubi est?» dixit, lacrimasque effudit et omnem
implevit clamore locum. vix pauca furenti
subicio et raris turbatus vocibus hisco:

310 «vivo equidem, vitamque extrema per omnia duco (;)»
ne dubita, nam vera vides.

heu! quis te casus deiectam coniuge tanto
excipit? aut quae digna satis fortuna revisit,
Hectoris Adromache? Pyrrhin conubia servas?»

320 deiecit voltum et demissa voce locuta est:
«o felix una ante alias Priameia virgo,
hostilem ad tumulum Troiae sub moenibus altis
iuissa mori quae sortitus non pertulit ullos
nec victoris eri tetigit captiva cubile!...
sed tibi qui cursum venti, quae fata dederet?
aut quisnam ignarum nostris deus appulit oris?
quid puer Ascanius? superatne et vescitur aura?
ecqua tamen puero est amissae cura parentis?
ecquid in antiquam virtutem animosque virilis
et pater Aeneas et avunculus excitat Hector?»

Στίχ. 441 — 460

‘Ο “Ελενος, σύζυγος τῆς Ἀνδρομάχης, συμβουλεύει
τὸν Αΐνειαν, ἀφ’ οὗ πλεύσῃ εἰς Κύμην τῆς Ἰταλίας,
νὰ ἐπερωτήσῃ τὴν μάντιν Σίβυλλαν.

Huc ubi delatus Cymaeam accesseris urbem,

divinosque lacus et Averna sonantia silvis,
 insanam vatem aspicies, quae rupe sub ima
 fata canit foliisque notas et nomina mandat.
 quaecumque in foliis descripsit carmina virgo, 445
 digerit in numerum atque antro seclusa relinquit,
 illa manent immota locis neque ab ordine cedunt;
 verum eadem, verso tenuis cum cardine ventus
 impulit et teneras turbavit ianua frondes,
 numquam deinde cavo volitantia prendere saxo 450
 nec revocare situs aut iungere carmina curat:
 inconsulti abeunt sedemque odere Sibyllae.
 hic tibi nequa morae fuerint dispendia tanti,
 quamvis, increpitent socii et vi cursus in altum
 vela vocet possisque sinus implere secundos,
 quin adeas vatem precibusque oracula poscas;
 ipsa canat vocemque volens atque ora resolvat.
 illa tibi Italiae populos venturaque bella
 et, quo quemque modo fugiasque ferasque laborem
 expediet, cursusque dabit venerata secundos. 460

Στήχ. 707 — 718

Θάνατος τοῦ Ἀγχίσου. Τέλος τῆς διηγήσεως τοῦ Αἰνείου.

Hinc Drepani me portus et illaetabilis ora
 excipit. hic, pelagi tot tempestatibus actus,
 heu genitorem, omnis curae casusque levamen,
 amitto Anchisen; hic me, pater optime, fessum
 deseris, heu tantis nequiam erepte periclis!
 nec vates Helenus, cum multa horrenda moneret,
 hos mihi praedixit luctus, non dira Celaeno.
 hic labor extremus, longarum haec meta viarum,
 hinc me digressum vestris deus appulit oris. 710

Sic pater Aeneas intentis omnibus unus
 fata renarrabat divom cursusque docebat.
 conticuit tandem factoque hic fine quievit. 715

ΜΕΡΟΣ Β'

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ Ι

Στήχ. 1 — 11

1. *arma virumque* = πολέμους καὶ τὸν ἄνδρα. Τὰ δύο ταῦτα ὀνόματα ἐμφαντικῶς θέτει εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ ποιητὴς θέλων νὰ παραστήσῃ συντόμως τὸ κύριον τοῦ ἔπους περιεχόμενον. *cāno* = ἄρδω, ἥτοι τὸ ποίημά μου εἶναι πολεμικὸν καὶ ὅχι διδακτικὸν (ὅπως τὰ γεωργικά). *arma* = *bella*. πρβλ. Ἰλ. Α, 1 Μῆνιν ἀειδε θεὰ Πηληιάδεω Ἀχιλῆος. Ἡ ἐπίκλησις τῆς Μούσης γίνεται εἰς τὸν στίχον 8. *qui primus . . . ἡ σύνταξις* : *qui primus Troiae ab oris profūgus vēnit Italiam*. Τὸ *Troiae ab oris συναπτέον τῷ profūgus*. Τὸ *primus* = ἀρχηγέτης, ὁ πρῶτος, ὅπως τὸ *princeps*. Τὸ *unde* = *ex qua re* = γενάρχης τῶν Λατίνων, ἰδούτης τοῦ Λατινικοῦ γένους. Ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος ἔξαιρε τὸν ἥρωα τοῦ ἔπους.

2. *Italiam* = *in Italiam*, ἡ ἀπόθετος αἴτιατ. ἀντὶ τῆς αἴτιατ. μετὰ τῆς προθέσεως *in*, διὰ νὰ δηλωθῇ ἡ εἰς τόπον κίνησις ἐπὶ ὀνόματος χώρας. εἶναι ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ποιηταῖς ὅμοιως κατωτέρω *litōra* = *ad litōra*. Τὸ *i* τῆς πρώτης συλλαβῆς μακρὸν χάριν τοῦ μέτρου, ὅπως καὶ εἰς τὴν λέξιν *Itālus*. *fato*, ἀφαιρ. τοῦ *fatum*. *Fatum* (ἢ *fata*) = τὸ πεπομένον, ἡ είμαρμένη. *fato profūgus* = ὑπὸ τῆς εἰμαρμένης φυγάς. Εἰς τὸ *profūgus* περιέχεται ἡ αἰτία, δι' ἣν ὁ Αἰνείας ἀφήσας τὴν Τροίαν ἥλθεν εἰς τὴν Ἰταλίαν. *Laviniāque* : μερικώτερος διορισμὸς τοῦ *Italiam*, ὁ δὲ *que* εἶναι ἔξηγητικὸς «καὶ δὴ εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Λαουΐνιου». Τὸ *Λαουΐνιον* ἐκτίσθη ὑστερον ὑπὸ τοῦ Αἰνείου· ἐντεῦθεν ὁ ἴστορικὸς ἀναχρονισμός. *Lavinia*, ἀναγνωστέον τρισυλλάβως κατὰ συνίζησιν χάριν τοῦ μέτρου. Τὸ *i* θὰ προφερθῇ ὡς γ.

3. *multum . . . iactātus . . . multa . . . passus*, αἱ μετοχαὶ *iactātus* (ριπτασθεὶς) καὶ *passus* (παθὼν) ἀναφέρονται εἰς τὸ ὑπόκ. τοῦ *venit*, τὸ *ille*, ὅπερ παρεντέθη, ὡς παρ' Ὁμήρῳ τὸ ὄγε, διὰ γὰ κα-

ταστῇ ὁ λόγος ἐμφαντικώτερος. Προβλ. Ὁμηρ. α, 4 ἀνδρα μοι ἔννεπε . . . δις μάλια πολλὰ πλάγκθη . . . πολλὰ δ' ὅγ' ἐν πόντῳ πάθεν ἄλγεα. Τὸ ille ἔνέχει ἀντιθετικὴν ἔννοιαν—παρ' ὅλον δι τὸ ἔρριπτάσθη, ἔφθασε. Τὸ iactari, ὅπερ λέγεται, ὅπως τὰ τῆς Ἑλληνικῆς σαλεύεσθαι καὶ ὁιττάζεσθαι, περὶ τῶν φερομένων ὑπὸ τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης καὶ ὑπὸ τῶν ἀνέμων τῆς κακεῖσε, ἔνταῦθα κείται καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ ἔνδον περιπλανήσεων. passus=παθών, μετοχὴ τοῦ patior, passus sum, pati=πάσχω. alto = mari = ἐν τῇ θαλάσσῃ, ἐν τῷ πόντῳ.

4. vi supērum, θεῶν ίότητι, Ὁμηρ. ϕ. 119. superum=superorum: ἐπιφέρεται ἀκριβεστέρᾳ τῆς φράσεως ἐδομηνεία διὰ τῆς ἐπομένης φράσεως saevae Junōnis ob iram. Ἡ Ἡρα, δῷγισμένη αὐτῇ οὖσα, θὰ παροργίσῃ τὸν Αἴολον καὶ ἀλλους θεούς. saevae memorem: Σημείωσον τὴν θέσιν τῶν δύο τούτων ἐπιθέτων ἐν ἀντιστοιχίᾳ πρὸς τὰ ἐπιφερόμενα οὐσιαστικὰ Junōnis ob iram=διὰ τὴν μνήμονα δῷγιλην τῆς ἀπιληνοῦς Ἡρας. Αἰσχ. Ἀγαμ. 141. «μνάμων μῆνις», ὑπαλλαγή.

5. multā quoque et = πολλὰ δ' ἔτι (δραστώς) καὶ. Τὸ quoque et=(quoque etiam) ἔξαίρει τοῦ δευτέρου μέρους τὴν σπουδαιότητα. dum condēret=ἔως ἀν κτίσῃ. Οἱ σύνδεσμοι dum, donec καὶ quoad φέρονται πρὸς δριτό. μέν, ἐὰν τὸ πρᾶγμα παρίσταται βέβαιον, πρὸς ὑποτ. δὲ ἀν παρίσταται ὡς ἀμφίβολον ἢ ἀν ὑποδῆλοῦται ἀμά καὶ σκοπὸς ἢ αὐτία· ἐν τῇ ὑποτακτικῇ περιέχεται καὶ ἡ βούλησις καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ πράττοντος. Χρόνοι τοῦ condo: condo, condīdi, condītum, condēre δηλ. τὴν πόλιν τοῦ Λαοῦνίου. inferretque = καὶ εἰσαγάγῃ.

6. deos εἶναι οἱ Penātes, ἥτοι οἱ Ἐφέστιοι ἢ Μύχιοι θεοὶ τῆς Τροίας, οὓς ἀλλαχοῦ ὁ ποιητὴς καλεῖ Phrygios Penātes. Τούτους ἔσωσε καὶ παρέλαβεν ὁ Αἰνείας μεθ' ἑαυτοῦ. Latio, δοτ. ἀντὶ τοῦ in Latium: οὐχὶ σπανίως παρὰ ποιηταῖς ὅρματα κίνησίν τινα δηλοῦντα συνάπτονται πρὸς δοτικήν. Ἡ δοτικὴ ὑπάρχει, διότι ἡ φράσις ἔνέχει ἥμικην σημασίαν. unde=a quo, δηλ. ἀφ' οὗ Αἰνείου· ἀλλοι ἀναφέρουν τὸ unde εἰς τὸ Latio = ἔξ οὗ δηλ. Λατίου.

7. Albānique patres = καὶ οἱ Ἀλβανοὶ πατέρες (πρόγονοι). οὕτω ποιητικῶς παρίσταται ἡ Ἀλβα Λόγγα, κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀσκανίου, υἱοῦ τοῦ Αἰνείου. altae moenia Rōmae = τῆς ὑψηλῆς Ρώμης τὰ τείχη· ποιητικὴ περιγραφὴ τῆς Ρώμης, ἥτις λέγεται καὶ alta, διότι ἦτο ἐπὶ λόφων ἐκτισμένη.

8. Musā. Ὁ Ὅμηρος καὶ καθόλου οἱ ἐπικοὶ ποιηταὶ ἐπικάλοον-

ται τὴν Μοῦσαν ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔπους· βλ. “Ομ. τῶν ἀμόθεν” ἀλλ’ ὁ Οὐεργίλιος ἐπικαλεῖται ταύτην ἐξ οὐ μέρους μέλλει νὰ ἐκθέσῃ σπουδαιότατα καὶ πλείστου λόγου ἄξια πράγματα. *causas* = τὰς αἰτίας δηλ. τῶν ἐπομένων: tot volvēre *casus*, tor adīre *labōres* ὑποδηλουμένας διὰ τῶν quo numīne laeso quidve dōlens. quo numīne laeso = quam ob laesionem numinis. Τὸ numerum ἔχει ἐνταῦθα τὴν ἀρχικὴν σημασίαν τῆς θελήσεως, δηλ. κεῖται ἀντὶ τοῦ voluntāte = quā (Junonis) voluntate (ab Aenea) offensā, neglecta = τίνος θελήσεως (τῆς Ἡρας) ὑβρισθείσης, ἀμεληθείσης· ἀλλοι ἐκδέχονται τὴν λέξιν πυμεν ἐν τῇ σημασίᾳ τῆς θεότητος = quo deo offenso. Πάντως δέον νὰ ἐννοηθῇ ἡ Ἡρα καὶ οὐχὶ ἀλλη θεότης γενικῶς. Ο Αἰνείας ἡναντιώθη εἰς τὴν θέλησιν τῆς Ἡρας, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ καὶ νὰ τὸ γνωρίζῃ, ἰδούσας τὸ Ρωμαϊκὸν γένος, τὸ δποῖον ἔμελλε νὰ ἔξιλοθρεύσῃ τὴν Καρχηδόνα.

9. quidve dolens = ἡ τί (ιδία) λυπουμένη, ἀχθομένη· εἶχεν ἡ Ἡρα προσωπικὴν ἀφορμὴν νὰ μισῇ τοὺς Τρῶας, διότι δὲν ἔλαβε τὸ καλλιστεῖον παρὰ τοῦ Τρωδὸς Πάριδος, τοῦ κοίναντος τὰς τρεῖς θεάς, Ἡραν, Ἀφροδίτην, Ἀθηνᾶν, καὶ διὰ τὰς τιμὰς τοῦ ἀρπαγέντος Γανυμήδους, ὃς ἀναπτύσσεται ἐν τοῖς στίχοις (23 - 28). volvēre *casus* = νὰ ὑποστῇ δεινά· τὸ volvere, δπερ εἶναι ἔδιον ὅγμα διὰ τοὺς πεθιτελλομένους ἐνιαυτοὺς (*volventibus annis*), ἐδῶ μεταφέρεται εἰς τὰ διηνεκῆ δεινά, τὰ δποῖα οἷονεὶ κυκλικῶς καὶ περιοδικῶς ἐξ ὑπαμοιβῆς ἐπανέρχονται. Οἱ χρόνοι: *volvo*, *volvi*, *volūtum*, *volvēre*· *adēo labōres* = ἀναλαμβάνω πόνους, κόπους, ἀγῶνας.

10-11. insīgnem pietāte virum = ἐπιφανῆ ἐπὶ εὐσεβείᾳ, εὐσεβέστατον ἄνδρα, δηλ. τὸν Αἰνείαν. Κυρίᾳ ἀρετῇ τοῦ ἥρωος εἶναι ἡ pietas, ἡ πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς γονεῖς εὐσέβεια. *impulērit*, παρακ. ὑποτ. τοῦ *impello* (in- pello), *impūli*, *impulsum*, *impellere* = ἐξωθῶ, ἐξαναγκάζω. Ἡ χρῆσις τοῦ ὅρματος τούτου μετ’ ἀπαρεμφ. (*volvēre* — *adīre*) ἀντὶ τῆς παρὰ τοῖς πεζοῖς ὑποταπτ. μετὰ τοῦ ut (ut *volvēret* — *adīret*) εἶναι πονητική. *anīmis*, ἀφαιρ. in *anīmis*, πρβλ.. τὸ δύμηρ. φρεσσί, θυμῷ. *caelestībus*, δοτική, *caelestes* - ium, οἱ οὐρανίοι θεοί· *irae*, πληθυντικὸς ἀντὶ τοῦ ἐνικοῦ, τοῦ ὄντος δηλοῦντος συγκίνησιν τῆς ψυχῆς. *tantaene* . . . *irae*? Ἐρωτᾷ οὕτως ὁ ποιητὴς μὲ ἀπορίαν, διότι εἶχε πρὸ δφθαλιμῶν τὴν ὑψηλοτέραν περὶ θεοῦ ἔννοιαν, ἥτις ἐκράτει τότε παρὰ τοῖς εὐπαιδεύτοις Ρωμαίοις.

Στίχ. 81 — 123

81. Haec ubi dicta, δηλ. sunt, εὐθὺς ὡς ταῦτα ἐλέχθησαν (δηλ. ὑπὸ τοῦ Αἰόλου) = εὐθὺς ὡς εἴπε ταῦτα (δ' Αἰόλος). 'Ο Αἰόλος εἰς τὰς παρακλήσεις καὶ τὰς ὑποσχέσεις τῆς "Ἡρας ἀπήντησεν δτι εἶναι πρόθυμος, καὶ ἐκ λόγων εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν "Ἡραν, νὰ ἐκτελέσῃ πᾶν δ', τι ἡ "Ἡρα προστάσσει. *cavum . . . montem* = τὸ κοῖλον ὅρος τὸ ἐπικείμενον ἐπὶ τοῦ ἄντρου, ὅπου ἦσαν οἱ ἄνεμοι ἐγκεκλεισμένοι, ἐν τῇ νήσῳ Αἰολίᾳ, τῇ κατοικίᾳ τοῦ Αἰόλου. 'Ομηρ. ι, 1 : Αἰολίνη δ' εἰς νῆσον ἀφικούμεθ', ἔνθα δ' ἔναιεν Αἰόλος Ἰπποτάδης. *conversa cuspide* = ἀναστραφέντος τοῦ δόρυτος, ἀναστρέψας (δ' Αἰόλος) τὸ δόρυν, ὃστε νὰ λάβῃ ἐκ καθέτου θέσιν δριζοντίαν. 'Εντεῦθεν ἀρχεται ἡ περιγραφὴ τῆς θυέλλης, ἵς περιγραφῆς πρέπει νὰ σημειώσῃ τις τὸν πραγματολογικὸν χαρακτῆρα, δεδομένου δτι πρόκειται περὶ θυέλλης ἐκ τοῦ εἰδούς τῶν κυκλωνικῶν. Πηγὴ ἐμπνεύσεως δ' 'Ομηρος. 'Ομ. οδ. ε, 291

82. *montem impūlit* = ἔπληξε τὸ ὅρος. Τὸ *impello*, περὶ μείζονος δυνάμεως. *in latus*, εἰς τὸ πλευρόν, ἐπὶ τὰ πλάγια· ἐκ τοῦ πλήγματος παρέκλινεν εἰς τὰ πλάγια τὸ ἐπικείμενον ὅρος, ὃστε νὰ ἀνοιχθῇ γάσμα (= *porta* στίχ. 83), ἐξ οὗ οἱ ἄνεμοι ἔξορμωσιν. *ac=ac statim* = καὶ εὐθὺς· διὰ τοῦ *ac* σημαίνεται ἄμεσος χρονικὴ ἀκολουθία. *velut agmīne facto* = οἷονεὶ ἀγήματος γενομένου, οἷονεὶ στρατὸν εἰς πορείαν συντεταγμένον ἀποτελέσαντες (οἱ ἄνεμοι).

83. *qua data porta*: τὸ πλῆρες τῆς φράσεως ἔχει ὅδε: *qua (parte) data (est) porta. porta* = πύλη· ἡ λέξις, κυριολεκτουμένη ἐπὶ στρατοπέδων καὶ φρουρίων, εὐστόχως ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἐδῶ ἔχονται ποιηθη, ἀφ' οὗ προηγούμενως εἶχε λεγθῆ περὶ τῶν ἀνέμων, δτι οὗτοι ἀπετέλεσαν οἷονεὶ στρατὸν εἰς πορείαν συντεταγμένον. *ruunt ruo, rui, rūtum, ruere* = ὁρμῶ, ἔξορμῶ. *turbo - īnis, aq. g'* = δίνη. *perflo, a' suz. ōmāl.* = διαφυσῶ, διαπνέω.

84. *incubuēre mari* = ἐνέσκηψαν, ἐπέπεσαν εἰς τὴν θάλασσαν. *incumbo, cubūi, cubitum, - ēre*: 'Ομ. ε, 295 σὺν δ' εῖθος τε νότος τ' ἔπεσε ζέφυρος τε δυστής καὶ βορέης μέγα κῦμα κυλίνδων. 'Ο παρακείμενος (*incubuere*) ἐμφανίζει αἰφνιδίαν καὶ ταχεῖαν κίνησιν. Τούτῳ ἔπονται οἱ ἐνεστ. *ruunt, volvunt, totum (mare) a sedibus imis = ōlēn* (τὴν θάλασσαν) ἐκ τοῦ πυθμένος.

85. *una* = ὁμηρ. σύν. *ruunt* ἐνεργ. = *erūunt* = ἀναταράσσουν,

ἀνακυκῶσι. *creber procellis* = *procellosus* = ὁ θυελλώδης, ὁμηρ. ζέψυχος δυσαής· ἀπὸ τοὺς τέσσαρας ἀνέμους, οὓς μνημονεύει ὁ "Ομηρος, λείπει ὁ Βορρᾶς, δοτὶς μνημονεύεται κατωτέρῳ (στίχ. 102).

87. *virum* = *virorum*. *stridor* - ὄρις, ἀρσ. γ' = τρισμός. *ru-dens* - *entis*, ἀρσ. γ' = ὁ πάλως. Ἐν δλῳ τῷ στίχῳ ὑπάρχει παρόντι-σις διὰ τοῦ φθόγγου τ.

88 - 89. *eripunt...* *ex ocūlis*. Μετάφρασις τῶν ὁμηρ. ε, 293: σὺν δὲ νεφέεσσι κάλυψε (ὁ Ποσειδῶν) γαῖαν ὅμοῦ καὶ πόντον, ὁρώσει δ' οὐρανόθεν νῦν. *ponto* δοτ. = ἐν τῷ πόντῳ. *nox atra* = νῦν ζοφώδης. *incubō*, α' συζ. ὁμαλ. = ἔξαπλοῦμαι.

90. *poli* = *caelum*, τὸ μέρος ἀντὶ τοῦ ὅλου. *crebris micat igni-bus aether* = λάμπει ἐκ τῶν συγχῶν ἀστραπῶν ὁ αἰθήρ. *crebri ignes* = συγχναὶ ἀστραπαί. *mico*, -οῦ, -ατε = πάλλομαι, στίλβω, λάμπω, ἀστράπω.

91. *praesentem*, κατηγορ. εἰς τὸ ἐν τέλει τοῦ στίχου *mortem* = ἄφευκτον, ἀσφαλῆ τὸν θάνατον. Ὁρα ὅτι τὸ ἐπίμετον εἶναι ἐν ἀρχῇ καὶ τὸ οὖσ. ἐν τῷ τέλει τοῦ στίχου σπανιώτερον γίνεται τὸ ἐναντίον. *intentant* = *minantur* = ἀπειλοῦν· πρὸς τὴν ὅλην φράσιν παράβαλε τὰ παρ' Ομήρῳ ε, 305, νῦν μοι σῶς αἰπὺς ὅλεθρος.

92. *extemplo* = *statim* = πάραντα. *Aeneae solvuntur membra*. πρβλ. Ομ. ε, 295 καὶ τότε² Οδυσσῆος λῦτο γούνατα. *frigus*-ὄρις, οὐδ. γ' = ὁγιος, κρύος: φρόβος δς ἐμποιεῖ τὸ φρίγος. *frigore* = ὑπὸ τοῦ κρυεροῦ φρόβου.

93. *duplicis*=ambas, *duplex*, ποιητ. : *palmas*=*supīnas manus* = παλάμιας. Συνήθιζον οἱ εὐχόμενοι νὰ ἀνατείνουν πρὸς τὸν οὐρανὸν τὰς χεῖρας ὑπτίας. *tendo* = τείνω. *ingēmit...* *voce refert*. Ομηρ. ε, 228: ὁχθήσας δ' ἀρα εἴπε πρὸς ὃν μεγαλήτορα θυμόν.

94. ο τερque quaterque *beati*, πρβλ. Ομήρ. ε, 306: Τοισ-μάκαρες καὶ τετράκις Δαναοί, οἵ τότε² ὅλοντο Τροίη ἐν εὐρείῃ· ἡ φράσις δηλοῖ τὸν ὑψιστὸν τῆς εὐτυχίας βαθμόν.

95. *quis*, τύπος ἀρχαϊκὸς ἀντὶ τοῦ *quiibus* = οἵς.

96. *oppetere mortem* (δμηρ. πότμον ἐπισπεῖν) καὶ ἀπλῶς *oppe-tēte* (ἐν πολέμῳ) = προθύμως ἀποθνήσκειν. *contigit* = συνέβη· ἐπὶ καλοῦ, δηλ. εἶχον τὴν εὐτυχίαν.

97. *Tydīde*, κλητ. τοῦ *Tydīdes*, ὁ Τυδείδης, ὃν ὁ ποιητὴς καλεῖ *Danāum fortissimum gentis*, καθ' ἡ καὶ ὁ Ομηρος λέγει· ὃν δὴ ἐγὼ

κάρτιστον Ἀχαιῶν φημὶ γενέσθαι. Πολὺ φυσικὸν νὰ ἐνθυμηθῇ ὁ Αἰνείας τὸν Τυδείδην, ὑπὸ τοῦ δποίου θὰ ἔφονεύτο, ἀν δὲν ἥρχετο βοηθὸς εἰς αὐτὸν ἡ Ἀφροδίτη (Ὀμ. E, 228 κ.ξ.). μηνε... πον ρο-
τουσse, αλτ. μετ' ἀπαρεμφάτον καθ' ἔαυτὴν τιθεμένη, ἦτοι μὴ ἔξαρ-
τωμένη ἀπό τινος οἵματος, εὔρηται πολλάκις ἐπὶ θαυμασμοῦ, ἐκπλῆ-
ξεως, ἀγανακτήσεως ἢ τινος τοιούτου ψυχικοῦ πάθους. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ
δὲ μετὰ τοῦ ἐρωτημ. μορίου πε (ἐρωτηματικῶς καὶ ἀπορηματικῶς),
πρβλ.: ἐμὲ παθεῖν τάδε. Iliacis campis, ἀφαιρ. τοπικὴ—ἐν τοῖς Ἰλια-
κοῖς πεδίοις. occumbere = πίπειν.

98. anīmam effundere=ἐκπνέειν· effundo, -ūdi, -ūsum, -ēre=
ἐκχέειν. tuā dextrā, ἀφαιρ. τοῦ δργάνου = τῇ σῇ δεξιᾷ, διότι τὸ anī-
mam effundere κεῖται ἀντὶ τοῦ periire (ἀπόλλυσθαι).

99. saevus=ἀίνος, ἀπηνής, (οὐχὶ πρός ψύχον). ubi=ὅπου. Ae-
cīdae = τῆς Αἰακίδου, δηλ. τοῦ Ἀχιλέως, ὡς ἐγγόνου τοῦ Αἰακοῦ.
Ἀνάφερε εἰς τὸ telo=ὑπὸ τοῦ βέλους. telum=πᾶν εἶδος ἐπιθετικοῦ
ὅπλου. iacet=κεῖται. Τὸ iacēre, ὅπως τὸ ἐλληνικὸν κεῖσθαι, εἶναι
φῆμα ἴδιον περὶ τῶν νεκρῶν καὶ φονευθέντων. Ο δ' ἐνεστὼς κεῖται
περὶ παρφρημένου βεβαίως πράγματος, τοῦ δποίου ὅμως ἔτι καὶ νῦν
ἡ μνήμη μὲν ζωηρότητα μένει.

100. Sarpedon, Σαρπηδών, ὁ τῶν Λυκίων ἄγος καὶ τῶν Τρώων
ἐπίκουρος, ἔφονεύθη ὑπὸ τοῦ Πατρόκλου καὶ κατὰ διαταγὴν τοῦ Διὸς
μετηνέχθη παρὰ τοῦ Ἀπόλλυντος διὰ τοῦ Ὑπνου καὶ τοῦ Θανάτου
εἰς Λυκίαν (Ὀμ. II, 480 κ.ξ.). Simōis, ὁ Σιμόεις ποταμός, ὁ εἰς τὸν
Σκάμανδρον χυνόμενος, ἐκ τῆς Ἰδης πηγάζων, διὰ τοῦ Τρωικοῦ πεδίου
διερχόμενος. corpora... volvit πρβλ. Ὀμ. μ, 22 : Σιμόεις ὅμι οὐ πολλὰ
βοάγρια (scuta virum) καὶ τρυφάλειαι (galēas)· κάππεσον ἐν κο-
νίησι (=volvit) καὶ ἡμιθέων γένος ἀνδρῶν (fortia corpōra virum).

102. iactanti = clamanti, vociferanti ἢ καὶ ἀπλῆς dicenti. Ση-
μείωσον τὴν συντακτικὴν θέσιν τῆς δοτικῆς περιγραφούσης τὴν τοῦ
ὑποκ. κατάστασιν, καθ' ἣν στιγμὴν συμβαίνει ἡ ἐνέγεια τοῦ κυρ. οἵ-
ματος. Εἰς τὴν Ἑλλ. γεν. ἀπόλυτος. Τὸ iactare πάντοτε σημαίνει κί-
νησίν τινα τῆς ψυχῆς ὁ Αἰνείας εἶναι προφανῶς συγκεκινημένος.
Aquilōne, ἀφαιρ. τῆς αἰτίας διοιστικὴ τοῦ stridens = συζίττουσα
(θύελλα), διότι ἔξηγέρθη ὑπὸ τοῦ Βορρᾶ.

103. adversa, κατηγορ. = ἐναντία, δηλ. prora irrūens = ἀπὸ
τῆς πρώρας ἐμπίπτουσα, ἐπισκήπτουσα. velum = τὸ ἵστιον, τῆς νεώς

δηλ. τοῦ Αἰνείου. ferit = πλήττει : τὸ φῆμα ferio - ferire ἐν τῷ ferit ἐνυπάρχει ἡ ἔννοια τοῦ lacērat = διαρρηγνύει διὰ τὴν ὁμοὴν τοῦ ἀνέμου. Πρὸς τὴν φράσιν πρβλ. Ὁμ. Ο, 626 : ἀνέμοιο δὲ δεινὸς ἀγτης ἴστιφ ἐμβρέμεται. fluctus ad sidera tollit = τὰ κύματα εἰς τὰ ἄστρα αἴρει. Πρβλ. Ὁμ. ε, 313 : ὃς ἄρα μιν εἰπόντος ἔλασε μέγα κῦμα κατ' ἄκοντα.

104. avertit, ἐν ἀμεταβάτῳ σημασίᾳ ληπτέον = se avertit ἡ avertitur = ἀποστρέφεται. undis dat latus, ἐννοητέα ἡ γεν. navis = prora latus navis fluctibus oppōnit = ἡ πρώρα τὴν πλευρὰν τῆς νεῶς εἰς τὰ κύματα ἐκθέτει.

105. insequuntur cumulo . . . mons. cumulo, ἀφαιρ. τοῦ τρόπου προσδιορίζουσα τὸ insequuntur: cumulo = cumulātim. mole sua = σωρηδόν, τῷ ὑπερομεγέθει αὐτοῦ ὅγκῳ ἐπέρχεται. praeruptus aquae mons = ἀπότομον ὕδατος ὅρος. Διὰ τῆς ἐν τῷ τέλει τοῦ στίχου μονοσυλλάβου λέξεως mons γραφικῶς παρίσταται τὸ ἀπότομον τοῦ ὑψηλοῦ κύματος.

106 - 107. hi . . . his, πρόκειται περὶ τῶν ναυτῶν τῆς νεῶς τοῦ Αἰνείου. hi = οἱ ἐν τῇ πρύμνῃ, his = τοῖς ἐν τῇ πρώρᾳ. pendeo, pependi, - ēre = κρέμαμαι, αἰωροῦμαι. dehisco, - hivi, - ēre = χαίνω, ξάσκω. terram = τὸν πυθμένα· ὁ πυθμῆνης δηλοῦται καὶ διὰ τῆς ἐπιφερομένης δργαν. ἀφαιρετικῆς harenis, ἥτις διορίζει τὸ furit: furit aestus harenis. τὸ furere συνήθως φῆμα περὶ τῆς μαινομένης θαλάσσης· ἡ λέξις aestus οὐχὶ σπανίως λέγεται περὶ τῆς σφοδροτέρας τῶν κυμάτων κινήσεως. Ωραία ἡ εἰκόνων, πρὸς ἣν παραβλητέα ἡ παρὰ Σοφ. Ἀντιγ. 585: πόντιον οἰδμα κυλίνδει βυσσόθεν κελαινὰν θῖνα (= harenis).

108. tris, ἀρχαϊκὸς τύπος ἀντὶ τοῦ tres. Τὸν στόλον τοῦ Αἰνείου ἀπετέλουν εἴκοσι νῆες. Notus, ποιητικῶς κείται ἀντὶ τοῦ ἀνέμου ἐν γένει, ὡς καὶ κατωτέρῳ τὸ Eurus. saxa latentia = σκόπελοι λανθάνοντες. torquéo, torsí, tortum, - ēre = στρέφω, σφενδονῶ.

109. Ἡ πλοκὴ τοῦ λόγου: Itāli vocant aras saxa, quae sunt in mediis fluctibus· αἱ arae εἶναι αἱ νησίδες αἱ καλούμεναι Αἰγαίοις, κείμεναι εἰς τὸ στόμαν τοῦ κόλπου τῆς Καρχηδόνος.

110. dorsum, ἐπεξηγεῖ τὸ aras, μεγάλη φάγις, μέγα τμῆμα βράχου. mari summo, ἀφαιρ. τοπ. = ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης.

111. brevia, εἶναι ἐπίθετον κατὰ παράλειψιν τοῦ ὄντος. vada γε-

νόμενον οὐσιαστικὸν = τὰ βραχέα τῆς θαλάσσης, δηλ. τὰ ἀβαθῆ. Τούτῳ συνωνυμεῖ τὸ ἐπόμενον syrtis. syrtis=ἀκταὶ ἀμμώδεις καὶ τεναγώδεις. urgēo = ὠθῶ, ὀκέλλω, ἀρχ. χο. urgēo, ursi, urgēre.

112. vada = τὰ τενάγη. vadis δοτ. inlido,-si,-sum,-ere (in-lae-do) = προσαράσσω. aggēre cingit harēnae = σωρῷ ψάμμου περιζωνύει : agger ἄρο. γ' = κοῦς, χῶμα καὶ ποιητικῶς σωρός. Τὴν ψάμμου ταύτην ἀνέσυρεν ἡ θάλασσα ἐκ τοῦ βυθοῦ (στίχ. 107).

113. Lyc̄ios, οἱ Λύκοι εἰχον ἔλθει εἰς ἐπικουρίαν τῶν Τρώων καὶ, τοῦ ἡγεμόνος των Πανδάρου (ἢ Σαρπηδόνος) πεσόντος, συνεξέπλευσαν μετὰ τοῦ Αἰλείου. vaho, vexi, vectum, vehēre = ὁγέω, ὁχῶ, φέρω, κομίζω. Orontem, τὸ ὄνομα τοῦτο ἐπλάσθη ὑπὸ τοῦ Οὐεργιλίου.

114. ipsius=αὐτοῦ, δηλ. τοῦ Αἰλείου. ingens pontus, ἔχει λεχθῆ μετ' ἐμφάσεως = μέγα κύμα τόσον ὡς νὰ ἥτο ὅλος ὁ πόντος. a vertice desūper, ab alto = κατ' ἀκοης.

115. maḡister, δηλ. navis = ὁ κυβερνήτης· pronus - a - um = πορηῆς. 116. in caput, ὅμηρο. ἐπὶ κάρο=κατακέφαλα, ποβλ. Ὁμ. μ. 41: ὁ δ' ἄρ' ἀρνευτῆρι εἴσικώς κάππεσ' ἀπ' ἵκριόφιν.

116. ast illam = τὴν δέ, δηλ. τὴν ἄνευ κυβερνήτου ναῦν. ast = at, κανονικῶς παρὰ Οὐεργιλίῳ εὑρηται τὸ ast πρὸ λέξεως ἀρχομένης ἀπὸ φωνήντος. ibidem = αὐτόθι.

117. agens circum = circumagens, τμῆσις καθ' ἔλλ. ζῆλον = περιάγον. rap̄idus vorat aequōre vortex = ὁρμητικὴ δίνη διὰ τοῦ πελάγους καταπίνει τὴν ναῦν. Ποιητικῶς παριστᾶ τὴν δίνην νὰ καταπίνῃ διὰ τοῦ πελάγους τὴν ναῦν. Σημείωσον τὴν ἐν τῷ στίχῳ παρήκησιν διὰ τοῦ φθόγγου γ. vortex - icis, ἀρσ. γ' = δίνη. vorat = absorbet = καταπίνει. Μὲ μοναδικὴν τῶν λέξεων ἐκλογὴν περιγράφει τὸ πρᾶγμα, διότι διὰ τοῦ ἦχου αὐτῶν γραφικάτατα τοῦτο παρίσταται.

118. rari, κατηγ. (dispersi = διεσκορπισμένοι, τῇδε κακεῖσε). in gurgīte vasto = ἐν τῷ εὐρεῖ πελάγει: gurges - itis. ἀρσ. γ' = δίνη, συστροφὴ ὕδατος, ὕδωρ. (Ὁμ. μέγα λαῖτμα θαλάσσης). Τὸ rari καθιστᾶ τὴν εἰκόνα λίαν γραφικήν, ἐὰν δὲ λίγους τῇδε κακεῖσε (ἐνθα καὶ ἔνθα) νηκομένους καὶ πολὺ ἀπ' ἀλλήλων ἀπέχοντας ἀντιθέτως πρὸς τὸν εὐρὺν πόντον φαντασθῶμεν. Εἰς τὴν γραφικότητα συντείνει καὶ ὁ ἡρεμος σπονδειακὸς ωρθμὸς τοῦ στίχου. πο, α' συζ. ὅμαλ.= νήχομα.

119. arma, κυρίως αἱ ἀσπίδες καὶ αἱ δερμάτιναι περικεφαλαῖαι. tabūlae, σανίδες τῆς νεώς· ποβλ. Ὁμ. μ. πίνακες νεώς. Troia gaza=

Τρωικὸς θησαυρός· ἥ λέξις *gaza*, περσική, γαζοφυλάκιον· ἔλλ. γάζα· τὸν τρόπον τῆς συλλογῆς τοῦ θησαυροῦ διηγεῖται ὁ Αἰνείας εἰς τὸ δεύτερον βιβλίον.

120. *Iliōnēi*, τετρασυλλάβως προενεκτέον κατὰ συνίζησιν. Ἰλιονεὺς καὶ κατωτέρω Ἀβας εἶναι ὄνόματα ληφθέντα ἐκ τοῦ Ὦμηρού· Ἀχάτης δὲ καὶ Ἀλήτης εἶναι ὄνόματα πλασθέντα ὑπὸ τοῦ Οὐεργιλίου· Ἀχάτης κατὰ Σέρβιον ἐκ τοῦ ἀχάτου· ὑπῆρχεν ὄνομα ποταμοῦ ἐν Σικελίᾳ· Ἀλήτης ὑπάρχει ἐν μυθολογίᾳ.

122. *hiems* = *tempestas* = ὁ χειμών, ἡ τρικυμία. *vicit* = κατέβαλε. *laxis combagībus* = *laxātis compagībus* = χαλαρωθεισῶν τῶν ἀρμογῶν. *omnes*, δηλ. *naves*.

123. *imbrem* = *aquam maris*, θαλάσσιον ὕδωρ. *inimicum* = *exitōsum* = ὀλέθριον. *rimisque fatiscunt* = καὶ καταπονοῦνται, καταβάλλονται τοῖς οργυμασι. Τὸ *fatiscere* εἶναι ὕδιον οργμά περὶ τῶν θραυσθεισῶν καὶ ἐκλιπουσῶν δυνάμεων, ὡστε ἰσοδυναμεῖ τῷ *solvi*, *dilābi* (= λύεσθαι, διαπίπτειν, καταρρέειν). *rimisque fatiscunt* = εἰ solvuntur ut *rimas agant*: *rimas agere* = πάσχειν οργμάς, οργυνυσθαι. Ὅρα τὸ πρωθύστερον σχῆμα, διότι πρῶτον διαλύνονται καὶ γίνονται οργματικά, διὸ ὃν εἰσῆλθε τὸ ὀλέθριον θαλάσσιον ὕδωρ.

Στίχ. 198 — 210

198. *ante*, συνήθως ἐκλαμβάνεται τοῦτο ὡς ἐπιθετικὸς διορισμὸς τοῦ *malōrum* (= *antiquōrum malōrum* = τῶν πρὸν κακῶν), μᾶλλον πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἰσοδύναμον τῷ *adhuc* = μέχρι τοῦδε, προβλ. Ὁμ. μ. 208: ὡς φίλοι (=o socii), οὐ γάρ πώ τι κακῶν ἀδαήμονές εἰμεν (neque enim ignāri sumus ante malorum): τὸ *enīm* αἰτιολογεῖ διατὶ τοὺς ἀναμιμήσκει τὰ πρότερα κακά.

199. *gravītārā*, εἶναι σοβαρώτερα συγκρινόμενα πρὸς τὴν τρικυμίαν, ἥ δύοια τοὺς εἶχε καταλάβει, προβλ. Ὁμ. μ. 209: οὐ μὲν δὴ τόδε μεῖζον ἐπι κακόν· παρατίθενται δὲ τὰ *graviora* ἐφεξῆς.

200. *vos et... vos et...* Μοναδικὴν ἔχει δύναμιν ἥ ἀντωνυμία εἰς τὸν λόγον· εἶναι ὡς ἐὰν ἔλεγε: *vos enim iisdem estis, qui et... rabiem Scyllaeam=ad rabidam Scyllaeam*. Πρὸς τὸ *rabiem Scyllaeam* παράλληλον τὸ ἐλλην. βίη Ἡρακληίη. Ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ *accestis* (= *accessistis*) ὅπως καὶ τὸ *scopūlos*. *penītus sonantis* = τοὺς εἰς τὰ βάθη των ἀντηχοῦντας· προβλ. Ὁμ. μ. 241: ἀμφὶ δὲ πέτοη δεινὸν βεβούχει.

201. Cyclo^pia saxa είναι litus Cyclo^prum saxorum in Sicilia, ἵ^τες τὰς ὅχθας καὶ τὰ ἄντρα, τῇ Αἴτνῃ γειτνιάζοντα, κατόκουν οἱ Κύκλωπες.

202. revocāte animos = ἀναλάβετε θάρρος· maestus timor = φόβος σκυθρωπός. experti, ἐνν. estis = ἔλαβετε πεῖραν· experior, expertus sum, -iri = λαμβάνω πεῖραν.

203. mittite = demittite = ἀπόθετε, ἀποβάλετε. fors^an = ἵσως. Τὸ μόριον fors^an, fors sit an, ἀντὶ τοῦ fortasse (=ἵσως) είναι ποιητικὸν καὶ συντάσσεται ἢ πρὸς ὑπὸ. λόγῳ τοῦ an ἢ πρὸς ὁριστ. ὡς ἔνταῦθα, δῆτε είναι ἀπλοῦν ἐπίρρ. συνωνυμοῦν τῷ fortasse.olim, ἔνταῦθα κεῖται περὶ τοῦ μέλλοντος χρόνου· ἀλλαχοῦ κεῖται περὶ τοῦ παρελθόντος χρόνου. Ο στίχος ἐπιγραμματικός. Πρὸς τὴν ὅλην φράσιν παραβλητέα τὰ παρ^o Ὁμήρος μ, 212 : καὶ που τῶνδε μνήσεσθαι δίω, καὶ τὸ παρ^o Εὐριπίδη : ἀλλ' ἥδυ τοι σωθέντα πόνων μεμνῆσθαι.

204. per tot discrimīnā rerum = διὰ τοσούτων κινδύνων. discrimīna rerum = οἱ κοίσμοι τῶν πραγμάτων καιροί, κοίσμοι καιροί.

205. fata = fati decretā oraculis et auguriis nobis significata = αἱ ἀποφάσεις τῆς μοίρας αἱ δηλωθεῖσαι ἡμῖν χρησμοῖς καὶ οἰωνοῖς. quietae sedes = ἥσυχος διαμονή. ostendunt, κεῖται ἀντὶ τοῦ promittunt = ὑπισχνοῦνται.

207. durāte, ἀμεταβάτως κεῖται = καρτερεῖτε, πρβλ. Ὅμ. Β, 299 : τλῆτε, φίλοι. res secūndae = ἡ εὐτυχία.

208. curis ingestibus aeger = καίπερ βαρύθυμος ὥν ἀπὸ τὰς ὑπερβολικὰς φροντίδας. Τὸ aeger ἐδῶ ἀντὶ τοῦ tristis, maestus, curis vexatus et agitatus = ἀπὸ φροντίδας ἐνοχλούμενος.

209. spem voltu simūlat = ἔλπίδα τῷ προσώπῳ προσποιεῖται. premit = occultat = κρύπτει. altum dolōrem corde = βαθέως ἐν τῇ καρδίᾳ λύπην.

210. se praedae accīngunt = ἀναζωννύονται πρὸς τὴν λείαν, δηλ. ἔτοιμάζονται εἰς παρασκευὴν τῶν φονευθεισῶν ἔλάφων. praedae, δοτ. τοῦ σκοποῦ. dapibusque futūris, δοτ. τοῦ σκοποῦ = πρὸς τὴν μέλλουσσαν εὑωχίαν. Ἡ δὴ φράσις ἀναλύεται ὡδὲ : accīngunt se ut ex praeda (cervis caesis) dapes futūras parent: daps - dapis = ἡ δαίς, θοίνη, εὐωχία· λέγεται δὲ πληθ. dapes ἀντὶ τοῦ daps.

Στίχ. 254 — 296

254. olli, ἀρχαία δοτ. ἀντὶ τοῦ illi δηλ. τῇ Ἀφροδίτῃ. subridens=μειδιῶν πρβλ. Ὁμ. Θ, 38 τὴν δὸν ἐπιμειδήσας προσέφη νεφεληγερέτα Ζεύς.

255. voltu... serenat. Συνήθης παρὰ ποιηταῖς ἡ εἰκὼν αὗτη τῶν θεῶν ἐνέχουσα ὅχι δλίγην ποιητικὴν γραφικότητα. caelum tempestatesque serenat=τὸν οὐρανὸν αἴθριον καθιστᾷ, τὰς τρικυμίας (καταστέλλει).

256. libavit=ἐπέψαυσε. oscūlum, ὑποκορ. τοῦ os=στόμα: σημαίνει τὸ πρὸς φίλημα ἐσχηματισμένον στομάτιον. oscūla libavit=τῷ ἑαυτοῦ στόματι ἐπέψαυσε τὸ στομάτιον. natae=τῆς κόρης: ἦτοι ἔφίλησεν αὐτήν. Τὸ natae μετ' ἐμφάσεως κείται προηγουμένου τοῦ olli. dehinc, προενεκτέον δισυλλάβως =είτα.

257. parce metu=noli metuere=μὴ φοβοῦ. metu, δοτ. ἀντὶ τοῦ metui. Cytherēa, ὁμηρ. Κυθέρεια: ἐπίθετον τῆς Ἀφροδίτης ἀπὸ τὴν νῆσον τῶν Κυθήρων, ὃπου ἐλατρεύετο κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους καὶ πλησίον τῆς ὁποίας κατὰ μεταγενεστέραν παράδοσιν ἀνεδύθη ἀπὸ τὰ κύματα. manent immota tuorum fata tibi, ταῦτα λέγει ὁ Ζεύς, διότι ἡ Ἀφροδίτη παραπονουμένη εἶχεν εἴπει: quae te sententia vertit? immotus, -a, -um=ἀμετακίνητος, ἀμετάβλητος. fata tuorum=ἡ μοῖρα τῶν σῶν, δηλ. ἡ περὶ τοῦ Αἰνείου θεία βουλή. tibi, δοτ. χαριστική.

258-259. urbem et moenia=urbis moenia. Lavini, γεν. ἔξ ὄνομαστ. Lavinium. sublimem feres ad sidéra caeli=μετάρσιον θὰ φέρης εἰς τοὺς θεούς. Ταῦτα ἀναφέρονται εἰς ὅ, τι εἶχεν εἴπει ἡ Ἀφροδίτη, ὅτε παρεπονεῖτο πρὸς τὸν Δία, caeli quibus adnūis arcem=οἵς τὴν Ἀκρόπολιν τοῦ οὐρανοῦ ὑπισχνεῖσαι (στίχ. 250). magnanimus=μεγάθυμος, μεγαλήτωρ.

261. hic, δηλ. ὁ Αἰνείας. tibi, δοτ. ἥθική. quando=quoniam=ἐπειδή. remordet ἀντὶ τοῦ itērum, itērumque mordet: non cessat mordēre, εἶναι ἵσχυρότερον τοῦ mordet=ἀνιᾶ σε.

262. longius et volvens. Tὸ longius συναπτέον τῷ volvens, ὃ ἵσον τῷ evolvens=καὶ μακρότερον ἀνελίττων· ἡ μεταφορὰ ἐκ τοῦ βιβλίου (volūmen), ὃπερ ἀνεγινώσκετο ἀνελιττόμενον. movebo=θὰ κινήσω, θὰ ἀποκαλύψω.

263. Italia = in Italia. populos ferōces = populos bellicosos, δηλ. τοὺς Ροτούλους καὶ τοὺς Τυρρηνούς. contūndet = superabit, vincet = θὰ καταβάλῃ· οἱ χρόνοι contundo, - tūdi, - tūsum, - ēre = συντρίβω.

264. mores . . . ponet = θὰ εἰσαγάγῃ τάξιν καὶ εὐνομίαν. moenia ponet = moenia condet = θὰ κτίσῃ τείχη.

265 - 266. aestas, κυρίως τὸ θέρος ἐδῶ τὸ μέρος ἀντὶ τοῦ ὄλου, κατὰ συνεκδοχὴν ὥσ ταῦτα καὶ κατωτέρω. terna hiberna (castra) = tres hiemes, ἦτοι τρία ἔτη. dum = ἔως οὗ. vidērit, μέλλων δεύτερος = θὰ ἔχῃ ἵδει. Rutūlis subactis, δοτ. τῆς ἀναφορᾶς = ex quo. Rutūli subacti erunt = ἀφ' οὗ χρόνου ὑποτάχθωσιν οἱ Ροτούλοι· ἢ δοτ. τῆς ἀναφορᾶς συναπτέα τῷ transierint (= θὰ ἔχουν παρέλθει): ἢ πτῶσις ἐνταῦθα κατὰ τὸ ἔλλην. ἰδίωμα, πρβλ. Θουκυδ. «ἡμέραι . . . ἦσαν τῇ Μυτιλήνῃ ἑαλωκούμητις ἔπτα» καὶ Δημοσθ. κατὰ Μειδίου 24 «μαρτυροῦμεν ἥδη τῇ κοίσει ἐκείνῃ διαγεγονότα ἔτη δκτώ». Οἱ Ροτούλοι, λαὸς τοῦ Λατίου, ἀντεπεξῆλθον κατὰ τῶν Τρώων τῇ προτροπῇ τοῦ βασιλέως των Τούρονος, οὗτος δοτὸς ὁ ἀγὼν εἶναι τὸ θέμα τῶν τελευταίων βιβλίων τῆς Αἰνειάδος.

267. at, ἀντίθεσις πρὸς τὸ ἐν στίχ. 261 hic. at, σύνδ.=ἀτάρ, ἀλλά, δέ: puer Ascanius, ὁ μικρὸς τοῦ Αἰνείου υἱὸς ὁ γεννηθεὶς ἀπὸ τῆς Κρέονσαν. nunc = νῦν, κατ = ἀντίθεσιν πρὸς τὴν προτέραν προσηγορίαν Ilus (στίχ. 268). Iulo, κατηγορούμενον κατὰ δοτ. καθ = ἔλξιν πρὸς τὸ cui. Ὁ ποδὸς εἰσηγητῆς τῆς γνώμης τῆς ἀπὸ τοῦ Ἱούλου καταγωγῆς τῆς Ἰούλιας γενεᾶς ἦτορ ὁ Ἱούλιος Καῖσαρ.

268. Ilus, οὗτος ἐκαλεῖτο καὶ εἰς ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τοῦ Τρώος. res Ilia = τὰ τῆς Ἰλίου, τὸ κράτος τῆς Τροίας. stetit, δηλ. incolūmis regrno, ἀφαρ., μεταφορικῶς = εἰς τὸ ὑψος τῆς δυνάμεως του.

269. magnos orbis, οὗτοι καλοῦνται οἱ κύκλοι τοῦ ἐνιαυτοῦ κατ = ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς μικροτέρους κύκλους τῶν μηνῶν, οἵτινες ἀπαρτίζουν τὸν ἐνιαυτόν. volvendis = volventibus = περιοδικῶς ἐπανεργούμενων. volvō, εἰς μέσην σημασίαν: περιστρεφομένων διὰ τῆς περιοδικῆς ἐπανόδου. mensibus = τῶν μηνῶν.

271. transfēret = θὰ μεταφέρῃ (δηλ. εἰς τὴν Ἀλβανὸν Ἀσκάνιος). Τὸ τριακοστὸν ἔτος ὁ Ἀσκάνιος τὴν Albam Longam θὰ κτίσῃ καὶ ἐκ τοῦ Λαουΐνίου θὰ μεταφέρῃ τὴν ἔδραν εἰς ταύτην. Longam . . . Albam, ἣ συνήθης ἐκφορὰ εἶναι Alba Longa, ἀλλὰ προηγεῖται τὸ

ἐπίθετον συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχαὶκὴν τῶν λέξεων ἀκολουθίαν (ὅς bona dea, patria, potestas, sacra via). multa vi = ἵσχυρῶς. multi-
piet = θὰ δχνδωσῃ, ήτοι δχνδωτάτην θὰ κτίσῃ.

272. hic, ἐπίρρ. = ἐνταῦθα, δηλ. ἐν τῇ Ἀλβᾳ. iam = εὐθὺς,
ἔπειτα. ter centum = τριακόσια: δι Αἰνείας θὰ βασιλεύσῃ τρία ἔτη,
δι Ἀσκάνιος τριάκοντα, τριακόσια δὲ οἱ Ἀλβανοὶ βασιλεῖς. (Σημείω-
σον τοὺς ἀριθμητικοὺς συνδυασμοὺς τοῦ τρία ὡς ἱεροῦ ἀριθμοῦ).
regnabitur (ἀπροσώπως κεῖται) = βασιλεία ἔσται.

273. gente sub Hectorēa, ἀπλῶς ἀντὶ τοῦ gente sub Troiana,
ἀπὸ τοῦ Ἐκτορος, μεγίστου ἥρωος τῶν Τρώων. regīna, θυγάτηρ
τοῦ βασιλέως. sacērdoς = virgo Vestalis = ἔστιάς.

274. gravis = gravida = ἐγκύμων, κυνοφροῦσα· πρόκειται ἐν-
ταῦθα περὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ Νουμίτωρος Ρέας Σιλβίας, ητις ἡγαγκά-
σθη νὰ γίνη ἔστιάς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Νουμίτωρος Ἀμουλίου, ἀρπά-
σαντος τὸν θρόνον ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του. geminam... prolem = θὰ
γεννήσῃ δίδυμα, ήτοι τὸν Ρωμύλον καὶ τὸν Ρώμον. Ilia = Troiana:
εἶναι ἡ Ρέα Σιλβία. Τὸ δόνομα τοῦτο φαίνεται μετάφρασις τοῦ ἐλλην. Ρέα Ἰδαία (”Ιδη = δάσος; silva)· οὕτως δόνομάζεται ἡ θεά Κυβέλη.

275. Lupae nutrīcis = τῆς τροφοῦ Λυκαίνης. Τὸν Ρωμύλον ἐθή-
λασε λύκαινα, ἀπὸ τῆς δούλιας ἀποθανούσης οὗτος ἀφήρεσε τὸ δέομα
καὶ ἐνεδύθη εἰς ἀνάμνησιν καὶ εὐγνωμοσύνην. tegmīne = τῷ καλύμ-
ματι, τῷ δέοματι. fulvo = τῷ ξανθῷ. pelle = tegmīne (pelle) laetus
= ἐπὶ τῷ δέοματι περικαρής, ἐνδεδυμένος, φορῶν μὲ καρὰν τὸ δέομα.

276. excipīet gentem, δηλ. Aenēas = θὰ διαδεχθῇ (δι Ρωμύ-
λος) τὸ γένος τοῦ Αἰνείου καὶ θὰ συνεχίσῃ αὐτὸ ἀπὸ τῆς Ἀλβας ἐν
τῇ Ρώμῃ. Τῆς Ἀλβας κληρονόμος ὑπῆρξεν ἡ Ρώμη. Mavortia =
ἀρήια, ἀπὸ τοῦ Mavors, δστις εἶναι ἀρχαιότερος τύπος τοῦ Mars
(”Αρης), οὖς νίδιος ήτο ὁ Ρωμύλος.

277. Romanos dicet, ἐξήγησις ἐτυμολογική. suo de nomīne =
ἀπὸ τοῦ δόνόματός του.

278. his, δηλ. Romanis. rerum, ληπτέον ἀπὸ κοινοῦ καὶ εἰς τὸ
metas (= termīnos) καὶ εἰς τὸ tempōra. sine fine = infinitum.
τοπικῶς καὶ χρονικῶς.

279. imperīum sine fine dedi = τὸ κράτος αἰλώνιον ἔδωκα.
Τοῦτο δίδει ὁ Ζεὺς κατὰ τὰ ὑπὸ τῶν Μοιρῶν ὠρισμένα καὶ οὐχὶ πε-

οισσότερα. quin ἐκ τοῦ quine (= πῶς οὖ;) = ἀλλὰ μήν καὶ διὰ τοῦ quin εἰσάγεται τι σημαντικώτερον· εἶναι δὲ τοῦτο ὁ ἔξευμεγισμὸς τῆς ὀργισμένης (aspera) Ἡρας.

280. fatigat = vexat = requiescere non sinit = δὲν ἀφήνει νὰ ἡσυχάσουν, διαρκῶς ταράσσει. metu = ἐκ φόβου, φοβουμένη δηλ. μὴ ἔλθῃ ὁ Αἰνείας εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἴδούσῃ κράτος μέλλον νὰ καταστρέψῃ τὴν Καρχηδόνα.

281 - 282. consilia in melius referset = θὰ μεταβάλῃ γνώμην ἐπὶ τὰ βελτίω. fovēbit = θὰ περιθάλψῃ, δηλ. θὰ εὐνοήσῃ τοὺς Ρωμαίους τόσον, ώστε νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς rerum (= orbis terrarum) dominos = τοῦ κόσμου δεσπότας. gentemque togatam, διὰ τοῦ que ἐπιφέρεται ἀκριβέστερος προσδιορισμὸς τοῦ Romanos. gentem togatam = τὸ τηβεννοφόρον ἔθνος. Ἡ toga (τήβεννος) ἦτο τὸ ἔθνικὸν ἔνδυμα τῶν Ρωμαίων, λευκὸν καὶ ποδῆρες.

283. Sic placitum, δηλ. mihi est = sic decrevi = οὕτως ἀπεφάσισα. Συνήθης ἡ παραλειψις τοῦ esse εἰς τὰς τοιαύτας φράσεις. Iustrum (οὐδ.) = καθαριμὸς πολιτῶν, ὁ κατὰ πενταετηρία, ὑπὸ τῶν τιμητῶν ἐπιτελούμενος μετὰ τὴν συντέλειαν τῶν τιμήσεων, ὁ πενταετηρικὸς καθαριός, πενταετία, πενταετηρίς. Istris labentibus = περιτελομένων τῶν ἔνιαυτῶν, ἐν τῇ προόδῳ τῶν ἔτῶν.

284. domus Assaraci = ὁ οἶκος τοῦ Ἀσσαράκου, ὃς ἦν πάππος τοῦ Ἀγγίσου καὶ πρόπαππος τοῦ Αἰνείου. domus Assaraci = οἱ ἐκ τῶν Τούρων καταγόμενοι Ρωμαῖοι. Phthia = ἡ Φθία, ἡ πατρὶς τοῦ Ἀχιλλέως. Mycenae = Μυκῆναι, πρωτεύουσα τοῦ κράτους τοῦ Ἀγαμέμνονος· διὰ τῆς Φθίας καὶ τῶν Μυκηνῶν δηλοῦται ὅλη ἡ Ἑλλάς. Ἡ Ἑλλὰς ὑπετάγη εἰς τὴν Ρώμην τὸ 146 π.Χ.

285. Servitio premēt = ζυγῷ (δουλείας) θὰ πιέσῃ· ἡ φράσις ἵσχυροτέρα τῆς φράσεως imperio premet· παραπλησία καὶ ἡ ἔννοια τοῦ dominabitur = θὰ δεσπόσῃ. Argis, ἀφαιρ. τοῦ Argi-orum = Argos· οὐδ. τὸ Ἀργος· ἡ ἀφαιρ. εἰς τὸ dominabitur victis Argis, τοῦ ἥττηθέντος Ἀργους.

286. pulchra Troianus origīne Caesar. Σημείωσον τὴν ἀντιστοιχίαν τῶν ἐπιθέτων καὶ τῶν οὐσιαστικῶν pulchra origīne = clara, egregia origine. Τοὺς στίχους 286 - 296 ἐποίησεν δὲ Οὐεργίλιος πρὸς ἔξυμνησιν τοῦ Αὐγούστου. Οὗτος ἔφερε τὸ ὄνομα Iulius Caesar δικαιώματι τῆς νιοθεσίας· ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἰουλία γενεὰ κατήγετο ἐκ τοῦ Ἰού-

λου ἐκλήθη Troianus. Τὸ πλῆρες ὄνομα τοῦ Αὐγούστου ἦτο C. Iulius Caesar Octavianus.

287. Imperium Oceāno, famam qui terminet astris = ὅστις τὴν ἀρχήν του διὰ τοῦ Ὡκεανοῦ, τὴν φήμην του διὰ τῶν ἀστρων θὰ δρίσῃ· ὑπερβολή.

288. nomen, κατὰ παράθεσιν διορισμὸς εἰς τὸ Iulius. demissum = deductum = καταγόμενον, προερχόμενον.

289. caelo, ἀφαιρ. ἀντὶ in caelo : ὁ ὑπαινιγμὸς εἰς τὴν ἀποθέωσιν τοῦ Αὐγούστου. spoliis onustum Orientis = μεστὸν λαφύρων ἀνατολικῶν. Νοεῖται ἡ ἐκστρατεία ἡ γενομένη τῷ 30 π.Χ. μετὰ τὴν ἐν Ἀκτίφ μάχην ἐναντίον τῆς Συρίας καὶ τῆς Μικρᾶς Ασίας κατὰ τοῦ Πτολεμαίου καὶ Φαρνάκου, οἵτινες ἥνωθησαν μὲ τὸν Ἀντώνιον.

290. secūra=ἄφροντις, χωρὶς νὰ ἔχῃς ἐνοχλήσεις ἀπὸ τὴν "Ἡραν. vocābitur votis=θὰ καλῆται δι' εὐχῶν, θὰ λατρεύεται ὡς θεός, θὰ τυγχάνῃ θείων τιμῶν. Ποιητικῶς οὕτω παρίσταται ἡ ἀποθέωσις τοῦ Αὐγούστου σημείωσον τὴν παρήχησιν. hic quoque=καὶ οὗτος ὁ Αὔγουστος, ὅπως δηλ. καὶ ὁ Αἰνείας.

291. tum, μετάβασις εἰς τὴν ἔξυμνησιν τῶν ἀγαθῶν τῆς εἰρήνης. aspēra saecūla mitēscēt = οἱ ἄγροι αἰῶνες θὰ ἡμερωθοῦν. Εἶναι ἡ Pax Romana. Προσωποποιεῖ τὸν χρόνον ὁ ποιητής ἀποδίδων αὐτῷ ἴδιότητας προσηκούσας τοῖς ἀνθρώποις. posītis bellis=compositis bellis=finītis bellis=παυσαμένων τῶν πολέμων.

292. cana=ἡ πολιά, ἡ παναρχαία (antiqua, prisca). Fides=ἡ Πίστις. Ἐδῶ προσωποποιεῖται ὅπως κατωτέρῳ τὸ Bellum καὶ ὁ Furor^τ προσωποποίησις ἀφηρημένων ἐννοιῶν συχνὰ ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ρωμ. μυθολογίαν. Τὸ cana ἀναφέρεται καὶ εἰς τὴν Vestam. Ἡ Ἑστία (Vesta) εἶναι θεότης ἀνήκουσα εἰς τὰς ποιούμενος θεότητας τῆς Τοοίας, μετεφέρομη δὲ μὲ τοὺς Ἐφεστίους Θεοὺς ὑπὸ τοῦ Αἰνείου εἰς τὴν Ἰταλίαν. Remo cum fratre Quirīnus... Κυρīνος εἶναι ὁ Σαβινικὸς Ἀρης ὁ θεὸς τῆς σαβινικῆς φυλῆς τῆς ἴδρυσης ἐπὶ τοῦ Κυριναλίου. Ὅταν δ' ἡ φυλὴ αὕτη συνεχωνεύθη μὲ τὴν φυλὴν τῶν Ραμνήτων, ὁ Κυρīνος ἐταυτίσθη πρὸς τὸν Ρωμύλον, ὅστις ἦτο ἐπώνυμος τῆς Ρώμης ἡρως. Οἱ ἀδελφοὶ Ρωμύλος καὶ Ρώμος, ἀφ' οὗ ἐφιλονίκησαν μέχρι θανάτου, συνεφιλιώθησαν· ἡ συμφιλίωσις δὲ προσημαίνει τὸ τέλος τῶν ἐμφύλιων πολέμων ὃν κατετρύχετο ἡ Ρώμη καὶ εἶναι σύμβολον ἡσυχίας καὶ εἰρήνης.

293. *iura dabunt = leges ferent =* θὰ εἰσαγάγουν νόμους δι' ὧν τὰ δίκαια συνέχονται· ὁ δεύτερος Ρωμύλος ἦτο ὁ Αὔγουστος Καΐσαρ, δῆστις διὰ τῶν νόμων θὰ εἰσαγάγῃ κόσμον καὶ τάξιν εἰς τὸ κράτος τῶν Ρωμαίων.

294. *Belli portae,* ὁ πόλεμος προσωποποιεῖται: ὑπαντιγμὸς εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἱανοῦ, δῆστις ἐν εἰρήνῃ μόνον ἔκλείστο· κατὰ τὸ 29 ἔκλείσθη ὁ ναός. Παρόσταται ὁ πόλεμος ἐν εἰρήνῃ μὲν ὡς ἐν εἰρήνῃ κατεχόμενος καὶ ἐπιβλεπόμενος, ἐν πολέμῳ δὲ ἀφιέμενος ἔλευθερος κατὰ τῶν πολεμίων. *ferro et compagibus artis,* ἐν διὰ δυοῖν, ἀντὶ τοῦ *ferrēis compagībus artis*=σιδηραῖς, σφιγκταῖς (=artis) συναρμογαῖς. *Furor impius=* ἡ ἀσεβὴς μανία (τῶν ἐμφυλίων πολέμων). *distrus, a, ut=* φρικτός. *intus=* ἐντὸς (τοῦ ναοῦ).

295. *centum vinctus aēnis nodis=* ἐκατὸν δεδεμένη χαλκοῖς δέσμοις. *vinctus, paθητ.* μετοχὴ τοῦ *vincio, vinxī, vincitum, vincīre=* δένω. *post tergum=* ὅπισθεν. *aēnus, a, ut=* χαλκοῦς; *paθὰ τὸ aes-aeris=* χαλκός.

296. *fremet horridus ore cruēto=* θὰ βρυχᾶται φρικτὸς αἴματηρ τῷ στόματι. Σημείωσον τὴν διὰ τοῦ φθόγγου τι παρήκησιν. *frēmo, -ūi, -ītum, -ēre=* βρέμω, φρυγάττομαι, βρυχῶμαι.

Στίχ. 441 — 493

441. *lucus, ἄρ.=* ἄλσος. *fuīt, ἄς* μεταφρασθῇ διὰ παρατατικοῦ. *laetissimus umbrae,* τὸ ἐπίθετον *laetus* συντασ. πρὸς γενικὴν κατὰ τὰ ἀφθονίας σημαντικὰ=πλουσιώτατον εἰς σκιάν.

442-443. *quo p̄mūm... signum, ἥ σειρᾳ τῶν λέξεων: quo loco (=ἐν ᾧ τόπῳ, ἐνθα) Poeni iactati undis et turbīne effodēre p̄mūm signum. effodīo, -ōdi. -ōssum, -ēre = ἀνασκάπτω. signūm=omen=* σημεῖον, οἰωνός.

444. *monstrarat=monstraverat, ὑπερσ. τοῦ monstro α' συζ.* ὅμηρος=δεικνύω. *caput acris equi ἐπεξηγεῖ τὸ signum = δηλ.* κεφαλὴν θυμοειδοῦς ἵππου. Τὰ νομίσματα τῆς Καρχηδόνος ἔφερον κεφαλὴν ἵππου.

444-445. *sic nam = nam sic. fore = futūram esse, οὐ* ὑποκείμενον τὸ *gentem, κατηγορούμενον* δὲ τὸ *egregīam bello et facīlem victu: victus -us (vivo)=* τὰ πρὸς τὸν βίον, τὰ ἐπιτήδεια· *facīlem victu=* εὔκολον πρὸς τὸ ἔχειν τὰ πρὸς τὸν βίον, (προβλ. τὸ ὅμηρο. θεοὶ ὁρία ζώοντες).

446. *Sidonīa*: ἡ Διδὼ καλεῖται οὕτως ἐκ τῆς Σιδῶνος, πρωτεύοντος τῆς Φοινίκης.

447. *condebat*, ὅτε εἰσήρχετο ὁ Αἰνείας δὲν εἶχε συντελεσθῇ ἡ κτίσις τοῦ ναοῦ. *donis et numine*, αἱ ἀφαιρετικαὶ ἔξαρτῶνται ἐκ τοῦ *opulentum* (=κραταιόν)· τὰ προσφερόμενα πλούσια δῶρα (*donis*) ἦσαν ἀποτελέσματα τῆς δυνάμεως καὶ τῆς προστασίας (*numine*) τῆς θεᾶς (*divae*). *nūmen -inis*, οὐ. (*nūo*)=νεῦμα, βούλησις· κατ' ἔξοχὴν δὲ ἡ τοῦ θεοῦ βουλή, ἡ τοῦ θεοῦ δύναμις, ἡ θεία δύναμις καὶ ἔξουσία.

448-449. *cui gradibus=cuius* (=οὐ ναοῦ) *gradibus* ἀφαιρ. (=ἀπὸ τῶν βαθμίδων). *aēnea surgebant limīna* = χαλκοῦ ὑψοῦντο οὐδοί. *nexaeque aere trabes*, δηλ. *surgebant* = καὶ χαλκόδετοι παραστάδες: ἥδυνατο ὁ ποιητὴς νὰ εἴπῃ καθόλου ὅτι οἱ οὐδοὶ καὶ αἱ παραστάδες ἦσαν ἀπὸ χαλκὸν· ἀλλὰ μετεχειούσθη τὸ οἷμα *surgebant* (ὑψοῦντο), τὸ ὄποιον εἶναι εἰκονικώτερον ἀπὸ τὸ ἀχρονν *erant* (=ἦσαν), δῆπος λέγει καὶ εὐθὺς κατωτέρῳ *foribus cardo stridebat aenīs* ἀντὶ τοῦ ἀπλοῦ καὶ ἀχρόνου *fores erant aenae. fores-iūm* πληθ. = δύρα. *cardo-inis* (ἀρσ.)=στρόφιγξ, γίγγλυμος (τῆς δύρας). *strīdo,-di,-ere*=τρίζω. Σημειώσον δτι καὶ οἱ δύο στίχοι ἀρχίζουν ἀπὸ τὰς λέξεις αἴνεα-aere, ὁ δεύτερος δὲ τελειώνει εἰς τὴν λέξιν αenīs. Παρατηρητέα καὶ ἡ ποικιλλὰ τῶν ἐπιμέτων, *aēnea, aere nexae, aenīs*.

450. *nova res oblata* = ἀπροσδόκητον πρᾶγμα ἐμφανισθέν. Τοῦτο δὲ ἐφεξῆς διασαφεῖται (453). *timōrem*, ὁ φόβος τοῦ Αἰνείου προϊσχετο ἐκ τοῦ γεγονότος δτι οὗτος ἡγνόει πῶς θὰ ὑπεδέχετο αὐτὸν ἡ Διδὼ. *lenīt, paqaz.* τοῦ *lenīo* δ' συζ. ὁμ. = πραῦνος.

452. *adflictis rebus, ἀφαιρ.* ἀπόλυτος. = *in rebus adflictis*=ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἀπορίᾳ. *melius confidēre*=νὰ ἔχῃ περισσοτέραν πεποίθησιν, περισσότερον θάρρος. *sub... templō*=*in inferioribus partibus templi*=ἀπὸ τὴν βάσιν τοῦ κρηπιδώματος, ὡς ἀπὸ τὴν ἀφετηρίαν ἀπὸ τὴν δποίαν ἐθεᾶτο ὁ Αἰνείας. *singula*=τὰ καθ' ἔκαστα (τοῦ ναοῦ). *Iustro a' συζ.* ὁμ.=ἔξετάζω, παρατηρῶ.

454. *regīnam opperīens* = τὴν βασίλισσαν ἀναμένων· *oppre-*
riōr,-perītus καὶ *pertus sum,-īrī* = ἀναμένω. Ὁ ποιητὴς δὲν διασφεῖ πόθεν εἶχεν τὴν πληροφορίαν δ Ἀἰνείας δτι θὰ προσήρχετο εἰς τὸν ναὸν ἡ βασίλισσα, ἵνα βουλευθῇ ἐν αὐτῷ ὡς ἐν βουλευτηρίῳ, κατὰ τὰ παρὰ Ρωμαίοις κρατοῦντα, περὶ τῶν κοινῶν, καθ' ὅν χρόνον οὐτος ἥτο ἐκεῖ. *quae fortūna sit urbi, πλαγία ἐρώτησις* ἔξαρτωμένη ἐκ

τοῦ ἐν στίχῳ 456 *mirātur*—(θαυμάζει), ἐξ οὗ κρέμανται καὶ αἱ αἰτια-
τικαὶ *manus* καὶ *labōrem*. Τὴν εὐδαιμονίαν τῆς πόλεως ὁ Αἴν. συ-
επέργαινεν ἀπὸ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς κατασκευῆς.

455. *artificum manus inter se*, ὑπονοεῖται τὸ *certantes*—τῶν
τεχνιτῶν τὰς χεῖνας τὰς πρὸς ἄλλήλας ἀμιλλωμένας, διηλ. τὴν ἐργασίαν
τῶν τεχνιτῶν, οἱ δποῖοι ἡμιλλῶντο πρὸς ἄλλήλους. *opērum labōrem*
—*opēra laboriōsa*—ἔργα πολύμοχθα, πολύπονα, ἐργάδη.

456. *ex ordīne*, κεῖται ὡς ἐπιθετικὸς διορισμὸς τοῦ *pugnas*—τὰς
κατὰ τάξιν ἔζωγραφημένας μάχας.

457. *famā*, ἀφαιρ. ὁργανικὴ—τῇ φήμῃ.

458. *ambōbus*—εἰς ἀμφοτέρους· δηλ. ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς τοὺς Ἀ-
τρείδας, ἐναντίον τῶν δποίων ὠργίζετο ὁ Ἀχιλλεύς, διότι ὁ ἐτερος
τῶν Ἀτρειδῶν (^{τόπος} Ἀγαμέμνων) ἥρπασε τὴν Βριστήδα, ἀφ' ἐτέρου δὲ εἰς
τὸν Πρίαμον, πατέρα τοῦ Ἐκτορος τοῦ φονεύσαντος τὸν Πάτροκλον.

459. *constītit*—ἐστη.

460. *plena nostri laboris* = *plena (fama) nostri laboris* =
πλήρης τῆς φήμης περὶ τοῦ ἡμετέρου πόνου: *labor*—πόνος, τὰ δεινὰ
τοῦ πολέμου καὶ αἱ ταλαιπωρίαι.

461. *en Priāmus*—ἰδοὺ ὁ Πρίαμος. Τὸ εν κεῖται ἐνταῦθα μὲ
δνομαστικήν, ἀλλαχοῦ μὲ αἰτιατικήν. *hic etiam*—καὶ ἐνταῦθα. *laudi*
—*virtūti*—εἰς τὴν ἀρετὴν. *suā praemiā*—τὰ ἔαυτῆς βραβεῖα, τὰ
ἀρμόζοντα εἰς αὐτὴν βραβεῖα.

462. *sunt lacrīmae rerum*, ὁ στίχος εἶναι παροιμιώδης. Τὸ *re-
rum* εἶναι γεν. ἀντικειμενικὴ εἰς τὸ *lacrīmae*, ἐξυπακούεται δὲ εἰς αὐτὸ-
τὸ ἐπίθετον *humanarum*, λαμβανόμενον ἐν τοῦ κατωτέρῳ *mortālia*—
ὑπάρχουν δάκρυα διὰ τὰς δυστυχίας τῶν ἀνθρώπων, ὑπάρχουν δηλ.
καὶ ἐδῶ ἀνθρώποι, ποὺ δακρύουν διὰ τὰς συμφορὰς τῶν ἀλλων. Συγ-
γενεύει κατ' ἔννοιαν ἡ ἐφεξῆς πρότασις *et mentem mortalia tan-
gunt*—καὶ αἱ τύχαι τῶν θνητῶν (*mortālia*) συγκινοῦν (=tangunt)
τὴν καρδίαν (=mentem).

463. *solve metus* (νόησον τὸ *corde*)—ἀπόβαλε τὸν φόβον (ἀπὸ
τὴν ψυχήν σου.) *haec fama* = *harum rerum fama* = τῶν κατορθω-
μάτων μας ἡ φήμη. *tibi* δοτ. ἡθικὴ· ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Ἀχάτην,
ὑπονοεῖ δ' ὅμως ἀσφαλῶς καὶ ἔαυτόν.

464. *pictūrā ināni*, ἀφαιρ. ὁργ. = τῇ κενῇ ζωγραφίᾳ. Ὁ δεξιὸς
ζωγράφος εἰκονίζων ἀπατᾷ, διότι ἐξεγένεται εἰς τοὺς ἀνθρώπους συναι-

σθήματα καὶ πάθη τοιαῦτα, οἷα θὰ ἔξηγειρον αὐτὰ τὰ πράγματα. anī-
mum pascit = τὴν ψυχὴν τέρπει. pasco, pavī, pastum, pascere =
βόσκω, νέμω, τέρπω.

465. multa gēmens = πυλλὰ στενάζων. umēctat=irrigat = βρέ-
χει. largo flumīne=ἀφθόνῳ ροῆ (δακρύων). πρβλ. Ὁμ. I, 570 δεύ-
οντο δὲ δάκρυσι κόλποι καὶ Θ, 522 δάκρυν δ' ἔδευνεν ὑπὸ βλε-
φάροισι παρειάς.

466 - 493. Εἰς τοὺς στίχους τούτους περιγράφει διὰ ποιητὴς εἰκό-
νας, αἱ δοῖαι εἶναι ἔξωγρα φημέναι εἰς τοὺς τούχους τοῦ ναοῦ καὶ
δεικνύουν δικτὸ σκηνᾶς ἀπὸ τὸν Τρωικὸν πόλεμον εἰς τέσσαρα ἀντί-
στοιχα ζεύγη, τὰ δοῖα δηλοῦνται διὰ τῶν ἐπιρρημάτων hac... hac
(στίχ. 467 - 468), hinc...parte... alia (469-474) : ἡτοι νίκην τῶν Τρώων
ὑπὸ τὸν Ἔκτορα (1) καὶ τῶν Ἀχαιῶν ὑπὸ τὸν Ἀχιλλέα (1) τὸν φόνον
τοῦ Ρήσου ὑπὸ τοῦ Διομήδους (2) καὶ τὸν φόνον τοῦ Τρωίλου ὑπὸ^{τοῦ}
τοῦ Ἀχιλλέως (2), τὴν πρόσοδον τῶν Τρωάδων εἰς τὸν ναὸν τῆς Παλ-
λάδος (3) καὶ τὴν πρόσοδον τοῦ Πριάμου πρὸς τὸν Ἀχιλλέα (3), τὴν
ἐπικουρίαν τῶν Αἰθιόπων ὑπὸ τὸν Μέμνονα (4) καὶ τὴν ἐπικουρίαν
τῶν Ἀμαζόνων ὑπὸ τὴν Πανθεστέλειαν (4).

466. Pergāma : οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ ἀκρόπολις τῆς Τροίας, ὅπου οἱ
ναοὶ καὶ τὰ ἀνάκτορα τοῦ βασιλέως, συχνὰ δὲ κεῖται ἡ λέξις καὶ ἀντ-
αὐτῆς τῆς πόλεως.

467. uti Grai (Graeci) fugerent... prem̄eret Troiāna iu-
ventus=πῶς. ἔφευγον μὲν οἱ Ἑλληνες, ἐπίειζε δ' αὐτὸς ἡ Τρωικὴ
νεότης.

468. Phryges, ἔννόησον fugerent, ἔφευγον μὲν οἱ Φρύγες (Τρῶες),
instāret currū cristātus Achilleς=ἐπήρχετο δὲ ἐναντίον αὐτῶν τῷ
ἄρματι δικράνος Ἀχιλλέυς.

469. Rhēsi (Rhēsus)=Ρῆσος: Θρῆξ βασιλεὺς ἐλθὼν εἰς βοή-
θειαν τῶν Τρώων. Περὶ τοῦ θανάτου του καὶ τῆς ἀπαγωγῆς τῶν ἵπ-
πων του ὑπὸ τοῦ Διομήδους ἴδε Ὁμήρου K, 434 κ. ἔ.

470. tentorīa nivēis velis=σκηνὴ ἐκ λευκῆς ὁδόνης. Σκηναὶ
ἐκ λευκῆς ὁδόνης στρατιωτικαὶ ὑπῆρχον κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ποιη-
τοῦ αἱ σκηναὶ κατὰ τοὺς ἡρωικὸν χρόνους ἥσαν ἀπὸ πλέγματα σχοί-
νουν καὶ καλάμου. Ἀναχρονισμὸς τοῦ ποιητοῦ. primo somno prodīta
=κατὰ τὸν πρῶτον ὑπνον (ὅστις εἶναι καὶ βαθύτατος) προδοθεῖσα.

Τὴν προδοσίαν ἐνήργησεν ὁ Δόλων, διτις, διὰ νὰ σωθῇ, διηγήσῃ πρὸς τὸν Διομήδη καὶ τὸν Ὀδυσσέα τὴν ἀφίξιν τοῦ Ρήσου.

471. multa caede=πολλῷ φόνῳ.

472. ardentis equos avertit in castra : τοὺς θυμοειδεῖς ἵππους ἥλασεν εἰς τὸ στρατόπεδον (τὸ ἔλληνικόν).

473. prius quam gustassent... bibissent : ἢ Τροία κατὰ τὴν μοῖραν θὰ ἔκνυται, ἐὰν οἱ ἵπποι τοῦ Ρήσου δὲν ἥθελον γευθῆ γλόνη τῆς Τροίας καὶ δὲν ἥθελον πίει ὕδωρ τοῦ Ξάνθου. gusto=γεύομαι. pabulum - i=χόρτος, γλόη. bibo=πίνω. Xanthus=ὁ Ξάνθος· οὗτως ἔκαλετο ὁ ποταμὸς ὑπὸ τῶν θεῶν, ἐν φ οἱ ἄνθρωποι τὸν ἔκάλουν Σκάμανδρον.

474. Troilus=ὁ Τροιλός: ἦτο νίδις τοῦ Ποιάμου, ἔπειτε δὲ ἐν τῇ μάχῃ πρὸ τῶν ἀγώνων, οὓς διηγεῖται ὁ Ὄμηρος εἰς τὴν Ἰλιάδα. Ἐν συμπλοκῇ πρὸς τὸν Ἀχιλλέα ἔχασε τὴν ἀσπίδα (amissis armis) καὶ πληγωθεὶς ἔπειτεν ὑπτιος εἰς τὰ δόπισα ἀπὸ τοῦ ἀρματος, τὸ δόπιον οὕτως ἔκενθη (currū haeret inani), ἔχων τὸν πόδας ἐμπεπλεγμένους εἰς τὰ ἡνία, τὰ δόπια ἔκρατει διὰ τῶν γειρῶν (lora tenens tamēn)· ὁ τράχηλος καὶ ἡ κόμη του σύρονται εἰς τὴν γῆν, εἰς τὴν δόπιαν χαράσσει γραμμὴν ἡ αἰχμὴ τοῦ δόρατος ἀνεστραμμένου (versa).

475. congressus Achilli=συγκρουσθεὶς πρὸς τὸν Ἀχιλλέα. Ἡ δοτικὴ Achilli ἀντὶ τῆς cum μετ^τ ἀφαιρ. ἔτεθη ποιητικῶς· ἔλληνισμὸς κατὰ τὸ μάχεσθαι τινι. ruer atque impar=παῖς καὶ ἄνισος (τῷ Ἀχιλλεῖ): τὸ δεύτερον εἶναι συνέπεια τοῦ πρώτου.

476. fertur equis=φέρεται ὑπὸ τῶν ἵππων, ὑπὸ τοῦ ἀρματός του.

477. tamen=ὅμως, ἀν καὶ ἦτο δηλ. νεκρός.

478. pulvis inscribitur=ἡ κόνις, ἡ γῆ χαράσσεται. versā hastā=iφ δόρατι ἀνεστραμμένῳ.

479. non aequae=iη̄pmae=δυσμενοῦς.

480. crinibus passis=μὲ τὰς κόμιας λελυμένας. Προσέρχονται λυσίκομοι αἱ Ἰλιάδες εἰς ἔνδειξιν πένθους. pando, pandi, pansum καὶ passum, - ἔρε=ἀναπετάννυμι, ἀνίημι, λύω. Peplumque ferebant =καὶ ἐκόμιζον τὸν πέπλον. Ὁ πέπλος ἦτο παλαιότατον ἔνδυμα τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ εὐρὺ τετράγωνον τεμάχιον ὑφάσματος πεποιημένος· τοῦτον ἐφόρουν διὰ πορπῶν στερεώνουσαι τὸ ἄνω μέρος. Ὁ πέπλος σὺν τῷ χρόνῳ περιέπεσεν εἰς ἀχρηστίαν ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ ἄλλου ἔνδυ-

ματος, περιωρίσθη δὲ εἰς τὸ νὰ φανερώνῃ τὸ ἔνδυμα τῆς Ἀθηνᾶς καὶ μάλιστα τὸ κατὰ τὰ Παναθήναια μετὰ πομπῆς προσφερόμενον ὑπὸ τῶν γυναικῶν εἰς τὴν Παλλάδα Ἀθηνᾶν.

481. suppliciter = ἵκετευτικῶς· ἀνάφερε εἰς τὸ ferebant. tunsae pectora palmis = κτυπῶσαι τὰ στήθη διὰ τῶν χειρῶν, κοπτόμεναι τὰ στήθη. Ἡ λέξις εἶναι ἐλληνίζουσα.

482. diva solo fixos . . . tenebat = ἡ θεὰ ἀποστρέφουσα τοὺς δοφθαλμούς της ἐκράτει προσηγλωμένους εἰς τὸ ἔδαφος, τ. ἔ. δὲν ἥκουε τὰς ἴκεσίας των. solo δοτ.

483 - 484. Οἱ στίχοι περιλαμβάνουν τὰ γεγονότα τὰ προηγούμενα τῆς περιγραφομένης σκηνῆς, ὡς τοῦτο γίνεται φανερὸν ἀπὸ τὸν ὑπερστραπτανέρατ (εἴχεν ἐλκύσει). Ὁ Ὄμηρος ἐν Ἰλ. λέγει ὅτι τὸ πτῶμα τοῦ Ἐκτορος εἴλκετο ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως τοῖς καθ' ἐκάστην πρωίαν πέριξ τοῦ τάφου τοῦ Πατρόκλου. Ὁ Οὐεργίλιος, δοτις ἀκολουθεῖ διασκευὴν τοῦ μύθου παρ' Εὐριπ. καὶ Ἐννιώφ, λέγει ὅτι ὁ Πρίαμος ἔργεται ἱκέτης, ἵνα ἐξαγοράσῃ τὸ πτῶμα τοῦ νιόν (exanīptum corpus auro vendebat Achilles = τὸ πτῶμα χρυσῷ ἐπώλει ὁ Ἀχιλλεύς).

485. dat, δηλ. ὁ Αἰνείας: dat gemītum ingentem = μέγα στενάζει.

486. spolia = τὰ σκῦλα.

487. manus inermis = τὰς χειρας ἀόπλους, διότι ὁ Πρίαμος εἴχεν ἔλθει ἱκέτης.

488. Se quoque principibus permīxtum agnōvit Achivis = ἔσαυτὸν δὲ ἐν τοῖς προμάχοις συμπλεκόμενον πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς ἀνεγνώρισεν (ὁ Αἰνείας).

489. Eōas acies et nigri Memnōnis armā = τὰ ἔξ Ἀνατολῆς τάγματα καὶ τοῦ μέλανος Μέμνονος τὰ ὅπλα. Εἰς βοήθειαν τῶν Τρώων ἔφερεν ὁ Μέμνων, ὃ νίδιος τοῦ Τιθωνοῦ καὶ τῆς Ἡοῦς, ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν τοὺς μαύρους Αἰθίοπας. Εἰς βοήθειαν τῶν Τρώων ἦλθον καὶ αἱ Ἀμαζόνες ὑπὸ τὴν ἥγεσίαν τῆς Πενθεσιλείας, θυγατρὸς τοῦ Ἀρεως. Αἱ Ἀμαζόνες κατώκουν ἐν Σκυθίᾳ παρὰ τὸν Θερμώδοντα ποταμόν· ἐποιλέμουν ἔφιπποι φέρονται δόρυν, πέλεκυν, μικρὰν ἀσπίδα (πέλτην) ἡμισελήνοιειδῆ (lunātis peltis) καὶ χρυσοῦν ζωστῆρα, ὃν εἴχον δεδεμένον ὑπὸ τὸν γυμνὸν μαστόν, ἐκ τούτου δὲ τοῦ ζωστῆρος ἐξήρτων τὸ τόξον, τὴν φαρέτραν καὶ τὴν σπάθην.

492. subnēctens = subnēxā habens (cingulā) = ἔχουσα ζω-

στῆρα δεδεμένον. *exsertae mammae* (δοτ. τὸ δὲ ρ. *exsēro* = ἔξειρω, γυμνώνω) = ὑπὸ τὸν γυμνὸν μαστόν.

493. *viris*, δοτ. εἰς τὸ *concurrēre* = νὰ συμπλέκεται πρὸς ἄνδρας. *virgo* = παρθένος (οὐσα). ὁ Ὁμηρος λέγει Ἀμαζόνες ἀντιάνειραι.

Στίχ. 561 — 578

561. *voltum demissa*· ἡ Διδὼ εἶχε τὸ πρόσωπον καταβεβλημένον ἐξ αἰσχύνης, δὲν ἔτολμα δηλ. νὰ ἀτενίσῃ τοὺς Τρῶας, διότι εἶχεν ἀκούσει ἀπὸ τὸν Ἀχάτην πόσον σκαιῶς καὶ βαρβάρως προσηνέχθησαν πρὸς τοὺς Τρῶας οἱ ὑπήκοοι τῆς. Ἡ σύνταξις ἐλληνίζουσα: τὸ ἥθος τῆς Διδοῦς εὐγενές.

562. *solvīte corde metum*, ἀντὶ *solvīte corda metu* = ἀπαλλάξατε τὴν καρδίαν ἀπὸ τὸν φόβον = μὴ φοβεῖσθε.

563. *res dura = rerum dura condicio*, ἡ δεινὴ κατάστασις. *regni novitas* = τὸ νέον βασίλειον. Ἡ δεινὴ κατάστασις προήγαγετο ἀφ' ἐνδὸς μὲν ἀπὸ τὰς ἐπιβουλὰς τοῦ ἀδελφοῦ Πυγμαλίωνος, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἀπὸ τὴν γειτνίασιν τοῦ νέου βασιλείου πρὸς πολεμίους λαούς. Οὕτως ἡ κατάστασις δικαιολογεῖ τὴν σκαιὰν συμπεριφορὰν τῶν ὑπηκόων τῆς Διδοῦς πρὸς τοὺς Τρῶας, διὸ ἦν δμως ἡ Διδὼ αἰσχύνεται καὶ ἐκ τῆς αἰσχύνης καταβάλλει τὸ πρόσωπον. *talia moliri* = τοιαῦτα νὰ μηχανῶμαι (πρὸς ἀσφάλειάν μου).

564. *custode, κεῖται περὶ ληπτικῶς ἀντὶ costodibus*.

565. *Aeneādum*, τῶν περὶ τὸν Αἰνείαν, δηλ. τῶν Τρῶων· ἐλληνικὸς τύπος τῆς γεν. πληθυντικῆς Αἰνειαδῶν. *nesciat* (ὑποτ. τοῦ *nescio*) = δύναται νὰ ἀγνοῇ.

566. *virtutesque virosque* = τὰ ἄνδραγαθήματα καὶ τοὺς ἄνδρας, ποὺ ἔκαναν αὐτά. *Παρόκησις* διὰ τοῦ φθόγου τ. *obtūsa* τοῦ *obtundo*, -*tūdi*, -*tūsum* καὶ *tunsum*, -*ere* = τύπτω, ἀμβλύνω. *homo obtūsus* = ἀμβλύς, μωρός, ἥλιθιος ἀνθρωπός.

567 - 568. *ad eo . . . tam, κεῖται ἀπολύτως, χωρὶ νὰ ἀκολουθῇ πρότασις συμπερασματικὴ* διὰ τοῦ *ut*, ἵτις δμως εὐκόλως δύναται νὰ ἔννοιη ἀπὸ τὰ προηγούμενα (*ut Troianōrum factā nesciāmus*). *nec tam aversus Sol* = *nec tam in aversa caeli parte iungit*, ζευγνύει, δηλ. ἔξευγμένους ἐλαύνει (*iunctos ducit*), ὅταν δηλ. κατὰ τὴν ἀνατολὴν βαίνῃ διὰ τοῦ οὐρανοῦ. *Tyria ab urbe*, ἀπὸ τῆς Καρκηδό-

νος. Ἡ ἔννοια: Δὲν εἴμεθα τόσον ἀναίσθητοι εἰς τὰς συμφοράς σας οὐδὲ κεῖται ἡ χώρα μας τόσον μακράν ἀπὸ τὴν πορείαν τοῦ ἥλιου: ἐξω ἀπὸ τὰς οἰκουμένας χώρας, ώστε νὰ μὴ γνωρίζωμεν τὰ κατορθώματά σας.

569. *Hesperiam*, τὴν Ἰταλίαν, ἥτις εἰς τὸν αὐτὸν στίχον καλεῖται *Saturnia aitva* = *Saturnia tellus*, ἀπὸ τὸν ἀρχαῖον ἐθνικὸν θεὸν τῶν Ἰταλῶν *Saturnum*, ὅστις ὑστερον ἐταυτίσθη πρὸς τὸν Ἑλληνό Κρόνον.

570. *Erycis finis*, ποιητικῶς οὕτως δημάζει τὴν Σικελίαν ἀπὸ τὸ ὄρος Ἐρουκα, ἐφ' οὗ ὑπῆρχε ναὸς τῆς Ἀφροδίτης (*Venus Erycina*). *optatis* = ἐκλέγετε.

571. *auxilio*, ἀφαιρετικὴ συναπτέα μετὰ τοῦ *tutos opibus*, διὰ τῶν ἀναγκῶν χοηματικῶν μέσων. *iuvabo*, μέλλων τοῦ *iuno=βοηθῶς*. ἡ πρότασις συνδέεται πρὸς τὸ *dimittam*, ἐν ᾧ χρονικῶς προηγεῖται.

572. *voltis et* = ἐάν δὲ πάλιν θέλετε. Ἡ ἐρωτηματικὴ πρότασις *voltis ... considere* οὐσα δύναται πρὸς ὑποθετικὴν (*si voltis κ.λ.π.*) ἢς ἀπόδοσις εἶναι τὸ: *urbem ... vestra est. mecum pariter=mecum, simul, tecum una=δύον μετ' ἐμοῦ*.

573. *urbem quam statuo ... est*, ἀντίστροφος ἔλειψις. Πλήροης ἡ φράσις ἔχει ὅδε: *urbem quam statuo, (haec) vestra est. statuo = ἴδρυω. subducite navis = ἀνελκύσατε τὰς ναῦς*.

574. *Tros Tyrīusque, περιληπτικὰ = Τρῶες καὶ Τύριοι. nullo discrimine = ἀνευ οὐδεμιᾶς διακρίσεως. mihi agētur=a me regētur, tractabitur, habebitur=θὰ διευθύνεται ὑπ' ἐμοῦ.*

575. *Noto compūlsus eodem. Tὸ Noto ποιητικῶς ἀντὶ τοῦ vento. eōdem, δηλ. quo vos compulsi estis. compūlsus = ὁσθεὶς = ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀνέμου, ὑφ' οὗ σεῖς ἐώσθητε, ὁσθεῖς.*

576. *adforet = adēsset· ἡ εὐχὴ δὲν εἶναι ἀνεκπλήρωτος ἐδῶ, ὡς φανερώνουν τὰ ἐπόμενα. certos = ἀνθρώπους πιστούς.*

578. *si errat = διὰ τὴν περίπτωσιν καθ' ἦν πλανᾶται. si quibus silvis· quibus, ἀόριστος ἀντωνυμία = ἐάν κάπου εἰς τὰ δάση. Tὸ urbibus καθόλου περὶ πόλεων κατῳκημένων κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ silvis.*

BIBLION II

Στίχ. 13 — 20

13. Fracti bello = defessi bello = καταπεπονημένοι ἐκ τοῦ πολέμου. fatis = calamitatibus = ὑπὸ τῶν συμφορῶν. repulsi = ἀποκρουσθέντες δηλ. ἀπὸ τοῦ νὰ ἐκπορθήσουν τὴν Τροίαν. ductores Danaum (=Danaorum) = οἱ ἡγεμόνες τῶν Δαναῶν.

14. tot annis = τοσούτων ἔτῶν, ἥτοι δέκα. labentibus annis ἀφαιρ. ἀπόλυτος, ἥτις δηλοῖ τὴν αἰτίαν καὶ κεῖται κατ' ἐνεστῶτα καὶ οὐχὶ παρακ. (lapsis), διότι εἰσέτι οἱ Δαναοὶ κατεπονοῦντο εἰς τὰς πρὸς ἄλλωσιν τῆς Τροίας ἀποπείρας, τέλος δὲ ἀπελπίσαντες κατέφυγον εἰς δόλον.

15. instar montis = ad montis magnitudinem = εἰς τὸ μέγεθος ὅρους. divina Palladis arte = arte deae Palladis = μηχαναῖς Παλλάδος (ώς λέγει ὁ Εὑριτίδης ἐν Τρωάσιν)· ἡ θεὰ τῆς σοφίας Παλλὰς ἔκαμε τὸ σχέδιον, κατεσκεύασε δέ ὁ Ἐπειός ('Ομ. α 493 ἵππον, τὸν Ἐπειός ἐποίησε σὺν Ἀθήνῃ).

16. aedificant = κατασκευάζουσι. Τοῦτο πλατύτερον ἐξηγεῖται διὰ τῶν sectaque intēxunt (=texunt abiēte costas). secta abiēte, ἀφαιρ. τῆς ὑλῆς = ἐκ κεκομμένης ἐλάτης, ἥτοι ἀπὸ ἐλατίνας σανίδας. Τὸ abiēte ἀναγνωστέον τρισυλλάβως. intēxunt costas = συναρμότουν τὰς πλευράς.

17. votum, παθητ. παρακ. ἀπαρεμφ. ὑπονοητέον τὸ eum esse. simūlant = προσποιοῦνται, ἥτοι λόγον ψευδῆ διαδίδοντι ὅτι οὕτος (ὁ ἵππος) ἀφιερώθη τῇ Ἀθηνᾶ. pro redītu = ὑπὲρ (αἰσίας) ἐπανόδου. Τὸ οὗμα vovēo, vovi, votum, -ere = εὔχομαι, ἀφιερώνω, ἀνατίθημι. fama = eius fama, eius voti fama = ἡ φήμη περὶ τούτου τοῦ ἀναθήματος. vagor = πλανῶμαι. huc = ἐνταῦθα. ἐπεξηγεῖται ἀκριβέστερον διὰ τοῦ ἐν στίχ. 19 caeco latéri = ἐν τῷ σκοτεινῷ πλευρῷ.

18. delēcta virum (= virorum) corpōra = delectos viros = ἀκλεκτοὺς ἄνδρας. sortīti = κληρώσαντες. furtim = λάθρᾳ.

19. inclūdo = ἔγκλείω. penītus, διορίζει τὸ complent' compleo
β' συζ. διμαλ. = πληρῶ. cavernas uterumque, ἐν διὰ δυοῖν: cavernas
uteri = τὰ κοιλώματα τῆς κοιλίας (τοῦ ίππου). uterus-i, θηλ. = ἡ
κοιλία.

20. armato milīte, περιληπτικὸν ἀντὶ armatis militibus = ὥπλι-
σμένων στρατιωτῶν.

Στίχ. 40 — 56

40. ibi, χρον. = τότε, δτε δηλ. ενδίσκοντο ἐν ἀπορίᾳ τί νὰ πρά-
ξουν. ante omnis, ἐπιτείνει τὸ primus = πάντων πρώτιστος. magna
comitānte caterva = μεγάλου ἀκολουθοῦντος πλήθους. Πολλοὶ ἀκο-
λουθοῦν τὸν Λαοκόντα, δστις ἦτο ἐκ τῶν ἡγεμόνων τῶν Τρώων καὶ
ἀδελφὸς τοῦ Ἀγχίσου. decurro, - cūcurrī καὶ - currī, - cursum, -ere =
κατατρέχω, καταθέω, καταφέρομαι.

41. ardens, δηλ. ira = καιόμενος δργῆ. summa ab arce = ἀπὸ
τῆς κορυφῆς τῆς ἀκροπόλεως (Περγάμου). ἀπὸ ἐκεῖ ἥδυνατο νὰ κατο-
πτεύσῃ τὴν παραλίαν καὶ τὴν θάλασσαν.

42. et procul, ἐννόησον τὸ dixit, δπερ παραλείπεται, ἵνα δειχθῇ
τοῦ Λαοκόντος ἡ σπουδή· παράλειψιν ἔχομεν καὶ εἰς τὴν ἐφεξῆς πρό-
τασιν: quae insania (= ποία ἀφροσύνη), δπον ἐννοεῖται τὸ est. Αἱ
παραλείψιες αὗται ὡς καὶ αἱ ἀλλεπάλληλοι ἐρωτήσεις ὑποδηλοῦν τὴν
ταραχὴν τοῦ Λαοκόντος.

43. auctos, παρακ. παθητ. ἀπαρεμφ. κατὰ παράλειψιν τοῦ esse
auctos (esse), ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ credītis: δτι ἀπέπλευσαν οἱ ἐχθροὶ¹
πιστεύετε; ἡ ἐρώτησις ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἔντονον ἀπαγόρευσιν: ne cre-
dīte = μὴ πιστεύετε.

44. Τὸ ἀπαρέμφ. carēre ἔξαρτᾶται ἐκ τοῦ putatis. carēo =
στεροῦμαι. dolus-i = δόλος. sic notus Ulīxes? = οὔτω (= τόσον
δλίγον) γνωστὸς εἶναι δ Ὁδυσσεύς;

45. hoc ligno = εἰς τοῦτο τὸ ἔύλον, εἰς τοῦτον τὸν ἔύλινον ἵπ-
πον. occūltor = κρύπτομαι.

46. haec machīna = αὕτη ἡ μηχανή· ὁ ποιητὴς ἔχει πρό δρθαλ-
μῶν τὴν γνωστὴν εἰς τοὺς Ρωμαίους πολιορκητικὴν μηχανήν, ἥτις
ὑπερεῖχε τῶν τειχῶν τῆς πολιορκουμένης πόλεως, ἐξ ἡς ἥδυναντο οἱ
ἐχθροὶ νὰ κατοπτεύσουν καὶ νὰ πηδοῦν κάτω εἰς τὰ τείχη καὶ ἀπὸ ἐκεῖ
εἰς τὴν πόλιν. fabricata est = κατεσκευάσθη. inspectūra = ventūra,

μέλλ.. μετοχ. = μέλλουσα νὰ κατοπτεύσῃ καὶ μέλλουσα νὰ ἐπέλθῃ. urbi, δοτ. = in urbem = ἐναντίον τῆς πόλεως.

48. alīquis = alius quis = ἄλλος τις. error -oris = δόλος (δις εἰς πλάνην καὶ ἀπάτην ἄγει).

49. et = et etiam = προσέτι καί. dona δηλ. τοῖς θεοῖς. Οὗτος δι στίχος παροιμιώδης.

50. valīdis ingentem virībus hastam: σημείωσον τὴν θέσιν τῶν ἐπιθέτων ἀντιστοίχως πρὸς τὰ οὖσαι στικὰ. valīdis-virībus (παρόγ-χησις)=magnis virībus. ingens hasta=ὑπερομέγεθες δόρυ. in latus: τοῦτο προσδιορίζεται ἀκοιβέστερον διὰ τῶν in feri curvam compa-gībus alvum, ὃν ἡ σειρὰ ἔχει ὅδε: in alvum feri (=equi) cur-vam compagībus (=curva compāge lignorum contextam) = εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ ἵππου ἐκ τῆς κυρτῆς προσαρμογῆς τῶν ἔγκλων κατα-sκευασθεῖσαν.

52. contorsit: τὸ ρῆμα contorquēo, -rsi, -rtum, -ēre = συστρέφω, τινάσσω. stetit = ἔστη ἐμπαγέν. utero recūssō = τῆς κοιλίας ἀνασει-σθείσης (τὸ ρῆμα recutīo, -ussi, ussum, -ēre).

53. insōno, -ui, -āre = ἐνηχῶ, ἀνηχῶ. insonuēte cavae = inso-nuēte quid cavum = κοιλὸν ἥγησαν. Τὸ cavae ληπτέον ὡς κατηγο-ρούμενον τοῦ cavernae (=τὰ κοιλώματα).

54. Ή τοῦ λόγου πλοκὴ ἔχει ὅδε: si fata deum (=deorum) non laeva (=contraria) fuissent, si mens (δηλ. nostra) non laeva (=stulta=μωρὰ) fuisset. fata deum = ἡ βούλησις τῶν θεῶν, αἱ ἐκ τῶν θεῶν ἀνάγκαι, ὃς λέγει εἰς τὰς Φοινίσσας δὲ Εὐριπίδης.

55. impulērat, δριστ. ἀντὶ ὑποτακτ. impulīset, ἐπὶ ἀποδόσεως εἰς ὑπόθεσιν μὴ ἀλληθῆ. foedāre = lacerāre = διασπᾶν καὶ διαλύειν τι τεχνικῶς κατεσκευασμένον, δπως ἐδῶ τὸν ἀφιερωμένον ἵππον.

56. manēres (καὶ τοῦ Πριάμου [σύ], ἡ ὑψηλὴ ἀκρόπολις, θὰ ἔμενες) ἀποστρέφεται εἰς τὴν ἀκρόπολιν καὶ λέγει ταῦτα (σχῆμα ἀπο-στροφῆς). Σημείωσον τὴν ἀλλαγὴν τοῦ προσώπου ἀποτόμως γενομέ-νην μετὰ τὸ προηγηθέν Troiāque nunc stāret· ἡ τοιαύτη ἀλλαγὴ πολλὴν ἐνέχει περιπαθειαν.

Στίχ. 199 — 233

199. *Hic=tum. aliud, κεῖται ἀντὶ οὐσιαστικοῦ=ἄλλο τι γεγονός. maius=μεῖζον. multo, συναπτέον τῷ magis tremendum=πολὺ περισσότερον φοβερόν.*

200. *obicitur, ἐνεστῶς τοῦ obicior (ob - jacior)=προβάλλει, χειρανίζεται. improvīda=nihil providentia, necopinantia=οὐδὲν προβλέποντα, μὴ προσδοκῶντα.*

201. *ductus sorte=λαχὼν κλήρῳ, κληρωθεὶς· ἐκληρώθη ἵερεὺς δ Λαοκόων, ἵνα τελέσῃ τὴν θυσίαν, τὴν δοποίαν οἵ Τρῶες ἀπεφάσισαν νὰ προσφέρουν εἰς τὸν Ποσειδῶνα ἔξ εὐγγωμοσύνης διὰ τὴν ἀπὸ τῶν Ἀχαιῶν σωτηρίαν των. Neptūno, δοτ. Κατὰ τὴν παράδοσιν δ ἵερεὺς τοῦ Ποσειδῶνος εἶχε καταπετρωθῆν ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ πολέμου, ώς μὴ δυνηθεὶς νὰ ἀποτρέψῃ διὰ τῶν ἴκεσιῶν του τὴν ἀποβίβασιν τῶν Ἑλλήνων.*

202. *taurum macto=ταῦρον ἱερεύω, σφάττω, θυσιάζω, sollēmnis ad aras=ἐπὶ τῶν νενομισμένων βωμῶν, δηλ. ἐφ[°] ὃν ἐτελοῦντο κατ’ ἔτος αἱ νενομισμέναι θυσίαι.*

203 - 204. *gemini... immensis orbibus angues = δύο ὅφεις μὲν ὑπερμεγέθεις ἔλιγμοις. per alta=διὰ τοῦ πελάγους. Tò alta ὡς οὐσιαστ. λαμβάνει καὶ ἐπιθετ. διορισμὸν τὸ tranquilla: tranquillus=ἥσυχος, γαλήνιος (ἡ γαλήνιος θάλασσα κάμνει τοὺς ὅφεις νὰ φαίνωνται). horresco, horrūi, -ere=φρόντω. refērens=ἀναφέρων, διηγούμενος.*

205. *incumbunt=ἐπισκήπτονται. Tò οῆμα εἰκονίζει τὸ βάρος καὶ τῶν πελώριον ὅγκον τῶν ὅφεων. pariter=ἄμα, συγχρόνως, δι[°] ίσης προσπαθείας· οἱ δράκοντες οὕτοι ἀποτελοῦν ζεῦγος σπεύδοντες οὕτως ἥνωμένοι.*

206. *arrecta=ἡγωρθωμένα (τὰ στήθη). iubae=οἱ λόφοι· ἀπὸ πολλοὺς ἐπιστεύετο ὅτι φέρουν οἱ ὅφεις λόφον.*

207. *Tò ἐπίθετον sanguinēas τὸ ἀναφρερόμενον εἰς τὸ iubae μεταφράζει τὸ παρ[°] Ὁμήρῳ B, 308 δράκων ἐπὶ νῶτα δαφοινός. supērant undas = ὑπερέχουσι τῆς θαλάσσης. pars cetēra = τὸ ἔτερον μέρος τοῦ σώματος.*

208. *pone legit pontum=ὅπισθεν ἐπιψάνει τῆς θαλάσσης. sinuātque=καὶ κολπώνει· κατὰ παράταξιν ἀντὶ μετοχῆς sinuans. imensa terga=τὰ ὑπερμεγέθη νῶτα. volumīne = δι[°] ἔλιγμῶν.*

209. fit sonitus spumante salo, (σημείωσον τὴν παρήχησιν)=γίνεται βοή, ἦχος, πάταγος, ἀπὸ τὸ ἀφρίζον σάλευμα (τῆς θαλάσσης). Ἡ προσέγγισις τῶν ὅφεων γίνεται αἰσθητὴ ἀπὸ τὸν ἀκουόμενον πάταγον. arva=litora.

210. ardantisque oculos suffecti sanguine et igni=τοὺς λάμποντας ὁφθαλμοὺς ἔχοντες ὑφαίμους καὶ πυρώδεις. sufficio=ὑποκάτω τίθημι τι. oculos suffecti: ἡ σύνταξις τῆς αἰτιατ. (oculos) μετὰ ὄγματος παθητ. ἡ μέσης διαθέσεως (suffecti) εἶναι ἐλληνίζουσα.

211. lambebant=ἔλευχον (οἱ ὅφεις). sibila ora=τὰ συρίττοντα στόματα. linguis vibrantibus=διὰ τῶν ταχέως παλλομένων γλωσσῶν. Σημείωσον τὴν ἥχητικὴν τοῦ στίχου.

212. diffugimus=φεύγομεν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, διασκορπιζόμεθα. exsangues = ὠχροὶ ἐκ τοῦ φόβου. pallidi = κίτρινοι, ὠχροί. semianimi = ἡμιθανεῖς. Τὸ exsangues τίθεται ἐπὶ τῶν μεγάλῳ φόβῳ κατεχομένων. visu=ἀφαιρετ. τῆς αἰτίας, ἐκ τῆς θέας, ἐπὶ τῇ θέᾳ. agmine certo=πορείᾳ σταθεοῦ (τεινούσῃ εἰς βέβαιον σκοπόν).

214. serpens uterque amplexus=ἐκάτερος τῶν ὅφεων περιβαλλόν. natōrum corpōra=natos=τοὺς παιδας, τοὺς υἱούς.

215. implicat=περιελίσσεται. Τὸ impicare εἶναι ἵδιον ἐπὶ τῶν ὅφεων. miseros artus=miserorum artus=τῶν δυστυχῶν τὰ μέλη. depascit=ἐπινέμεται, κατεσθίει, ἀντὶ τοῦ mordet (δάκνει.) Τὸ depasci λέγεται ἐπὶ τοῦ καταβροχθίζοντος ἡ κατασπαράττοντος. Οἱ ποιηταὶ λέγουν καὶ morsu lacerare, consumere.

216. ipsum=αὐτὸν δὲ (τὸν πατέρα), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς υἱούς. post=ἔπειτα. auxilio (δοτ. τοῦ σκοποῦ)=πρὸς βοήθειαν. subeuntem=ἔρχομενον.

217. corripiο=συναρπάζω. spira - ae=σπεῖρα. ligο=δένω, περιβάλλω.

218. medium=medīum corpus bis collo squamēa terga: τὸ ἔξης τῶν λέξεων: bis circumdati collo squamēa terga=δις περιβαλόντες τῷ τραχήλῳ (τοῦ Λαοκόντος) τὰ φοιλιδωτὰ νῶτα. Ἐν τῷ circum terga dati ἔγνε τμῆσις. Τὸ collo δοτ. εἰς τὸ circumdati.

219. supērant capite, δηλ. suo, ὑπερέχουσι κατὰ τὴν ἕαυτῶν κεφαλήν. capite περιληπτικὸς ἐνικός: ὁ ἐνικός capite ἀντὶ capitibus δηλοῖ ὅτι αἱ κεφαλαὶ τῶν δύο ὅφεων οὕτω πλησίον ἀλλήλων ἔσαν, ὥστε νὰ φαίνωνται ὡς μία. Τοσοῦτον μεγάλοι ἔσαν οἱ ὅφεις, ὥστε δἰς

περιζώσαντες τὴν δσφὺν τοῦ ἀνδρὸς (*bis medium amplexi*), δἰς δὲ καὶ τὸν τράχηλον, ὑπερεῖχον ἔτι.

220 - 222. *simul... simul*=ἄμα μέν... ἄμα δέ. *divello, -elli, -ūlsum, -ēre*=διασκίω, διαλύω, διασπῶ, διαρρηγνύω. *tendo, tetendi, tensum καὶ tentum, -ēre*=τείνω, ἐντείνω, σπεύδω, προσπαθῶ. *nodos*=τὰ δεσμά, ἢ ἐν στίχ. 217 ὠνόμασε *spiras. perfūsus*=κατακεχυμένος, βεβαμμένος. *vittas*=τὰ στέμματα=ἔχων βεβαμμένα τὰ στέμματα. *sanīc atroque venēno*=σιάλῳ καὶ μέλανι (=θανατηφόρῳ) ἵψ (τῶν ὅφεων). ἵχῳ ἀπέρρεεν ἀπὸ τὰ δήγματα τῶν ὅφεων, ὥστε καὶ τὰ στέμματα τὰ ἰερατικὰ διεβρέχοντο.

223. *qualis mugītus* (ἐννόησον *tollit*) *taurus cum fugit* πρὸς τὸ πρᾶγμα ἀρμόζει καὶ ὁ σπονδειακὸς ωνθμὸς τοῦ στίχου προβλ. Ομ. Y, 403: αὐτὰρ ὁ θυμὸν ἡρυγγεν, ὡς ὅτε ταῦρος ἡρυγγεν. *saucius*=τετραυματισμένος.

224. et... *excussit*, παρατακτικὴ σύνταξις ἀντὶ τῆς καθ' ὑπόταξιν *excussa incerta secūri*=ἐκτινάξας τὸν ἀστοχήσαντα πέλεκυν. Σημείωσον ὅτι αἱ κραυγαὶ τοῦ Λαιοκ. δὲν παραβάλλονται πρὸς τοὺς μυκηθμοὺς οἰουδίποτε ταύρου, ἀλλὰ τοῦ προωρισμένου πρὸς θυσίαν, διὰ τὸ μεγαλοπρεπέστερον. Κακὸς οἰωνὸς ἦτο, ἀν τὸ θῦμα διέφευγεν ἐκ τοῦ βωμοῦ ἢ ἀν πληττόμενον ἐμψῆτο. Ὁ μῆνος τοῦ Λαιοκόντος ἔγινε περιφήμος ἀπὸ ὁραίον γλυπτὸν σύμπλεγμα παριστῶν τὸν ἀγῶνα τῶν τριῶν θυμάτων πρὸς τοὺς ὅφεις, ἀνευρεθὲν τῷ 1506 ἐν Ρώμῃ καὶ κατατεθὲν ἐν τῷ Βατικανῷ. Ὡς Ἰδέα καὶ ἐκτέλεσις εἶναι τοῦτο ἐκ τῶν ἀρίστων ἔργων τῆς ἀρχαίας τέχνης. Τὸ ἔργον ἀποδίδεται ὑπὸ τοῦ Πλινίου εἰς τοὺς ἐκ Ρόδου Ἀγήσανδρον, Πολυδωρὸν καὶ Ἀθηνόδωρον. Ζήτημα δύμως εἶναι ἀν οἱ καλλιτέχναι οὗτοι ἔζησαν πρὸ ἢ μετὰ τὸν Οὐεργίλιον καὶ ἀν ἐπομένως εἶχον ὑπὸ ὅψει τὴν περιγραφὴν τῆς Αίνειάδος. Ἡ διαφορὰ δὲ τῆς ποιητικῆς περιγραφῆς τοῦ θανάτου τοῦ Λ. καὶ τῶν τέκνων του καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς αὐτῆς παραστάσεως εἰς τὸ σύμπλεγμα τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τοῦ περιφήμου ἔργου τοῦ Γερμανοῦ ποιητοῦ, λογοτέχνου καὶ κοιτικοῦ Λέσσινγκ ὑπὸ τὸν τίτλον «Λαιοκόων ἢ περὶ τῶν δρίων τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν καὶ τῆς ποιήσεως», δπερ, μεταφρασθὲν εἰς τὴν ἐλληνικὴν ὑπὸ Α. Προβελεγγίου, ἔξεδόθη εἰς τὴν Βιβλιοθήκην Μαρασλῆ.

225. *at*=*autem*=δέ. *delūbra ad summa*=πρὸς τὸν ναὸν (τῆς Ἀθηνᾶς), ὅστις ἔκειτο ἐν τῇ ἀκροπόλει, ἐν πόλει ἀκοῃ, ὡς λέγει

δ. Ὁμηρος Z, 297 (αἱ δ' ὅτε νηὸν ἵκανον Ἀθήνης ἐν πόλει ἄκρῃ). lapsu, ἀφαιρ. τοῦ lapsus=δὲ λίσθησις. lapsu diffugiunt=labuntur, serpunt· δηλοῦται τὸ εἶδος τῆς κινήσεως τὸ ἴδιαζον εἰς τοὺς ὅφεις.

226. saevae=iratae. Tritonis—idis=ἡ Τριτωνίς, Τριτογένεια. Ἀθηνᾶ.

227. deae, δηλ. τοῦ ἀγάλματος τῆς θεᾶς. Γνωστὸν εἶναι πᾶς εἰκονίζετο ἡ Ἀθηνᾶ. teguntur, οῆμα μέσον αὐτοπαθὲς = tegunt se.

228. tremefacta pectorā=τρέμουντα (ἐξ ιεροῦ φόβου) στήμη. Ἄρχικῶς ἦτο ἀπλοῦς φόβος· τῷρα ἐπακολούθει συναίσθημα ἴσχυρότερον, τὸ τοῦ ιεροῦ τρόμου (ponus pavor), ἀφ' οὗ οἱ Τρόδες κατενόησαν ὅτι οἱ δράκοντες ἔκεινοι εἶχον πεμφθῆ ὑπὸ τῆς ὁργισμένης Ἀθηνᾶς.

229. insinuat, ἀνευ τοῦ se=εἰσδύεται, ὑπεισέρχεται. cunctis, πτῶσις δοτική. expendisse scelus=poenas sceleris persolvisse=ὅτι ἔδωκε δίκην ἀσέβειας. scelus εἶναι ἡ πρὸς τὸν ἕππον, δῶρον τῆς Ἀθηνᾶς, ἀσέβεια τοῦ Λαοκόντος. merentem=ἄξιον ὅντα (τῆς ποινῆς), ἐπαξίως.

230-231. qui laesērit... intorsērit: αἱ ἀναφορικαὶ αὕται προτάσεις εἶναι αἰτιολογικαί: δις (διότι οὗτος) ἐλυμήνατο... καὶ ἐτίναξεν. sacram robur=equum sacram e robore factum, δηλ. τὸν Δούρειον ἕππον, ὅστις ἀφιερωμένος τῇ θεᾷ λέγεται sacer. cuspide = τῇ αὐχμῇ. tergo, δοτικὴ ἀντὶ τοῦ corpōri ἡ latēri=in corpus, in latus.

232. ducendum... oranda, ἐνν. esse, γεοουνδῖβα ἐκ τοῦ concludant ἔξαρτώμενα. Tὸ oranda=exoranda, placanda. ad sedes, δηλ. deae, ἦτοι templum. simulacrūm = τὸ εἴδωλον. conclāmant = omnes uno ore clamant = βοῶσιν (οἵ πρὸν διάφορα φρονοῦντες νῦν μιᾷ φωνῇ κραυγάζουν ὅτι πρέπει νὰ ἔξιλεώσουν τὴν θεάν).

Στίχ. 268 — 297

268. prima quies=primus somnus=ὁ πρῶτος ὑπνος. mortaliib⁹ aegris=δειλοῖς βροτοῖς ("Ομηρος"), κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς μάκαρας θεούς.

269. incipit, τοῦ incipio=ἀρχίζει. dono, ἀφαιρ. ὁργ. divum=deorum. serpit=ἔρπει. Τὸ οῆμα serpo λέγεται ἐπὶ ἔρπετῶν καὶ ὑπνου λεληθότως εἰς τὰ μέλη κεχυμένου: serpo, -psi, -ptum, -ere=ἔρπω, δλισθαίνω, βραδέως κινοῦμαι.

270. ecce = ἴδού.

270 - 272. Ἡ σειρὰ τοῦ λόγου ἔχει ὅδε: maestissimus Hector, raptatus bigis (διὰ τῆς ἔυνωρίδος τοῦ Ἀχιλλέως) aterque cruento pulvēre perque pedes traiectus lora tumentis, ut quondam visus est adesse mihi largosque effundere fletus. Εἰς τὴν πρότασιν ut quondam θὰ ἔννοηθῇ πάλιν: visus erat raptatus = ὡς ποτε τὸν εἶδον ἐλκυσθέντα.

273. traiectus lora, ἥ σύνταξις ἐλληνίζουσα ἀντὶ τοῦ traiectis per pedes tumentis loris ἦ habens per pedes tumentis lora trajecta. Ὁ ποιητὴς λέγων pedes tumentis (οἰδαλέους) ἔχει πρὸ διφθαλμῶν τὴν παράδοσιν, καθ’ ἣν δὲ Ἀχιλ. εἴλκυσε τὸν Ἐκτορα ἔτι ζῶντα προσδέσας εἰς τὸ ἄρμα. Ἔαν δὲ Ἐκτωρ ἦτο νεκρός, ὡς λέγει δὲ Ὁμηρος, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνουν οἱ πόδες του οἰδαλέοι.

274. hei mihi = ίώ μοι ἀναρράζει παραβάλλων τὴν παλαιὰν πρὸς τὴν παροῦσαν κατάστασιν. quantum mutatus ab illo = quantum diversus ab illo, mutatione facta = πόσον διάφορος ἔκείνου, μεταβολῆς γενομένης.

275. qui = qualis = οἵος. redit: ἐνεστὼς τοῦ redēo· ὁ ἐνεστὼς εἶναι ἵστορικὸς εἰς πρότασιν ἀναφορ., ἵνα δηλωθῇ παρελθὸν γεγονός, οὗ ἡ μνήμη διατηρεῖται ἀκόμη ζωηρὰ εἰς τὴν ψυχήν. exuviae - arum = τὰ σκῦλα. exuvias indūtus Achilli = ἐνδεδυμένος τὰ ὅπλα τοῦ Ἀχιλλέως. Ταῦτα ἐσυλήθησαν ἀπὸ τὸν νεκρὸν τοῦ Πατρόκλου.

276. puppibus, δοτ. = in puppes. Τὸν παρὰ τὰς ναῦς ἀγῶνα τῶν Ἀχαιῶν περιγράφει δὲ Ὁμηρος ἐν Ρ, προβλ. καὶ Π, 122: τοὶ δ’ ἔμβαλον ἀκάματον πῦρ νηὶ θοῇ. Ἐκτωρ δὲ πρύμνης νεὸς ἥψατο ποντοπόρῳ· ὅτε νῆας ἐνέπρησε πυρὶ κηλέωφ.

277 - 279. squalentem barbam gerens, ἐπεξηγεῖ τὸ quantum mutatus. Σημείωσον τὴν ἐναλλαγὴν εἰκόνων δόξης καὶ ἀδιλιότητος τοῦ Ἐκτορος. squalēo = αὐχμῶ. barba - ae = γένειον, πώγων. squalens barba = αὐχμηρὸν γένειον. concretos sanguine crines = πηκτὴν αὔματι τὴν κόμην. vulnērā = τὰ τραύματα, ἢ ἔλαβεν δὲ Ἐκτωρ συρόμενος περὶ τὰ τείχη. Ὁμ. X, 371 οὐδὲ ἄρα οἱ τις ἀνουτητί γε παρέστη καὶ 375 ὡς ἄρα τις εἴπεσκε καὶ οὐτήσασκε παραστάς. ultro, σύν- αψον πρὸς τὸ compellare, ἐδόκουν (vidēbar, δηλ. mihi), πρότερος προσ- αγορεύειν. ultro, ἐπίρρο.— αὐτοθελεῖ, ἔκουσιος. flens ipse = κλαίων καὶ ἔγω αὐτός, ὅπως δηλ. δὲ Ἐκτωρ (271 effundere fletus). exprōmo = ἔξαγω.

281. lux = salus, δός δ Ὁμηρος τὴν σωτηρίαν λέγει φόως. Teucrum = Teucrorum = Τεύχων.

283. expectāte, κλητική καθ' ἔλειν πρὸς τὴν κλητικὴν Hector ἀντὶ ὀνομαστ. expectātus.

285. ut = πῶς (μὲ τί συναίσθημα ἀνάμικτον ἀπὸ χαρὰν καὶ λύπην). aspicīmus te = σὲ παρατηροῦμεν. defessi (cladībus) = ἀποκαμόντες ἀπὸ τὰς συμφοράς.

286. foedo = αἰσχύνω τι, λωβῶμαί τι. ille nihil, ἐνν. respondet. nec me . . . morātur = οὐδὲ κατέχει με ἐρωτῶντα μάταια (vana quaerentem), δηλ. δὲν δίδει προσοχὴν εἰς τὰς ματαίας ἐρωτήσεις μου.

289. fuge = φεῦγε. Ὁ Οὐεργύλιος παριστῶν τὸν Ἐκτορα προτρέποντα τὸν Αἴλειαν νὰ φύγῃ ξητεῖ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν φυγὴν τούτου. erípe te = ἔξαρπτασον σεαυτόν. his flammis : λέγων δεικνύει μὲ τὸν δάκτυλον τὰς φλόγας.

290. ruit alto: culmine: δ Ὁμηρος λέγει : ὥλετο πᾶσα κατ' ἄκοης Ἰλιος αἴτεινή.

291. sat . . . datum, ἀρκετὰ ἐπράχθησαν, ἀρκετοὶ ἀγῶνες ἔγιναν ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ τοῦ Πριάμου.

292. hac = τῇδε = τῇ ἐμῇ. etiam = βεβαίως.

293. sarca, ἐνν. τὸ sua ἀπὸ τὸ ἐπόμενον suos: sacra δὲ εἶναι τὰ ἐν στίχ. 296 - 297. ἀναφερόμενα vittas (στέμματα), Vestam = τὴν Ἐστίαν καὶ ignem (τὸ πῦρ). penates εἶναι οἱ penates publīci, οἱ ἐφέστιοι θεοί, προστάται τῆς ὅλης πόλεως, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν penates privātos (domesticos), τοὺς προστάτας παντὸς οἴκου. Ρωμαϊκὰ νομίσματα εἰκονίζουν Ἐστίαν κρατοῦσαν τὸ Τρωικὸν Παλλάδιον.

294. com̄ites fatorum = ἀκολούθους τῶν περιωμένων, τῶν περιπτειῶν καὶ περιπλανήσεων, ποὺ ὅρισεν εἰς οὲ ἡ εἵμαρμένη.

295. Ἡ πλοκὴ τοῦ λόγου ἔχει δὲ: quae (moenia) ponto pererrato statūes magna. ponto pererrato = κατόπιν μακρῶν ἐν τῷ πόντῳ περιπλανήσεων. statūo = ἴδρυω. magna = ἔνδοξα.

296. sic ait et . . . effeit = ταῦτα λέγει καὶ ἔξαγει. ἡ σύνταξις κατὰ παράταξιν ἀντὶ : ταῦτα λέγων ἔξαγει.

297. effert, κατὰ βραχυλογίαν εἰρημένον ἀντὶ τοῦ : per somnum mihi, vidētur effere. Ἡ λατρεία τῆς Ἐστίας ἀπήσει στέμματα (vittas) καὶ πῦρ αἰώνιον (ignem aeternum). Τὸ ἄσβεστον πῦρ ἦν σύμβολον τῆς αἰωνιότητος τῆς πόλεως. adytis penetralibus = ἐν τῶν

ἔνδομυχων ἀδύτων. Τὸ penetralibus εἶναι ἐπίθετον. Ἀδυτα ἐλέγετο τὸ ἔσωτεροικὸν τοῦ ναοῦ, ὅπου οὐδεὶς ἄλλος ἐδικαιοῦτο νὰ εἰσέλθῃ πλὴν τοῦ Ἱερέως.

Στίχ. 402 — 428

402. heu ! nihil invitatis fas quemquam fidere divis. invitatis divis (= deis), δοτ. εἰς τὸ fidere = πιστεύειν. Τὸ invitatis = inimicis. fas, ἐνν. est = φεῦ ! οὐδεμίαν πρόπον εἶναι νὰ ἔχῃ τις πάστιν εἰς τοὺς δυσμενεῖς θεούς. Ταῦτα λέγονται ἐν σχέσει πρὸς τὸ προηγουμένως λεχθὲν ὅτι ἡ τύχη τὸ πρῶτον ἐφάνη εὑμενῆς εἰς τοὺς Τρῶας (adspīrat fortuna primo labōri).

403. ecce trahebatur. Ταῦτα φανερώνουν τὴν αἰτίαν τῆς προηγουμένης ἐπιφωνήσεως. passis crinibus = λυσίκομος. passis : παθητ. μετοχὴ τοῦ φ. pando, οὗ οἱ χρόνοι : pando, pandi, pansum καὶ passum, -ερε = ἀναπετάννυμι· crinibus passis = μὲ ἀνειμένην, λυτήν, διερριμμένην τὴν κόμην.

404. a templo adytisque = ab adytis templi Minervae = ἀπὸ τῶν ἀδύτων τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς. Εἰς τοῦτον εἶχε καταφύγει ἡ Κασσάνδρα, ἡ κόρη τοῦ Ποιάμου, ἦν Αἴας ὁ Ὄιλέως ἐν αὐτῷ τῷ ναῷ τῆς Ἀθηνᾶς, ἡς ἦτο Ἱερεία, ἡ τίμασε, δι' ὃ καὶ ἐτιμωρήθη κατακεραυνωθεῖς ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς ἐν τῷ πελάγει.

405. tendens lumina = ὑψοῦσα τοὺς ὀφθαλμούς της. ardentia λέγονται τὰ lumina διὰ τὸ ἀλγός, τὴν αἰδὼ καὶ τὸν ἀπελπισμόν της, ἐπειδὴ οὐδεμίας ἐτύγχανε βοηθείας, ὡς μαρτυρεῖ καὶ τὸ frustra (μάτην). Σημείωσον τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ lumina.

406. arcēbant = coercebant, continebant = συνεῖχον.

407. hanc speciem = τοῦτο τὸ θέαμα (τῆς μνηστῆς δηλ. δεσμίας ἀπαγομένης ἀνὰ τὴν πόλιν). tulit = pertulit = ὑπέμεινεν. furiata mente = ὃ ἔχων μανιομένην (ἐκ τοῦ ἔωτος) τὴν ψυχήν. Coroebus = Κόροιβος, υῖδος τοῦ Μύγδονος, βασιλέως τῆς Φρυγίας, σταλεὶς ἀπὸ τὸν πατέρα του πρὸς βοήθειαν τῶν Τρώων.

408. periturus = ἀπολούμενος, ἀποθανούμενος. Ἡ μετοχὴ ἥδυντο νὰ συμφωνήσῃ κατὰ πτῶσιν καὶ μὲ τὸ ἀντικείμενον τοῦ οήματος iniecit, τὸ sese.

409. *densis armis*, δοτ.=in densa arma, δηλ. hostium (incurrimus).

410. *delūbri*=τοῦ ναοῦ (τῆς Ἀθηνᾶς).

411. *telis nostrorum obrui*mur = κατακαλυπτόμεθα ὑπὸ τῶν βελῶν τῶν ἡμετέρων· τοῦτο ἡτο τραγικὸν ἐπακολούθημα τοῦ τεχνάσματος τοῦ Κοροίου, ὅστις εἶχε συμβουλεύσει τοὺς Τρώας νὰ ἐνδυθοῦν ὅπλα ἐλληνικά. Τὸ φωνῆν τῆς ληγούσης εἰς τὸ obrui m^{ur} λαμβάνεται ως μακρὸν εἰς τὴν τομήν. *miserrima caedes*=οἰκτίστη σφαγὴ (διότι οἰκεῖοι ὑπὸ οἰκείων ἔφονεύοντο).

412. *facie...* errōte, ἀφαιρετ. τοῦ αἰτίου. Tὸ facie=specie, forma.

413. *tum*=εἴτα δέ, μετὰ τὸ ἐν στίχῳ 410 primum. gemītu atque erēptae virgīnis ira=cum gemērent atque ob ereptam virginem irascerentur.

414. undique συναπτέον τῷ collecti καὶ οὐχὶ τῷ invidunt. collecti=ἀρχοισθέντες. Κατ' ἀρχὰς εἶχον διασκόρπισθη ἀνὰ τὴν πόλιν, ἐπιπεσόντος κατ' αὐτῶν μὲ πυκνὰς μάζας στρατοῦ τοῦ Αἰνείου.

414. Ajax=Aἴας ὁ Ὄιλέως.

416. *rupto turbine*=cum turbo se prorūpit=ὅταν θύελλα ἐκραγῇ. Ἡ παραβολὴ ἐλήφθη ἐκ τῆς Ιλ. Π, 765 ώς δ' εὔρος τε Νότος τ' ἐριδαίνετον ἀλλήλοιν. . . , ως Τρώες καὶ Ἀχαιοὶ ἐπ' ἀλλήλοισι θορόντες δέουν. adversi=ἐναντίοι.

417. *laetus eōis Eurus equis*=ἀγαλλόμενος ἐπὶ τοῖς ἥψοις ἕποις: Εօι λέγονται οἱ ἕποι, διότι ὁ Εὔρος πνέει ἐξ ἀνατολῶν· equi εἶναι ἀντὶ τοῦ currus, διότι κατὰ τοὺς ποιητὰς οἱ ἄνεμοι ὀχοῦνται ἐπὶ ξυνωρίδος, ως καὶ οἱ θεοὶ καὶ οἱ βασιλεῖς.

418. strīdunt, ἀρχαιώτερος τύπος ἀντὶ τοῦ strident. Σημείωσον τὴν ἐν τῷ στίχῳ παρόήχουσιν διὰ τοῦ φθόγγου s.

419. *Nerēus*=ὅ Νηρεύς. Οὗτος ἡτο υἱὸς τοῦ Πόντου καὶ τῆς Γῆς, ἐνδοξότατος μετὰ τὸν Ποσειδῶνα θαλάσσιος θεός· εἶχε καὶ μαντικὴν δύναμιν, προφητεύσας τὴν κατὰ τῆς Τούλας στρατείαν τῶν Ἐλλήνων καὶ τὰ δεινὰ τῶν Τρώων· ἡ τρίαινα σύμβολον τοῦ Ποσειδῶνος ἀποδίδεται ἐνταῦθα εἰς τὸν Νηρέα.

420. *si quos*=quoscumque: δπως καὶ ἐν τῇ ἐλληνικῇ τὸ εἴ τις τίθεται ἀντὶ τοῦ ὅστις. *obscūra nocte per umbram*=per umbram obscūrae noctis.

421. *fudīmus*=διεσκορπίσαμεν. *insidiīs*=dolo.

422. appārent = ἐπιφαίνονται. primi, πρβλ. στίχ. 412. mentīta, ἀνήκει καὶ εἰς τὸ clipēos = ἀναγνωρίζουν (= agnoscunt) τὰς ἀπατη- λὰς ἀσπίδας καὶ τὰ ἀπατηλὰ ὅπλα, τ.ε. διτὶ οἱ φέροντες αὐτὰ δὲν ἡσαν Ἐλληνες.

423. atque ora... signant. Τὸ ora = linguam, τὸ δὲ signare ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὰ Ἑλληνικὰ σημειοῦσθαι καὶ τεκμαίρεσθαι. Ἡ ἔν- νοια: καὶ ἐκ τῆς προφορᾶς (sono) τεκμαίρονται τὸ διάφορον τῆς γλώσσης (ora discordia). Παρ' Ὁμήρῳ οὐδεμίᾳ διάκρισις γλώσσης γίνεται μεταξὺ Ἀχαιῶν καὶ Τροών.

424. illicet ἐκ τοῦ ire - licet: (ire licet = ἀπιέναι ἔξεστι). σημαίνει πρῶτον ἀπιθι καὶ ἀπηγγέλλετο ὑπὸ τοῦ κήρυκος κηρύττοντος τὴν διάλυ- σιν τοῦ δικαστηρίου· ὑπὸ τῶν ποιητῶν τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος λέγεται ἐπὶ πράξεων, αἱ δόποια ταχέως πρέπει νὰ ἐκτελεσθοῦν καὶ ἴσοδυναμεῖ μὲ τὸ πάραντα. numero = multitudine = ὑπὸ τοῦ πλήθους. obruiuntur = κατακλυζόμεθα. obruo, -ui, -ūtum, -ēre = καταχώννυμι, κατακλύζω.

425. Penelēi, ἀναγνωστέον τρισυλλάβως. Ὁ ἔδω Πηνέλεως εἴναι διάφορος τοῦ ἐν Ἰλ. B, 494 Πηνέλεω, τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βοιωτῶν. Ὁ ποιητὴς ἔλαβε τὸ ὄνομα, ἵνα δηλώσῃ ἔτερον πρόσωπον πλαστόν. divae ad aram, δηλ. ἐν τῷ προνάῷ τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς.

426. iustissimus unus (τὸ unus ἐπιτείνει τὸ ὑπερθετικὸν)=δικαιούτατος πάντων τῶν Τροών.

427. servantissimus aequi = δικαιούτατος πάντων τῶν τροών. Διὰ τὴν ἀρετὴν ταύτην δὲν ἔπρεπε νὰ φονευθῇ, ἀλλά . . .

428. Dis aliter visum = τοῖς θεοῖς ἀλλως ἔδοξε. Πρβλ. τὸ ἐν Ὁμ. a, 234: νῦν δ' ἐτέρως ἐβόλοντο θεοὶ κακὰ μητιόωντες.

Στίχ. 506 — 558

506. forsitan...requiras = ἵσως ἥθελες ἐρωτήσει. Τὸ forsitan= fors sit an. forsitan = fortasse = ἵσως. Ἐκ τοῦ requiras ἔξαρταται ἡ ἐρώτησις quae fuerint fata καὶ πλ.

507. urbis casum = urbis interitum=τὸν ὄλεθρον τῆς πόλεως.

508. medīum, κατηγορούμενον· καὶ τὸν ἐχθρὸν μέσον, ἦτοι καὶ τὸν ἐχθρὸν ἐν τῷ μέσῳ.

509 - 510. Τὸ ἔξῆς τῶν λέξεων: senior (=senex), nequīquam circumdat trementibus aevo umeris (δοτικὴ) arma (τὸν θώρακα) diu desueta (τὸν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀσυνήθη).

511. cingit=περιζώννυται, μέσ. αὐτοπαθής=cingit se· συντάσσεται μὲ ἀφαιρ. ἀλλὰ καὶ αἰτ. κατὰ ζῆλον ἐλληνικόν, ὡς ἐνταῦθα. īnūtīle, δύναται νὰ ληφθῇ ὡς ἐπίρρημα· πρὸς τὴν φράσιν πρβλ. τὰ δυμη. βέλος ἄλιον, μαψίδιον.

512. aedībus in mediis=ἐν τῇ ἑσωτερικῇ τῆς οἰκίας αὐλῇ, τῇ ἀντιστοιχούσῃ πρὸς τὸ περιστύλιον τῆς ἐλληνικῆς οἰκίας. nudo sub aetheris axe=sub polo, sub caelo=ἐν τῷ ὑπαίθρῳ.

514. arae=in aram. umbra, ἀφαιρ. δργαν.=τῇ σκιᾷ.

515. altāriā circum, ἀναστροφὴ τῆς προθέσεως, circum altāriā =circum aram.

516. praecipītes=se praecipitātes=καταφερόμεναι (ἀπὸ τοῦ αἰθέρος), ἵνα ἀποφύγουν τὴν καταιγίδα.

517. condensae=κατάπυκνοι ἐκ τοῦ τρόμου. sedēbant=ἐκάθηντο δηλ. ἵκετεύονται, κατὰ τὸ ἔθος τῶν ἵκετῶν.

519. quae mens tam dira=tίς οὔτως ἀπαίσιος λογισμός.

520. impulit=δόθησε· συντάσσεται πρὸς ἀπαρέμφ. (cingi).

521. non tempus eget=δ καιρὸς οὐ δεῖται, δὲν ἀπαιτεῖ. Τὰ tali auxilio nec defensoribus istis συναποτελοῦν μίαν ἔννοιαν, ἀναφέρονται δὲ εἰς τὸ telis (520). defensoribus istis=armis istis, δόθεν ἡ ὅλη φράσις ἴσσοδυναμεῖ τῇ auxilio istorum armorum=δ καιρὸς δὲν ἀπαιτεῖ τὴν βοήθειαν τῶν ὅπλων τούτων (τὰ δοποῖα δηλ. σὺ φορεῖς).

522. non, δηλ. egēret, si ipse κλπ.=δ καιρὸς δὲν θὰ ἀπήτει τὰ δόπλα ταῦτα, οὐδὲ ἐὰν ἥτο νῦν παρὼν αὐτὸς δ Ἐκτωρ.

523. huc tandem concēde=ἐνταῦθα (δπου δηλ. εἶμαι ἐγὼ) τέλος πρόσελθε. haec ara tueb̄ltur omnis=δ βωμὸς δόδε θὰ διασώῃ πάντας. Οἱ ἐπὶ βωμοῦ καθεξόμενοι ἵκεται ἥσαν ἀπαραβίαστοι. Πρβλ. Αἰσχ. ἐν Ἰκέτ. 176 : κρείσσον δὲ πύργου βωμός, ἀρρηκτὸν σάκος.

526. Pyrrhi de caede=διέφυγεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Πύρρου (τοῦ Νεοπτολέμου), δστις ἐπήνεγκεν εἰς αὐτὸν θανάσιμον τραῦμα. Ο νήσος τοῦ Πριάμου Πολίτης μνημονεύεται πολλαχοῦ εἰς τὴν Ἰλιάδα.

527. per tela, per hostis, ἀμ φόνον, ἀν νέκυας Ὁμηρος ἐν K, 298. Τὸ ἀσύνδετον δηλοῖ τὴν ταξεῖαν φυγὴν τοῦ Πολίτου.

528. porticībus longis, ἀφαιρ. τοπικὴ=διὰ τῶν ἐπιμήκων στοῖν, δηλ. τοῦ περιστύλιον. vacua atria=τοὺς ἐρήμους θαλάμους τοῦ ἀτρίου. Iustrat=περιέρχεται ζητῶν καταφύγιον.

529. infesto volnere insequitur=καταδιώκει δι^ο δπλου, δι^ο οὐ θέλει νὰ τὸν πληγώσῃ.

530. iam iamque=καὶ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν. manu tenet=εἶναι ἔτοιμος διὰ τῆς χειρὸς νὰ συλλάβῃ. premit hasta=ἔπικειται τῷ δόρατι.

531. parentum, δηλ. τοῦ πατρὸς Πριάμου καὶ τῆς μητρὸς Ἐκάιβης, οἵτινες ἐκάθηντο ἐπὶ τοῦ βωμοῦ.

532. concidit=κατέπεσεν, ἔνεκα δηλ. τοῦ τραύματος, τὸ δποῖον κατ^ο ἀρχὰς ἔλαβεν.

533 - 534. in media morte=in ipso mortis periculo. non abstinuit=non continuit sese=οὐ συνέσχεν ἁυτὸν=δὲν συνεκρατήθη. nec voce iraeque pepercit, ἐπεξῆγ. τοῦ non abstinuit.

535. at=ἀλλά· δηλοῦ σφοδρὰν ταραχὴν τῆς ψυχῆς, δτε τις ἡ εὔχεται τινὶ ἀγαθά ἢ καταρτᾶται δεινά. tibi, ἢ δοτικὴ ἀναφέρεται εἰς τὸ persolvant καὶ reddit. ausis, εἶναι οὐσιαστικόν.

536. pietas=iustitia=συναίσθημα οἴκτου, δικαιοσύνης. quae talia curet=ut talia curet.

537. grates=gratias et praemia=βραβεῖα. Taῦτα λέγονται εἰρωνικῶς ἀντὶ τοῦ poenae.

538. cernere, ἔξαρτᾶται ἐκ τοῦ fecisti καθ^ο ἐλληνικὴν σύνταξιν ἀντὶ τοῦ fecisti me ut cernērem=ἐποίησάς με ἰδεῖν.

539. foedasti voltus, μιανται δ δρῶν φονευθέντα. funere, δηλ. filii=διὰ τοῦ πτώματος τοῦ νιοῦ.

540. satum (esse)=natum esse· ἔξαρτᾶται ἐκ τοῦ mentiris=ψευδῶς λέγεις δτι ἐγεννήθης.

541. in hoste Priāmo=πρὸς τὸν ἔχθρὸν Πριάμον. iura fidemque supplicis erubuit=ἡδέσθη τὰ δίκαια καὶ τὴν πίστιν τοῦ ἵκετου. erubuit, παρακ. τοῦ erubesco, erubui, - ἔρε=ἔρυθριῶ, ἔρυθραίνομαι, αἰσχύνομαι. iura=τὰ δίκαια, ἢ ἔχει δ ἵκετης καὶ δῶν ἔφορεύει Ζεὺς δ ἵκεσιος. fides δὲ ἢ τῷ ἵκετῃ διφειλομένη καὶ παρεχομένη πίστις.

542. sepūlcro, δοτ. τοῦ σκοποῦ=πρὸς ταφήν. corpus... Hectōrēum=corpus Hectōris.

544. Τὸ δόρυ καλεῖται inbelle καὶ ἔρριφθη sine ictu, χωρὶς δηλ. νὰ πληγωθῇ δ καθ^ο οὐ ἔρριφθη τὸ βέλος, διότι δ τοῦτο βαλὼν Πριάμος εἶναι senior. Τὸ sine ictu εἶναι τὸ παρ^ο Ἔλλησιν: ἀλιον.

545. rauco aere repulsum, δηλ. est, τὸ δόρυ ἀπεκρούσθη ἀπὸ

τὴν χαλκῆν ἀσπίδα τοῦ Πύρρου, ἡτις ἐκ τοῦ πλήγματος βραγχώδη ἦχον ἔδωκεν.

546. summo umbone=ἐκ τοῦ ἄκρου τοῦ ὅμφαλοῦ. Τὸ δόρυ ἔμπαγὲν ἔστη ἐξηρτημένον ἐκ τοῦ ἄκρου τοῦ ὅμφαλοῦ τῆς ἀσπίδος χωρὶς νὰ διαπεράσῃ αὐτὴν καὶ ἐπομένως χωρὶς νὰ πλήξῃ τὸν Πύρρον.

547. refēres. . . ibis, οἱ μέλλοντες κείνται ἀντὶ τῶν προστακιῶν.

549. Neoptolemum, ἀντικείμενον τοῦ narrāre, δπως καὶ τὸ tristia facta=νὰ διηγηθῆται τὰ θλιβερὰ ἔργα καὶ περὶ τοῦ ἀγενοῦς Νεοπτολέμου. Ταῦτα λέγει μὲ σαρκασμὸν ὁ Νεοπτόλεμος εἰς ἀπάντησιν τῶν ἐν στίχῳ 540 εἰρημένων ὑπὸ τοῦ Πριάμου. Ὁ Νεοπτόλεμος ταυτίζεται τῷ Πύρρῳ.

550. trementem=τρέμοντα ὅχι ἀπὸ φύβον, ἀλλὰ διὰ τὸ γῆρας (546).

551. lapsantem=συχνὰ ὀλισθαίνοντα. Τὸ lapsō θαμιστικὸν τοῦ labor.

552. comam laeva· οὗτοι κείται ἀντὶ τοῦ συνηθεστέον implacuit coma laevam κατ' ἀντιστοιχίαν χιαστὴν πρὸς τὰ dextra—ensem. coruscum, κατηγορούμενον προληπτικόν, ἀνέπαυλε δηλ. extūlit=sustūlit, τὸ ξύφος, ὥστε νὰ ἀπαστράψῃ.

554. haec finis, ἐνν. fuit. fatorum sorte=τῷ αἰλήρῳ τῆς μοίρας.

555. tūlit=abstūlit.

556. popūlis terrisque, ἀφαιρετικὰ ἐξαρτώμεναι ἐκ τοῦ superbum=ὑπερήφανον ἐπὶ τοῖς αλπ.

557. iacet truncus=κείται ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ὁ μέγας κορμός· ἐπομένως ἀταφος.

558. avolsum caput, ἐνν. est. sine nomīne=ἀνώνυμον, ἀγνώσιον, διότι ἀπεκόπη ἡ κεφαλή. Ὁ Οὐεργίλιος περιγράφων τὸν θάνατον τοῦ Πριάμου συμφώνως πρὸς τὴν παράδοσιν, καθ' ἣν οὕτος ἐφονεύθη ἐν τῷ ἀνακτόρῳ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ, ἐν τῷ τέλει τῆς περιγραφῆς ἐνώνει μὲ τὴν παράδοσιν τὴν παραλλαγὴν, καθ' ἣν δὲν ἐφονεύθη ἐκεῖ, ἀλλ' ἐλκυσθεὶς ἐξω μέχρι τῆς ἀκτῆς ἐσφάγη ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἀχιλλέως. Ἡ σφαγὴ ἀκολουθεῖ παράδοσιν τοῦ Εὐριπίδου (Ἐκάβη, Τρωάδες) καὶ Ἄρχτινου. Εἰς τὴν παράστασιν τῆς ἀποκοπῆς τῆς κεφαλῆς πιθανῶς ἐνεθυμεῖτο τὸν οἰκτρὸν θάνατον τοῦ Πομπηίου τὸν ἐκ τῆς ιστορίας γνωστόν.

Στίχ. 705 — 751

705. ignis = ignis crepitans, crepitus ignis = ὁ κρότος τοῦ πυρὸς τῆς καιομένης Τροίας. clarior auditur = εὐχρινέστερος ἀκούεται.

707. imponere, παθητ. ἐνεστ. προστακτ. impone te = ἐπίθες σαυτόν, καθέσθητι.

708. subībo umeris=suscipiam te umēris meis ἢ in umēros meos = ὑποδέξομαι σε ἐπὶ τῶν ὄμων μου.

709. quo res cumque=quocumque res cadent = ὅπως καὶ ἀν χωρήσουν, ἀποβοῦν τὰ πράγματα.

711. longe = e longinquo μακρόθεν, ἵνα μὴ ἡ ἀνθρώπινος πολλῶν ἐπισύρῃ τὴν προσοχὴν τῶν πολεμίων. Οὕτω προπαρασκευάζεται καὶ ὁ μετ' ὀλίγον ἔξαφανισμὸς τῆς Κρεούσης. servet=observet =ἄς παρατηρῇ, ἄς ἀκολουθῇ μακρόθεν τὰ ἵχη μου.

712. animis advertite vestris=animadvertisite. animis, ἀφαιρ.

713. est urbe egressis = ἔξελθοσι τῆς πόλεως ἐστι. egressis, δοτ. τῆς ἀναφορᾶς, πρβλ. Θουκ. 1, 24: Ἔπιδαμνός ἐστι πόλις ἐν δεξιᾷ εἰσπλέοντι τὸν Ἰόνιον κόλπον.

714. desertae Cereris, ἀντὶ templum desertum Cereris' ὁ ναὸς καλεῖται οὕτω, διότι ἔκειτο ἔξω τῆς πόλεως εἰς τόπον ἀπόκεντρον καὶ σπανίως συχναζόμενον ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Συνετὸς ὁ ὁρισμὸς τοῦ τόπου ὑπὸ τοῦ Αἰνείου.

715. religiōne = cultu = διὰ τῆς λατρείας.

716. ex diverso = ex diversis partibus = ἐκ διαφόρων μερῶν, ἔδῶν.

718. bello e tanto=e tanto bello=ἐκ τηλικούτου πολέμου.

720. attractare = νὰ ἐγγίσω. donec abluero = ἔως οὗ λουσθῶ, πρὸν ἡ λουσθῶ. flumine vivo= διὰ ζῶντος, ἦτοι ρέοντος ὕδατος.

721. latos, πρβλ. Ὁμηρ. εὐρέας ὄμοιος· umeros, colla, ἀντικ. τοῦ insternor· σύνταξις ἐλληνίζουσα = ἐπιστρωνύμω τοὺς ὄμοιος καὶ τὸν τράχηλον. subiecta collā=colla quae subicio oneri recipiendo = τὸν τράχηλον, ὃν ὑποβάλλω πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ φορτίου. super, ἐπίρ. = ὑπερθεν, ἐπάνω, ἄνωθεν.

722. veste = διὰ σκεπάσματος. Τοῦτο ἐξηγεῖται διὰ τοῦ ἐπομένου pelle leonis = ἦτοι διὰ δορᾶς ἔανθρου λέοντος (διὰ λεοντῆς).

723. succēdo oneri = ὑποδέχομαι τὸ βάρος· ἡ δοτ. oneri ἐνεκα

τῆς προθέσεως sub ἐν τῷ φόρματι succedo (sud - cedo). se implicuit dextrae=ἐνεπλάκη εἰς τὴν δεξιάν μου (φοβούμενος μή ἀπολεσθῇ).

725. per opāca locorum = per opāca loca = διὰ σκιερῶν, ἀμυδρῶς φωτιζομένων τόπων.

726-727. injecta . . . tela = δόρατα μακρόθεν βαλλόμενα, κατὰντίθεσιν πρὸς τὴν ἐκ τοῦ συστάδην μάχην, ἵν δηλοῦσι τὰ ἐπόμενα adverso glomerati ex agmine = συγεσπειραμένοι κατ’ ἀντιμέτωπον τάξιν.

728. suspensum = sollicitum, anxiū = μετέωρον, ἀγωνιῶντα.

729. videbar (mīhi) = ἔδόκουν, ἐνόμιζον.

731. evasisse viam omnem = ὅτι διανύσας ὅλην τὴν ὁδὸν διέψυγον πάντα κίνδυνον.

732. visus· ἐνν. est mīhi = μοῦ ἐφάνη, ἐνόμισα. ad aures adesse = ad aures accedere et adesse.

733. prospiciens = πόρρωθεν καθορῶν. nate . . . nate, ἡ διπλῆ προσφώνηται εἶναι ἐνδεικτικὴ τοῦ φόρβου καὶ τῆς ἀγωνίας τοῦ πατρός. Τὸ αὐτὸ δεικνύει καὶ ἡ παράλειψις τοῦ ὑποκ. τοῦ propinquant (hostes).

734. ardentes = τὰς λαμπούσας ἀσπίδας, διότι ἡσαν περιβεβλημέναι χαλκόν· συνωνυμεῖ τὸ ardentes πρὸς τὸ ἐπόμενον micantia aera.

735 - 736. male amīcum = inimīcum. Τὸ ἔξῆς τῶν λέξεων: hic nescio quod numen male amīcum eripuit mīhi trepido confūsam mentem=ἐνταῦθα, τότε ἀγνοῶ τίς κακὸς δαίμων ἀφήρεσε τὰς τεταραγμένας φρένας (ἐκ τοῦ κρότου τῶν ποδῶν καὶ ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Ἀγγίσου).

737. nota regiōne viarū = ἐκ τῆς γνωστῆς διευθύνσεως τῶν ὁδῶν.

738. misēro, ἐνν. mīhi. Διὰ τὸν ἔξαφανισμὸν τῆς Κρεούσης κάμνων εἰκασίας δ Ἀλνείας φέρει δύο αἰτίας διὰ τοῦ πε . . . πε συνδεομένας, ὃν ἡ δευτέρα πάλιν εἶναι διπλῆ (seu), εἴτε ἀρπαγεῖσα ὑπὸ τῆς μοίρας ὑπελείφθη κάπου, εἴτε ἀπεπλανήθη τῆς ὁδοῦ, ἡ ἀποκαμοῦσα ἐκάθισε κάπου.

740. incertum, ἀπόκρισις εἰς τὰς προηγουμένας ἔρωτήσεις.

745. quem... deorūmque, στίχος ὑπέρμετρος. Ὁ τοιοῦτος στίχος τελειώνει πάντοτε εἰς φωνῆν, καὶ ἀπὸ φωνῆν ἀρχίζει δ ἐπόμενος, ὃστε νὰ γίνεται ἔκθλιψις τῆς περιττεύοντος συλλαβῆς τοῦ ὑπερμέτρου

‘Ο Αἰνείας ἔκφρων ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τῆς συζύγου γενόμενος αἴτιάται θεοὺς καὶ ἀνθρώπους.

748. curva valle = cava valle = ἐν τῇ κυρτῇ, κοίλῃ κοιλάδι, ἐν τῇ χαράδρᾳ.

749. ipse = ego ipse. urbem repēto = in urbem redēo. cingor (μέσον) = cingo me = ζώννυμαι. repēto et cingor fulgentibus armis = repēto cinctus etc.

750. stat, δηλ. sententia = λαμβάνω σταθερὰν ἀπόφασιν. casus renovare = νὰ ἀνανεώσω, νὰ ὑποστῶ ἐκ νέου πάσας τὰς περιπετείας.

751. et rursus caput obiectare perīclis = καὶ πάλιν τὴν ζωήν μου νὰ ἐκθέσω εἰς κινδύνους.

Στίχ. 752 — 770

752 - 753. muros obscuraque limina portae qua gressum extulēram repēto = σπεύδω ὅπισσω εἰς τὰ τείχη καὶ εἰς τὸν σκοτεινὸν οὐδὸν τῆς πύλης, διὸ ᾧς εἶχον ἐξέλθει (gressum extulēram). retro sequor observata vestigia = ἀκολουθῶ ταῦνάπαλιν (retro) τὰ παρατηρηθέντα ἵχνη.

754. lumine = oculis. lustro = circumspicō = περισκοπῶ.

755. horror ubique animo, ἐνν. τὸ est· τὸ animo εἶναι δοτική.

756. Ἡ πλοκὴ τοῦ λόγου inde domum me refēro si forte· τὸ domum, ἐπίρρ. = οἴκαδε. si = εἰς ἥν περίπτωσιν = ἐντεῦθεν ἐπανέρχομαι εἰς τὸν οἴκον. si forte = μὴ τυχόν. pedem tulisset = κατέφυγεν ἐκεῖ (ἥ Κρέουσσα). Σημείωσον τὴν διπλῆν ἐπανάληψιν τοῦ si forte, ἥτις δηλοῖ τὴν ἀγωνίαν τοῦ Αἰνείου περὶ τῆς τύχης τῆς ἀφανισθείσης Κρεούσης.

757. tectum = domum. παρατήρησον τὴν ἐναλλαγὴν τῶν χρόνων intruērant, tenēbant, volvītūr κλπ. tenebant = obtinebant = κατεύχον.

758. ilicit = πάραντα. ignis edax = τὸ ἀδηφάγον, παμφάγον πῦρ. summa ad fastigia = μέχρι τῶν ἀκροτάτων κορυφῶν.

759. exsuperant = ὑπερβαίνουσι, τ. ἔ. τὴν στέγην. furit aestus ad auras = μαίνεται τὸ καῦμα πρὸς τὸν οὐρανόν. ad auras = ad caelum.

760. procēdo, ἐνν. a domo mea, sedes = domum = τὸν οἴκον.

*Ο Αἰνείας ἀπὸ τὴν οἰκίαν του, ἵν εἶδε καιομένην, διευθύνεται πρὸς τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὰ ἀνάκτορα, βλέπει τὴν λείαν καὶ τὸν αἰχμαλώτους φυλαττομένους ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν ἐν τῷ ἀσύλῳ τῆς Ἡρας, ἀλλ᾽ ἡ Κρέουσα οὐδαμοῦ φαίνεται.

761. *porticibus vacuis* = ὑπὸ τὰς ἔργμους στοάς. *asylo* = *templo*. οἱ Ἀχαιοὶ φυλάττουν τὴν λείαν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἡρας, ὡς διακειμένης εὑμενῶς πρὸς αὐτοὺς. Τὸν ναὸν τοῦτον θέτει ὁ ποιητής ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ἔχων ὑπὸ ὅψει, ως φαίνεται, τὸν ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου ναὸν τῆς Ἡρας.

762. *Phoenix*, Φοῖνιξ, βασιλεὺς τῶν Δολόπων καὶ παιδαγωγὸς τοῦ Ἀχιλλέως.

763. *gaza* = ὁ θησαυρός. Περσ. ἥ λέξις γάζα.

764. *mensae deorum* = τράπεζαι τὰς ὅποιας ἐτοποθέτουν πλήρεις τροφῶν πρὸ τῶν εἰκόνων τῶν θεῶν κατὰ τὰς ιερὰς εὐωχίας.

765. *cratere auro solidī* = *crateres solido auro* = κρατῆρες ἐκ στερεοῦ χρυσοῦ, πάγχονσι, δόλοχονσι. *captīva vestis* = αἰχμαλωτὸς ἐσθήτης, περιληπτ. ἀντὶ *captivae vestes*, δηλ. σκεπάσματα καὶ τάπητες.

766. *pueri et pavidae matres* = ησαν αἰχμαλωτοί, οὓς ἐπρόκειτο νὰ ἀπαγάγουν μεθ' ἕαυτῶν οἱ νικηταί. *longo ordīne* = ἐν μακρῷ τάξει· τοῦτο δηλοῖ τὸ μέγα πλῆθος τῶν αἰχμαλώτων.

767. *stant circum*, τμῆσις καὶ ἀναστροφὴ = *circumstant*.

768. *quin etiam* = καὶ δή, καὶ μάλιστα. *ausus* = τολμήσας.

769-770. *Creūsam vocavi iterumque iterumque* = πολλάκις, ἐπανειλημμένως ἀνεβόησα «Κρέουσα». *ingemīnans* = ἐπαναλαμβάνων. Ἡ διπλῆ ἐπανάληψις τοῦ *iterumque* ἐμφανικώτερον ἀναδεικνύει τὸ πολλάκις γιγνόμενον.

Στίχ. 771 — 794

771. *tectis* = *aedificiis*, ἀφαιρ. τοῦ τόπου = *per aedificia* = *per domos* = διὰ τῶν οἰκιῶν τῆς πόλεως, ἢτοι διὰ τῶν ὁδῶν· αἱ δοτικαὶ *quaerenti* καὶ *furenti* ἀναφέρονται εἰς τὸ ἀκολουθοῦν (στίχ. 773) *mihi. furenti* = ἐν ᾖ περιεπλανώμην μαινόμενος.

772. *infēlix simulācrum* = τὸ ἄθλιον εἴδωλον.

773. *visa*, ἐνν. *est. nota* *maior imago* = εἰκὼν μείζων τῆς γνωστῆς. Ἐπιστεύετο ὅτι οἱ τεθνεῶτες ἐμφανίζονται ἐν μείζονι σχή-

ματι, ἐδῶ δὲ ἐπιπροσθέτως καταστᾶσα ἡ Κρέουσα ἡρωίνη ὥφειλε νὰ ἐμφανίσῃ τὴν εἰκόνα τῆς μείζω ἢ κατ' ἀνθρωπον.

774. *obstipui* = ἐθαμβώθην. *stetēruntque comae* = ἦνωρθώθη ἡ κόμη. Πρὸς τὴν εἰκόνα πρόβλ. "Ομηρον: ὁρθαὶ δὲ τρίχες ἔσταν ἐπὶ γναμπτοῖσι μέλεσι. vox faucibus haesit" = ἡ φωνὴ εἰς τὸν λάρυγγα ἐνεπάγη.

775. *affari* . . . *demere*, ἀπαρέμαφ. περιγραφικά, ὅντις ὑποκ. εἶναι τὸ Creusa.

776. *quid iuvat?* = τί ὥφελεῖ, *indulgere insano dolori*? νὰ ὑποχωρῇς εἰς ἄφρονα λύπην; λέγεται ἄφρων, διότι ταῦτα γίνονται οὐχὶ ἀκόντων τῶν θεῶν.

777. *non sine numine divom*: σημείωσον τὴν λιτότητα· πρόβλ. "Ομ. ζ, 240 οὐ πάντων ἀένητι θεῶν.

778. *comitem, κατηγορ. τοῦ Creusam.*

778 - 779. *nec . . . fas aut ille sinit* = δὲν εἶναι πεπρωμένον (*fas* = *fatum*) οὐδὲ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τοῦ ὑψηλοῦ Ὀλύμπου ἐπιτετραμμένον.

780. *longa exsilia* = μακρὰς πλάνας ἔξω τῆς πατρίδος (ἀντικείμενον τοῦ *arandum*, ἔξι οὖ ἔξαρτάται καὶ ἡ αἰτιατικὴ *aequor*). Τὸ ὄγημα *arare ἀομόζει* εἰς τὸ *aequor*, δηλὶς δύμως καὶ εἰς τὸ *exsilia*, διόπου θὰ νοήσωμεν κατὰ ζεῦγμα ἄλλο τι οἷμα, δύποις λ.χ. *obeūnda*.

781 - 782. *Thybris*, τύπος ἑλληνικὸς (Θύβρις), οὗ συχνοτέροιν κρηῆσιν κάμνει ὁ Οὐεργίλιος ἢ τοῦ λατινικοῦ *Tibēris*. ὀνομάζεται ὁ ποταμὸς *Lydius*, διότι φέει ἀπὸ τὴν Τυρρηνίαν, ἣς οἱ κάτοικοι ἐνομίζοντο ὅτι κατάγονται ἀπὸ τὴν Λυσίαν. Τέμβριος ποτ. Φρογγίας. *arva opīma virum*, "Ομ. Μ, 184 ἀνδρῶν πίστα ἔργα (= γαῖαι καλλιεργημέναι ὑπὸ ἀνδρῶν φιλοπόνων). *leni agmīne* = ἡρέμω φεύματι.

783. *res laetae* = εὐτυχία. *regia coniuncta* : ἡ Λαούσινία, θυγάτη τοῦ βασιλέως Λατίνου· ἥτο ἀνάγκη νὰ ἔξαφανισθῇ καὶ νὰ ἀποθεωθῇ ἡ Κρέουσα, ἵνα ὁ Αἴνειας ἔλθῃ εἰς τὸν δεύτερον τοῦτον γάμον.

784. *parta (sunt)* : παθ. παρακ. τοῦ *parīo*, *pepēri*, *partum*, -*ere* = γεννῶ, τίκτω, φύω. *parta tibi*, ἐνν. *sunt* = *fato destinata sunt* = τῇ μοίρᾳ ὠρίσθησαν εἰς σέ. Τὸ *parta* ἀναφέρεται εἰς τε τὸ *res laetae* καὶ εἰς τὸ *regnūm* καὶ εἰς τὸ *regia coniuncta*. *lacrimas dilectaiae Creusae* = τὰ δάκρυα τὰ χυνόμενα διὰ τὴν προσφιλῆ Κρέουσαν. *pelle* = παῦσον.

785. *superbas*, ποιητικῶς ἀναφέρεται τὸ ἐπίθετον εἰς τὸ *sedes*, ἀντὶ νὰ ἀναφέρεται εἰς τοὺς κατοίκους τῶν ἔδρων τούτων.

786. *servitum*, ὑπτιον, δηλοῦν σκοπόν.

788. *magna deum genētrix*· δηλ. ἡ Κυβέλη, θεότης ἀστικὴ τῆς γῆς καὶ τῶν δρέων· ἐλατρεύετο μάλιστα ἐπὶ τῆς Ἱδης. Ταυτιζομένη πρὸς τὴν Ρέαν εἶναι ἡ μήτηρ τῶν θεῶν (*Idaea mater*)· εἶναι πρὸς τοὺς Τρῶας εὐμενῆς καὶ τῷρα περιλαμβάνει εἰς τὰς ἀκολούθους της νύμφας καὶ τὴν Κρέουσαν. Ἡ Κρέουσα ἐν ἀρχῇ δονομάζει τὸν Αἰνείαν *dulcem coniūgem* καὶ ἐν τῷ τέλει, ὅπου συνιστᾶ εἰς αὐτὸν τὸν κοινὸν υἱόν.

790. *haec ubi dicta dedit*, συνήθης ἡ φράσις παρὰ Οὐεργιλίῳ· = ὡς εἶπε ταῦτα. Σημείωσον τὴν παρήχησιν.

792. *ter cōnatus sum*. Πρὸς τὴν φράσιν προβλ. Ὁμ. λ, 206, ὅπου λέγεται διὰ τὸν Ὀδυσσέα ὅτι ματαίως προσεπάθησεν ἐν τῷ Ἀδη γὰρ περιπτυχθῆ τὴν μητέρα του: *τρὶς μὲν ἐφωρμήθην ἐλέειν τε με θυμὸς ἀνώγει, τρὶς δέ μοι ἐκ χειρῶν σκιῇ εἴκελον* ἡ καὶ δονείρῳ ἔπτατο. *dare . . . circum = circumdare*, τμῆσις καὶ ἀναστροφή· ἐκ τοῦ *circumdare* ἔξαρτᾶται ἡ δοτικὴ *collo*.

Στίχ. 795 — 804

795. *Sic demum = oītw τέλος πάντων, ἀφ' οὗ δηλ. τόσον χρόνον μὲ ἀνέμειναν. rev so socios = ἐπαναβλέπω τοὺς ἔταιρους.*

796 - 797. *ingentem comitum numērum = πολὺ μέγαν ἀκολούθων ἀριθμὸν = παμπληθεῖς ἀκολούθους. matres...viros = ἄνδρας καὶ γυναικας· τούτῳ ἐπακολουθεῖ ὡς παραθεσις τὸ ἐν στίχ. 798 pubem = multitudinem καὶ vulgus. exsilio, δοτ. = πρὸς ἔξορίαν.*

799. *parati = παρεσκευασμένοι* (δηλ. νὰ μὲ ἀκολουθήσουν). *animis—opibus = ταῖς ψυχαῖς καὶ ταῖς οὐσίαις, ἔχοντες δηλ. τὸ ἀπαιτούμενον θάρρος, ίνα μὲ τὰ ὑπάρχοντά των, δσα ἔσωσαν, ἀπέλθουν εἰς ἄλλον τόπον.*

800. *deducere = νὰ καταγάγω. Τὸ ρῆμα κυριολεκτεῖται περὶ ἔδρυσεως ἀποικιῶν· καλῶς δ' ἐλέχθη καὶ περὶ τοῦ Αἰνείου μέλλοντος νὰ ἴδρυσῃ νέαν πόλιν.*

801. *iugis = ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῆς Ἱδης.*

802. *obsessa liminā = καταλαβόντες τὰ κατώφλια.*

803. nec spes opis (ferendae) ulla dabatur = οὐδεμία δούλπις βιοηθείας ὑπῆρχε.

804. cessi, δηλ. fato = ὑπεχώρησα εἰς τὴν μοῖραν, et sublato genitōre montes petīvi = καὶ ἄρας ἐπὶ τῶν ὕμων τὸν πατέρα μου εἰς τὰ ὅρη ἀπῆλθον.

BIBLION III

Στίχ. 39 — 68

39. Elōquar an silēam ? ὑποτακτικὰ ἀπορίαν δηλοῦσαι = νὰ ἔξ-
αγγείλω ἢ νὰ ἀποιωπήσω ; Τὰ οἵμ. εἶναι εἰδόμοι καὶ σιλέο. Ταῦτα ὡς
ἐν παρενθέσει λέγονται. gemitus lacrimabilis = στεναγμὸς θρηνώδης.

40. vox redditā = ἀκούεται φωνὴ ἔξερχομένη ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ
τύμβου καὶ εἶναι αὕτη ὡς ἀπόκρισις, ήτις προεκλήθη ἀπὸ τὴν πρᾶξιν
τοῦ Αἰνείου, ὅστις εἴχεν ἐπιχειρήσει τοῖς νὰ ἀποσπάῃ θάμνον, ἀπὸ
τὰς ἀποσπασθείσας φίλας τοῦ δποίου μέλαν εἴχε στάξει αἷμα.

41. quid = διατί ; lacero, a' συζ. διμαλ. = σπαράσσω. iam parce
= φείδου τέλος πάντων. sepulto = mortuo. Ο Πολύδωρος, δ τοῦ
Πριάμου νεώτατος νῖός, δὲν ἔτυχε τῶν νενομισμένων ἐπικηδείων τι-
μῶν, τὸ δὲ πτῶμά του κατὰ μικρὸν ἐσκεπάσθη ἀπὸ κόνιν, δπου φίξο-
βολήσαντα τὰ κατ' αὐτοῦ φιφθέντα βέλη διεπέρασαν τοῦτο.

42. parce scelerare = noli scelerare = μὴ μίαινε (scelerare =
polluere = μιαίνειν).

43. tulit, συναπτέον τῷ extēnum = οὐχὶ ξένον πρὸς σέ. tulit =
protulit = ἦνεγκεν εἰς φῶς, ἐγέννησεν. aut crūor hic de stipite fī-
nat, διὰ τοῦ aut συνεχίζεται ἢ ἀρνησις = οὐδὲ φέει τὸ αἷμα τοῦτο
ἀπὸ τὸ στέλεχος (ἄλλὰ ἀπὸ τὸ σῶμά μου). stipes - itis = στέλεχος.
mano a' συζ. δμ. = φέω. crūor-oris ἀ. (κρύος;) = αἷμα, μάλιστα
τὸ ἐκ τραύματος, λύθρον.

44. litus avārum = litus ubi tyrannus avarus habītat. avar-
rus = φιλάργυρος.

45 - 46. nam Polydōrus ego = διότι εἴμαι ἔγὼ ὁ Πολύδωρος. Εἰς
τὸν πρόλογον τῆς Ἐκάβης τοῦ Εὐριπίδου ἡ σκιὰ τοῦ Πολύδωρου διη-
γεῖται τὸν θάνατόν του. Παρ' Ομήρῳ τὸν Πολύδωρον φονεύει ὁ
Ἀχιλλεύς. confīxum, δηλ. me = ἐμὲ διαπερανθέντα· τὸ φῆμα confīgo,
- xi,-xum,-ere = διαπερῶ, διακεντῶ. ferrea telorum seges = σιδηροῦν
βελῶν λήιον, ἦτοι λήιον σιδηρῶν βελῶν, πυκνὴ γῆ σιδηρῶν βελῶν. ia-

cūlis, πτῶσις δοτ. Τὸ λήιον τῶν βελῶν ἀνεφύη (incrēvit) εἰς αἰχμηρὰ δόρατα (iacūlis — acūtis), ἥτοι ἀπὸ τὰ φιφθέντα ἔκεινα βέλη ἀνεφύη πυκνὸν λήιον θάμνων εἰς σχῆμα δοράτων.

47. *ancipīti formidīne*, ἀφαιρ. ὄνομ. *anceps formīdo* = διπλῷ φόβῳ, διὰ τὸ αἷμα, τὸ δρόπον εἶδον, καὶ τοὺς λόγους, οὓς ἤκουσα. *mentem*, ἀνάφερε εἰς τὸ *pressus* ἐλληνίζουσα ἡ σύνταξις.

48. *obstipūi, paquax. τοῦ obstipesco* = ἐκθαμβοῦμαι, ἐκπλήττομαι. *steteruntque comae et vox faucibus haesit* = καὶ ἡνωθέθωθησαν αἱ τοίχες τῆς κεφαλῆς καὶ ἡ φωνὴ ἐνεπάγη εἰς τὸν λάρουγγα. *sto* = ἴσταμαι. *fauces - ium, πληθ.* = δὲ λάρουγξ. *haerēo* = ἐμπήγνυμαι, ἐνέχομαι.

50. *furtim λάθος* (τῶν Ἑλλήνων), Εὑριπίδ. Ἐκάβ. 6, ὑπεξέπεμψεν. *mandārat, ἀντὶ mandavērat* = commendārat, commissērat = εἴχεν ἐπιτρέψει. Ἐκ τούτου ἐξαρτᾶται τὸ γερουνδῖθον *alendum*, δὲ σημαίνει σκοπὸν = πρὸς τὸ θρόψια.

51. *Threīcio rēgi* = εἰς τὸν Θρᾷκα βασιλέα. Πρόκειται περὶ τοῦ Πολυμήστορος, συζύγου τῆς Ἰλιόνης, θυγατρὸς τοῦ Πριάμου. *diffido, (- isus sum), - ēre alicui* = ἀπιστῶ, δυσπιστῶ τινι.

52. *cingi obsidiōne* = cinctam tenēri obsidiōne = εἰχε πολιορκηθῆ καὶ κυκλωθῆ. Ἡ Τροία δὲν περιεκυλλώθη ἀπὸ τοὺς Ἀχαιούς, ἀλλ᾽ δὲ ποιητὴς εἰς ἥρωικοὺς χρόνους μετεφέρει πολιορκίαν γενομένην κατὰ ρωμ. τρόπον.

54. *res Agamemnonias secūtus* = τὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος, τὸν Ἀγαμέμνονα ἀκολουθήσας.

55. *fas, τὸ τῆς ξενίας δίκαιον.*

56. *auro potitur, τοῦ χρυσοῦ γίνεται κύριος.* Ἡ παραλήγουσα τοῦ ρήματος *potitur* βοαχεῖα κατὰ τὴν γ' συζυγίαν.

57. *sacra famēs* = ἀνοσία πεῖνα. *sacer* = δὲ τοῖς χθονίοις θεοῖς καθιερωμένος, δὲ ἔξαγιστος· ἐντεῦθεν καὶ ἡ σημασία τοῦ ἀνοσίου.

58. *procēres - um* = οἵ ἐν τῇ πολιτείᾳ πρωτεύοντες.

59. *monstra* = *prodigium* = τὸ τερατῶδες σημεῖον. *deum* = *deorum*. *refēro et quae sit sententia posco* = ἀναφέρω καὶ ποία εἶναι ἡ γνώμη ἐρωτῶ· ἔκαμε δηλ. δὲ Αἰνείας δὲ τι ἔκαμνεν δὲ ὅχων εἰς τὴν σύγκλητον τὴν ρωμαϊκήν, διταν ἔζητει τὴν γνώμην (πρβλ. τὰς φράσεις : referre (relatio) ad senatum καὶ rogare sententias).

60 - 61. *omnibus idem animus, ἐνν. est* = *omnibus idem placet* = δόλοι τὴν αὐτὴν ἔχουν γνώμην· ὑποκείμενα εἶναι τὰ ἀπαρέμφ. 1) ex-

cedere (= ἔξελθεῖν), 2) linqui pollūtum hospitium = νὰ ἐγκαταλειφθῇ ἥ μιανθεῖσα ξενία καὶ 3) classibus (= navibus) austros (= ventos) dare = εἰς τὰς ναῦς τοὺς ἀνέμους νὰ δώσωμεν (ἀναπετάσαντες τὰ ίστια), ὅστε δηλ. νὰ καταστήσωμεν αὐτὰς ἵκανάς πρὸς ἀπόπλουν.

62. ergo = λοιπόν. instauramus funus = πάλιν ποιοῦμεν ταφήν. Τὸ πτῶμα τοῦ Πολυδώρου πρόσχειρον εἶχε λάβει ταφήν· νῦν ἐπιτελεῖται αὕτη ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Αἴνειαν κατὰ τὰ ωμαῖκα ἔθιμα διὰ συσσωρεύσεως χώματος, ὅστε νὰ ἀποτελεσθῇ τύμβος (ingens aggeritur tumulo (δοτικὴ) tellus).

63. Manib⁹ = τῇ ψυχῇ (τοῦ Πολυδώρου). Αἱ ψυχαὶ τῶν τεθνεώτων, τυχοῦσαι τῶν νενομισμένων τιμῶν, ἐγίνοντο χθόνιοι δαίμονες (manes). arae = βωμοί: ἔθος εἰς τοὺς Ρωμαίους ἦτο νὰ ἰδρύουν περισσοτέρους τοῦ ἔνδος βωμοὺς εἰς τοὺς τεθνεῶτας κατὰ τὴν ἐπικήδειον τελετήν.

64. caerulēis = nigris. vittae = ταινίαι, στέμματα (διὰ τοὺς βωμούς). maestae = maestitiam declarantes = πένθος δεικνύοντες (οἵ βωμοί). atra = ἥ μαυρῷ ἥ κυπράρισσος λέγεται atra οὐχὶ διὰ τὸ χρῶμα, ἀλλὰ διὰ τὴν συμβολικήν της παράστασιν.

65. Iliādes, εἶναι αἱ Τρωάδες, αἱ τοῦ Αἰνείου ἀκόλουθοι. crinem solūtae = crinibus passis = λυσίκομοι. de morte, δηλ. lungentium = ὅσπερ ἔθος τοῖς πενθοῦσιν.

66. inferimus, εἰς τοὺς νεκροὺς προσφέρονται χοαὶ ἐκ γάλακτος, μέλιτος, οἶνον ἀκράτου καὶ αἴματος τῶν ἱερείων. Τὸ οῆμα τὸ κυριολεκτούμενον ἐπὶ τῆς προσφορᾶς τῶν χοῶν εἶναι τὸ infēro, ὅστε inferimus = ἐπιφερόμενα χοάς. tepido lacte = χλιαρῷ (νεωστὶ ἀμελχθέντι) γάλακτι. cymbia = ποτήρια.

67. patēras = φιάλας. sacri sanguinis = αἷματος τῶν ἱερείων.

68. condīmus sepulcro = ἀποθέτομεν, κρύπτομεν εἰς τὸν τάφον. Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀποθανόντος λαμβάνει τὴν αἰωνίαν ἀνάπταυσιν, ἀφ' οὗ γίνῃ ἥ νενομισμένη ταφή. suprēnum = τὸ ὕστατον. voce ciēmus = vocamus, δηλ. μὲ τὸ τριπλοῦν vale (χαῖρε).

Στίχ. 84 — 98

84. templa ὁ πληθ. ἀντὶ τοῦ ἐν. ἐτέθη ποιητικῶς. dei = τοῦ θεοῦ (Ἄπόλλωνος). saxo structa vetūsto (=templa). vetūsto = ἐκ

λίθου παλαιοῦ κατεσκευασμένον, παλαιὸν (ναόν). *venētor - atus sum -ari* = σέβομαι.

85. da, προστακτικὴ τοῦ do = δός ! propriam domum = perpetuum domum = διαρκῆ οἰκον, κατοικίαν. *Thybraee* = Θυμβραῖς· οὗτοι καλεῖται ὁ θεὸς ἀπὸ τὴν πεδιάδα Θύμβρην, τὴν ὅποιαν διαρρέει ὁ ἐγγὺς τῆς Τροίας ποταμὸς Θύμβρις καὶ εἰς τὴν ὅποιαν ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος περίφημος ὑπῆρχε.

86 - 87. *mansūram urbem* = πόλιν μέλλουσαν νὰ μείνῃ, διαρκῆ πόλιν. *altēra Pergāma* = ἄλλην δηλ. ἀκρόπολιν, ἥν ὁ Αἴνειας θὰ κτίσῃ ὡς ἀκρόπολιν δευτέρας Τροίας. *reliquias Danāum atque immītis Achilli*: αἱ γεν. εἶναι ὑποκειμενικαὶ = quos Danai . . . Achilles reliquērunt = τὰ λειψανα τῶν Τρώων, ὧν ἐφείσθησαν οἱ Δαναοὶ καὶ ὁ ἀπηγής Ἀχιλλεύς. Ἡ γεν. Achilli κατὰ συναίρεσιν τοῦ Achillei (δονομ. Achilleus).

88. *quem sequimur?* δηλ. *ducem* = quem sequi nos (*ducem*) iubes? = τίνα νὰ ἀκολουθήσωμεν ἀρχηγὸν κελεύεις; Σημείωσον τὴν χρῆσιν τῆς δρ. ἀντὶ τῆς ὑποτ. τοῦ ἐνεστῶτος ἐπὶ ἀπορίας τοῦ πρακτέου. *quovadis* = ἢ ποῦ; *ubi* = ποῦ;

89. *augurium* = χρησμός. *illabēre*: προστακτ. ἐνεστ. τοῦ *illabor* (in - labor), *illapsus sum* = ἐνοικούσαννω, εἰσπίπτω, εἰσδύομαι. *animis* δοτ. Ὁ θεὸς εἰσδύεται (*illabitur*) εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, τοὺς ὅποιους ἔμπνέει καὶ φωτίζει.

90. *vix . . . fatus eram . . . omnia visa*, δηλ. sunt. Σημείωσον τὴν κατὰ παράταξιν ἀσύνδετον ἐκφορὰν ἀντὶ τῆς συνήθους: *vix fatus eram, cum omnia visa sunt. repente* = αἰφνιδίως. *trēmēre*, ἀπαρ. τοῦ *tremo - ui, -ere* = σείομαι.

91. *limināque* = τὸ μέρος (*liminā* = οἱ οὐδοὶ) ἀντὶ τοῦ ὅλου (τοῦ ναοῦ). Τὸ φωνῆν ε τοῦ que εἰς τὴν θέσιν τοῦ δευτέρου ποδός, ὅταν ἀκολουθῇ λέξις μὲ ἄλλο que (*laurusque*), λαμβάνεται ὡς μακρόν. *laurus*, πληθυντικὸς ὁ ἀριθμός, δεικνύων δάσος δαφνῶν.

92. *mons*, εἶναι τὸ ὅρος τοῦ Κύνθου, ὁ Κύνθος. *cortīna* = λέβης· κατ' ἔξοχὴν ὁ τρίποντος λέβης τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος, ὁ Δελφικὸς τρίποντος, κατ' ἔκτασιν δὲ ὁ τοῦ μαντείου χῶρος ἢ τὸ μαντεῖον αὐτό. *mugīo* = μυκῶμαι.

93. *submissi petīmus terram* = ταπεινοὶ πίπτομεν κατὰ γῆς. *ad auris* = εἰς τὰ ὄτα.

94. duri = πολυτλήμονες.

95 - 96. quae vos... accipiet redūces = ἡ γῆ, ἡ τις ποώτη (prima) εἴδε νὰ γεννᾶται τὸ γένος σας (tulit vos) ἀπὸ τοὺς πρώτους προγόνους (a stirpe parentum), ἡ αὐτὴ θὰ σᾶς δεχθῇ (vos accipiet) ἐπανελθόντας (redūces) τὸ redūces κατηγορούμενον. Κατὰ ταῦτα ὁ πλοῦς τοῦ Αἰνείου εἰς Ἰταλίαν εἶναι ἐπάνοδος αὐτοῦ. ubere laeto = soto pingui et fertili = μὲ ἔδαφος παχὺ καὶ γόνιμον. Τὸ ubere laeto κεῖται μεταφορικῶς πρβλ. τὸ ὅμηρικὸν «οὔθιμα ἀρούρης».

97. hic = ἐνταῦθα. domus Aeneae = ὁ οἶκος, ἡ γενεὰ τοῦ Αἰνείου. cunctis dominabitur κλπ. Εἶναι προφητεία, πρὸς ἣν πρέπει νὰ παραβάλῃ τις τὴν παρὸν Ὁμήρῳ ὑπόσχεσιν τοῦ Ποσειδῶνος, ὅτε οὗτος ἔσωζε τὸν Αἰνείαν: νῦν δὲ δὴ Αἰνείαο βίη Τρώεσσιν ἀνάξει καὶ παίδων παῖδες, τοῖς κενοῖς μετόπισθε γένωνται (et nati natorum et qui nascentur ab illis). Σημειωτέον ὅτι ὁ Οὐεργίλιος ἔχει ὑπὸ δψει τον γράφων Πάντεσσι ἀντὶ Τρώεσσι. Προσσημειωτέον δὲ ὅτι οἱ ἐν λόγῳ διμηρικοὶ στίχοι περιελήφθησαν εἰς τὴν Ἰλιάδαν ὑπὸ οἰκυφοδοῦ, ὃστις ἥθελε νὰ ἔξυμνήσῃ δυναστικὴν οἰκογένειαν ἀρχουσαν ἐν Σκήψει τῆς Αἰολίδος καὶ ἀνάγουσαν τὴν καταγωγὴν της εἰς τὸν Αἰνείαν.

Στιχ. 161 — 167

161. Mutandae sedes, ἐνν. sunt = πρέπει νὰ γίνῃ ἀλλαγὴ ἔδρας τόπου. suāsit, παρακ. τοῦ suado = πείθω· ἐνταῦθα suāsit = ὑπέδειξεν.

162. Cretae = in Creta, ἐν τῇ Κρήτῃ. considere, ἀπαρέμφ. τοῦ consido, - ēdi, - essum, - ēre = καθέξομαι; κατοικίζομαι.

163. Hesperiam Grai cognomine dicunt = Ἐσπερίαν οἱ Ἑλληνες ἐπονομάζουν. Πᾶσαν τὴν πρὸς ἐσπέραν χώραν ἐκάλουν οἱ Ἑλληνες Ἐσπερίαν καὶ μάλιστα τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἰσπανίαν, πολὺ συχνὰ δὲ τὴν Ἰταλίαν.

164. potens armis atque ubere glaebeae = πολεμικὴ καὶ εὔφορος.

165. Oenōtri = Οἰνωτροί, ἀρχαῖος λαὸς εἰς τὴν νότιον Ἰταλίαν, τὴν κατόπιν χώραν τῶν Βρουττίων καὶ Λευκανῶν. colo, - ūi, cultum, - ēre = κατοικῶ. fama, ἐνν. est. minōres = οἱ μεταγενέστεροι.

166. ducis. Κατὰ τὴν παραδοσιν δὲ Ἰταλὸς ἦτο βασιλεὺς τῶν Ἰτα-

λῶν· κατὰ τὸν Θουκυδίδην (VI, 2,5) τῶν Σικελῶν· ἡ γενικὴ ducis ἔξαρταται ἐκ τοῦ de nomine = ἀπὸ τοῦ ὄντος τοῦ ἡγεμόνος, τοῦ βασιλέως, gentem = terram, δηλ. τὴν χώραν, εἰς τὴν ὅποιαν ὁ λαὸς κατέκησεν.

Στίχ. 306 — 342

306. ut = ὡς, μόλις. Troia arma = τρωικὰ ὅπλα, ἦτοι τοὺς ἀκολούθους τοῦ Αἰνείου ὠπλισμένους κατὰ τὸν τρωικὸν τρόπον.

307. magnis monstris θαυμαστὴ δισημία διὰ τὴν Ἀνδρομάχην ἥτο νὰ βλέπῃ Τοῦτος ἐνόπλους.

308. visu in medio = ἐν φῶ ἐστέκετο καὶ ἐθεᾶτο. deriguit = κατεπέηγε, ἀποπεπήγε, ἐπάγωσε. Τὸ ρ. εἶναι derigesco. calor ossa relinquit = ἡ θερμότης τὰ ὄστα κατέλιπε. Προβλ. τὸ παρ' Ὁμήρῳ φόβος κρυελός.

309. labitur = σφάλλεται, κινδυνεύει νὰ πέσῃ. vix tandem = μόλις τέλος. longo tempore = post longum tempus. fatur = ὅμιλει· προβλ. τὰ παρ' Ὁμήρῳ, δ, 706 δὴ μὲν ἀμφασίη ἐπέων λάβε· ὁψὲ δὲ δὴ μὲν ἐπέεσσιν ἀμειβομένη προσέειπεν. Ἡ Ἀνδρομάχη λιποθυμεῖ καὶ ἀφ' οὗ συνέρχεται, διμιλεῖ.

310. vera facies ... verus nuntius: κατηγορούμενα εἰς τὸ ὑποκτυ (adfers), ἀντὶ νὰ συμφωνήσουν πρὸς τὸ ἀντικείμενον te = ἐμφανίζεσαι πρός με (te adfers) ὡς ἀληθινὴ μορφή, ὡς ἀληθῆς ἄγγελος: Τὴν ἐρώτησιν ταύτην διασαφεῖ ἡ ἐπομένη ἐρώτησις: vivisne = ζῆς;

311. lux alma = τὸ φῶς τὸ ζωογόνον, δηλ. ἡ ζωή. si lux alma recessit = ἐὰν ἡ ζωὴ ἀπεχώρησε, δηλ. ἐὰν δὲν εἶσαι παρὰ κενὴ σκιὰ (vana imāgo, umbra). ὑπῆρχεν ἡ πίστις ὅτι αἱ σκιαὶ τῶν τεθνεώτων ἐνεφανίζοντο κατὰ τὰς θυσίας, ἵνα λάβουν μέρος εἰς αὐτάς.

312. Hector ubi est? = Ὁ Ἐκτωρ ποῦ εἶναι: διατί ὁ Ἐκτωρ δὲν ἐμφανίζεται; Ἡ Ἀνδρομάχη ἀποροῦσα ἐρωτᾷ διατί δὲν ἐμφανίζεται καὶ ἡ σκιὰ τοῦ Ἐκτορος, εἰς δὲν ἡ θυσία προσφέρεται, ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ὁ Αἴνειας ἔρχεται ὡς σκιὰ ἀπὸ τὸν Ἀδην.

313. furenti (ἀντῇ τῇ Ἀνδρομάχῃ) = μαινομένῃ (insolabiliter et impatienter dolenti = ἀπαρηγορήτως καὶ οὐχὶ καρτερικῶς λυπουμένῃ). Τὸ furere σύνηθες οῷμα περὶ σφοδροῦ ψυχικοῦ πάθους.

314. subic̄io = ὑποβάλλω, ὑποκρίνομαι. hisco = κυρίως μένω.

κεχηνώς, χάσκω, ἀνοίγω τὸ στόμα μεν χωρὶς νὰ ἡμπορῶ νὰ εἴπω λέξιν· εἶτα : μόλις καὶ μετὰ κόπου λέγω τι. *turbātus* = ταραχθείς.

315. *extrema per omnia* = *per omnia summa discrimina* (pericula) ἐν μέσῳ δλων τῶν κινδύνων. *vitam duco* = τὸν βίον διάγω. *equidem* = ἔγωγε. *vivo equidem* = ζῶ βέβαια.

316. *ne dubita* = *noli dubitare* = νὰ μὴ ἀμφιβάλλῃς.

317. *deiectam tanto coniuge* = *orbatem tanto coniuge* = στερηθείσαν τηλικούτον συζύγου, δηλ. τοῦ Ἐκτορος. Ἡ φράσις ἐλέχθη κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ *deicerē aliquem honore*, *spe* = στερεῖν τινα τῆς τιμῆς, τῆς ἐλπίδος. Εἰς τὸ *deicerē* ὑπάρχει ἡ ἔννοια τοῦ καταπίπτειν, πρὸς αὐτὴν δὲ τὴν ἔννοιαν προσηγορίσθη προσφυῶς τὸ *excipit*. *excipio* = ὑποδέχομαι τινα καταπίπτοντα.

318. *quae fortūna revīsit*? δηλ. *te* = ποία τύχη πάλιν σὲ ἐπεσκέψθη, πάλιν προσεμειδίασε πρὸς σέ; *digna satis* = ἀνταξιωτάτη.

319. *Andromāche*, ἀφαιρ. ἔξαρτωμένη ἐκ τοῦ *digna*, ἀποδοτέα διὰ γενικῆς τῆς Ἀνδρομάχης. *Hectōris*, ἐνν. τὸ *uxōre* = συζύγου τοῦ Ἐκτορος. *Pyrrhīn* = Pyrrhine. Τὸ τελικὸν βραχὺ ε, ἐπειδὴ ἀσθενῶς ἐποφέρετο, ἔξεπιπτεν. *conubia servas* = εἴσαι σύζυγος. Τοῦτο λέγεται κατ' εὐφημισμόν. Ἡ Ἀνδρομάχη, ἀφ' οὗ ἥκθη εἰς δουλείαν, δὲν ἦτο κυρίως σύζυγος τοῦ Πύρρου.

320. *deiēcit voltum* = κατέβαλε τὸ πρόσωπον· φυσικὰ κατόπιν τῆς τελευταίας ἔρωτήσεως τοῦ Αἰνείου. *demissa voce* = μὲν χαμηλὴν φωνήν.

321. *fēlīx una ante alias Priamēia virgo* = ὅ πασῶν τῶν θυγατέρων τοῦ Πριάμου εὐδαιμονεστάτη. Τοῦτο λέγεται διὰ τὴν Πολυξένην. Ταύτης ἐρασθείς δ Ἀχιλλεὺς ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Πάριδος εἰς αὐτὴν τοῦ γάμου τὴν προπαρασκευήν. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου ἡ σκιὰ τοῦ Ἀχιλλέως ἀπήτει τὸ ἀναλογοῦν αὐτῇ μερίδιον τῆς λείας καὶ δ Κάλχας ἐκέλευσε νὰ θυσιασθῇ εἰς αὐτὸν ἐπάνω εἰς τὸν τάφον ἡ Πολυξένη.

323. *quae . . . sortitus non pertulit ullos*, πρότασις ἀναφορικὴ καθ' ὁριστικὴν ἐκφερομένη, κατ' ἔννοιαν δὲ αἰτιολογικὴ τοῦ *felix*. *sortitus - us* = ἡ κλήρωσις. Διὰ κλήρου διεμοίραζον οἱ πολεμισταὶ μεταξύ των τὴν πολεμικὴν λείαν, περιλαμβανομένων καὶ τῶν αἰχμαλώτων.

324. *tetigit cubile* = ἤψατο τοῦ λέγους. *erūs - erī* = δεσπότης, κύριος.

338. ignārum, δηλ. te huius regiōnis = σὲ ἀγνοοῦντα ταύτην ἔδω τὴν χώραν.

339. quid puer Ascanius, δηλ. agit? supērat? ἀμεταβάτως = superstes est? = ἐπιζῆ; vescitur aura (aetheria) = fruitur aura (aetheria?) = ἀπολαύει τῆς αἰθερίας αὔρας;

340. ecqua cura? = ἄρα γε ὑπάρχει τις πόθος; Tò tamen (= ὅμως) δηλοῦ σαφέστερον τὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὸ amissae parentis = ἀν- καὶ ἀπέθανεν ἡ μήτηρ του, ἐνθυμεῖται μὲ πόθον αὐτὴν ὁ παῖς;

342. avunculus ἡ Κρέουσα μήτηρ τοῦ Ἀσκανίου, ἦτο ἀδελφὴ τοῦ Ἐκτορος. avunculus = ὁ πρὸς μητρὸς θεῖος. excītat, δηλ. puerum = ἐξεγείρει τὸν παῖδα διὰ τῶν λίδιων του παραδειγμάτων ἀνδρείας καὶ ἀρετῆς; animi viriles = ἀνδρεία. virtus = ἀρετή.

Στίχ. 441 — 460

441. Huc = ἐνταῦθα. delātus = καταταχθείς.

442. divīnos=sacros. et Averna, ἐπεξηγεῖ τὸ div. lacus. Averna ("Αορνα κατὰ τὸ τὰ Τάρταρο) οὐδ. πληθ. ὃς οὐσιαστικὸν λαμβανόμενον (ἐπιστεύετο διὰ παρὰ τὴν "Αορνον λίμνην ὑπῆρχεν ἡ εἰς "Άδου κατάβασις). sonantia silvis = ἀντηχοῦσσα ἀπὸ τὸν θόρυβον τῶν δασῶν τῶν παρὰ τὰς ὅχθας (silvis, ἀφαιρ. δργ.).

443. insānam vatem = ἔνθεον μάντιν, δηλ. τὴν Σίβυλλαν. rupe-sub ima = εἰς τὸ βάθος σπηλαίου βραχώδους (στίχ. 446 antro, 450 cavo saxo).

444. canit = ἄδει, χρησμοδοτεῖ. ἔμμετροι ἥσαν οἱ χρησμοί. foli-isque notas et nomīna mandat = καὶ εἰς φύλλα γράμματα καὶ λέξεις παραδίδει.

446. digērit in numērum = διατάσσει κατὰ χρονικὴν ἀκολουθίαν (τὰ μέλλοντα, τὰ γραφόμενα ὑπ' αὐτῆς (τῆς Σιβύλλης ἐπὶ φύλλων δένδρου). seclusa = ἐγκεκλεισμένα.

447. locis = ἔκαστος χρησμὸς εἰς τὴν θέσιν του.

448. eadem, ἀντικ. τοῦ impūlit. verso cardīne = στραφείσης τῆς στροφίγγος, ἦτοι ἀνοιγείσης τῆς θύρας. tenūis ventus = λεπτὸς ἄνεμος, δηλ. πνοὴ ἀνέμου.

449. ianūa, ἡ πύλη ἀνοιγομένη ἐπιτρέπει νὰ εἰσέλθῃ ἀνέμος καὶ δι² αὐτὸ ἀναταράσσει τὰ φύλλα.

451. nec revocare situs = nec restituere ordinem foliōrum = οὐδὲ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν τῶν φύλλων.

452. inconsulti abeunt = χωρὶς νὰ λάβουν χρησμὸν ἀπέρχονται (οἱ ἐπερωτήσαντες τὴν Σίβυλλαν). Δηλ. ὁ παρὰ τῆς Σιβύλλης μὴ ζητήσας νὰ χρησιμοδοτήσῃ διὰ στόματος, λαμβάνει τὸ πρῶτον τυχὸν φύλλον ἀπὸ τὰ διασκορπισθέντα ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, ἀλλ᾽ ὁ ἐπὸς αὐτοῦ ἀναγεγραμμένος χρησμὸς συχνὰ δὲν ἀρμόζει εἰς τὴν γενομένην ἐρώτησιν, διὸ καὶ ὁ ἐρώτησας ἀπέρχεται inconsultus (χωρὶς νὰ λάβῃ χρησμὸν) καὶ μισεῖ (odere) τὴν ἔδοαν τῆς Σιβύλλης. Ἡ Σιβύλλα, τοῦ Ἀπόλλωνος προφῆτις, κατίγετο ἀπὸ τὴν Μαρπησσὸν τῆς Τρωάδος ἢ ἀπὸ τὰς Ἐρυθρὰς τῆς Ἰωνίας. Τὸ δνομα Σιβύλλα ἀρχικῶς κύριον ἀτομικὸν ὄνομα ὅν, ἔγινε κατόπιν γενικόν. Εἰς τὴν Ἰταλίαν ἡ λατρεία τῶν Σιβυλλῶν εἰσήχθη ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ Κυμαία Σιβύλλα ἦτο τρόπον τινὰ τῶν Ρωμαίων τὸ ἐπίσημον μαντεῖον.

453. ne fuērint tanti = ἀπαγόρευσις. tanti, γεν. τοῦ τιμήματος. dispendia, ὁνομαστ. πληθ. (dispendium ὁ ἐν.) = ἀπώλεια. ποραε, γενικὴ ἐπεξηγηματικὴ = ἀπώλεια χρονοτριβῆς, ζημία ὀφειλομένη εἰς τὴν ἀναβολήν. Ἐκ τῆς προτάσεως ne fuērint tanti ἔξαρτωνται αἱ προτάσεις quin adēas... poscas=ut non (456). Ἡ ἔννοια εἶναι: Μὴ δώσῃς τόσην σημασίαν εἰς τὴν ἀπώλειαν δλίγουν χρόνου, ὥστε νὰ μὴ προσέλθῃς εἰς τὴν μάντιν καὶ ζητήσῃς χρησμόν. Μὴν ἀμελήσῃς, διὰ νὰ κερδίσῃς δλίγον καιρόν, νὰ προσέλθῃς καπ.

454 - 456. quam vis increpītent = ὅσον καὶ ἀν γογγύζουν οἱ ἑταῖροι (socii). et vi cursus vela vocet in altum = καὶ ὅσον ἀν ἡ εὐκαιρία τοῦ πλοῦ ἀπαιτεῖ λσχυρῶς (vi) νὰ ἐπισπεύσῃς τὴν ἀναχώρησιν. Τὴν δλην ταύτην πρότασιν ἐξηγεῖ σαφέστερον ἡ ἐπομένη: possis que sinus implere secundos = καὶ δύνασαι τοὺς κόλπους (τῶν ἴστιών) νὰ πληρώσῃς εὐνοϊκῶν ἀνέμων. ipsa canat vocemque volens atque ora resolvat = αὐτὴ ἡ ἰδία ἀς προφητεύσῃ καὶ εὐμενής τὴν φωνὴν καὶ τὸ στόμα ἀς λύσῃ.

459. quo, σύναπτε τῷ modo = τίνι τρόπῳ. quemque, σύναπτε τῷ laborem = ἔκαστον κόπον. fugiasque ferasque = εἴτε νὰ ἀποφύγῃς εἴτε νὰ ὑπομείνῃς.

460. expedīet, δηλ. dictis = expōnet = θὰ ἐκθέσῃ, θὰ εἴπῃ. cursus dabit secundos: ἡ Σιβύλλα δὲν δύναται νὰ δώσῃ πλοῦν αἵσιον, μόνον νὰ προφητεύσῃ ἡμπορεῖ. ὅθεν τὸ dabit = docēbif = θὰ διδάξῃ,

θὰ προφητεύσῃ. *venerata, ληπτέον παθητικῶς = ἵκετευθεῖσα* (δηλ. διὰ θυσιῶν).

Στίχ. 707—718

707. *Drepāni portus = τοῦ Δρεπάνου ὁ λιμὴν* (παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ Ἐρυκος). *illaetabilis ora = ἀτερπῆς χῶρος οὗτως ὁ ποιητής καλεῖ τὴν περὶ τὸ ἀκρωτήριον Δρέπανον χώραν διὰ τὸ ἀμμῶδες καὶ ἄγονον αὐτῆς.*

708-709. *actus pelagi tot tempestatibus = ἀφ' οὗ ὑπέστην τόσας τρικυμίας εἰς τὸ πέλαγος (= ἀφ' οὗ δὲ τόσας ἐδοκύμασα συμφορᾶς), τώρα δοκιμάζω καὶ ἀλλην, δηλ. amitto genitorem = χάνω τὸν πατέρα Ἀγχίσην. omnis curae casusque levamen (διορισμὸς κατὰ παράθεσιν εἰς τὸ genitorem [γεννήτορα]) = πάσης φροντίδος καὶ περιπετείας ἀνακούφισιν.*

711. *nequāquam = μάτην· ὅντως μάτην, διότι δὲν εἶχε τὴν εὐτυχίαν ὁ Ἀγχίσης νὰ ἔδῃ τὴν ποθητὴν γῆν τῆς Ἰταλίας.*

712. *nec vates Helēnus praedixit = οὔτε ὁ προφήτης, ὁ μάντις Ἐλενος (μοῦ) προφήτευσε (τὸν θάνατον). πρβλ. Ὁμ. Ρ, 410 η.δ. δὴ τότε γ' οὐδ' οἱ (τῷ Ἀχιλλεῖ) ἔειπε κακὸν τόσον, ὃσον ἐτύχθη, μάτηρ, ὅτι φάσι πολὺ φίλτατος ὥλευθ' ἐταῖρος.*

714. *labor extrēmus = ὁ ὑστατος πόνος, δηλ. τὸ τέρμα τῶν ταλαιπωριῶν μου. Σημείωσον ὅτι δὲν λογίζεται ἐδῶ ἡ τρικυμία ποὺ ἔξωθησε τὸν Αἰνείαν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀφρικῆς.*

716. *unus = μόνος. intentis omnibus = ἐνῷ πάντες ἐπρόσεχαν.*

717. *fata narrābat divom cursusque docēbat = τὰ πεπρωμένα τῶν θεῶν διηγεῖτο καὶ τὰς περιπλανήσεις ἔξήγει.*

718. *conticūit tandem = ἐσιώπησε τέλος. factoque hic fine = καὶ τελειώσας ἐδῶ (τὴν διήγησιν). quievit = ἦσύχασεν, ἀνεπαύθη.*

Επίσημη έκδοση της Επιτροπής για την παραγωγή
της Εθνικής Στρατηγικής Ανάπτυξης

ΜΑΡΚΟΥ ΤΥΛΛΙΟΥ ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ
ΕΝΥΠΝΙΟΝ ΣΚΙΠΙΩΝΟΣ

ΕΡΡΙΚΟΥ Α. ΣΚΑΣΣΗ

M. TULLII CICERONIS
SOMNIUM SCIPIONIS
(DE RE PUBLICA) LIBER VI)

Οργανισμός Εκδοσεως Σχολικων Βιβλιων
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1955

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

M. TULLI CICERO
SOMNIUM SCRIBONIS
(DE RE PUBLICA LIBER AI)

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Α'. Ο Κικέρων φιλόσοφος.

Ο Κικέρων (106 π.Χ. — 43 π.Χ.) νέος ὅν ἐμελέτησεν ὅλα τὰ φιλοσοφικὰ συστήματα. Ηκουσεν (ἀπὸ τοῦ 88 π.Χ.) τὸν ἐπικούρειον φιλόσοφον Φαῖδρον, τὸν ἐκ Λαρίσης Φίλωνα τῆς Νέας Ἀκαδημείας καὶ τὸν Στωϊκὸν Διόδοτον, δν ἔπειτα εἶχεν ἐν τῇ οἰκίᾳ του.

'Ἐν Ἀθήναις (79 π.Χ.) ἐπίσης ἡρῷοάσθη τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Ἀντιόχου ἐξ Ἀσκάλωνος (μαθητοῦ τοῦ Φίλωνος) καὶ τοῦ ἐκ Σιδῶνος ἐπικουρείου Ζήνωνος καὶ ἐκ νέου τοῦ Φαίδρου, ἐν Ρόδῳ δὲ (78 π.Χ.) τοῦ Στωϊκοῦ Ποσειδωνίου, ὀπαδοῦ τῆς Μέσης Στοᾶς, δστις μεγάλως ἐπέδρασεν ἐπ' αὐτόν. 'Ο Κικέρων εἶχε κλίσιν μεγάλην πρὸς τὴν φιλοσοφίαν καὶ δὴ πρὸς τὴν πλατωνικὴν ἀσχοληθεὶς (54—51 καὶ 46—45 π.Χ.) περὶ μελέτας ἀφορώσας εἰς τὴν γνωσιολογίαν καὶ κυρίως εἰς τὴν ἡθικήν. Τὴν φιλοσοφίαν ἐξημνεῖ θαυμασίως ἐν τοῖς Τουσκουλανοῖς (I, 62 καὶ V, 5). Εἶναι ὁ πρῶτος Ρωμαῖος, δστις κατώρθωσε νὰ καταστήσῃ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν ἵκανὴν νὰ ἐκφράζῃ γλαφυρώτατα διάφορα φιλοσοφήματα. 'Αλλὰ ἐπὶ πλέον χρησιμεύει ὡς σπουδαῖος γεφυρωτὴς τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφικῆς παραδόσεως ἀπὸ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους ἀφ' ἐνός, καὶ αὐτοῦ ἀφ' ἐτέρου, πλουτίζων τὰς θεωρίας τῶν Ἑλλήνων διὰ δριψαῖκῶν παραδειγμάτων καὶ ἔτι σπουδαιότερον προβαίνων ἔνεκα τῆς ἐν τῇ πολιτικῇ ἐμπειρίας, εἰς τὴν ἐξέτασιν διαφόρων συναφῶν ζητημάτων.

Περὶ ὅλων αὐτῶν παραθέτει μὲν τὰς γνώμας ἄλλων, χωρὶς ἐκάστοτε νὰ προβάλλῃ ἴδιαν κρίσιν, εἰςάγει ὅμως, κατὰ τὴν μεθόδον τοῦ Φίλωνος καὶ τοῦ Ἀντιόχου, τὸ ἐκλεκτικὸν σύστημα, ἐν ᾧ διαφαίνεται οὕτω ἡ προσωπικὴ αὐτοῦ περὶ φιλοσοφίας ἀποψις.

'Ο Κικέρων εἶναι πολέμιος τῆς Ἐπικουρείου φιλοσοφίας, δέχεται ἐν τῇ γνωσιολογίᾳ τὸ σύστημα τῆς Νέας Ἀκαδημείας, εἰδικῶς τοῦ Φίλωνος, καὶ ἐν τῇ ἡθικῇ εἶναι Στωϊκὸς ἢ μᾶλλον κατὰ τοσοῦτον Στωϊκὸς, δσον δὲ Παναίτιος (κράμα Στωϊσμοῦ καὶ Πλατωνισμοῦ). 'Ο Κικέρων πιστεύει εἰς τὴν ὑπαρξιν τῶν θεῶν, εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς θουλήσεως καὶ εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, ἥτις προέρχεται ἐξ αὐτῆς τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ καὶ ἡς ἡ ἀληθῆς ζωὴ ἀρχίζει μετὰ θάνατον.

Ούτω τὰ φιλοσοφικὰ ἔργα τοῦ Κικέρωνος ἐχρησίμευσαν ώς ἀφετηρία τῆς πνευματικότητος τῆς Δύσεως.

Εἰς τὸν Κικέρωνα ἐπίσης ἀνατρέχει καὶ αὐτὸς ὁ φιλόσοφος Κάντιος εἰς Ἰστορικὰς περὶ ἡθικῶν προβλημάτων παρατηρήσεις.

Ἐκ τῶν πολλῶν φιλοσοφικῶν ἔργων ἐσώθησαν 12, οὓς καὶ ὅλα ἀκέραια καὶ ἀναφέρονται εἰς τὴν Πολιτείαν (τὸ *de re publica* καὶ ἡ συνέχεια, ώς συμπλήρωμα αὐτοῦ, τὸ *de legibus*), εἰς τὴν μεταφυσικήν, ἡθικὴν καὶ θρησκείαν (τὰ *paradoxa stoicorum*, *de finibus bonorum et malorum*, *Tusculanae disputationes*, *de natura deorum*, *de divinatione*, *de fato*, *Cato maior* ἢ *de senectute*, καὶ *Laelius* ἢ *de amicitia* κ.ἄ.).

Β'. Τὸ πολιτικὸν ἔργον τοῦ Κικέρωνος *de re publica*.

α) Ἰστορικὴ ἀνασκόπησις.

Ἐνεκα τῶν ποικίλων μεταβολῶν ἀς ὑπέστη ἡ Ρώμη προϊόντος τοῦ χρόνου τὸ πολίτευμα αὐτῆς ἀπέθη μικτόν, κρᾶμα δηλ. βασιλικοῦ ἀριστοκρατικοῦ καὶ δημοκρατικοῦ, ἐφ' ὃσον αἱ τῶν τάξεων ἔριδες διεκανονίζοντο ἐκάστοτε διὰ νόμων, οἵτινες κατέστησαν τέλος δυνατήν τὴν πολιτικὴν ἔξισθωσιν μεταξὺ τῶν πατρικίων καὶ τῶν πληθείων. Ἀλλὰ τὰ ἐπελθόντα γεγονότα τῶν μεγάλων κατακτήσεων ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἐν τῇ Δύσει ώς καὶ ἐξ αἰτίας τούτων εἰσροὴ εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀφθόνου πλούτου δὲν ἐβράδυνον νὰ ἐπιφέρωσι τὴν ἡθικὴν διαφθοράν, τὴν κοινωνικὴν ἀναστάτωσιν καὶ τὴν πολιτικὴν εἰς τὸ κακὸν μεταβολήν. Μεγάλαι οἰκογένειαι, πλουτίσασαι ἐκ τῆς ὑπὸ αὐτῶν ἀσκήσεως τῆς στρατιωτικῆς ἔξουσίας καὶ ἐκ τῆς διοικήσεως ὁμιλαῖκων ἐπαρχιῶν, κατέστησαν παντοδύναμοι, ἔτι δὲ μᾶλλον ηὗξήμη ἡ δύναμις αὐτῶν διὰ νέων μεταξύ των ἐκ συγγενείας δεσμῶν. Οὔτω ἐξ αἰτίας τῆς δυσαρεστήσεως τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἀγρίων ἀγώνων μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν ἀριστοκρατικῶν ἔξερραγήσαν αἷματηροὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι, ώς ἡ στάσις τῶν Γράκχων (133 - 121 π.Χ.), ὁ φοβερὸς πόλεμος μεταξὺ Μαρίου καὶ Σύλλα (100 - 79 π.Χ.) καὶ τέλος ἡ συνωμοσία τοῦ Κατιλίνα (63 π.Χ.). Ἐπηκολούθησεν ἡ τριανδρία τοῦ Καίσαρος, Πομπηίου καὶ Κράσσου, καθ' ἣν οὗτοι κατενέμοντο τὸ Κράτος πρὸς ἴδιους αὐτῶν σκοπούς.

Τότε ἀκριβῶς, ὅπότε τὰ θεμέλια τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Κράτους ἐπικινδύνως πλέον ἐσείοντο, ἀνεφάνη ώς φωτεινὸς ἀστήρ, ὁ ἀριστοκρατικῶν φρονημάτων καὶ θερμὸς ὑπερασπιστής τῶν δημοκρατικῶν θεσμῶν

Κικέρων, ὅστις ὡς ὑπατος (τῷ 63 π.Χ.) διὰ τῆς σθεναρᾶς αὐτοῦ ἐπειμάσσεως ἔσωσε (δι' ὁ καὶ ὀνομάσθη *pater patriae*) τὸ ὁμαικὸν Κράτος ἀπὸ τῶν ὀνύχων τοῦ διεφθαρμένου συνωμότου Κατιλίνα, ὅστις παρ' ὀλίγον θά ἀπέβαινε κύριος τῆς ὀλης καταστάσεως. 'Ο αὐτὸς Κικέρων ἔπειτα, ὑπεστήριξε σθεναρῶς καὶ εὐθαρσῶς τὴν Σύγκλητον ἐναντίον τῆς τριανδρίας, ἣς ὑπεκίνησε τὸ κατ' αὐτοῦ μῆσος καὶ τὴν ἔχθραν. Τέλος διὰ τῶν δολοπλοιῶν τοῦ Κλωδίου ἔξωρίσθη (τῷ 58 π.Χ.) εἰς Θεσσαλονίκην. 'Ανακληθὲις ἐκ τῆς ἔξορίας, τὸ ἐπόμενον ἔτος διὰ τῶν φροντίδων τοῦ Τ. Ἀννίου Μίλωνος (ὑπὲρ οὖς βραδύτερον ἔξεφωνησεν ἐν δικαστηρίῳ λόγον, διότι κατηγορήθη διεφόνευσε τὸν Κλώδιον) καὶ τῇ βοηθείᾳ τοῦ Πομπήιου, ἀνέλαβεν, ἐπανελθὼν κατὰ τρόπον θριαμβευτικὸν εἰς τὴν Ρώμην, νὰ ὑπερασπίσῃ διὰ συγγραφῶν εἰδικῶν τὴν Πολιτείαν.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπεφάσισε νὰ ἀσχοληθῇ περὶ τὴν συγγραφὴν τοῦ *de re publica* (περὶ πολιτείας) ἔργου, οὗτινος ἥδη (ἀπὸ τοῦ ἔτους 61 καὶ πρὸ αὐτοῦ ἀκόμη) εἶχεν ἀρχίσει νὰ συλλέγῃ τὴν ὕλην καὶ κυρίως ἐπελήφθη τῆς ἔργασίας ἐν τῷ αὐτίατι αὐτοῦ, τῷ *Cumanum* (ἐν Κύμῃ τῆς Καμπανίας) καὶ ἐν τῷ *Pompeianum* (τῷ 55 π.Χ.) μετὰ βαθεῖαν μελέτην τῶν ἀρχαίων τῆς Ρώμης παραδόσεων, χρησιμοποιῶν τὰ ἔργα καὶ τὴν σπουδαίαν βιβλιοθήκην τοῦ σοφοῦ Τερεντίου Οὐάρωνος, τὴν ἴστορίαν τοῦ Πολυβίου καὶ πᾶν δ.τι περὶ πολιτείας εἶχον γράψει ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης. 'Εξηκολούθησε δὲ τὴν ἔργασίαν βραδύτερον καὶ ἐν τῷ ἀλλῷ αὐτοῦ αὐτίατι, τῷ *Tusculanum* (ἐν Τούσκλῳ) μέχρι τῆς ἀποπερατώσεως τοῦ ἔργου, τὸ δόπιον ἰδιαιτέρως ἐθεώρει μεγάλου κόπου καὶ μεγάλης σπουδαιότητος. Τοῦτο τέλος ἐδημοσιεύθη εἰς 6 βιβλία πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του εἰς Κιλικίαν (περὶ τὸ 51 π.Χ.), καθ' οὓς ἀκριβῶς χρόνους ὁ Καΐσαρ ἐτελείωνε τὴν κατάκτησιν τῆς Γαλατίας. Τὸ ἔργον εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὸν ἀδελφὸν Κόδεντον ἢ κατ' ἄλλους εἰς τὸν φίλον αὐτοῦ τὸν Ἀττικόν.

Κατ' ἀρχὰς ὁ Κικέρων εἶχε κατὰ νοῦν νὰ διαιρέσῃ τὸ ἔργον εἰς 9 βιβλία εἰς διαλόγους ισαρίθμους, ἔνα καθ' ἑκάστην ἡμέραν, τῆς ἐξ ἐννέα ἡμερῶν ἑορταστικῆς ἀργίας (*novendiales feriae* = *feriae latinae*). 'Αποπερατώσας μάλιστα τὰ δύο πρῶτα βιβλία τοῦ *de re publica* ἐν τῷ Τουσκουλανῷ ἀνέγνωσεν αὐτὰ εἰς τὸν γράφαντα περὶ τῶν διδασκαλιῶν τοῦ φιλοσόφου Ἐμπεδοκλέους καὶ φίλον του τὸν Γναῖον Σαλλούστιον (πιθανώτερον ἢ εἰς τὸν ἴστορικὸν Σαλλούστιον), ὅστις

συνεβούλευσεν ὅτι πρέπει ἀντὶ τῆς διαλογικῆς μορφῆς νὰ ἔχῃ τὸν λόγον αὐτὸς ὁ Κικέρων, ώς ἀνὴρ ὑπατικὸς ὑψίστου πολιτικοῦ κύρους καὶ μεγίστης περὶ τὰ κοινὰ πείρας.

Κατ' ἀρχὰς ὁ Κικέρων ἐφάνη ἀποδεχόμενος τὴν συμβουλήν, τελικῶς ὅμως δὲν μετέβαλε διιτεκτικῶς τὸ ἀρχικὸν σχέδιον, ἀλλὰ τροποποιήσας τὴν ἀρχικὴν κατάταξιν καὶ διασκευάσας πως τὴν ὥλην περιώρισε τὸν ἀριθμὸν τῶν βιβλίων ἀπὸ 9 εἰς 6 δὲ ἡ κατηναλώθησαν ἐν συνόλῳ 3 ἐκ τῶν ἑօρταςίμων ἡμερῶν, ἦτοι μία ἡμέρα διὰ τὸ περιεχόμενον δύο βιβλίων.

Ἐν αὐτοῖς ὑποστηρίζεται ὅτι τὸ ὁμιλαϊκὸν πολίτευμα (*res publica*) εἶναι ἄριστον πάντων, διότι ἀπέβη ἡ τελειοτέρα μορφὴ διακυθερίσεως τοῦ Κράτους διὰ τῆς ἀγαστῆς συνενώσεως τῆς βασιλείας (μοναρχίας), τῆς ἀριστοκρατίας καὶ τῆς δημοκρατίας (ἦτοι τῆς ἔξουσίας ἀρχόντων, τ.ἔ. ὑπάτων, Συγκλήτου καὶ δήμου). Διότι, ἐπειδὴ οὐδεμίᾳ ἔξι αὐτῶν εἶναι ἀπιληλαγμένη κινδύνων, ἐὰν τὸ πολίτευμα εἶναι ἀμιγές, ἔξολισθαίνει ἡ μὲν μοναρχία πρὸς τὴν ἀπόλυτον δεσποτείαν (τὴν τυραννίδα), ἡ δὲ ἀριστοκρατία πρὸς τὸν κομματισμὸν (τὴν διλγαρχίαν), ἡ δὲ δημοκρατία πρὸς τὴν ἀναρχίαν (λαοκρατίαν). Ἐν πάσῃ περιπτώσει οὐδὲμιᾳ ἔξι αὐτῶν εἶναι βιώσιμος ἐπὶ μακρόν, διότι ἐκάστη ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ μερίδος, ἢν αἱ δύο ἄλλαι συνασπίζονται ἐκάστοτε ἵνα τὴν ἀνατρέψουν. Οὕτω ὁ Κικέρων κλίνει καὶ αὐτὸς ὑπὲρ τοῦ μικτοῦ πολίτευματος, ὅπερ, ἀνέκαθεν ἰσχῦσαν, ἐμπιστεύεται εἰς ἓνα μόνον ἀρχοντα τὴν ὑπάτην διεύθυνσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς μᾶλλον προικισμένους πολίτας ἴκανὸν μέρος τῆς ἔξουσίας, χωρὶς νὰ ἀρνῆται δῆμος καὶ εἰς τὸν λαὸν τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἐπεμβάσεως εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν δημοσίων ὑποθέσεων.

Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μικτῆς πολιτείας ἐθεμελίωσεν ὁ Πλάτων, ἀνέπτυξεν ὁ Δικαίαρχος, παρέλαβεν ὁ Πολύβιος καὶ συνεπλήρωσεν ὁ στωϊκὸς Παναίτιος, ἔξι οὖν παρέλαβεν ὁ Κικέρων (πρβλ. de re p. βιβλ. κυρίως II καὶ III).

Τὸ ποστηρίζεται ἡ ἔνωσις τῶν τριῶν εἰδῶν ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ, ως ἀνωτέρῳ ἐλέχθη, καὶ τὸ καθῆκον τῶν Ἀρωμαίων νὰ καλλιεργῶσι τὴν ἡμιτικὴν καὶ νὰ ἀσκῶσι τὴν πολιτικήν. Ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ ὅμοιογείται ὡς ἄριστον πολίτευμα τὸ ὁμιλαϊκόν, οὗ παρέχεται ἡ ἴστορικὴ κατὰ Πολύβιον ἀνάπτυξις. Ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ (οὗ περὶ ληψιν δίδει ὁ ιερὸς Αὐγούστινος) τίθεται ως βάσις ἀπαραίτητος τῆς πολιτείας ἡ δικαιοσύνη. Ἐν τῷ τετάρτῳ γίνεται λόγος περὶ τῶν ἡμιτικῶν κατευθύνσεων καὶ

τῆς ἀγωγῆς. 'Ο Κικέρων ἐν τῷ πέμπτῳ βιβλίῳ καινοτομεῖ ἀσχολούμενος περὶ τὸν ἡγήτορα τῆς πολιτείας (*princeps civitatis, rectores, rector patriae, rector rerum publicarum*), δοτις διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ μικτοῦ πολιτεύματος ὁφείλει νὰ ἔξυπηρετῇ τὴν Πολιτείαν καὶ νὰ μὴ ἴκανοποιῇ τὰς ἐπιθυμίας ἐνὸς ἑκάστου τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ νὰ συγκεντρώῃ τὴν ἐμπιστοσύνην πάντων τῶν πολιτῶν. 'Ως παράδειγμα ἔλαβε τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἄνδρας, οἵος ὁ Σόλων, ὁ Περικλῆς καὶ γενικῶς ἔλειπεν τοῦ τὴν Ἀθηναίων Πολιτείαν τοῦ Ἀριστοτέλους. Περὶ τοῦ ἔκτου βιβλίου, οὐκ μόνον γνωστὸς τυγχάνει ὁ ἐπίλογος (τὸ ἀποκαλυπτικὸν ἐνύπνιον τοῦ νεωτέρου Σκιπίωνος) ἵδε Προλεγόμενα.

β) Σπουδαιότης τοῦ ἔργου.

'Ο Κικέρων ἀποκαλεῖ, καὶ πολὺ δικαίως, τὸ *de re publica* ἔργον αὐτοῦ ἔχεγγυον καὶ ἀσφάλειαν δοθεῖσαν εἰς τὸ κοινὸν περὶ τῆς καλῆς συμπεριφορᾶς του, ὡς τὸ ἀπέδειξεν ὀλίγον ἔπειτα, δτε ὡς ἀνθύπατος (51 π.Χ.) διώκησε τὴν Κιλικίαν. "Ἐδειξε πρόγαματι δτι ἡ ἀρετή, ἥν δὲν ἀρκεῖ νὰ κατέχῃ τις ὡς ἐπιστήμων, πρόπει ἐν τῇ πράξει νὰ δεικνύεται· τὰ ἀξιώματα τῶν στρατηγῶν καὶ τῶν ἀρχόντων εἶναι καθήκοντα, ἀ δέον νὰ ἐκπληρώσωσι καὶ οὕτι ἐπιδιωκόμενα ἀγαθὰ χάριν τῆς ἰδιοτελείας καὶ φιλοδοξίας αὐτῶν.

'Ο Κικέρων πρὸς σύνταξιν τοῦ ἔργου του ὠφελήθη ἐκ τῶν σχετικῶν συγγραμμάτων τῶν Ἐλλήνων φιλοσόφων καὶ ίδιᾳ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους κατὰ τρόπον ἀρμόζοντα πρὸς τὸν σκοπὸν του καὶ δὴ πρὸς τὰς ὁμοιαίκας ἀρχάς, συγκεραννύων τὰς ἀφηρημένας θεωρίας τοῦ Πλάτωνος πρὸς τὰς θετικωτέρας ἀντιλήψεις τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ ιστορικοῦ Πολύνειου.

'Ο Πλάτων ἐν τῇ Πολιτείᾳ αὐτοῦ εἶχε διαγράψει ἐν τῷ νῷ πολιτείαν παντάπασιν ἰδεώδη, ἐνῷ δὲ Κικέρων περιγράφει τὴν ὁμ. πολιτείαν ὡς ἀπανύγασμα φυσικὸν δικαιοσύνης καὶ σοφίας. Οὕτω δεικνύων τὴν ὁμοιαίκην πολιτείαν ἐν τῇ γενέσει καὶ τῇ αὐξήσει καὶ ἥδη ἀνδρωθεῖσαν καὶ ἰσχυροποιηθεῖσαν, ἀκολουθεῖ τὸν σκοπὸν του καλύτερον ἢ ἐὰν ἐφαντάζετο πολιτείαν, ὡς δὲ Πλατωνικὸς Σωκράτης. Καὶ αὐτὸς δὲ Κικέρων ἀναφέρει δτι δὲ Πλάτων περιέγραψε πολιτείαν ἰδεώδη, ἐνῷ αὐτὸς ἐστηρίχθη ἐπὶ πραγματικῆς καὶ μάλιστα μεγαλειώδους πολιτείας, τῆς 'Ρωμαϊκῆς, ἐν ᾧ διαφαίνονται σαφῶς αἱ ἀρχαὶ πολιτεί-

ας, οίαν καὶ ὁ Πλάτων διεῖδεν, ἀλλ' οὔτως, ὥστε νὰ φαίνεται ὅφθαλμο-φανῶς ἢ ἀφορμὴ καὶ ἡ αἰτία οίσουδήποτε ἐν αὐτῇ καλοῦ ἢ κακοῦ.

Ἐκεῖνο ὅπερ παραλαμβάνει ὁ Κικέρων παρὰ τοῦ Πλάτωνος εἶναι αἱ ἰδεῖαι περὶ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ὡς π.χ. εἶναι ἡ διδασκαλία περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, ἡτις ἐκτίθεται ἐν τῷ *Somnium Scipionis*. ‘Ο Κικέρων ἐπωφελήθη ἐκ τῆς ‘Ελληνικῆς σοφίας μόνον τὰς αἰώνιους καὶ καθολικάς ἀρχὰς τῆς πολιτικῆς καὶ ἡγεμονῆς. Διὰ τοῦτο τὰ περὶ πολιτείας βιβλία αὐτοῦ ἐτιμῶντο πολὺ, ὡς ἔχοντα σπουδαῖον καὶ ἀρεστὸν εἰς ὅλους περιεχόμενον. Εἰς τὰς ἀρετὰς αὐτὰς προσετίθετο τὸ κῦρος καὶ ἡ αὐθεντία τοῦ ἀνδρὸς, ἡ δητορικὴ αὐτοῦ δεινότης, ἡ ἀνιδιοτέλεια, ἡ τιμότης καὶ ἡ ἀγαστὴ φιλοπατρία, περὶ ἣς διηγεῖται ὁ Πλούταρχος (θ. Κικ. 49) τὰ ἔξῆς: «Πυνθάνομαι δὲ Καίσαρα (δηλ. τὸν Αὔγουστον) χρόνοις πολλοῖς ὑστερον εἰσελθεῖν πρὸς ἓν τῶν θυγατριδῶν τὸν δὲ βιβλίον ἔχοντα Κικέρωνος ἐν ταῖς χερσὶν ἐκπλαγέντα τῷ ἴματίῳ περικαλύπτειν· ἰδόντα δὲ Καίσαρα λαβεῖν καὶ διελθεῖν ἐστῶτα μέρος πολὺ τοῦ βιβλίου, πάλιν δ' ἀποδιδόντα τῷ μειρακίῳ φάναι: “Λόγιος ἀνήρ, ὃ παῖ, λόγιος καὶ φιλόπατρις”».

γ) Τύχη τοῦ ἔργου.

Τὸ φιλοσοφικὸ - πολιτικὸν τοῦτο βιβλίον, κατὰ τὸν α' αἰῶνα μ.Χ. λησμονηθέν, ἀλλ' ἔπειτα ἀπὸ πολλοὺς αἰῶνας θαυμασθέν, ἔσχε τὴν μεγίστην ἀτυχίαν νὰ ἀπολεσθῇ καὶ μόλις εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος νὰ ἀνευρεθῇ, οὐχὶ ὅμως ἀκέραιον (περίπου πλέον τοῦ 1/3 τοῦ συνόλου).

Οἱ παλαιοὶ Σενέκας, Πλίνιος ὁ Πρεσβύτερος, Σουητώνιος, Φρόντων καὶ Αἴλος Γέλλιος κάμνουσι νύξεις περὶ αὐτοῦ καὶ σπανίως ἀναφέρουσι, χάριν τῆς γλώσσης μόνον, χωρία. Ἐν τοῖς ἔπειτα χρόνοις, μετὰ τὸν δύο αἰῶνας τῆς αὐτοκρατορίας, παραδίδεται ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Σεβῆρος (αὐτοκράτωρ 222 - 235 μ.Χ.) ἐμελέτα ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸν Βεργίλιον, τὸν Ὁράτιον, τὴν Πολιτείαν τοῦ Πλάτωνος καὶ τὸν διαλόγους τῶν ἔργων τοῦ Κικέρωνος *de re publica* καὶ *de officiis* (περὶ καθηκόντων).

Αὐτὸς ὅμως εἶναι ἔξαιρεσις καὶ καθόλου εἰπεῖν τὸ *de re publica* κατὰ τὸν χρόνον τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τῆς διαφθορᾶς δὲν εἶχε τὴν πρώτην σπουδαιότητα. Αἱ ἀρχαὶ ὅμως αὐτοῦ ἐνδιέφερον τὸν Χριστιανισμόν, ὅστις διὰ τοῦ Lactantius καὶ ἴδια τοῦ iεροῦ August-

tinus μιμεῖται ἢ ἀντιγράφει χωρία τινά. Ἐπίσης οἱ γραμματικοὶ Nonius (Marcellus) καὶ κυρίως ὁ (Aurelius Ambrosius Theodosius Macrobius ἀναφέρουσι χωρία ἢ ἐν ἐκτάσει σχολιάζουσι. Τέλος ὁ Boëthius (μεταξὺ 475 / 489 - 524 μ.Χ.), ὁ γραμματικὸς Priscianus καὶ αὐτὸς ὁ Isidorus, ἐπίσκοπος τῆς Σεβίλλης (περ. 570 - 636 μ.Χ.) εἶχον εἰσέτι εἰς χειρας τὸ «περὶ πολιτείας» ἔργον τοῦ Κι-κέρωνος, ὡς καὶ πάντες οἱ λόγιοι τῶν χρόνων ἐκείνων.

Αλλὰ δραδύτερον ἀπωλέσθησαν τὰ ἄντην αὐτοῦ, διότι τὸ βιβλίον τοῦτο, ως καὶ τόσα ἄλλα, ἔπεσαν εἰς χειρας ἀνθρώπων μὴ δυναμένων νὰ κατανοήσωσι τὴν ἀξίαν καὶ τὴν σημασίαν, ἥν θὰ εἶχεν ἢ διάσωσις αὐτοῦ.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως ὁ ἐκ Νικομηδείας τοῦ Βυζαντίου Ἐλλην μοναχὸς Μάξιμος Πλανούδης περὶ τὸ 1330 μετέφρασεν ἐν τυπίᾳ, τὸν ἐπίλογον (*Somnium Scipionis*), ἄλλὰ τὸ μέρος αὐτὸς εἶχεν ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἀποσπασθῆ ἐκ τοῦ ὅλου ἔργου, διὰ τὸ ὅποιον εἶχεν ἀποσθεσθῆ πλέον πᾶσα περὶ ἀνευρέσεως ἐλπίς. Παρὰ ταῦτα ὅμως τὸ σύγγραμμα αὐτὸ δὲν ἀπωλέσθη, διότι ἡ τύχη ἐπεφύλασσε (τῷ 1819) εἰς τὸν βιβλιοθηκάριον τῆς Βατικανῆς Βιβλιοθήκης καὶ μετέπειτα Καρδινάλιον Angelo Mai τὴν ἀνακάλυψιν παλιμψήστου κώδικος περιέχοντος ἀποσπάσματα τῶν 5 πρώτων βιβλίων ἐκτεταμένα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον.

Οἱ καδιξ οὗτος μετηνέχθη ἀπό τινος ἐν Ἰταλίᾳ μοναστηρίου τοῦ Saint Columban ἐν Bobbio εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Βατικανοῦ (ἀρ. 5757 τοῦ IV αἰώνος), λίαν κεκολωθωμένους. Τὸ μετὰ χασμάτων, τὸ πρῶτον (1822) δημοσιευθὲν κείμενον, διὰ μεταγενεστέρων ἐργασιῶν καὶ τῆς κοιταζῆς ἀποκαταστάσεως πολὺ ἐβελτιώθη. Εἰς αὐτὸ προσετέθησαν καὶ ἄλλα ἀποσπάσματα καὶ πρὸ παντὸς τὸ *Somnium Scipionis*. Οὕτω τοῦ ἔργου *de re publica* σύζεται τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ πρώτου βιβλίου, σημαντικὸν μέρος τοῦ δευτέρου, ἀποσπάσματα ἀξιόλογα τοῦ τρίτου, τὸ τέταρτον ὅμως καὶ πέμπτον βιβλίον παραμένουσι σχεδὸν ἄγνωστα. Τοῦ ἔκτου δὲ καὶ τελευταίου ἐσώθη μόνον ὁ θαυμαστὸς ἐπίλογος (*somnium Scipionis*).

δ) Τὰ πρόσωπα τοῦ διαλόγου.

Τὰ τοῦ διαλόγου πρόσωπα (129 π.Χ.) ἐν τῷ ἔργῳ παθόλου περὶ πολιτείας (*de re publica* ἡτοι *de optimo statu civitatis et de opti-*

το cive) ἀπαριθμεῖ αὐτὸς ὁ Κικέρων ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ. Εἶναι δὲ ταῦτα οἱ ἔξης ἄνδρες:

Ο'Αφρικανὸς ὁ Νεώτερος (ἰδ. κατωτέρω), τὸ καὶ κυριώτερον πρόσωπον, ὁ Φίλων (L. Furius Philo), ὥπατος τῷ 136 π.Χ. ἐκ τῶν μᾶλλον πεπαιδευμένων τῶν χρόνων του, ἐντριβής περὶ τὰ ἀστρονομικά, φίλτατος τοῦ Σκιπίωνος καὶ τοῦ Λαιλίου, ὁ Λαίλιος (ἰδ. κατωτέρω), ὁ Μάνιος Μανίλιος (M' Manilius) ὥπατος τῷ 149 π.Χ. (ἐν τῷ 5ῳ Βιβλίῳ τοῦ ἔργου). Εἰς αὐτὸς προστίθενται ὡς ἀκροαταὶ τέσσαρες διακεκριμένοι νέοι (ὁ Q. Aelius Tubero, ὁ P. Rutilius Rufus καὶ οἱ δύο γαμβροὶ τοῦ Λαιλίου ὁ Q. Mucius Scaevola καὶ C. Fannius, διακρινόμενοι εἴτε ἐπὶ πολιτικότητι καὶ ὡητορείᾳ ὡς ὁ πρῶτος, εἴτε ἐπὶ ιστορικότητι ὡς ὁ δεύτερος, συγγραφεὺς Χρονικῶν τῆς ἐποχῆς του).

'Ως λαμβάνων δ' ἐνεργὸν μέρος παρίσταται ἐν τῷ τέλει τοῦ τρίτου βιβλίου καὶ ὁ Μόμψιος (Spurius Mummius), ἀδελφὸς τοῦ ἐκπορθητοῦ τῆς Κορίνθου Λευκίου Μομψίου. Ιδιαιτέρως δὲ ἐν τῷ Ἐνυπνίῳ λαμβάνουσι μέρος:

1. 'Ο L. Aemilius Paulus Macedonicus (Παῦλος Αἰμίλιος ὁ Μακεδονικὸς) ἐξ ἀρχαιοτάτου πατρικίου γένους τῶν Αἰμιλίων, νικητὴς τοῦ Περσέως παρὰ τὴν Πύδναν (168 π.Χ.), υἱὸς τοῦ ἀποθανόντος ἐν Κάνναις Παύλου καὶ πατήρ τοῦ Ποπλίου, δστις ἐνεκα τῆς νιοθεσίας ἐπωνομάσθη Σκιπίων 'Αφρικανὸς ὁ Νεώτερος. 'Τπῆρξε κατὰ τοὺς Λατίνους συγγραφεῖς, ἀκρατιφῆς Ρωμαῖος καὶ φίλος τῶν Ἑλλήνων.

2. 'Ο P. Cornelius Scipio Aemilianus (Π. Κορνήλιος Σκιπίων Αἰμιλιανὸς) ὁ ἐπονομασθεὶς Africanus (Minor) καὶ Numantinus. 'Ἐγεννήθη τῷ 185/184 π.Χ. 'Ητο δευτερότοκος υἱὸς τοῦ L. Aemilius Paulus τοῦ Μακεδονικοῦ καὶ τῆς πρώτης συζύγου αὐτοῦ Papiria. Εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Σκιπιώνων, υἱοθετηθεὶς παρὰ τοῦ Π. Κορνήλιου Σκιπίωνος, πρεσβυτέρου υἱοῦ Σκιπίωνος 'Αφρικανοῦ (τοῦ Πρεσβυτέρου) ἀποθανόντος τῷ 183 π.Χ. Εἶχε διδασκάλους τὸν ιστορικὸν Πολύδιον καὶ τὸν φιλόσοφον Μητρόδωρον καὶ ἦτο ἐγκρατέστατος τῶν ἔλληνικῶν καὶ ὁμοιώσιν γραμμάτων. 'Τπῆρξε φίλος τοῦ Στωϊκοῦ Παναγίου καὶ τῶν τὰ μάλιστα πεπαιδευμένων ἀνδρῶν τῶν χρόνων του (τοῦ κωμικοῦ ποιητοῦ Τερεντίου, τοῦ 'Ακκίου, τοῦ Λουκίλιου) ὡς καὶ τῶν προσώπων τοῦ διαλόγου ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Κικέρωνος de re publica. 'Ἐπαινεῖται ὑπὸ τούτου, καθὼς μαρτυροῦσι διασωθέντα τινὰ

ἀποσπάσματα, ώς δήτωρ διακεκριμένος. Διετέλεσεν ὑπατος τῷ 147 π.Χ. εἰς ἡλικίαν μόλις 37 ἔτῶν, τερματίσας τὸν Γ' Καρχηδονιακὸν πόλεμον, καὶ πάλιν τὸ δεύτερον ὑπατος τῷ 134 π.Χ. Ἐθριάμβευσε τῷ 133 π.Χ. ἐκ τοῦ κατὰ τῆς Νομαντίας πολέμου. Ἐπί τινα ἔτη ἀπεμακρύνθη τῆς Ῥώμης ἐπιστρέψας κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Τιθερίου Γράκχου. Ὡς πολιτικός ἀνὴρ ἐπρέσβευεν ἀρχάς ἀριστοκρατικάς. Τῷ 129 π.Χ. εἰς ἡλικίαν 56 ἔτῶν εὑρέθη ἐπὶ τῆς κλίνης του νεκρός. Διὰ τὴν δολοφονίαν του κατηγορήθη τὸ δημοκρατικὸν κόμμα ἐναντίον τοῦ δποίου ἐνεργῶς ἀντετάχθη κατὰ τὰς ταραχὰς τῶν Γράκχων, ώς καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ, Σεμπρωνία, ἀδελφὴ τῶν Γράκχων, ἀλλ' ἀνευ ἀποδείξεων. (Θαυμασίαν εἰκόνα αὐτοῦ παρέχει ὁ Πολύβιος 32, 8—16).

3. **Ο C. Laelius** (Γάιος Λαέλιος), υἱὸς τοῦ Γ. Λαελίου, ὑπάτου τῷ 190 π.Χ., φίλος τοῦ Σκιπίωνος Αἰμιλιανοῦ. Ἐγεννήθη τῷ 186 π.Χ. Διετέλεσε ταμίας τῷ 155 π.Χ., δήμαρχος τῷ 151 π.Χ., πραιτώρ τῷ 145 π.Χ., ὑπατος τῷ 140 π.Χ. μετὰ τοῦ Q. Servilius Caepio. Ἀφιερώθη εἰς φιλοσοφικὰς καὶ φιλολογικὰς μελέτας, δι' ὃ ἔσχε καὶ τὸ ἐπώνυμον Sapiens. Διεκρίθη κατὰ Κικέρωνα τὰ μέγιστα ώς δήτωρ. Ἰδιαιτέρως εἶναι γνωστὸς ἐκ τοῦ ὅμωνύμου ἔργου τοῦ Κικέρωνος (*Laelius sive de amicitia*), ἐν ᾧ ἔνναι τὸ κύριον πρόσωπον τοῦ διαλόγου.

4. **Ο Masi nissa** (Μασανάσσης) βασιλεὺς τῆς ἀνατολικῆς Νουμιδίας (νῦν Ἀλγερίου), υἱὸς τοῦ Γάλα πατήρ τοῦ Μικίφα καὶ πάππος τοῦ Ἰουγούρθα (238—148 π.Χ.). Ὁ πῆρεν ἀντίπαλος τοῦ Βασιλέως Σύφακος. Ἐχθρὸς τῶν Ῥωμαίων καὶ φίλος τῶν Καρχηδονίων κατὰ τὸν Β' Καρχηδονιακὸν πόλεμον, εἴτα διὰ τῶν καλῶν τρόπων τοῦ Σκιπίωνος μετέστη πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, γενόμενος πιστὸς φίλος καὶ σύμμαχος, μεθ' ὃν διετήρησε πάντοτε ἰδιαιτέραν φιλίαν καὶ ἀγάπην καὶ ἴδιᾳ μετὰ τῆς οἰκογενείας τῶν Σκιπίωνων (πρβλ. *Somn. Scip. 1: familiae nostrae amicissimum*). Ὁ Μασανάσσης ἀποθανὼν (149 π.Χ.) ἀφῆκεν ἐκτελεστὴν τῆς διαμήκης του τὸν Σκιπίωνα Ἀφρικανὸν τὸν Νεώτερον.

ε) Εἰσαγωγὴ εἰς τὸ somnium Scipionis.

Καὶ ὁ ἐπίλογος οὗτος τοῦ ἔργου συνετάχθη κατὰ τὸ τεχνικὸν ὑπόδειγμα τοῦ Πλάτωνος (Πολιτ. X, 614 B), οὗ τὴν ἐπινόησιν παρηλλαγμένην ἐμιμήθη. Ὁ Σωκράτης, πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ὅτι ἐτιφυλάσσονται ἐν τῇ ἄλλῃ ζωῇ εἰς τοὺς κακοὺς καὶ τοὺς ἐναρέτους ἀνάλογοι ποιναὶ καὶ ἀνταμοιβαί, διηγεῖται τὰ περὶ τοῦ Ἡρὸς τοῦ Ἀρμε-

νίου, τὸ γένος Παμφύλου. Οὗτος τελευτήσας ἐν πολέμῳ καὶ ἀναιρεθεὶς δεκαταῖος καὶ μέλλων μετὰ δύο ἡμέρας νὰ ταφῇ, ἐπὶ τῇ πυρῷ κείμενος ἀνέζησεν, ἀναζήσας δὲ διηγεῖται ὅσα ἔκει εἶδε 12 ἡμέρας κατὰ τὴν διαμονὴν αὐτοῦ ἐν τῷ ἀλλῳ κόσμῳ. Ἀντὶ τῆς διηγήσεως ταύτης δι Κικέων ἐπὶ τὸ ψυχολογικώτερον εἰσάγει εἰς τὸ τέλος τοῦ θεοῦ βιβλίου τὸ κυριώτερον πρόσωπον τοῦ διαιλόγου, τὸν Σκιπίωνα Ἀφρικανὸν τὸν Νεώτερον ἀφηγούμενον ἐνύπιον τι, διερ οἶδεν, δτε ἐφίλοξενήθη παρὰ τῷ Μασανάσσῃ (ἰδ. κατωτέρω).

Τὴν αἰτίαν, ἔνεκα τῆς δοπίας ὁ Κικέων ἐν τέλει πολιτικοῦ ἔργου διμιεῖ κατὰ φυσικὸν τρόπον περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς ἔξηγει ὁ Μακρόβιος (σομn. 1,4,2) λέγων: «Οτε δὲ Λαίλιος ἐδυσανασχέτει (ἐν τῷ περὶ πολιτείας ἔργῳ τοῦ Κικέωνος) δτι δὲν είχον ίδούσει δημοσίᾳ ἀνδριάντα πρός τιμὴν τοῦ Σκιπίωνος Νασικᾶ εἰς ἀνταμοιθὴν τοῦ δτι ἐφόνευσε τῷ 133 π.Χ. τὸν τύραννον (Τιβ. Γράκχον) ἀπήντησεν ἐν τέλει ὁ Σκιπίων μεταξὺ ἀλλων τὰ ἔξης: ἀλλὰ εἰ καὶ ἡ συνείδησις αὐτὴ τῶν καλῶν πράξεών των εἶναι ἡ μεγίστη ἀνταμοιθή, ἐν τούτοις ἡ θεία αὐτὴ ἀρετὴ ἐπιθυμεῖ οὐχὶ ἀνδριάντας (χαλκοῦς) ἐστερεωμένους (ἐπὶ βάθρου) διὰ μοιλύβδου, οὔτε θριάμβους διὰ δαφνῶν προωρισμένων νὰ ξηρανθῶσιν, ἀλλὰ μᾶλλον ἔμπεδα τρόπον τιγὰ καὶ θαλεοδὰ εἰδη ἀνταμοιθῶν.— Τίνα εἶναι τέλος πάντων αὐτά σου τὰ εἰδη; εἶπεν ὁ Λαίλιος. Τότε ὁ Σκιπίων: «Τπομείνατε (ἀκούσατέ) με, εἶπεν, ἐπειδὴ τοίτην ἡμέραν ἥδη σχολάζομεν (ἀναπαυόμεθα λόγῳ τῆς ἕορτῆς).».

Διὰ τοιούτων λόγων ἀρχίζει ἔδω τὴν ἀφήγησιν τοῦ Ἐνυπνίου (καὶ οὐχὶ ως παρὰ Πλάτωνι γίνεται διὰ μύθου, ὑπό τινων Ἐπικουρείων γλεναζομένου) δεικνύων δτι αἱ σταθερώτεραι καὶ διαρκέστεραι ἀνταμοιθαὶ ἐπεφύλασσον τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ, ὡς ἀντελήφθη ὁ Ἰδιος, εἰς τὸν ἐναρέτους πολιτικοὺς ἡγήτορας, οἵτινες παρέσχον ἐκδούλεύσεις εἰς τὴν πατρίδα καὶ τὸ κοινὸν ἀγαθόν.

Παρὰ τὴν μέχρι τινὸς ἀπώλειαν τῶν προηγουμένων βιβλίων, τὸ somnium Scipionis διετηρόμηται ἀνέκαθεν ἀλώθητον, καὶ ἐν τῇ ἐκτιμήσει τῶν παλαιῶν περιεσώθη. Ἡσχολήθησαν περὶ τοῦτο ἄλλοι τε καὶ ἴδιας ὁ γραμματικὸς Macrobius, δστις ὑπεμνημάτισε (περὶ τὰς ἀοχὰς τοῦ 5ου αἰῶνος μ.Χ.) αὐτὸς εἰς δύο σφζόμενα βιβλία, ἐγκατασπείρας διαφόρους μαθηματικὰς καὶ ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις καθὼς καὶ νεοπλατωνικὰς θεωρίας.

*it et itineris
Jupiter - sunt
vis, vobis, potius, non
potius, impetr*

*infelix - ingens - effici
menor - inanimatus - a-un
inanimis - eneritus - a-un*

ΜΕΡΟΣ Α'

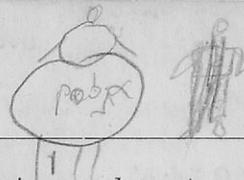
KEIMENON

*inermis - is - e
operendus - a - un
opulentus - presens*

X Cum in Africam venisse M'. Manilio consuli ad quartam I § 1 (9)
legionem tribunus, ut scitis, militum, nihil mihi fuit potius,
quam ut Masinissam convenirem regem, familiae nostrae iustis
de causis amicissimum. Ad quem ut veni, complexus me senex
conlaczimavit aliquantoque post suspexit ad caelum et: Grates,
inquit, tibi ago, summe Sol, vobisque, reliqui Caelites, quod, ante
quam ex hac vita migro, conspicio in meo regno et his tectis P.
Cornelium Scipionem, cuius ego nomine ipso recreor; itaque
numquam ex animo meo discedit illius optimi atque invictissimi
viri memoria. Deinde ego illum de suo regno, ille me de nostra
re publica percontatus est, multisque verbis ultro citroque ha-
bitis ille nobis consumptus est dies.

Post autem apparatu regio accepti sermonem in multam I § 2 (10)
noctem produximus, cum senex nihil nisi de Africano loqueretur
omniaque eius non facta solum, sed etiam dicta meminisset.
Deinde, ut cubitum discessimus, me et de via fessum, et qui ad
multam noctem vigilassem, artior quam solebat somnus comple-
xus est. Hic mihi (credo equidem ex hoc, quod eramus locuti;
fit enim fere, ut cogitationes sermonesque nostri pariant aliquid
in somno tale, quale de Homero scribit Ennius, de quo videlicet
saepissime vigilans solebat cogitare et loqui) Africanus se ostendit
ea forma, quae mihi ex imagine eius quam ex ipso erat
notior; quem ubi agnovi, equidem cohorui, sed ille: Ades, inquit,
animo et omitte timorem, Scipio, et, quae dicam, trade memoriae.

Videsne illam urbem, quae parere populo Romano coacta II § 3 (11)
per me renovat pristina bella nec potest quiescere? (ostendebat
autem Karthaginem de excelso et pleno stellarum illustri et claro
quodam loco) ad quam tu oppugnandam nunc venis paene miles.

Hanc hoc biennio consul evertes, eritque cognomen id tibi per te partum, quod habes adhuc a nobis hereditarium. Cum autem Karthaginem deleveris, triumphum egeris censorque fueris et obieris legatus Aegyptum, Syriam, Asiam, Graeciam, diligere iterum consul absens bellumque maximum conficies, Numantiam excides. Sed cum eris curru in Capitolium invectus, offendes rem publicam consiliis perturbatam nepotis mei.

II § 4 (12)

Hic tu, Africane, ostendas oportebit patriae lumen animi, ingenii consiliique tui. Sed eius temporis ancipitem video quasi fatorum viam. Nam cum aetas tua septenos octiens solis anfractus redditusque converterit, duoque ii numeri, quorum uterque plenus alter altera de causa habetur, circuitu naturali summam tibi fatalem confecerint, in te unum atque in tuum nomen se tota convertet civitas, te senatus, te omnes boni, te socii, te Latini intuebuntur, tu eris unus, in quo nitatur civitatis salus, ac, ne multa, dictator rem publicam constituas oportet, si impias propinquorum manus effugeris. Hic cum exclamasset Laelius ingemuissentque vehementius ceteri, leniter arridens Scipio: St! quaeso, inquit, ne me e somno excitetis, et parumper audite cetera.

III § 5 (13)

Sed quo sis, Africane, alacrior ad tutandam rem publicam, sic habeto: omnibus, qui patriam conservaverint, adiuverint, auxerint, certum esse in caelo definitum locum, ubi beati aevo sempiterno fruantur; nihil est enim illi principi deo, qui omnem mundum regit, quod quidem in terris fiat, acceptius quam concilia coetusque hominum iure sociati, quae civitates appellantur; harum rectores et conservatores hinc profecti hic revertuntur.

III § 6 (14)

Hic ego, etsi eram perterritus non tam mortis metu quam insidiarum a meis, quae sive tamen, viveretne ipse et Paulus pater et alii, quos nos extinctos arbitraremur. Immo vero, inquit, hi vivunt, qui e corporum vinculis tamquam e carcere evolaverunt, vestra vero, quae dicitur, vita mors est. Quin tu aspicis ad te venientem Paulum patrem? Quem ut vidi, equidem vim lacri-

marum profudi, ille autem me complexus atque osculans flere prohibebat.

Atque ego ut primum fletu represso loqui posse coepi, Quaesito, inquam, pater sanctissime atque optime, quoniam haec est vita, ut Africanum audio dicere, quid moror in terris? quin huc ad vos venire propero? Non est ita, inquit ille. Nisi enim deus is, cuius hoc templum est omne, quod conspicis, istis te corporis custodiis liberaverit, huc tibi aditus patere non potest. Homines enim sunt hac lege generati, qui tuerentur illum globum, quem in hoc templo medium vides, quae terra dicitur, iisque animus datus est ex illis sempiternis ignibus, quae sidera et stellas vocatis, quae globosae et rotundae, divinis animatae mentibus, circulos suos orbesque conficiunt celeritate mirabili. Quare et tibi, Publi, et piis omnibus retinendus animus est in custodia corporis nec iniussu eius, a quo ille est vobis datus, ex hominum vita migrandum est, ne munus humanum adsignatum a deo defuisse videamini.

III § 7 (15)

Sed sic, Scipio, ut avus hic tuus, ut ego, qui te genui, iustitiam cole et pietatem, quae cum magna in parentibus et propinquis, tum in patria maxima est: ea vita via est in caelum et in hunc coetum eorum, qui iam vixerunt et corpore laxati illum incolunt locum, quem vides, (erat autem is splendidissimo can dore inter flamas circus elucens) quem vos, ut a Graiis acceptistis, orbem lacteum nuncupatis: ex quo omnia mihi contemplanti praeclera cetera et mirabilia videbantur. Erant autem eae stellae, quas numquam ex hoc loco vidimus, et eae magnitudines omnium, quas esse numquam suspicati sumus, ex quibus erat ea minima, quae ultima a caelo, citima a terris luce lucebat aliena. Stellarum autem globi terrae magnitudinem facile vincebant. Iam ipsa terra ita mihi parva visa est, ut me imperii nostri, quo quasi punctum eius attingimus, paeniteret.

III § 8 (16)

Quam cum magis intuerer, Quaesito, inquit Africanus, quo usque humi defixa tua mens erit? Nonne aspicis, quae in templis

IV § 9 (17)

veneris? Novem tibi orbibus vel potius globis conexa sunt omnia, quorum unus est caelestis, extumus, qui reliquos omnes complectitur, summus ipse deus arcens et continens ceteros; in quo sunt infixi illi, qui volvuntur, stellarum cursus sempiterni; cui subiecti sunt septem, qui versantur retro contrario motu atque caelum; ex quibus unum globum possidet illa, quam in terris Saturniam nominant. Deinde est hominum generi prosperus et salutaris ille fulgor, qui dicitur Iovis; tum rutilus horribilisque terris, quem Martium dicitis; deinde subter mediam fere regionem sol obtinet, dux et princeps et moderator luminum reliquorum, mens mundi et temperatio, tanta magnitudine, ut cuncta sua luce lustret et compleat. Hunc ut comites consequuntur Veneris alter, alter Mercurii cursus, in infimoque orbe luna radiis solis accensa convertitur. Infra autem iam nihil est nisi mortale et caducum praeter animos munere deorum hominum generi datos, supra lunam sunt aeterna omnia. Nam ea, quae est media et nona, tellus, neque movetur et infima est, et in eam feruntur omnia nutu suo pondera.

V § 10 18

Quae cum intuērē stupens, ut me recepi, Quid? hic, inquam, quis est, qui conplet aures meas tantus et tam dulcis sonus? Hic est, inquit, ille, qui intervallis disiunctus inparibus, sed tamen pro rata parte [ratione] distinctis impulsu et motu ipsorum orbium efficitur et acuta cum gravibus temperans varios aequaliter concentus efficit; nec enim silentio tanti motus incitari possunt, et natura fert, ut extrema ex altera parte graviter, ex altera autem acute sonent. Quam ob causam summus ille caeli stellifer cursus, cuius conversio est concitatior, acuto et excitato movetur sono, gravissimo autem hic lunaris atque infimus; nam terra nona immobilis manens una sede semper haeret complexa medium mundi locum. Illi autem octo cursus, in quibus eadem vis est duorum, septem efficiunt distinctos intervallis sonos, qui numerus rerum omnium fere nodus est; quod docti homines nervis imitati atque cantibus aperuerunt sibi redditum in hunc locum, sicut alii, qui praestantibus ingeniosis in vita humana divina studia coluerunt.

Hoc sonitu oppletae aures hominum obsurderunt; nec est ullus hebetior sensus in vobis, sicut, ubi Nilus ad illa, quae Catadupa nominantur, praecipitat ex altissimis montibus, ea gens, quae illum locum adcolit, propter magnitudinem sonitus sensu audiendi caret. Hic vero tantus est totius mundi incitatissima conversione sonitus, ut eum aures hominum capere non possint, sicut intueri solem adversum nequitis, eiusque radiis acies vestra sensusque vincitur. Haec ego admirans referebam tamen oculos ad terram identidem.

Tum Africanus: Sentio, inquit, te sedem etiam nunc hominum ac domum contemplari; quae si tibi parva, ut est, ita videatur, haec caelestia semper spectato, illa humana contemnito. Tu enim quam celebritatem sermonis hominum aut quam expetendam consequi gloriam potes? Vides habitari in terra raris et angustis in locis et in ipsis quasi maculis, ubi habitatur, vastas solitudines interiectas, eosque, qui incolunt terram, non modo interruptos ita esse, ut nihil inter ipsos ab aliis ad alios manare possit, sed partim obliquos, partim transversos, partim etiam adversos stare vobis: a quibus expectare gloriam certe nullam potestis.

Cernis autem eandem terram quasi quibusdam redimitam et circumdatam cingulis, e quibus duos maxime inter se diversos et caeli verticibus ipsis ex utraque parte subnixos obriguisse pruina vides, medium autem illum et maximum solis ardore torri. Duo sunt habitabiles, quorum australis ille, in quo qui insistunt, aduersa vobis urgent vestigia, nihil ad vestrum genus; hic autem alter subiectus aquiloni, quem incolitis, cerne quam tenui vos parte contingat. Omnis enim terra, quae colitur a vobis, angusta verticibus, lateribus latior, parva quaedam insula est circumfusa illo mari, quod Atlanticum, quod magnum, quem Oceanum appellatis in terris, qui tamen tanto nomine quam sit parvus, vides.

Ex his ipsis cultis notisque terris num aut tuum aut cuiusquam nostrum nomen vel Caucasum hunc, quem cernis, transcendere potest vel illum Gangen tranatare? Quis in reliquis ori-

entis aut obeuntis solis ultimis aut aquilonis austrive partibus tuum nomen audiet? quibus amputatis cernis profecto quantis in angustiis vestra se gloria dilatari velit. Ipsi autem, qui de nobis loquuntur, quam loquentur diu?

VII § 15 (23)

Quin etiam si cupiat proles illa futurorum hominum deinceps laudes unius cuiusque nostrum a patribus acceptas posteris prodere, tamen propter eluviones exustionesque terrarum, quas accidere tempore certo necesse est, non modo [non] aeternam, sed ne diurnam quidem gloriam adsequi possumus. Quid autem interest ab iis, qui postea nascentur, sermonem fore de te, cum ab iis nullus fuerit, qui ante nati sunt? qui nec pauciores et certe meliores fuerunt viri, praesertim cum apud eos ipsos, a quibus audiri nomen nostrum potest, nemo unius anni memoriam consequi possit. Homines enim populariter annum tantum modo solis, id est unius astri, reditu metiuntur; cum autem ad idem, unde semel profecta sunt, cuncta astra redierint eandemque totius caeli descriptionem longis intervallis rettulerint, tum ille vere vertens annus appellari potest; in quo vix dicere audeo quam multa hominum saecula teneantur. Namque ut olim deficeret sol hominibus extinguique visus est, cum Romuli animus haec ipsa in templo penetravit, quandoque ab eadem parte sol eodemque tempore iterum defecerit, tum signis omnibus ad principium stellisque revocatis expletum annum habeo; cuius quidem anni nondum vicesimam partem scito esse conversam.

VII § 16 (24)

Quocirca si redditum in hunc locum desperaveris, in quo omnia sunt magnis et praestantibus viris, quanti tandem est ista hominum gloria, quae pertinere vix ad unius anni partem exiguum potest? Igitur alte spectare si voles atque hanc sedem et aeternam domum contueri, neque te sermonibus vulgi dedideris nec in praemiis humanis spem posueris rerum tuarum; suis te oportet inlecebris ipsa virtus trahat ad verum decus, quid de te alii loquantur, ipsi videant, sed loquentur tamen. Sermo autem omnis ille et angustiis cingitur iis regionum, quas vides, nec umquam

de ullo perennis fuit et obruitur hominum interitu et oblivione posteritatis extinguitur.

Quae cum dixisset, Ego vero, inquam, Africane, siquidem VIII § 18 (26) bene meritis de patria quasi limes ad caeli aditum patet, quamquam a pueritia vestigiis ingressus patris et tuis decori vestro non defui, nunc tamen tanto praemio exposito enitar multo vigilans. Et ille: Tu vero enitere et sic habeto, non esse te mortalem, sed corpus hoc; nec enim tu is es, quem forma ista declarat, sed mens cuiusque is est quisque, non ea figura, quae digito demonstrari potest. Deum te igitur scito esse, siquidem est deus, qui viget, qui sentit, qui meminit, qui providet, qui tam regit et moderatur et movet id corpus, cui praepositus est, quam hunc mundum ille princeps deus; et ut mundum ex quadam parte mortalem ipse deus aeternus, sic fragile corpus animus sempiterminus movet.

Nam quod semper movetur, aeternum est; quod autem motum adfert alicui, quodque ipsum agitatur aliunde, quando finem habet motus, vivendi finem habeat necesse est. Solum igitur, quod sese movet, quia numquam deseritur a se, numquam ne moveri quidem desinit; quin etiam ceteris, quae moventur, hic fons, hoc principium est movendi. Principii autem nulla est origo; nam ex principio oriuntur omnia, ipsum autem nulla ex re alia nasci potest; nec enim esset id principium, quod gignetur aliunde; quodsi numquam oritur, ne occidit quidem umquam. Nam principium exstinctum nec ipsum ab alio renasceretur nec ex se aliud creabit, siquidem necesse est a principio oriri omnia. Ita fit, ut motus principium ex eo sit, quod ipsum a se movetur; id autem nec nasci potest nec mori; vel concidat omne caelum omnisque natura et consistat necesse est nec vim ullam nanciscatur, qua a primo impulsa moveatur.

Cum pateat igitur aeternum id esse, quod a se ipso moveatur, quis est, qui hanc naturam animis esse tributam neget? Ina-

nimum est enim omne, quod pulsu agitatur externo; quod autem est animal, id motu cietur interiore et suo; nam haec est propria natura animi atque vis; quae si est una ex omnibus, quae sese moveat, neque nata certe est et aeterna est.

IX § 21 (29)

Hanc tu exerce optimis in rebus! sunt autem optimae curae de salute patriae, quibus agitatus et exercitatus animus velocius in hanc sedem et domum suam pervolabit; idque ocios faciet, si iam tum, cum erit inclusus in corpore, eminebit foras et ea, quae extra erunt, contemplans quam maxime se a corpore abstractet. Namque eorum animi, qui se corporis voluptatibus diderunt earumque se quasi ministros praebuerunt impulsuque libidinum voluptatibus oboedientium deorum et hominum iura violaverunt, corporibus elapsi circum terram ipsam voluntantur nec hunc in locum nisi multis exagitati saeculis revertuntur. Ille discessit; ego somno solutus sum.

ΜΕΡΟΣ Β'

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

I.

Περὶ ληψίς: Ὁ Π. Κορνήλιος Σκυπίων^{ος} Αφρικανὸς δὲ Νεώτερος διηγεῖται πρὸς τοὺς φίλους τὴν συνέτεινεν αὐτοῦ πρὸς τὸν Μασανάσσον ἐν τῇ Ἀφρικῇ καὶ τὰ κατ' αὐτὴν λεχθέντα περὶ τοῦ Σκυπίωνος Ἀφρικανοῦ τοῦ Πρεσβυτέρου, πάππου αὐτοῦ. Μετὰ τὸ πέρας τῆς συνδιαλέξεως κατακλιθεὶς βλέπει κατ' ὄναρ τὸν πάππον.

§ 1 (9). *Cum . . . venisset* ἀφοῦ ἤλθον, ἔλθων (τῷ 149 π.Χ.) ἐν ἀρχῇ τοῦ γ' Καρχηδονιακοῦ πολέμου, ὅτε ἐποιοκεῖτο ἡ Καρχηδών. Ὁ Π. Κορνήλιος Σκυπίων Αἰμιλιανὸς (ἰδ. Προλεγ.) ἀρχίζει τὴν διήγησίν του. *Africam.* Διὰ τῆς λέξεως *Africa* ἐν εὐρυτέος ἐννοίᾳ ἐδίηλουν οἱ Ρωμαῖοι τὴν Λιβύην τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἥτοι τὴν παλαιὰν περιοχὴν τῆς Καρχηδόνος, ἐν στενωτέοφ δὲ ἐννοίᾳ, ὡς ἐνταῦθα, τὴν ἐκτὸς ταύτης κώραν, ἥτις ἦτο ποτε ὑποτεταγμένη εἰς τοὺς Καρχηδονίους, ὡς καὶ τὴν τῶν γειτονικῶν φυλῶν καὶ ιδιαιτέρως τὴν δινομαζομένην *Africa Propria* (Τυνησία - Τύνης). *M' Manilio* (ἰδ. Προλεγόμενα). *consuli* σύναψιν τῷ *tribunus* . . . *militum* (= *tribunus militaris*) στρατιωτικὸς χιλίαρχος παρὰ τῷ ὑπάτῳ, χιλ. ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ὑπάτου. *ad quartam legionem tr. m.* χιλίαρχος τῆς τετάρτης λεγεῶνος. Τίθεται τὸ *ad* (= *apud*) μετὰ αἰτιατικῆς ἐν στρατιωτικαῖς ἐκφράσεσιν εἰ καὶ δηλοῦται στάσις (ἐκτὸς ἀν ὑπονοήσωμεν τὸ *ducendam*). Τῆς λεγεῶνος ἀνώτατος μὲν ἀρχηγὸς ἦτο δὲ ὕπατος (*consul*) ἢ δὲ ὑπατικὸς χιλίαρχος (*tribunus consularis*), ἀλλὰ διοικηταὶ (ἀξιωματικοὶ κατώτεροι) αὐτῆς ἦσαν κυρίως οἱ χιλίαρχοι, ἔξι τὸν διαιρέμδὸν εἰς ἑκάστην λεγεῶνα, ἥν διφούν ἀνὰ δύο ἐκ περιτροπῆς ἐπὶ δύο μῆνας. *nihil mihi fuit potius quam ut . . . convenirem = nihil habui antiquius* (ἢ *prius*) *quam ut . . . convenirem = oὐδὲν ἄμεινον* (καλύτερον, ἵερωτερον) ἔσχον ἢ νὰ συναντήσω (τίποτ' ἀλλο δὲν ἐπεύθυ-

μησα περισσότερον παρὰ νά . . . , ἢ σκέψις μου ἦτο νὰ ὑπάγω πρὸς συνάντησιν). Τὸ potius (=antiquius) εἶναι ἐπιθετικὸς διορισμὸς τοῦ nihil (τὸ θετ. potis, e). *Mas in issam* ἴδ. Προλεγόμ. *familiae* δοτ. *iustis de causis* ἢ πρόθεσις de ἔχει αἰτιολογικὴν σημασίαν=ἐκ βασιμών (σπουδαίων, ίσχυρῶν) λόγων. *ut* ὅς. *senex* περίπου 90 ἑτῶν. *senex, senis* γέρων. *conlacravit* ἡ πρόσθ. *cum* (con-) δηλοῖ ἐπίτασιν. *sus pexit ad caelum* καὶ in caelum καὶ (μετὰ τροπικῆς σημασίας) ἀπλῶς caelum. *suspicio, -spexi, -spectum, 3. ἀναβλέπω. grates...tibi ago... vobisque... quod... conspicio* χάριτας ἄγω σοι... καὶ ὑμῖν .. δτι (διότι)... (εὐχαριστῶ σε. . . καὶ ὑμᾶς. . . διότι. . .) *conspicio* -spexi, -spectum, 3. τὸ *grates* (ἀντὶ τοῦ *gratiae*) καὶ *Caelites* (ἀντὶ τοῦ *caelestes*=dii ἢ di) ἐτέθησαν ἐπὶ τὸ μεγαλοπρεπέστερον. Ἡ δὴ φράσις εἶναι καθόλου ποιητικὴ καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰλημμένη ἀπό τινος ποιητοῦ. *summe sol... caelites*. Τὸ *summe* (ἐνταῦθα ὑπὸ ἔννοιαν οὐχὶ τοπικήν, ἀλλὰ ἡμικήν)=μέγιστε, ὑπατε' τὸ δὲ *caelites* (οὐσιαστ.) =οἱ οὐρανίωνες, οἱ θεοί (ὁ "Ηλιος ὁς καὶ ἡ Σελήνη καὶ τὰ λοιπὰ ἀστρα, ἀτινα ἐν ταῖς ἀρχεγόνοις θρησκείαις ἔθεωροῦντο ὁς θεότητες). *caelis, caelitis* (κατὰ τὸ *dives, divitis* πλούσιος). *antequam.. migrro* ἐτέθη ὁριστικὴ μετὰ τὸ *antequam*, διότι ἡ πρᾶξις χρονικῶς παρίσταται ὡς μέλλουσα νὰ γίνη συντόμως. Ὁ Μασανάσσης εἶναι πολὺ γέρων καὶ θέλει νὰ δώσῃ νὰ ἔννοιάσουν δτι ἐντὸς δλίγονυ θὰ μεταβῇ (*migrare*) εἰς ἄλλον τύπον ὑπάρχεισας (ἴδ. Προλεγ.). *in meo regno et his tectis* ἡ πρόσθ. *in* δὲν ἐπαναλαμβάνεται διότι ἡ δὴ φράσις ἔχει μόνον μίαν ἔννοιαν=ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ βασιλείου μου (οὗ πρωτεύουσα ἦτο ἡ Κίρτα, νῦν Κωνσταντίνη). Ἡ λ. *regnum* ἐνταῦθα (κατὰ μετωνυμίαν)=ἡ εἰς τὸν βασιλέα ὑποτεταγμένη χώρα μετὰ τῶν κατοίκων αὐτῆς. *itaque* (ἀντὶ τοῦ ἀπλοῦ ita ἢ adeo)=τόσον.. *illius* . . . *viril* Σκιπίωνος Ἀφρικανοῦ τοῦ Πρεσβυτέρου (Maior). Τὸ *illius* ἐτέθη καὶ διὰ τὸ χρονικῶς ἀπομεμαρυσμένον, ἀλλὰ καὶ διότι δηλοῖ ἔξαρσιν. *ego illum* ἔνν. (κατὰ σύλληψιν τοῦ οἵμα). *percontatus sum de suo regno κανονικῶς* θὰ ἔπρεπε νὰ τεθῇ εις, ἀντὶ τοῦ suo. *de re publica* περὶ τῆς πολιτείας (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ de . . . regno). *ul tro citrōque*=ul tro et citro ἔνθα καὶ ἔνθα, ἐκατέρωθεν, ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, ἀμοιβαίως (=invīcem). *multis verbis . . . habītis* πολλῶν λόγων γενομένων (ἀφαιρ. ἀπόλυτος), μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν πολλῶν ἔρωτήσεων (ἐκατέρωθεν). *nobis* δοτ. τοῦ ποιητ. αἰτίου εἰς τὸ

consumptus est, ἀλλὰ καὶ ὡς δοτ. περιποιητικὴ (= ἡμῖν αὐτοῖς). *consūmo*, -*sumpsi*, -*sumptum*, 3.

§ 2 (10). *Post autem* ὑστερον δέ. *accepti* δεκτοὶ γενόμενοι (φιλοξενηθέντες). *apparatu regio* (ἀφαιρ. δργαν.) μετὰ βασιλικῆς μεγαλοπρεπείας ἢ διὰ μεγαλοπρεποῦς γενύματος. *sermonem produximus* « τὸν λόγον ἐμηκύναμεν » (παρετείναμεν τὴν συνδιάλεξιν, τὴν ὁμιλίαν, ὁμιλήσαμεν ἐν ἐκτάσει). *in multam noctem = ad multam noctem* = μέχρι βαθείας (προκεχωρημένης) νυκτός. *cum . . . nihil nisi . . . loqueretur . . . meminisset*: *cum . . . nihil* (ἐνν. *aliud*) *nisi* = ἐνῷ, καὶ μολονότι . . . (= *cum*) περὶ οὐδενὸς ἄλλου πράγματος ὁμίλει εἰμὴ περὶ τοῦ Ἀφρικ. καὶ ἐνεθυμεῖτο (ἀνέφερεν) . . . τὸ *meminisset* ὑπερσ. ἀντὶ τοῦ ἐλλείποντος παρατατικοῦ. *eius facta . . . dicta* οὖσ. = τὰς πρᾶξεις αὐτοῦ . . . τοὺς λόγους. Χιαστῶς τὸ μὲν *facta* (ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ Ἀφρικῇ τῷ 204 π. Χ.) ἀναφέρεται εἰς τὸ *invictissimi*, τὸ δὲ *dicta* εἰς τὸ *optimi* (§ 1). *cubitum* ὑπτιον α' πρός δήλωσιν τοῦ σκοποῦ μετὰ οῆμα κινήσεως = ἵνα κατακλιθῶμεν (κοιμηθῶμεν, πλαγιάσωμεν). *cubo*, -*bui*, -*bítum*, 1. *ut . . . discessimus* ὡς . . . ἀπεκχωρήσαμεν, ἀπεσύρθημεν (ἔκαστος εἰς τὸ δωμάτιόν του) *dis-cedo*, -*cessi*, -*cessum*, 3. *me . . . somnis complexus* est ποσωποπούα = ὑπνος μῷ ἔσχε (κατελήφθην ὑπὸ τοῦ ὑπνου, παρεδόθην γλυκὰ εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Μορφέως). *complector*, -*plexus sum*, 3. *de via* ἥ πρόθεσις *de* (= *propter*) δηλοῖ αἰτίαν (ὡς ἀνωτ. § 1. *iustis de causis*) εἰς τὸ *fessum* (παθ. μετ. *fatisco* 3). *et qui . . . vigilassem* καὶ ἐπειδὴ ἐγὼ (et ego qui = cum ego) εἰζον ἀγουπνήσει. *artior* (= *arctior*) *quam solebat* βαθύτερος τοῦ συνήθους (*quam solebat* = *solito* ἢ εἰώθει), βαθύτερος ἀσυνήθως ὑπνος. *soleo*, *solutus sum*, 2. ἥμαποθ. *hic mihi . . . Africanus se ostendit* τότε (= *hic*) μοὶ ἐνεφάνισεν ἔαυτὸν (ἔφανερώθη, παρουσιάσθη) δὲ Ἀφρ. *ostendo*, -*tendi*, -*tentum*, 3. *equidem* = γε, τῇ ἀληθείᾳ. *fere* ἐνταῦθα = γενικῶς, κοινῶς, συνήθως, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον (plerumque, vulgo). *fit . . . ut . . . pariant* συμβαίνει (ἄστε) νὰ . . . γεννῶσι (νὰ παραγωσι, νὰ προσένεωσι): *pario*, *pepéri*, *partum*, 3. *cogitationes* οἱ διαλογισμοί, οἱ σκέψεις. *sermones* οἱ λόγοι (αἱ ὁμιλίαι). *scribit* *Ennius* (γραπτῶς) ἀναφέρει δὲ *Ennius*. Ἐνταῦθα ὑπανίσσεται δὲ Κικέρων τὸν ἔξης στίχους τοῦ Ἐννίου, οὓς ἐμιμήθη καὶ δὲ Βεργίλιος :

in somnis mihi visus Homerus adesse poeta
hei mihi, qualis erat! quantum mutatus ab illo.

Ο Ἡέννιος, γεννηθεὶς τῷ 239 π.Χ. ἐν τῇ Ρωδιῶν πόλει (Rudiae νῦν Ruggē) τῆς Καλαβρίας, ἦτο δὲ ἐθνικὸς τῶν Ρωμαίων ποιητής. *de quo* δηλ. Ήμερο. *videlicet* δηλονότι (εἰδωνικῶς). *vigilans* ἀγορυπῶν (μὴ κοιμώμενος, ἐν ἐγογνόσει). *cogitare* νὰ διαλογίζεται (νὰ ἀναμιμνήσκεται = *reminisci*, *in mente habere*). *eā formā*, ἀφαιρ. *ex imagine eius* ἐκ τῆς εἰκόνος αὐτοῦ. Αἱ εἰκόνες οὖσαι ἐκ κηροῦ ἐν σχήματι προσωπείου ἐτοποθετοῦντο ἐν τῷ καλουμένῳ atrium ἐντὸς ξυλίνων ναϊδίων (*armaria*). Κάτωθεν τῶν εἰκόνων ὑπῆρχεν ἐπιγραφὴ ἢ ὑπογραφὴ (*titulus*) ἀναγράφουσα τὸ ὄνομα τῶν δικαιουμένων πρὸς τοῦτο ἀρχόντων (*ius imaginum*). *ex imagine eius quam ex ipso erat notior*. Ο νεώτερος Ἀφρικανὸς ἦτο πολὺ μικρὸς ἀκόμη, διτεῖς ἀπέθανεν (183 π.Χ.) δικηγορίας τοῦ Ἀννίβα. *quem* = *hunc autem τοῦτον δέ agnoui ἀνεγνώρισα. agnosco, agnōvi, agnītum, 3. cohortrui q. cohorresco, - horui, φρικιῶ (ἀνατριχιάζω), φοβοῦμαι. sed ille.. inquit ἀλλ ἐκεῖνος (ἀντιτίθεται πρὸς τὸ equidem) . . . εἶπε. ades . . . (προστακτ. τοῦ adsum) animo et omittē timorem θάρροι καὶ μὴ φοβοῦν*. Ἐκάτερον ἐπεξηγεῖ τὸ ἔτερον. Τὸ *animo* (ἢ *animis*) εἶναι πτώσεως δοτικῆς. *trade* = *manda* ἢ *committe. memoriae* (δοτ.) = εἰς τὴν μνήμην τῶν μεταγενεστέρων. *quae dicam* δοσα . . . , τοὺς λόγους μου.

II.

Περί ληψις. Τὸ φάσμα τοῦ πάππου προφητεύει εἰς τὸν ἔγγονον περὶ τῆς μελλούσης δόξης καὶ τοῦ τραγικοῦ τέλους αὐτοῦ.

§ 3 (11). *illam urbem* = Karthaginem. *parere coacta . . . per me* ἀναγκασθεῖσα ἐξ αἰτίας μου νὰ ὑπακούῃ (νὰ εἶναι πειθήνιος). Μεταξὺ τῶν ὅρων, μετά τὴν ἐν Ζάμφα ἥτταν τῶν Καρχηδονίων τῷ 202 π. Χ., ἦτο ἡ καταβολὴ ἐπὶ 50 ἔτη εἰσφορῶν ἐνιαυσίων (ἐν συννόλῳ 10.000 ταλάντων) καὶ ἡ ὑποχρέωσις νὰ μὴ κηρύττωσιν οὗτοι τὸν πόλεμον ἐντὸς τῆς Ἀφρικῆς ἢ ἐκτὸς αὐτῆς ἀνευ ἀδείας τῆς Ρωμ. συγκλήτου. *pareo*, - *rei*, 2. *populo Romano* δοτ. *renōnat*: κατ’ ἀλήθειαν αἰτία τοῦ γ’ Καρχηδον. πολέμου ὑπῆρξεν ἡ Σύγκλητος ἐπιθυμοῦσα τὴν τελείαν καταστροφὴν τῶν Καρχηδονίων καὶ ὁ Μασανάσσης, ἀκαταπαύστως ἐνοχλῶν διὰ διαρπαγῶν αὐτούς. Οὐκ ἦτον δόμως καὶ οἱ

Καρχηδόνιοι τῷ 187 π.Χ. ἐξήτησαν, χάρουν ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῆς φορολογικῆς ὑποτελείας των, νὰ καταβάλωσιν ἐφ' ἄπαξ τὸ ὑπόλοιπον τῶν ὑποχρεώσεών των. *pristina bella δηλ. τοῦ α'* (264—241 π.Χ.) καὶ β' Καρχηδόν. πολέμου (218—201 π.Χ.). *quiescere* νὰ ἡσυχάσῃ (νὰ μείνῃ ἐν εἰρήνῃ) : *quiēsco, quiēvi, 3. ostendebat autem* ἐδείκνυε δὲ (τὸ autem=καὶ), καὶ ἐδείκνυε. Τὸ autem ἐδῶ δὲν εἶναι σύνδ. ἀντιθετικὸς ἀλλὰ εἰσάγει μίαν παρένθεσιν μεταφράζεται καλλιον δι' ἀπλοῦ «καὶ». Κατὰ τὸν Macrobius ὁ Σκιπίων εὑρίσκετο ἐν τῷ γαλαξίᾳ (= *orbis lacteus* ἢ *locus plenus stellarum* ἀστερούσι), ἔνθα κατὰ τὸν Πυθαγορείους ἦτο ἡ ἔδρα τῶν ψυχῶν τῶν ἥρωών. *ostendo,-ndi, (osten-tatum)*, 3. δεικνύω. *et . . . illustri et claro quodam loco* καὶ φωτεινοῦ (ἐφ' ὅσον ἦτο *plenus stellarum*) καὶ (κατ' ἀκολουθίαν) λαμπροῦ τινος τόπου. *ad quam . . . oppugnandum . . . γερουνδ.* Ἐλξις = πρὸς πολιορκίαν τῆς ὁποίας (πόλεως) . . . *paene miles* τὸ ἐπίόδ. *paene* (= σχεδὸν) κεῖται ἐδῶ ἀντὶ ἐπιθέτου = (ώς) ἀπλοῦς στρατιώτης. Τὸ *miles* συνεκδοχικῶς = *miles gregarius* (= ἴδιωτης στρατιώτης). Ὁ βαθμὸς τοῦ *tribunus militum* δὲν εἶχεν ἦτο ὁ κατώτατος τῆς στρατιωτικῆς διαβαθμίσεως. *nunc hoc biennio νῦν . . .* κατὰ τὴν προσεχῆ διετίαν. Τὸ *hoc biennio εἰς ἄκραν ἀντίθεσιν πρὸς τὸ nunc. consul* ὑπατος (ῶν). Ἡ πολιορκία διήρκεσε τοία ἔτη. Παρὰ τὴν *lex Villia annalis* (181 — 180 π.Χ.), ἦτις καθώρετε τὸν *cursus honorum*, ὁ νεώτερος Σκιπίων ἐξελέγη ὕπατος ἐν ἔτος ἐνωρίτερον τοῦ ἐπιτρεπομένου, ἦτοι εἰς ἥλικιαν 37 ἔτῶν (147 π.Χ.). *cognomen* δηλ. ἡ ἐπωνυμία τοῦ Ἀφρικανοῦ. *per te partum* (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ *adhuc* [= μέχρι τοῦδε] *hereditarium* κληρονομική, κατὰ κληρονομίαν *a nobis=a me* παρ' ἐμοῦ. *cum . . . deleveris* (τελ. μέλλ.). . . *deligere* ὅταν . . . θὰ ἔχῃς καταστρέψει . . . θὰ ἐκλεγῆς (*deligere* = *deligeris*, β' ἐν. μέλλ. δοιστ. τῆς παθ. φωνῆς). *censor* τῷ 142 π.Χ. *triumphum* περὶ τὸ τέλος τοῦ 146 π.Χ. *legatus*: ὁ Κικέρων ἀλλαχοῦ λέγει ὅτι ἡ πρεσβεία αὕτη προηγήθη τῆς τιμητείας. *iterum* τὸ δεύτερον, πάλιν, ἐκ νέου τῷ 134 π.Χ. (διὰ τὸν κατὰ τῆς Νομαντίας πόλεμον, παρὰ τὸν ἀπαγορευτικὸν νόμον τοῦ 151 π. X. : ne quis iterum *consul* fiēret). *consul* κατηγορούμ. (τῷ 134 π.Χ.). *absens* (καίπερ) ἀπὸν (μὴ παραστάς, δηλ. μὴ ἐπιζητήσας, μὴ ὑποβαλὼν ὑποψηφιότητα). Κατὰ τὸν Valerius Maximus ὁ Σκιπίων μεταβάς εἰς τὸ πεδίον τοῦ Ἀρεως πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ὑποψηφιότητος τοῦ συγγενοῦς τοῦ

Φαβίουν, ἐπιζητοῦντος τὴν ταμείαν, ἔξελέγη τὸ δεύτερον ὕπατος. *maximum* μαρδὸν καὶ καταστρεπτικὸν (διαρκέσαντα ἀπὸ τοῦ 141—133 π.Χ.). *Numantiam excindes* τῷ 133 π.Χ. Ἡ πρότασις αὕτη, ἀσύνδετος καὶ κατὰ παράταξιν, εἶναι ἐπεξήγησις τῆς προτέρας = τ.ε. θά... *exscindo, - scidi, - scissum*, 3. *cum eris currui* (ἀφαιρ. δργάν.) *in Capitolium invectus* ὅταν... θὰ ἔχῃς εἰσέλθει (θὰ εἰσέλθῃς) ἐφ' ἀρματος θριαμβικοῦ εἰς τὸ Καπιτώλιον. *consiliis* (ἀφ. δργάν.) ταῖς βουλαῖς, τοῖς φιλοδόξοις σχεδίοις (τῇ μεταρρυθμίσει τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου), ἐξ ἀφορμῆς τῆς κληρονομίας πρὸς τὸν Ρωμ. δῆμον τοῦ ἀποθανόντος (133 π.Χ.) βασιλέως τῆς Περούμου Ἀττάλου Γ'. *nepotis mei* τοῦ ἐγγόνου μου (Τιβ. Γράκχου, υἱοῦ τῆς θυγατρός του Κορνηλίας).

§ 4 (12). *hic* (ἐπίρρ.) τότε (εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, ἐδῶ). *ostendas oporebit* (Ἡ ὑποτ. *ostendas* τίθεται μὲ τὸ *oporetet* χωρὶς τὸ *ut*) νὰ δεῖξῃς θὰ πρέπῃ. *patriae* δοτ. *lumen animi, ingenii consiliique tui*: ἡ μεταφορὰ αὕτη ἐν τῇ νέᾳ Ἑλλην. ἀποδίδεται διὰ τοῦ ἐπιθέτου «*ὅλος*» = ὅλον σου τὸ θάρρος, ὅλον σου τὸ πνεῦμα, ὅλην σου τὴν σύνεσιν. *sed eius temporis . . . fatorum viam.* Ἡ γεν. *temporis* ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ *fatorum*. Ο διαλεγόμενος προσηλῶν τὸ βλέμμα του ἐπὶ τὰ μέλλοντα μένει κατάπληκτος ἐκ τῆς παραδόξου ἀντιτίθεσεως, ἢν διακρίνει ἐν τῇ εἴμασμένῃ τοῦ ἐγγόνου. *ancipitem* ἀβεβαίαν, ἀμφίβολον (ἐπικίνδυνον). *anceps, ancipitis, quasi* = *ut ita dicam* (οὕτως εἰπεῖν ἢ τρόπον τινά). Ο Σκιπίων εὐρέθη νεκρὸς ἐν τῇ κλίνῃ του (129 π.Χ.) ὑπὸ μυστηριώδεις συνθήκας, ἔχων παρὰ τὸ πλευρόν του σημειώματα τοῦ λόγου ὅν, ὡς εἶχεν δηλώσει, θὰ ἔξεφώνει ἐν τῇ Συγκλήτῳ, ἐκθέτων τὴν πολιτείαν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἀγροτικοῦ ζητήματος. *cum convertērit duoque ii numeri confecērint* (τετελ. μέλλ.) = ὅταν θὰ ἔχῃ διατρέξει (ὅταν θὰ διατρέξῃ) καὶ οἱ . . . θὰ ἔχωσι συμπληρώσει (ὅταν θὰ συμπληρώσωσι) *septēnos octēns solis anfractus redditusque* δικτὼ ἐπὶ ἐπτὰ κύκλους ἢ ἐπαναδρομὰς τοῦ ἥλιου. Τὸ ἀριθμητ. ἐπίρρ. πολλαπλασιάζει τὸ διανεμητικὸν (= $7 \times 8 = 56$ ἔτη). *solis anfractus* (ἢ λέξις *anfractus* = σπειροειδής, [έλικοειδής] κίνησις). Εἶναι ἡ ἐπὶ τῆς ἐκλειπτικῆς κατὰ τὸ φαινόμενον κίνησις (τροχιὰ) τοῦ ἥλιου, ἔως ὅτου οὗτος φθάσῃ εἰς τὰ ἥλιοστάσια (ἄλλως λεγόμενα τροπάς ἢ σημεῖα τῶν τροπῶν, ὅτε ἔχει τὴν μεγίστην αὐτοῦ ἀπόκλισιν, ἢτοι 23° καὶ 27° ἀπὸ τοῦ οὐρανίου ισημερινοῦ). Τὰ ἥλιοστάσια εἶναι δύο, τὸ γει-

μερινὸν τῆς 21 Δεκ. (bruma) καὶ τὸ θερινὸν τῆς 21 Ἰουνίου (solsticium). Ὁ ἥλιος ἐπὶ τῆς ἔκλειπτικῆς ἀνέρχεται ἀπὸ τοῦ Ν. ἡμισφαῖροιν (χειμ. ἥλιοστ.) εἰς τὸ βόρειον (θερ. ἥλιοστ.) διερχόμενος διὰ τοῦ ἰσημερινοῦ (ἔαρινὴ ἰσημερία aequinoctium vernum), ἀκολούθως κατέρχεται εἰς τὸ Ν. ἡμισφαῖρον διερχόμενος διὰ τοῦ ἰσημερινοῦ (φθινοπωρινὴ ἰσημερία aequinoctium autunnale). Ἡ πρώτη φάσις τῆς ἀνόδου ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸν χειμῶνα καὶ τὸ ἔαρ, ἡ δὲ ἄλλη τῆς καθόδου εἰς τὸ θέρος καὶ τὸ φθινόπωρον. Ἡ ἀπὸ τοῦ θερινοῦ ἥλιοστασίου εἰς τὸ χειμερινὸν κίνησις φαίνεται παλίνδρομος τῆς ἑτέρας καὶ τοῦτο δηλοῦ ἡ λ. reditus καὶ converterit. Ὅθεν ὅλη ἡ φράσις septenos octiens solis anfractūs redditūsque convertere (=convertendo conficere) = συμπληρώνω 56 περιστροφὰς τοῦ ἥλιου (ἥτοι 56 ἔτη). Ἐκ τῶν ἀνωτέρων καθίσταται δῆλον ὅτι οὐχὶ ὁ ἥλιος φαίνεται εὐρισκόμενος (φθάνων) κατὰ τὸ θερ. ἥλιοστάσιον εἰς τὸν ἀστερισμὸν τοῦ Καρκίνου ἢ κατὰ τὸ χειμ. εἰς τὸν ἀστερισμὸν τοῦ Αἰγόκεω, ἀλλὰ τοῦνταντίον ἢ γῆ. dicoque il numeri ᾧτοι δ 7 καὶ δ 8. plenus τέλεος. Ἐνταῦθα ἔχομεν ἀναπόλησιν Πυθαγορείων διδασκαλιῶν, καθ' ἃς οἱ ἀριθμοὶ 7 καὶ 8 ἔθεωροντο τέλειοι (πλήρεις). alter altera de causa δὲ μὲν ἔξι ἐνὸς λόγου, δὲ δὲ ἔξι ἄλλου, ἐκ διαφόρων λόγων, π. κ. δ μὲν 7 ὡς ἀποτελούμενος ἐκ περιττοῦ (ἀρρενος) καὶ ἀρτίου (θήλεος) 1+6 ἢ 2+5 ἢ 3+4, δὲ δὲ 8 διότι εἶναι ὁ πρῶτος κύβος, δστις ἔχει τρεῖς ἵσας καὶ κανονικὰς διαστάσεις (μῆκος, πλάτος, ὕψος 2×2×2). Γενικῶς ἔκτος τῶν ἀνωτέρων λόγων ἀναφέρονται καὶ ἄλλοι. habetur θεωρεῖται. circuītu naturali διὰ τῆς φυσικῆς περιόδου. summatum (ἐνν. anfractuum reddituumque solis = apporum) tibi fatalem τὸ πεπωραμένον (τὸ ὑπὸ τῆς είμαρμένης δρισθέν) σοι ποσὸν (ἐτῶν), ᾧτοι τὰ 56 ἔτη τῆς ζωῆς σου. se . . . convertet θὰ στραφῇ (τῷ 130 π.Χ.). Ὁ Π. Σκιπίων εἶχε τότε ἐν Ρώμῃ μεῖζον κῦρος καὶ ἀπετέλει τὸ κέντρον τῶν διαμαχομένων κομμάτων. omnes boni δοῦλοι οἵ ἔχοντες τὰ αὐτὰ ὡς καὶ ὁ Σκιπίων πολιτειακὰ φρονήματα (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς φαύλους, τοὺς ἐπαναστάτας). te - te σχῆμα ἐπαναφορᾶς. socii . . . Latini. Οὗτοι κατέχοντες μεγάλας γαίας καὶ αἰσθανόμενοι προσεγγίζουσαν τὴν καταγίδα ἀπέβλεψαν πρὸς τὸν Π. Σκιπίωνα, δστις οὕτω περιέπεσεν εἰς τὴν μῆνιν τῶν μεταρρυθμιστῶν. nittatur (ὑποτακ. τοῦ ἀποθ. nitor, pīxus ἢ nīsus sum, 3) δύναται νὰ στηριχθῇ. ne multa ἐνν. dicam (ὑποτακτ.), = ἵνα μὴ εἴπω πολλά, ἐνὶ λόγῳ. dictator . . . oportet ὡς δικτάτωρ . . .

πρέπει νά... ίδ. ἀνωτ. ostendas oportebit. Ἀπεδόθη εἰς τὴν Σύγκλητον ἡ πρόθεσις νὰ καταστήσῃ τὸν Σκιπίωνα δικτάτωρα πρὸς κατευνασμὸν τῶν παθῶν καὶ ἀναδιογάνωσιν τῆς τεταραγμένης ἥδη πολιτείας. si impias manus propinquorum effugēris (τετ. μέλλ.): ὑπόνοιαι ἥγερθησαν κατὰ τῆς τριανδρίας (tresvīri agris dividundis), ἥτοι τοῦ Κάρβωνος, τοῦ Φλάκκου καὶ τοῦ Γ. Γράκχου, ἐπίσης κατὰ τῆς Κορονηλίας, μητρὸς τῶν Γράκχων καὶ κατὰ τῆς Σεμπρωνίας, ἀδελφῆς τῶν Γράκχων καὶ συζύγου τοῦ δολοφονηθέντος. Ἀνακρίσεις δὲν ἔγιναν. Ἡ Σύγκλητος δὲν ἔδειξεν ἐνδιαφέρον. Ἀξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι ὁ ἀμείλικτος ἔχθρος του Καικίλιος Μέτελλος στέλλων τοὺς νίούς αὐτοῦ εἰς τὴν κηδείαν τοῦ Σκιπίωνος Αἰμιλιανοῦ εἶπε «ite, filii, celebrate exsequias, numquam maioris civis funus videbitis». hic (ἐπίρρ.) τότε (εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς ἀφηγήσεως). cum exclamasset ingemuisseque (q. ingemisco, ingemui, 3) = «ἀνακεραγότος καὶ οἰμωξάντων» : ὁ Λαίλιος (ίδ. Προλεγ.) εἰς τὸ ἀκούσμα τῶν λόγων τούτων ἔβαλε κραυγήν, οἱ ἄλλοι (Φίλων, Μόμμιος, Τουθέρων, Ροῦφος, Σκαιόλας, Φάννιος ίδ. Προλεγ.) ἔξεχύθησαν εἰς δάκρυα, ἐνῷ ὁ Σκιπίων, ἡπίως προσμειδιῶν, παρακαλεῖ νὰ σιγήσωσι. st! (ἐπιφώνημα σιωπῆς, πρβλ. ἡμέτερον σούτ! «σιγὸ ἔχετε», σιωπή!). parumper δὲν γον τι (ἀκόμη). cetera τὰ λοιπά, τὸ ὑπόλοιπον, τὴν συνέχειαν (τῶν λόγων Σκιπίωνος τοῦ Πρεσβυτέρου).

III.

Π ε ρί λη ψις. Ἀποκαλύπτει πρὸς ἐνθάρρυνσιν αὐτοῦ τὰ μυστήρια τῆς ἄλλης ζωῆς καὶ τῆς εὐδαιμονίας, ἥτις ἀναμένει τοὺς καταστάντας ἀξίους τῆς Πατρίδος. Ἐμφανίζεται ἐπίσης καὶ ὁ φυσικὸς αὐτοῦ πατήρ Παῦλος Αἰμίλιος. Διατὰ ἀπαγορεύεται ἡ αὐτοκινία. Θεία ἡ καταγωγὴ τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Γαλαξίας διαμονὴ τῶν ἐναρέτων, δικαίων καὶ φίλων τῆς πατρίδος. Σμικρότης τῆς γῆς ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς ἀστέρας.

§ 5 (13). quo = ut eo. Τοῦ quo γίνεται χρῆσις πρὸ συγκριτικοῦ. alacrior θαρραλεώτερος (δηλ. ἐνεργητικώτερος καὶ ψυχικῶς μᾶλλον διατεθειμένος). ad... tutandam r.p. πρὸς διαφύλαξιν τῆς πολιτείας (γερουνδιακὴ ἔλξις). sic habeto (γνώριζε οὕτω, μάθε τοῦτο

ὅτι . . .), νόμιζε τοῦτο ὡς βέβαιον, ὅτι . . . (τὸ habere ἐδῶ=putare, «ἡγεῖσθαι, νομίζειν» καὶ δι^ο αὐτὸ ἐτέθη προστακτικὴ μέλλοντος [πρόβλ. scito, memento]. certum . . . ἢ σύντ.: . . . certum locum (ὑποκ.) esse in caelo definitum (κατηγορ.). omnibus (δοτ.) qui . . . ubi . . . fruantur . . . ὅτι ὑπάρχει τόπος μόνιμος (ῶρισμένος) ἐν τῷ οὐρανῷ προωρισμένος δι^ο ἔκεινος οἰτινες (ἔπειδή οὗτοι qui . . . conservavérint . . . auxerint [ὑποτακτ. αἰτιολογικαί]). ubi . . . fruantur (ὑποτακτ. τοῦ ἀποθ. fruor, fructus sum, 3), ἔνθα δύνανται νὰ ἀπολαύσωσι. beatι εὐδαιμονες, «μακάριοι» (τ. ἔ. ἐν μέσῳ δλων τῶν ἀγαθῶν τὰ δποῖα παρέχει ἡ ἐσωτερικὴ ἡσυχία, ἀπηλλαγμένοι πάσης ἀσχολίας). aevο sempiterno (ἀφαρ. εἰς τὸ fruantur) αἰωνίας ζωῆς (ἐνδελεχοῦς εὐτυχίας). aevum = vita. nihil est principi deo . . . acceptius quam . . . οὐδὲν εἶναι . . . τῷ ὑπάτῳ θεῷ...ἀρεστότερον (μᾶλλον εὐπρόσδεκτον) ἢ . . . principi deo τῷ ἄρχοντι θεῷ· εἶναι δὲ ὑπατος θεὸς τοῦ Πλατωνικοῦ Τιμαίου δοτις λέγει εἰς τοὺς ἄλλους δευτερεύοντας θεούς: «θεοὶ θεῶν ὧν ἐγώ δημιουργὸς πατήρ τε ἔργων». quod quidem in terris fiat (ἀναφ. περιοριστικὴ πρότασις) = (οὐδέν), ὅπερ τοὐλάχιστον γίνεται (ἐνεργεῖται) ἐν τῇ γῇ (ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ). Ἡ λ. terra ἐν τῷ ἐνικῷ ἀριθμῷ σημαίνει τὴν γῆν, κυρίως καὶ συγκεκριμένως (π. χ. terrae motus), ἢ ἐκάστην χώραν (π. χ. in hac terra), ἢ τὴν ξηρὰν (κατ^ο ἀντίθεσιν πρὸς τὴν θάλασσαν π. χ. terrā ac mari, terrā marique)· ἐν δὲ τῷ πληθ. ἀριθμῷ σημαίνει μίαν ἐκάστην τῶν χωρῶν τῆς γῆς καὶ αὐτὸν τὸν κόσμον, τὴν οἰκουμένην. concilia coetusque hominum iure sociati αἱ ἐπίσημοι καὶ ἀνεπίσημοι συναθροίσεις τῶν ἀνθρώπων αἱ διὰ νόμων (iure) ἥνωμεναι (sociati). Δικαίως ἀρα λέγεται ubi societas ibi ius καὶ θεωρεῖται τὸ ius et aequitas ὡς τὰ vincula civitatis. (concilium = συνάθροισις κληθεῖσα πρὸς σκοπὸν δημόσιον· coetus = συνάθροισις προσώπων οἰκείᾳ βουλήσει πρός τινα σκοπόν). quae καθ^ο ἔλειν πρὸς τὸ civitates ἀντὶ qui (= concilia coetusque hominum iure sociati). Πρόβλ. § 7: quae terra dicitur καὶ quae sidera et stellas vocatis, § 13: quem oceanum appellatis. civitates: ἐν τῇ πολιτείᾳ ἔγκειται δὲ σκοπὸς τοῦ ἀνθρώπου, διότι δὲν ἔχει πλέον θέσιν πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ καθ^οκοντός του ἀπέναντι ἔαυτοῦ, ἀπέναντι τοῦ πλησίον καὶ ἀπέναντι τοῦ ὑπάτου θεοῦ. Διὰ τοῦτο εἰς τὸν θεὸν τοῦτον εἶναι εὐάρεστοι αἱ κοινωνίαι τῶν ἀνθρώπων ὡς καὶ ἔκεινοι οἰτινες ιθύνονται καὶ σφέζουσιν αὐτὰς (hacum rectores et conservatores). hinc profecti huc rever-

tuntur ἐνθένδε (= ἀπὸ τῶν ἀστρων) προελθόντες δεῦρο (ἐκεῖ εἰς τὸν οὐρανόν, εἰς τὰ ἀστρα) ἐπιστρέφουσιν· (proficiscor, prefectus sum, 3): εἶναι ἐπίδοσις τῆς Πλατωνικῆς θεωρίας περὶ τῆς προϋπάρχεως τῶν ψυχῶν, πρὸν ἐνωθῶσι μετὰ τοῦ σώματος, ἐν τοῖς ἀστροῖς. Κατὰ λαϊκὴν δοξασίαν, κοινὴν ταῖς ἵταλοις ληνικαῖς θρησκείαις, αἱ ψυχαὶ τῶν καλῶς ἴθυνόντων τὰ δημόσια μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοῦ σώματος ἐπανέρχονται εἰς τοὺς οὐρανίους χώρους ως εἰς τὴν πραγματικὴν πατρίδα των. Ὁ Κικέρων ἐν τοῖς Τουσκουλανοῖς (I, 17—20) λέγει ὅτι αἱ ψυχαὶ ἀποτελοῦσι μέρος τῆς θείας οὐσίας διακεχυμένης εἰς τὸν κόσμον. Τὰς αὐτὰς ἴδεας ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Βεργίλιος (Αἰν. 6, 724 ἔξ.). Ὁ Σενέκας (ερ. 86) διμιλῶν περὶ τοῦ Σκηπίωνος λέγει: *animum eius in caelum, ex quo erat, rediisse persuadeo mihi* (πείθω ἐμαυτόν). revertor, reverti, reversus, 3.

§ 6 (14). *hic ego τότε ἐγώ. quam a meis ὅσον* (ἐκ τοῦ φόβου) παρὰ τῶν ἐμῶν, ἐκ μέρους τῶν ἡμετέρων (τῶν οἰκείων μου). *quaesivi . . . viveretne ipse ἥρωτησα* ἐὰν ζῇ αὐτὸς (οἱ Ἀφρικανὸς πρὸς ὃν διελέγετο ἦν εἶναι σκιά τις). *vivo, vixi, victum, 3. extinctos ἐνν. esse* (q. extinguor, extictus sum, 3). *quos . . . arbitraremur* οὓς ἐνομίζομεν' ἐτέθη ὑποτακτ. διότι ή ἀναφορ. πρότασις ἀποτελεῖ οὐσιώδες μέρος σκέψεως ἐκπεφρασμένης καθ' ὑποτακτ. (viveret). *immo vero . . . hi vivunt* (μοἱ ἐρωτᾶς ἂν ζῶσι καὶ ἀπαντῶ: ναί, ζῶσι καὶ ζῶσι) = ναί, βεβαίως οὗτοι ζῶσιν ἀληθῶς (ζῶσι τὴν ἀληθινὴν ζωήν των). *qui . . . evolaverunt* Πλατωνικὸς τρόπος ἐκφράσεως· τὸ σῶμα εἶναι «δεσμωτήριον, σῆμα (= τάφος) ψυχῆς» καὶ ὁ θάνατος εἶναι «λύσις (= ἀπαλλαγή, ἀπολύτωσις) καὶ χωρισμὸς ψυχῆς ἀπὸ σώματος» Φαιδ. 67 Δ. Γοργ. 493 Α. *vestra . . . vita . . . mors est.* Ὁ Κικ. ἀλλαχοῦ λέγει: *haec quidem vita mors est.* Κατὰ τὸν Ἡράκλειτον «ὅτε μὲν ἡμεῖς ζῶμεν, τὰς ψυχὰς ὑμῶν τεθνάναι . . . ὅτε δὲ ἡμεῖς ἀποθνήσκομεν, τὰς ψυχὰς ἀναβιοῦν καὶ ζῆν»· πρβλ. καὶ Εὑριπ. (frg. 636 N): *τὶς δ' οἴδεν εἰ τὸ ζῆν μὲν ἔστι κατθανεῖν τὸ κατθανεῖν δὲ ζῆν . . . ; quin tu aspicis . . .* (ἐρώτησις προτρεπτική)=τί (λοιπὸν) δὲν παρατηρεῖς . . . ; παρατήρησον. *aspicio, -spexi, -spectum, 3. venientem μετκ. κατηγορημ. quem = hunc autem τοῦτον δέ. equidem . . . ille autem ἐγὼ βέβαια . . . ἀλλ' ἐκεῖνος* (ἐκεῖνος τούναντίον). *vim lacrimarum* ἄφθονα δάκρυα, χείμαρρον δακρύων. *flere prohibebat* (προτ. ἀποπείρας) προσε-

πάθει νὰ μ" ἐμποδίσῃ νὰ κλαίω (μοῦ ἔλεγε νὰ μὴ κλαίω). *fleo, flēvi, flētum, 2. prohibeo, -būi, -bitum, 2.*

§ 7 (15). *ut primum . . . loqui posse coepi* ὡς πρῶτον (= ubi primum, simul ac) ἥρχισα νὰ δύναμαι (κατέστη μοι δυνατὸν) νὰ διμιλῶ. *loquor, locūtus sum, 3. fletu represso* (ἀφαιρ. ἀπόλ.) συγκρατηθέντων τῶν δακρύων (καταπνίξας τοὺς λυγμούς μου). *reprimo, -pressi, -pressum, 3. inquam* μετὰ σημασίας παρακαμ. *sanctissime* (ὑπεροῦ. τοῦ ἐπιθετοποιηθέντος *sancitus* [ἥτις κυρίως εἶναι μετχ. τοῦ *sancio*])= τὰ μάλιστα σεβαστέ. *haec αὐτὴ* (ἥ ἐν τῷ οὐρανῷ). *vita* ἥ (ἀληθῆς) ζωή. *ut Africanum audio dicere* ἐπομένως δὲν ἦτο εἰς αὐτὸν γνωστή ἥ (Πυθαγόρειος, Στωϊκὴ καὶ τῆς Ἀκαδημίας) διδασκαλία, ἥτις εἶχε κατακλύσει τὴν Ρώμην εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ τελευταίου π. X. αἰῶνος καὶ ἥς τὴν πρώτην ἔκφανσιν ενδόσκομεν ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Κικέρωνος. Ἡ γῆ δὲν εἶναι πλέον διὰ τὸν ἀνθρώπον ἐπαρκής. Ἡ ζωὴ ἐπὶ τῆς γῆς δὲν εἶναι τὸ ὑπατὸν ἀγαθόν, διὸ θάνατος δὲν εἶναι τὸ μέγιστον κακόν. Ἡ γῆ δὲν ἀποτελεῖ τὸ πᾶν καὶ ἐκτὸς αὐτῆς οὐδὲν ὑπάρχει. Ἐκ τῶν φιλοσοφῶν ἐκείνων τῆς Στοᾶς καὶ τῆς Ἀκαδημίας ἀνεπήδησε καὶ ἐργαζόμην στερρῶς διὰ τῶν λόγων τοῦ Θεανθρώπου ἥ νέα θρησκεία, ἥτις παρουσιάζει τόσα στοιχεῖα ἐπαφῆς μεταξὺ τοῦ ἐθνικοῦ (εἰδωλολάτρου) Κικέρωνος καὶ τῶν δογμάτων τοῦ Χριστιανισμοῦ. *quid moror . . . ?* διατί; (ποῖος εἶναι ὁ λόγος πού . . .); *in terris* ίδ. ἀνωτερο. § 5. *quin . . . propero* διατί δὲν . . .; (Ἄς σπεύσω νά . . .). *huc* εἰς τοῦτον τὸν τόπον. Ἡ διδασκαλία τῆς Στοᾶς δὲν ἀπέκλειε τὴν αὐτοχειρίαν (πρβλ. «εὐλόγῳ ἐζαγωγῇ»), ἀλλ' ὁ Κικέρων ἀποκρούει ταύτην ἐνταῦθα. *non est ita* (κατὰ λέξιν: δὲν εἶναι οὕτως)= ὅχι δά!! , ὅχι, ὅχι!! (δὲν μπορεῖς νὰ τὸ κάμης), ίδ. καὶ κατωτ.: *in custodiā corporis. ille* ὁ πατήρ. *nisi . . . te custodiis* (ἀφαιρ.) *liberaverit . . .* ἐὰν δὲν . . . θὰ σ" ἔχῃ ἐλευθερώσει (ἀπαλλάξει) ἀπὸ τῶν δεσμῶν. (Ομοιαὶ θεωρίαι ὑπῆρχον παρὰ τοῖς Πυθαγορείοις· πρβλ. καὶ Πλάτ. Φαίδ. 62 B). *templum* ἐνταῦθα= χῶρος (οὐράνιος), δὸν ὁ ὄφθαλμὸς (τὸ βλέμμα) ἡμῶν περιλαμβάνει (περικλείει), τ.ἔ. τὸ περιέχον, τὸ στερεόωμα. *cuius . . . est* οὗ ἔστιν, φ' ἀνήκει. *quod conspicias* ἀνάπτυξις τοῦ templum. *huc* σύναψον πρὸς τὸ aditus. *aditus patere non potest* δὲν εἶναι ἐφικτὴ (κατορθωτὴ) ἥ πρόσοδος (προσέλευσις). *hac lege . . . qui tuerentur* ἐπὶ τούτῳ τῷ ὅρῳ . . . ἵνα οὕτοι (qui = ut ii) θεῶνται (μετὰ θαν-

μασμοῦ). Θὰ ἔπειτε νὰ τεθῇ *tueantur*, ἀλλ᾽ ἐτέθη ὑπὸ τοῦ Κικ. δ παρτ. Ήνα ἐπισύρῃ τρόπον τινὰ τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ θεοῦ καὶ εἰς τὸν χρόνον τῆς δημιουργίας. Τυέοτ, (*tutatus sum*), 2. *illum globum* ἐκείνην (τὴν γηίνην) σφαιριζαν. *medium* : κατὰ τὰς ἀστρονομικὰς δοξασίας τῶν ἀρχαίων, μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Κοπερνίκου, ἥ γη ἀκίνητος ἔκειτο ἐν τῷ μέσῳ (ἐν τῷ κέντρῳ) τοῦ παντὸς (τοῦ σύμπαντος). ἀλλ᾽ ἡδὴ δ Ἀρισταρχος ἐκ Σάμου πρόδρομος τοῦ Κοπερνίκου, εἰσηγήθη (280 π. Χ.) τὸ ἡλιοκεντρικὸν σύστημα. *quae terra dicitur* τὸ *quae καθ' ἔλειν πρὸς τὸ terra ἀντὶ qui* (= *globus*) πρβλ. ἀνωτ. § 5: *quae civitates. eisque animus...* καὶ (πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον) ψυχὴ (ἔδόθη) ... -*ex... ignibus* (προερχομένη ἐκ . . .) : οἱ Στωϊκοὶ ἐθεώρουν τὴν ψυχὴν «ἔνθερμον πνεῦμα» (= *inflammata anima*, Κικ.). Ὁτι τὰ ἀστρα ἥσαν πυρὰ καὶ ἥ ψυχὴ ὥσαύτῶς, προελθοῦσα ἐκ τῶν ἀστρῶν, εἶναι γενικῶς δοξασία τῶν ἀρχαίων, ὃς ἀναπτύσσεται ἐν τῷ Φαιδρῷ καὶ τῷ Τιμαίῳ τοῦ Πλάτωνος ὃς καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κικέρωνος ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ τῶν Τουσκουλανῶν. *sidera et stellas* ἀστρα καὶ ἀστέρας. *globosae et rotundae*: τὸ μὲν πρῶτον ἐπίθ. δηλοῖ τὸ σφαιρικὸν (μὲν τὴν ἔννοιαν τῆς στερογότητος καὶ τῆς ὑλῆς), τὸ δὲ δεύτερον σημαίνει τὸ κυκλοτερές, τὸ κυκλικὸν (μὲν τὴν ἔννοιαν τοῦ σχήματος). Καὶ δ Ἀριστοτέλης νομίζει δτι οἱ ἀστέρες εἶναι σφαιρικοί. Ὁ Κικ. ἀλλαζοῦ λέγει δτι οὐδὲν ὡραιότερον τοῦ σχήματος τούτου. *divinis animatae mentibus* διὰ θείων ψυχῶν ἐμψυχωθεντες (ζωογονηθέντες). *circulos suos orbesque conficiunt* (πλεόνασμδ) συντελοῦσι τοὺς κύκλους καὶ διαγράφουσι τὰς τροχιὰς αὐτῶν. Ὁ Κικέρων ἐκφράζει οὕτω τὴν «κύκλῳ φοράν» ἥ «ἐγκυκλιον φοράν» τοῦ Ἀριστοτέλους. *quare δθεν,* (διὰ τοῦτο). *et tibi... et prius... retinendus animus est* καὶ σὺ καὶ οἱ εὐσεβεῖς . . . δφείλετε νὰ φυλάσσετε τὴν ψυχήν: ἥ *piefas* εἶναι ἥ ἐκπλήρωσις τοῦ καθήκοντος ἀπέναντι θεοῦ, πατρίδος καὶ οἰκείων. *in custodia corporis* ἐν τῇ φυλακῇ (= ἐντὸς) τοῦ σώματος· ἵδ. § 21: *inclusus in corpore.* πρβλ. καὶ Πλάτ. Φαίδ. 62 Β. «δ ἐν ἀπορρήτοις λεγόμενος περὶ αὐτῶν λόγος, ὃς ἔν τινι φρονοῦ ἐσμεν οἱ ἄνθρωποι καὶ οὐ δεῖ δὴ ἐαυτὸν ἐκ ταύτης λύειν οὐδὲν ἀποδιδράσκειν». Ὁ Κικέρων ἐνῷ ἐν τῇ θεολογίᾳ εἶναι δπαδὸς τῶν Στωϊκῶν, ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ ἀποκαλύπτεται Πυθαγόρειος καταδικάζων μετὰ τοῦ Πλάτωνος τὴν αὐτοχειρίαν (ἵδ. καὶ ἀνωτ. § 5: *huc*). *nec... migrandum est* καὶ δὲν πρέπει νὰ μετοι-

κήσετε ἐκ . . . (νὰ ἔγκαταλείψετε τὴν . . .). *ille* : *animus*. *ne . . . defugisse videamini* ὡντα μὴ φανῆτε ὅτι ἔχετε ἀποφύγει. *defūgio*, -*fūgi*, —, 3. *mupus humanum* τὸ καθῆκον (τὸν προοιμιὸν) τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ὑπὸ τοῦ θεοῦ (προωρισμένον ἢ τεταγμένον = *adsignātum*) εἰς τὸν ἄνθρωπον καθῆκον. *mupus*, *ēris* οὐ.

§ 8 (16). *sic . . . ut . . . ut* οὕτως . . . ως . . . ως. *avus* ἐξ υἱοθεσίας (δηλ. ὁ Ἀφρικανὸς ὁ Πρεσβύτερος) . . . *ego* ἔγὼ ὁ γεννήσας. *gigno*, *genūi*, *genitum*, 3 γεννῶ. *cole* περὶ πολλοῦ, ποιοῦ ἔχει εἰς μεγάλην ἔκτιμησιν, τίμα, ἄσκει. *colo*, *colūi*, *cultum*, 3. καλλιεργῶ. *iustitiam et pietatem* δικαιοσύνην καὶ εὐσέβειαν (δηλ. τὰ πρὸς τὸν θεόν καθήκοντα). *cum . . . tum . . . ðson* (εἶναι) . . . τόσον (εἶναι) . . . *in parentibus et propinquis* ἐν τῷ κύκλῳ τῶν γονέων καὶ τῶν οἰκείων (ἐν τῇ ἐξωτερικεύσει ἀπέναντι τῶν...καὶ τῶν...). *ea vita via* (*via* κατηγορ.) *est in caelum αὐτὴ ἥ (γηννη)* ζωὴ εἶναι ἥ ὁδὸς (τῶν τεθνεώτων = εορτῶν qui iam vixerunt κατ' εὐφημισμὸν) ἥ ἄγουστα εἰς τὸν οὐρανόν. *via* — *vita*, *caelum* — *coetum* παρόχησις. *corpore laxati* ἀπηλλαγμένοι τοῦ σώματος (τοῦ σωματοειδοῦς, τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος πρβλ. § 6. *corporum vinculis*). *quem vides . . . quem . . . nuncupatis* μετὰ τὰς λέξεις αὐτὰς δι πατήρ του Αἰμίλιος Παῦλος δὲν ἀναφαίνεται πλέον ἐν τῷ διαλόγῳ τούτῳ. *autem* δὲ = καί, ίδ. § 3: *ostendebat autem*. *circus κατηγορ.* *elūcens* ἐκλάμπων, φεγγοβολῶν, σελαγίζων, *elūceo*, -*luxi*, 2. *inter flamas* = *inter inflammata sidera* μεταξὺ τῶν διαπύρων ἀστρων. *sidus*, *ēris*, οὐ. *a Graiis* (λ. ποιητ.) = παρὰ τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Κικ. μεταχειρίζεται τὴν λ. *Graii* ὅχι ἀντὶ τοῦ μετὰ ἵστορικῆς καὶ γεωγρ. ἔννοιας ἔθνικοῦ *Graeci*, ἀλλὰ πάντοτε μετὰ τῆς κυριαρχούσης ἰδέας σεβασμοῦ πρὸς τὸν λαὸν τῶν ἡρώων καὶ τὴν κοιτίδα τοῦ πολιτισμοῦ. *accepistis* ἐμάθετε, ἐδιδάχθητε. *orbem lacteum* γαλαξίαν: τὴν ἐξ ἀπειροπληθῶν ἀστέρων σύστασιν τούτου ἥδη ἀπὸ τοῦ 470 π.Χ. εἶχε δηλώσει ὁ Δημόκριτος. *ex quo ἐνν.* *loco* (ἐκ τοῦ γαλαξίου, τ.ξ. ἐκ τοῦ οὐρανοῦ). *mihi contemplanti* (ο. *contemplor*, 1.) προσεκτικῶς παρατηροῦντι (θεωμένῳ) μοι. *omnia... cetera πάντα . . . τὰ ἄλλα* (οὐδάνια σώματα). *praeclara . . . mirabilia* (κατηγορ.) ὑπέρλαμπαι καὶ θαυμαστά. *autem* δὲ = καί (ιδ. § 3). *eae . . . quas* τοιοῦτοι . . . οὖς (οἴους). *ex hoc loco* ἀπὸ τούτου τοῦ τόπου (ἀπὸ τῆς γῆς). *eae . . . quas* τοιαῦτα . . . ἀ (οῖα). *omnium* ἐνν. *stellarum*.

suspiciati sumus ἐφαντάσθημεν (ρ. *suspicor*, 1.) *ea... quae αὐτὸς... δστις. minima ὁ μικρότερος* (ἀστήρ), ἡ σελήνη. *ultima ὁ πλέον ἀπομεμαχρυσμένος ἀπό... : τοῦτο ἐν σχέσει πρὸς τὸν τόπον, εἰς δὲ κατ'* ὅναρ εἶχε μεταφερθῆ ὁ Σκιπίων. *citima ὁ πλέον* (ὑπερθ. βαθμὸς τοῦ *citer, -tra, -trum, συγκρ. citerior, -ius, γεν... -ioris*) πλησίον ἀπό... : τοῦτο ἐν σχέσει πρὸς τὴν πραγματικότητα ἐν τῇ ἐγρηγόρσει. *terris δοτ. luce... alienā φωτί... ἀλλοτρίῳ* (τῷ φωτὶ τοῦ ἥλιου). πρβλ. § 9 : *luna radiis solis accensa : τὴν σελήνην οἱ Στωϊκοὶ ἐθεώρουν μεγαλυτέραν τῆς γῆς, ἐνῷ εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ γῆ εἶναι 49 φορᾶς μεγαλυτέρα τῆς σελήνης. autem δὲ = καὶ (ιδ. § 3). facile ἀναμφιβόλως (χωρὶς ἄλλο) κατὰ πολὺ. *vincebant* ὑπερείχον, ὑπερέβαλλον. *vinco, vici, victum*, 3. *iam ipsa terra* : τοῦτο ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἀνωτέρῳ *omnia... cetera*: ἀντὶ τῆς συντακτικῆς ταύτης ἀκολουθίας θὰ ἔπειτε νὰ τεθῇ *terra vero ἀλλὰ ἡ γῆ αὐτή. ita... parva τόσον... μικρά. ut me imperii nostri... paenitēret* ὅστε ἐγὼ νὰ μὴ εἴμαι εὐχαριστημένος (ὅστε ἐγὼ νὰ εἴμαι ἀνικανοποίητος, δυσαρεστημένως) ἀπὸ τὴν ἀρχὴν (ἀπὸ τὸ κράτος ἥμων). *paeniteo, -tui, 2. καὶ συνήθ. ἀπρόσ. paenitet, -tuit, 2. me alicuius rei μεταμέλει μοί τινος, δυσχερῶς φέρωτι. quo ἀφαιρ. δργαν.* ἐνν. *imperio. quasi rupetrum τρόπον τινὰ (quasi = ut ita dicam) σημεῖόν τι* (διάστημα, ἔκτασιν ἐλαχίστην). *eius αὐτῆς δηλ. τῆς γῆς. Ἡ ωμ. ὑπερηφάνεια σμικρύνεται. Ἄραγε θὰ δώμιλει οὕτω ὁ Κικέρων, ἐὰν ἀπηνθύνετο εἰς μεγαλύτερον κύκλον;**

IV.

Περὶ ἡλιηψίας. Περιγραφὴ τοῦ πλανητικοῦ συστήματος τῶν ἐννέα σφαιρῶν.

§ 9 (17)*. *quam = hanc autem* (ἐνν. *terram*). *magis*:

* Ἐν τῇ παραγράφῳ ταύτῃ περιέχεται ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἡ ἐν τῇ ἑλληνικῇ καὶ ρωμαϊκῇ ἀρχαιότητι περὶ τοῦ κόσμου θεωρία. Τὸ γεωκεντρικὸν τοῦτο σύστημα ἔλαβε τὴν πληρεστέραν μαθηματικὴν αὐτοῦ ἀνάπτυξιν εἰς τὸ σπουδαῖον σύγγραμμα τοῦ Ἑλλήνος ἀστρονόμου Πτολεμαίου (ζήσαντος κατὰ τὸν β' μ.Χ. αἰῶνα): «Μεγάλη μαθηματικὴ σύνταξις τῆς ἀστρονομίας εἰς 13 βιβλία» καὶ διετηρήθη ἐν ἴσχυι μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Κοπερνίκου, τοῦ Κεπλέρου καὶ τοῦ Γαλιλαίου. 'Ο Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης, οἱ Στωϊκοὶ ἐδέχοντο τὸ σύστημα.

(ἔνταῦθα = diutius) μακρότερον, περισσότερον καὶ ἔπομένως λίαν προσεκτικῶς. *cum . . . intuērer* ἐπειδή . . . ἀτενῶς (ἀκινήτως) προσέβλεπον (ἀναλογιζόμενος τὴν σιμικρότητα τῆς γῆς καὶ τὴν ἔτι μικροτέραν ἔκτασιν τοῦ ωμ. κράτους). *intuēor, (aspexi), ēri, 2.* *quaeso* τὸ ρ. τοῦτο λεγόμενον ἐν σπουδῇ καὶ ἐκπλήξει ἰσοδυναμεῖ ἔνταῦθα πρὸς τὸ tandem (*quousque tandem . . . ἔως πότε τέλος πάντων . . .*). *quaeso, 3. humi* (πτῶσις τοπ.) χαμαί, χαμᾶξε, κατὰ χθονός. *nomine aspicis . . . ?* (ἔξακολουθεῖς νὰ ἔχῃς προσηλωμένον τὸ βλέμμα σου εἰς τὴν γῆν καὶ) δὲν βλέπεις . . .; *in templā* εἰς ἀχανεῖς χώρους (ἔκτάσεις)

τοῦτο. 'Υπῆρχαν δῆμος καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἀρχαιότητα οἱ ἀντίθετα δοξάσαντες καὶ πλησίασαντες διὰ τολμηροτάτης σκέψεως πρὸς τὰς σημερινὰς θεωρίας. Μεταξὺ τούτων συγκαταλέγονται ὁ Ἀναξίμανδρος, τινὲς τῶν νεωτέρων Πυθαγορείων φιλοσόφων ('Ικέτας καὶ 'Ευφαντος Συρακόσιοι), ὁ μαθηματικὸς Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός, δ καὶ παραδοξολόγος ὑπὸ τῶν συγχρόνων αὐτοῦ κληθεὶς, καὶ ὁ διάσημος ἀστρονόμος Ἀρίσταρχος δ Σάμιος, δ τελειότερον τὰς ἰδέας ταύτας ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἀναπτύξας. 'Ἐν τοῖς ἐπομένοις (§ 9 καὶ ἔξῆς) θέλομεν ἵδει τὰς ἐπικρατούσας ἐν τῇ ἀρχαιότητι θεωρίας. Βεβαίως δὲν περ. ἔχεται ἐν τούτοις πρωτότυπόν τι, οὔτε ἡτο ἴδιον τῶν Ρωμαίων ἡ προαγωγὴ θεωρητικῶν ξητημάτων. 'Οθεν τὰ ἔκτιθέμενα ἐνταῦθα εἶναι κυρίως αἱ τοῦ Ιλλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους κοσμολογικαὶ δοξαῖσι μετὰ παραλλαγῶν τινῶν ἐν τοῖς καθ' ἔκαστον. 'Η γῆ σφαιρική, εἶναι ἀκίνητος εἰς τὸ μέσον τοῦ παντός. Περὶ αὐτὴν στρέφεται ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς ἐντὸς μιᾶς διοκλήρου ήμέρας δ ἔναστρος οὐρανός, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν αἰσθήσεων. 'Η οὐράνιος σφαῖρα ἔθεωρεῖτο ἔχουσα ὑπόστασιν πραγματικήν. 'Ἐπ' αὐτῆς ἦσαν προσηλωμένοι οἱ ἀπλανεῖς ἀστέρες περιώριζε δὲ αὐτῇ ἔξωτερικῶς τὸ σύμπαν. 'Αλλ' ἐνωρίς ἡ παρατήρησις τῶν οὐρανίων φαινομένων εἰχε δεῖξει ὅτι ἀστρα τινά, ἐν οἷς ὁ Ἡλιος καὶ ἡ Σελήνη, ἐνῷ μετέχουσι τῆς κοινῆς περιστροφικῆς κινήσεως, δὲν φαίνονται ἐν τούτοις προσηλωμένα ἐπὶ τῆς οὐρανίου σφαίρας τῶν ἀπλανῶν, ἀλλὰ μεταβάλλουσι θέσιν πρός τε τοὺς ἄλλους ἀστέρας καὶ πρὸς ἄλληλα, κινούμενα κατὰ νόμους μὲν καὶ περιόδους, ἀλλὰ καὶ κατὰ τρόπον πολύπλοκον. Τὰ ἀστρα ταῦτα ἔκαλεσαν πλάνητας ἢ πλανήτας κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ἀπλανεῖς, οἵτινες μετέχοντες ἀπλῶς τῆς ἡμερησίας κινήσεως τῆς οὐρανίου σφαίρας φαίνονται διατηροῦντες ἀμετάβλητον θέσιν ἐπ' αὐτῆς. Οἱ γνωστοὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους πλανῆτας ἦσαν ἐπτὰ τὸν ἀριθμόν: ὁ Ἡλιος, ἡ Σελήνη, ὁ Ἐρμῆς, ἡ Ἀφροδίτη, ὁ Ἄρης, ὁ Ζεὺς καὶ ὁ Κρόνος. Γνωρίζομεν πᾶς ἡ ἀστρονομία ἔξηγει τὰς κινήσεις ταύτας. Αὕτη θέτουσα τοὺς ἀπλανεῖς εἰς μεγίστας ἀπὸ τοῦ πλανητικοῦ κόσμου ἀποστάσεις καὶ θεωροῦσα τοῦτον ἀνεξάρτητον, ὑποδέτει τὸν Ἡλιον ὡς τὴν ἔστιαν τῶν πλανητικῶν κινήσεων, καὶ περιφερομένους περὶ αὐτὸν τοὺς λοιποὺς πλανήτας, ἐν οἷς καὶ τὴν Γῆν, περὶ ἣν κινεῖται ἡ Σελήνη. Τοιοῦτον εἶναι ἐν ταῖς γενικωτάταις γραμμαῖς τὸ σύγχρονον ἡλιοκεντρικὸν σύστημα. Κατὰ τὸν

έτει θη συγκεκρ. ἀντὶ ἀφηρημένου. *tibi* (δοτ. ἡθική). Ἡ δοτ. χρησιμεύει ἐνταῦθα ὥνα ἐπιστήσῃ ἀμέριστον τὴν προσοχὴν Σκιπίωνος τοῦ Νεωτέρου. *orbibus . . . globis* διὰ (ἐκ) κύκλων . . . σφαιρῶν (πρβλ § 7 *globosae et rotundae*). *omnia* τὰ πάντα, τὸ οὐρανὸν σύστημα (σύγκειται, ἀπαρτίζεται = *conexa sunt*). *unus globus*. Τὸ *unus* δεικνύει τὴν ὑπεροχήν. *extimus* (*extremus*, ὑπερθ. τοῦ *exter*), τοποθετημένη εἰς τὸ ἀκρότατον σημεῖον, ἢ πλέον ἀπομεμαρτυρημένη (σφαιρα). Τὸ *extimus* ἀντιτίθεται τῷ *citimus* τῆς § 8. *complectitur* περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῇ. *complector, - plexus sum, 3. summus ipse deus* (εἶναι) αὐτὸς ὁ ὑπατος θεός. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους ὁ οὐρανὸς ἦτο συνώνυμος τοῦ «θεᾶς» καὶ ἀμφότερα ἐταυτίζοντο. *arcens et continens* = *coērcens et continens* περικλείων καὶ συγκρατῶν. *in quo sunt infixi illi . . . stellarum cursus . . .* ἐφ' ἧς (σφαιρας) εἶναι καθηλωμέναι ἐκεῖναι αἱ φοραὶ (τροχιαι) τῶν ἀστέρων . . . (*stellarum cursus* = *stellaes* οἱ ἀπλανεῖς ἀστέρες). Ἡ γνώμη τοῦ Ἀναξιμένους (ὧς καὶ ἡ τοῦ Ἐμπεδοκλέους) περὶ τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων ὅτι οὗτοι ἦσαν κα-

Πλάτωνα (καὶ κατὰ τὸν Κικέρωνα) οἱ ἔπτὰ πλανῆται ἐθεωροῦντο προσηλωμένοι εἰς ἴσαρθμους διαφανεῖς σφαιρας, ἢ δὲ ἵδια τῶν πλανητῶν κίνησις ὠφείλετο εἰς τὴν κίνησιν τῶν σφαιρῶν τούτων. Αἱ σφαιραὶ αὗται ἦσαν διαφανεῖς, ἀφοῦ διὰ μέσου αὐτῶν ἐφαίνετο ὁ ἑναστρος οὐρανός, ἔτι δὲ ἦσαν ὄμβοκεντροι πρὸς τὴν οὐρανὸν σφαιραὶ τῶν ἀπλανῶν καὶ συνδεδεμένα μετ' αὐτῆς, ὥστε νὰ μετέχωσι τῆς ἡμερησίας περιστροφικῆς κινήσεως (Πλάτ. Πολ. X., 616). *Ἐπομένως ἔκάστη τούτων εἰχε δύο συγχρόνους κινήσεις, ἀλλὰ περὶ ἕξοντας διαφόρους, τὴν μὲν ἔξι ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς, ἥμερησίαν, τὴν δὲ ἀντίστροφον. Αἱ σφαιραὶ τῶν πλανητῶν ἐμπεριέχονται ἐν τῇ ἔξιτερικῇ οὐρανῷ σφαιραὶ τῶν ἀπλανῶν καὶ ἡ μία ἐντὸς τῆς ἀλλης, κατὰ τὴν ἔξης τάξιν, ἥτις ἐμφαίνεται τὴν ἀπὸ τῆς γῆς ἀπόστασιν τῶν πλανητῶν. Πρώτη ἀπὸ τῆς σφαιρας τῶν ἀπλανῶν, καὶ ἐπομένως ἀπωτάτη τῆς γῆς, εἶναι κατὰ Κικέρωνα ἡ τοῦ Κρόνου, μετ' αὐτὴν ἡ τοῦ Διός, τρίτη ἡ τοῦ πυρόεντος Ἀρεως, κατωτέρω δὲ εἰς τὴν μέσην γώρων μεταξὺ τῆς γῆς καὶ τῆς σφαιρας τῶν ἀπλανῶν, ὁ Ἡλιος, μετ' αὐτὸν αἱ σφαιραὶ τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἐρμοῦ καὶ τέλος ἡ ἐγγυτάτη πρὸς τὴν γῆν σφαιρα τῆς Σελήνης. *Ἡ Γῆ ἀποτελεῖ τὴν ἐνάτην σφαιραν, πρώτης λογιζομένης τῆς τῶν ἀπλανῶν.

*Ἡ διάταξις αὕτη τῶν πλανητῶν ἀποδίδεται ὑπὸ τοῦ Πλινίου κατ' ἄγνωστον παράδοσιν εἰς τὸν Πυθαγόραν. Διάφορος ἦτο ἡ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους ἀκολουθουμένη, καθοδισθεῖσα δὲ τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἀναξιαγόρου. Κατ' αὐτὴν οἱ πλανῆται ἔχουσι τὴν ἔξης ἀπὸ τῆς σφαιρας τῶν ἀπλανῶν σειράν: Κρόνος, Ζεύς, Ἄρης, Ἐρμῆς, Ἀφροδίτη, Ἡλιος, Σελήνη.

θηλωμένοι (infixi) ἐπὶ τοῦ οὐρανίου θόλου παρεῖχεν ἀπλουστέραν καὶ
ώς πρὸς τὰ φαινόμενα συμφωνούσαν ἔρμηνείαν, ὅστε δὲ μετὰ τούτους
ἀστρονομία ἀντείχετο αὐτῆς μετὰ ἐλαχίστων ἔξαιρέσεων. *qui volvuntur*
οἵτινες (συμ-)περιστρέφονται, οἵτινες (συμπαρ-) ἀκολουθοῦσι τὴν
αἰωνίαν κίνησίν της. *cui subiecti sunt septem* ὑφ' ἦν (οὐρανίαν
σφαιραν) ὑπόκεινται ἐπτά. *retro* ἐπίρρ. δύσιστος, διπυθοδομικῶς (ἀνά-
ποδα) τ.ε. ἀπὸ Α. πρὸς Δ. στρέφονται (= contrario motū atque
caelum δι° ἀντιθέτου πρὸς τὸν οὐρανὸν κινήσεως τῶν ἀπλανῶν ἀστέ-
ρων). *atque* δὲ (=quam: πρβλ. contrarius, idem, alias, similis ac ἢ
atque). Ἡ μία κίνησις εἶναι δὲ γενικὴ τοῦ σύμπαντος ἐντὸς μιᾶς ἡμέ-
ρας περὶ τὸν ἄξονα τοῦ κόσμου.. — *caelum* = *caelestis globus extu-
mus*: *unum globum* τὴν πρώτην σφαιραν (τὸν πρῶτον κύκλον). *illa*
stella. *in terris* ἴδ. § 5. *Saturniam stellam*: πράγματι δὲ Κρόνος,
κατὰ τοὺς παλαιούς, πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ Οὐρανοῦ, τοῦ Ποσει-
δῶνος καὶ τοῦ Ηλιούτωνος ἐθεωρεῖτο δὲ μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένος ἀπὸ
τῆς γῆς πλανήτης. *dēinde* ἐπειτα (κατὰ σειράν πρὸς τὸ κέντρον), δευ-
τέρα. *prosperus et salutaris*: οἱ Χαλδαῖοι κυρίως ἐνόμιζον ὅτι οἱ
ἀστέρες ἥσκουν ἐπίδρασιν ἐπὶ τὰς τύχας τῶν ἀνθρώπων. Ἡ δοξασία
αὕτη δὲν ἔξηφανίσθη εἰσέτι πλήρως. Ἡ λευκὴ λάμψις τοῦ Διὸς ἐθεω-
ρεῖτο σωτηρία (*salutaris*), ἐνῷ δὲ ὑπέρουθος τοῦ Ἀρεως (*rutilus*)
καὶ δὲ ωχοὰ τοῦ Κρόνου ἐθεωροῦντο διέθραιαι. *ille fulgor* = *illa fulgens*
stella ἐκεῖνος δὲ λαμπρὸς ἀστήρ: *fulgeo*, *fulsi*, 2. λάμπω. *qui*
fulgor. *Iovis* (τὸ *Iovis* ἀρχαϊκὴ ὄνομα.) = *Iupiter* Ζεὺς (πρβλ. ἐπὶ νομ-
σμάτων *Iovis custos*, *Iovis propugnator*, *Iovis stator*): *Iuppiter* καὶ
Iupiter, γεν. *Iovis*. *tum* τοίτη (σφαιρα, τοίτος πλανήτης). *deinde* ἐπειτα
(τέταρτος πλανήτης). *subter* ἐπίρρ. κάτωθεν, ὑποκάτω. *mediam fere*
regionem τὸ μέσον, τὴν μέσην σχεδὸν (ἢ τρόπον τινὰ) χώραν. *obtinet*
— *occupat* ἐπέχει, καταλαμβάνει. *dux* . . . *luminum* (= *stellarum*)
reliquorum ὁδηγός . . . ἀρχηγὸς καὶ εὐθυντὴρ (ρυθμιστὴς) τῶν λοιπῶν
ἀστέρων. Ἄναπτύσσει τοῦτο καὶ δὲ Μακρόβιος 1, 20. *lumen*, *īnis* οὖν
temperatio κανῶν (ἀφῇ. ἀντὶ συγκεκρ. ἔξι αἰτίας τοῦ προηγούμενου
mens) = *temperator* (qui *temperat*) κανονιστής, ρυθμιστὴς (τοῦ κό-
σμου). *tanta magnitudine* ἀφαιρ. ἴδιοτ. Σήμερον εἶναι γνωστὸν ὅτι
δὲ ἥλιος εἶναι 1.326.480 φορὰς μεγαλύτερος τῆς γῆς. *tanta* . . . *ut* το-
σοῦτον . . . ὅστε. *cuncta lumina*. *sua luce* ἀφαιρ. δογαν. *sua luce*
lustret (= *collustret*) καταγάζει, περιλάμπει διὰ τοῦ ἐαυτοῦ φωτός,

διαχέει τὸ ἔαυτοῦ φῶς ἐπὶ ὅλων τῶν πλανητῶν. *compleat* πληροῖ. *hunc solem. alter, alter... cursus* ἡ μέν, ἡ δὲ τροχιά, (δρόμος). *comites* δορυφόροι (*comes*, -*itis*): τὸ σύστημα τοῦτο ἐσφαλμένως καλεῖται Αἰγυπτιακόν, διότι ἀνήκει τῷ μαθητῇ τοῦ Πλάτωτος Ἡρακλείδῃ τῷ Ποντικῷ. *in infimoque orbe* ἐν τῷ ἐσχάτῳ κύκλῳ. *accensa* = *incensa*, *illustrata* (καταλαμπένη, κατανγαζομένη). *accendo*, -*ndi*, -*nsum*, 3. *infra* κάτωθεν (πρὸς τὸ κάτω μέρος τῆς σελήνης)· ἀντιτίθεται τῷ κατωτέρῳ: *supra lunam sunt aeterna omnia. nihil... caducum* τὸ πᾶν εἶναι ύπνητὸν καὶ φθαρτόν. *tunere deorum... datos* δοθείσας εὐνοίᾳ τῶν θεῶν. *nam* σχῆμα προκαταλήψεως: ἀλλὰ περὶ τῆς γῆς δὲν ἔχω ἀνάγκην νὰ διμιλήσω, διότι . . . Δύναται τὸ *nam* νὰ ἀντικατασταθῇ διὰ τοῦ *autem* = δέ. *media* (πρβλ. § 7 καὶ § 10: *medium*), ὡς κατέχουσα, κατὰ τὸ γεωκεντρικὸν σύστημα, ἀκίνητος, τὸ κέντρον τοῦ σύμπαντος. Ἡ κοσμικὴ αὔτη εἰκὼν εἶναι τῶν Στωϊκῶν. *neque... et... et oūte... καὶ... καὶ* (πρβλ. § 20: *neque... est, et... et*). *infima est* εἶναι ἡ ἐσχάτη. *feruntur... pondera* καταφέρεται, φέπει . . . πᾶν βάρος. *nutu suo* αὐτομάτως, διὰ τῆς οἰκείας φοτῆς (ἔλξεως, βαρύτητος). Ἀλλαχοῦ δὲ Κικέων λέγει: *suopte nutū et suo pondere.*

V.

Περίληψις. Θεία ἀρμονία προερχομένη ἐκ τῆς κινήσεως τῶν οὐρανίων σφαιρῶν. Ἀδυναμία τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐνωτισθῇ αὐτήν.

§ 10 (18). *Quae=haec autem ταῦτα δὲ* (τοὺς ἀστέρας τοῦ πλανητικοῦ συστήματος). *cum... intuērer* ἐνῷ . . . — *stupens* πλήρης ἐκπλήξεως, ἐκπληκτος, ἐν ἐκστάσει. *stupēo*, -*pūi*, 2. *me recepi* (ἐκ τοῦ προηγουμένου *stupens* θὰ ὑπονοήσωμεν *ex stupore* = ἐκ τῆς ἐκπλήξεως, ἐκ τοῦ θάμβους) = ἐπέστρεψα εἰς ἐμαυτόν, συνῆλθον: *recipio*, -*cēpi*, *ceptum*, 3. *quid tī; tī εἶναι τοῦτο;* (θαυμασμὸς καὶ ἐκπληξίς ἐπὶ τῷ ἀκούσματι ἥχου ἀπροσδοκήτου, χωρὶς νὰ δύναται νὰ δώσῃ ἐξήγησιν τούτου). *hic... quis est, qui?* . . . οὗτος . . . τίς εἶναι, δοτις; *tantus et tam dulcis* τοσοῦτος (τόσον ἴσχυρός) καὶ (δύμως) τόσον ἡδὺς (τερπνός, εὐχάριστος ἔνεκα τῆς ἀρμονίας του· πρβλ. τὸ τοῦ Ἀριστοτέλους «ψόφος ἔναριμόνιος»). Τοῦτο σχετίζεται πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ Πυθαγόρου, καθ' ἥν ἐκ τῆς κινήσεως τῶν ἀστρων, εύρισκομένων εἰς

άνισα διαστήματα, προκαλεῖται ποικιλία ἥχων, διαφόρου ἐντάσεως, ἔξ
ῶν παράγεται θαυμαστὴ ἀρμονία. Ὁ Πλάτων (Πολιτ. 617 D) παραδέ-
χεται Σειρῆνας ἐπικαθημένας καὶ συμπεριφερομένας ἐπὶ τῶν κύκλων,
αἴτινες ἄδουσαι συναποτελοῦσιν ἀρμονίαν. *hic est . . . ille, qui . . .*
efficitur et . . . efficit εἰναι . . . ἔκεινος (δὸς ἥχος), δοτις . . . —*interval-*
lis disiunctus inparibus . . distinctis οὐκ ἔχων ἵσας ἀποστάσεις προ-
ερχομένας ἔξι ἀνίσων διαστημάτων . . . κεκανονισμένων (ἔρχυμασμέ-
νων μεταξύ των) δι' ὀρισμένης ἀναλογίας (δι' ὀρισμένων σχέσεων)
μετὰ λογισμοῦ (κατασταθείσης) = *pro rata parte (ratione) distinctis:*
ratus, a, ut ἀνάλογος, κεκανονισμένος (μτχ. τοῦ γεορ, *ratus sum*, 2.
(=λογίζομαι). *impulsū et motū ipsorum orbium* διὰ τῆς (παλιμκῆς)
δονήσεως καὶ κινήσεως (=δονήσεως, ἢν διὰ τῆς κινήσεως παράγουσιν
αὗται αὖται αἱ σφιζοι). *acuta cum gravibus temperans . . efficit*
συγκεραννύων (μετριάζων) δέξεις (ὑψηλοὺς) τόνους μετὰ βαρέων (βα-
θέων) . . . παράγει διμοιστρόπως (διμοιομόρφως) διὰ τοῦ ὁρθοῦ κατα-
μερισμοῦ δέξεων καὶ βαθέων τόνων (=aequabiliter) ποικίλας ἀρμονίας
(συμφωνίας = *concentus*), τ. ἔ. ποικίλους παράγει τόνους συναπο-
τελοῦντας ἀρμονίαν. *enim* τῇ ἀληθείᾳ, πράγματι. *tanti motū κινή-*
σεις τοσαῦται (τόσον μεγάλαι τῶν ἀστρων). *in silentio ἐν σιγῇ.*
et natura fert καὶ (ἕξ ἄλλου) εἶναι φυσικόν, προέρχεται αὐτομάτως,
ἢ φύσις ἀπαιτεῖ, θέλει. *ut . . sonent* νὰ ἀντηγδού (νὰ ἔχωσιν ἥχον).
Εἰς τὴν κίνησιν τῶν σφαιρῶν ἀπεδίδετο ἡ παραγωγὴ ἥχων δέξεων καὶ
βαθέων, ὡς παρατηρεῖται (ἐν τῷ κραδασμῷ τῶν χορδῶν ἀναλόγως τοῦ
μήκους των) ἐν τῇ μουσικῇ κλίμακι. *extrema τὰ ἔσχατα* (τ.ἔ. αἱ ἔσχα-
τοι [σφαιραῖ]). *extremus καὶ extimus* ὑπερθ. βαθμὸς τοῦ *exter, ex-*
tēra, extērum ἡ *exterus, -a, -um*. συγκρ. *exterior, -ius* γεν. *-oris.*
ex alterā parte . . ex alterā autem ἐκ τοῦ ἑνὸς μὲν μέρους . . ἐκ τοῦ
ἐτέρου δὲ (μέρους). *graviter, acute* βαρέως (μὲ βαρεῖς, βαθεῖς [μπάσ-
σους] ἥκους) . . δέξεως (μὲ ἥχους δέξεις, ὑψηλούς). *summus ille*
caeli stellifer cursus (ὑπαλλαγὴ ἀντὶ *ille summī caeli stelliferi*
cursus). *summus ille cursus* ἡ ἀνωτάτη ἔκεινη σφαιρα τοῦ ἀστροφό-
ρου (ἀστερόεντος) οὐρανοῦ. Ἡ λ. *summus* ἀντιτίθεται τῇ κατωτέρῳ
λ. *infimus*. *cuius conversio est concitator,* ἡς (σφαιραῖς) ἡ περιφορὰ
(στροφὴ) εἶναι ταχυτέρα (τῶν ἄλλων). *acuto et excitato.. sono* διὰ (ἢ μετὰ)
ἥχου δέξεος καὶ ἐντόνου (διαπεραστικοῦ). *gravissimo :* (ἐνν. *sono*) διὰ
(ἢ μετὰ) ἥχου βαρυτάτου (βαθυτάτου). *hic infimus* (ἐν. *cursus move-*

tut) κινεῖται, τοῦναντίον ἡ σεληνιακὴ καὶ κατωτάτη (πλησιεστάτη πρὸς τὸ κέντρον) τροχιὰ (ἢ σφαῖρα τῆς σελήνης). *infīmus*, -a, -um ὑπερθ. βιαθμὸς τοῦ θετ. *infērus*, a, um. συγκρ. *inferior*, -ius, γεν. -iōris. *nam* (σχῆμα προκαταλήψεως, ἵδ. § 9: *nam ea*). *manens immobilis* τ. ἐπα σέδε *semp̄er haeret* παραμένει πάντοτε ἀκίνητος ἐν τῇ θέσει αὐτῆς. *complexa* (ἢ σφαῖρα τῆς σελήνης) κατέχουσα (πρὸβλ. ἀνωτ. § 9: *obtinet*). *medium* . . . *locum* τὸν μέσον . . . τόπον (τὸ κέντρον). *mundi* τοῦ κοσμικοῦ συστήματος. *octo*: ἐνδὴ εἰναι 8 αἱ σφαῖραι, ἐν τούτοις ὑπάρχουσι μόνον 7 ἡχητικὰ διαστήματα, 7 τόνοι, διότι δύο ἔξι αὐτῶν, ἡ τῆς Ἀφροδίτης καὶ ἡ τοῦ Ἐρμοῦ, ἔχουσαι τὴν αὐτὴν ταχύτητα (eādem vis), παραγόουσι τὸν αὐτὸν τόνον. *intervallis* διὰ διαφόρων διαστημάτων ἥχηρῶν (πρὸβλ. ἀνωτ. § 10: *intervallis imparibus*). *qui numerus* ὅστις ἀριθμὸς (δ 7 δηλαδή). *fere* δύναται τις εἰπεῖν (εἶναι δὲ δεσμός). Περὶ τοῦ ἀριθμοῦ 7 (ἵδ. ἀνωτ. § 4: *plenus*). *quod* τοῦτο δέ (τὸν ἥχον τοῦτον). *docti homines* οἱ εὑρεταὶ τῆς μουσικῆς (Ὀρφεύς, Ἄμφιον). *nervis atque cantibus* (ἀφαιρ. δογαν.) διὰ μουσικῶν δργάνων (κατὰ λ. χορδῶν) καὶ τῶν (φωνητικῶν) τόνων (τ. ἐπώνων ἀρμάτων). Κατὰ τοὺς ἀρχαίους αἱ ἐπτὰ χορδαὶ τῆς κιθάρας ἐφευρέθησαν πρὸς ἀναπαραγωγὴν τῆς οὐρανίου ἀρμονίας. *sibi* (δοτ.) ἑαυτοῖς. *praestantibus ingenii* διὸ ὑπερόχων πνευμάτων (διὰ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ πνεύματος αὐτῶν). *praestans*, -ntis (κυρ. μηχ. τοῦ *praesto*, -stīti, —, 1. προέχω). *in vita humana divina studia* γιασμός. *divina studia coluerunt* περὶ τὰ θεῖα ἡσκολήθησαν (τὰ θεῖα ἐσπούδασαν).

§ 11 (19). *sonitu oppletae* πληρωθέντα ἥχον. *obsurduerunt* (q. *obsurdresco*, -dui, 3=γίνομαι κωφός) ἐξεκωφώθησαν (= *sensū audiendi caruerunt*). Οἱ Πυθαγόρειοι παρεδέχοντο κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη ὃς αἰτίαν τὴν ἔξιν, ἥν εἶχον νηπιόθεν οἱ ἀνθρωποι πρὸς τὸν ἥχον τοῦτον. Ἐν τοῖς ἔξης δεικνύει δὲ Ἀφρικανὸς φυσικῶς καὶ πρακτικῶς τὸ διατὶ οἱ ἀνθρωποι δὲν ἔνωτέζοντο τὴν ἀρμονίαν τῶν οὐρανίων σφαιρῶν. *hebetior* ἀμβλυτέρα (τῆς ἀκοῆς): τὸ θετικὸν *hebes*, -ētis. *sicut . . . ea gens . . . caret* ὥσπερ . . . ἐκεῖνο τὸ γένος . . . στερεῖται, ἔχει κάσει (ἀδικαιολόγητος ὑπερβολή). *ad illa quae Catacipra nominantur* πρὸς ἐκεῖνα τὰ ὄνομαζόμενα Κατάδουπα (καταρράκται τοῦ Νείλου, πλησίον τῆς Κυρήνης, νῦν Wady-Halfa ὄνομαζόμενοι). *prae-cipitat* (ἀμτβ.) καταφέρεται (= *praecipitatur*). *mundi* ἵδ. § 10. *con-*

versione ἀφαιρ. αἰτίας. tantus... ut τοσοῦτος (τόσον. μέγας) . . . ώστε. capere νὰ αἰσθανθῶσι, νὰ συλλάβωσι. nequitis δὲν δύνασθε. nequēo, -ire. Ἡ παρομοίωσις αὕτη δὲν εἶναι ἀκριβής. Τὸν ἐκ τῆς ἀρμονίας τῶν σφαιρῶν παραγόμενον ἥχον δλως διόλου δὲν ἀκούομεν, ἐν φυγνωρίζομεν καὶ αἰσθανόμεθα ὅτι ὁ ἥλιος ἐκθαμβώνει ἡμᾶς. *intueri solem adversum ἀντιβλέπειν εἰς τὸν ἥλιον* (θεῶμαι ἀπ' εὐθείας τὸν ἥλιον). *intueor*, (προκ. aspexi), 2. = ἀποβλέπω. *eiusque ἀλλὰ* (=que) τούτου. *acies vestra sensūsque vincitur* (ἐν διὰ δυοῖν= *acies sensūs vestri*) ἡ ὁξύτης τῆς ὑμετέρας αἰσθήσεως (τοῦ δρᾶν), ἡ ὁρασίς ὑμῶν, ἡ διορατικότης νικᾶται (ὑποχωρεῖ). *admirans* (μτχ. τοῦ admiror, 1) = θαυμάζων, εἰ καὶ ἐθαύμαζον. *referebam . . . oculos ad terram iden-* *lidem ἐπανέφερον* (κατεβίβαζον) τὰ βλέμματά (μου) ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν (ἐκ διαλειμμάτων) πρὸς τὸ μέρος τῆς γῆς: *refero*, *rettuli*, *relā-* *tum, refērre.*

VI.

Περὶ ληψίς. Βλέμμα ἐπὶ τὴν σμικρὰν γῆν. Ζῶνται αντίης. Ο *ἄνθρωπος δρείλει περιφρονῶν τὰ γήινα νὰ προσβλέπῃ πρὸς τὰ οὐρά-* *νια. Ματαία ἡ ἐπὶ τῆς γῆς δόξα.*

§ 12 (20). *Sentio . . . te . . . contemplari παρατηρῶ* ὅτι σὺ ἐπι-
σκοπεῖς (κοιτάζεις προσεκτικῶς). *etiam nunc ἀκόμη τώρα. sedem . . .*
hominum ac domum = terram (ιδ. § 21). *quae (terra). parva, ut*
est, ita μικρὰ τόσον, καθὼς (πρόγυματι, τῇ ἀληθείᾳ) εἶναι. humana=
res humanas. caelestia= res caelestes (caelestis, -e). Εἰς τὸ humana
ἀντιτίθενται τὰ caelestia (=supera). *spectato . . . contemnito ἀτενῶς*
πρόσβλεπε τὸ κάλλος τοῦ οὐρανοῦ, ὅστις εἶναι ἡ οὐρανία πατρίς, καὶ
μὴ δίδε σημασίαν (*contemnito = despicio*) εἰς τὰ ἀνθρώπινα. *con-*
temno, -tempsi -temptum, 3. celebritatem sermonis hominum (=
ab hominibus) (hominum γεν. ὑποκειμ.) = διάδοσιν (ξέπαλωσιν) τοῦ
λόγου τῶν ἀνθρώπων (διαφήμισιν ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων). *expe-*
tendam gloriam = quae experenda videri possit ἐπιδιώξιμον (προσ-
δοκήσιμον) δόξαν. vides habitari . . . interiectas (ἐνν. esse) . . .
sed . . . stare ἀπαρέμφ. ἔξαρτώμενα ἐκ τοῦ vides. Τὸ habitari πα-
θῆτ. ἀπόσωπον = ὅτι κατοικεῖται, ὅτι κατοικοῦσι (ὑπάρχουσι κατοι-
κίαι). intericio, -iēci, -iectum, 3. sto, steti, —, 1. quasi οὕτως

εἰπεῖν (ιδ. § 4). Τὸ πεδίον τῆς ἀνθρωπίνης φήμης (έπτάκις § 12. ιδ. § 13) δόλονεν σμικρύνεται (*vides habitari . . . et in ipsis . . . easque..., cernis autem . . . hic autem alter . . . ex ipsis . . . quis in reliquis . . .*). Τὸ θέμα ἀφ' ἐνὸς τῆς σμικρότητος τῆς γῆς καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς φιλοδοξίας τῶν ἀνθρώπων ἔγινε παρὰ τοῖς παλαιοῖς Ρωμαίοις ἀντικείμενον πραγματεύσεως (παρὰ Πλινίῳ τῷ Πρεσβυτέρῳ, Σενέκᾳ, ἀλλὰ καὶ ἄλλοις κατὰ τοὺς ἔπειτα χρόνους). *ut nihil . . . manare possit* ὅστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν νὰ γίνωνται ἀμοιβαῖαι ἐπικοινωνίαι, σχέσεις (νὰ διαδίδεται τι). Πόσον τὰ πράγματα σήμερον μετεβλήθησαν! *partim . . . partim . . . partim . . .* μέρος μὲν (ἄλλοτε μὲν) . . . μέρος δέ . . . ἄλλο δὲ μέρος. *obliquos* ἐν θέσει πλαγίᾳ. Οὗτοι εἶναι οἱ ἀντοικοί, ἦτοι λαοὶ ἐναντίως ὡς πρὸς τὸν Ισημερινὸν οἰκοῦντες, δηλ. ἐκατέρωθεν τοῦ Ισημερινοῦ εἰς συμμετρικὰς θέσεις (ἐν ἄλλαις λέξεις: οἱ ἔχοντες τὸ αὐτὸν μῆκος καὶ ἀντίθετον πλάτος). *transversos* ἐν θέσει ἀντίθετω. Οὗτοι εἶναι οἱ περίοικοι, ἦτοι οἱ λαοὶ οἵτινες διαβιοῦσιν ὑπὸ τὸν αὐτὸν παράλληλον, ἀλλ᾽ ὅχι ὑπὸ τὸν αὐτὸν μεσημβρινὸν (ἐν ἄλλαις λ.: οἱ ἔχοντες ἵσα καὶ δύμσημα πλάτη, ἀλλὰ διαφορὰν μήκους 180°). *adversos* οἱ εἰς τὰ ἄκρα μιᾶς διαμέτρου τῆς γῆς. Οὗτοι εἶναι οἱ ἀντίποδες, ἦτοι οἱ λαοὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν «ἀντίχθονα» (ἐν ἄλλαις λ.: οἱ ἔχοντες καὶ πλάτη ἀντίθετα καὶ μήκη διαφέροντα κατὰ 180°). Πρόβλ. κατωτέρω § 13: *adversa vobis urgenter vestigia.* Κατὰ τὰ ἀνωτέρω τῆς Ρώμης καὶ τῶν Ἀθηνῶν οἱ ἀντοικοί εὑρίσκονται ἐν τῷ ὕψεανῷ νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος περὶ τὰς 10° διὰ τὴν Ρώμην καὶ περὶ τὰς 8° διὰ τὰς Ἀθήνας, οἱ περίοικοι τῶν περὶ τὴν Μεσόγειον ἐν τῷ Εἰρηνικῷ Ὁκεανῷ περὶ τὴν θάλασσαν τῶν Σαργασσῶν καὶ οἱ ἀντίποδες τῶν περὶ τὴν Μεσόγειον ἐν τῷ Εἰρηνικῷ Ὁκεανῷ παρὰ τὴν νῆσον Νέαν Ζηλανδίαν.

§ 13 (21). *cernis autem*: τὸ autem ἔδω = πράγματι. *quasi . . . cingulis* διὰ τινων, οὕτως εἰπεῖν (=quasi), ζωνῶν (*cingulis=plagis, oris, regionibus*). Ἡ διαίρεσις τῆς γῆς εἰς ζώνας βασιζομένη ἐπὶ τῆς φαινομενικῆς ἐνιαυσίου κινήσεως τοῦ ἥλιου, ἦν οἱ παλαιοὶ ἥδυναντο νὰ μελετῶσι διὰ «γνωμόνων», ὅφελει τὴν γένεσίν της εἰς ἔρευνας τοῦ Πυθαγόρου καὶ τῆς Ἰωνικῆς τοῦ Θαλοῦ Σχολῆς. Περὶ τὸ 500 π.Χ. ἥκθησαν εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς σφαιρικότητος τῆς γῆς καὶ τὴν διαίρεσιν αὐτῆς εἰς ἀστρονομικάς ζώνας. Εἰς ταύτας διαμενίδης

(περὶ τὸ 460 π.Χ.) ἀπέδωσε σημασίαν φυσικὴν ὑποστηρίξας ὅτι μόνον αἱ εὔκρατοι ζῶνται ὑπῆρχαν κατωχημέναι. Τὰ ἀπό τινων ὅμως ἐτῶν εὐδοήματα ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Ἀφρικῆς ἔδειξαν τὸ πάλαι κατοικήσμαν τῆς διακεκαυμένης ζώνης. *e quibus duos = quorum duos* δύν (ζωνῶν) δύο (βλέπεις ὅτι εἶναι ἀπεσκληρουμέναι, κοκκαλιασμέναι, κατεσφραμέναι) ἔνεκα τοῦ παγετοῦ (παγωνᾶς) = *obriguisse pruīnā: obrigēscō, -rigūi, 3. diversos = disiunctos* ἀπομεμακρυμέναι. *inter se* ἀλλήλων. *et...subnixos καὶ... ἐπερειδόμεναι ἔκαστη χωρὶς (ex utrāque parte)* τοῖς πόλοις αὐτοῖς (εἰς τὸν πόλους αὐτοὺς τῆς γῆς = *verticibus ipsis* [ἀφαιρ.]). *subnixus* (καὶ *subnīsus*), a, um. *vertīces* πόλοι (ἐν. *vertex, verticis* ἄ.): εἶναι τὰ δύο ἄκρα τοῦ ἄξονος, περὶ δύν στρέφεται (*vertitur*) σφαιρά τις. *caeli* (ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ τῆς ὑπερτάτης σφαιρᾶς [*caelestis globus*], ἀλλὰ περὶ τῆς ἀτμοσφαιρᾶς [τοῦ ἀέρος] ἥτις περιβάλλει τὴν γῆν). *medium* τὴν μέσην, τὴν διακεκαυμένην (ζώνην). *et maxīmum* τοῦτο δὲν ἀληθεύει σήμερον. Ἐκτείνεται ἀπὸ 23° 1/2 βορείως καὶ 23° 1/2 νοτίως, ἔχει τὸν ἡλιον δίς τοῦ ἔτους εἰς τὸ ζενίθ καὶ εἶναι κατωχημένη. *torreri* (βλέπεις) ὅτι καίεται, πυροπλεῖται: *torreo, torrui, tōstum, 2. ardore* (ἀφαιρ. αἰτίας) ἐξ αἰτίας τοῦ καύματος. *duo... quorun... ille...* (ἥ μακρὰν ἡμῖν), *hic autem alter...* (ἥ πλησίον): δύο (αἱ εὔκρατοι ζῶνται) ... ὁν ... ἔκείνη, αὕτη δὲ ἥ ἐτέρα ... *australis* (ἔνν. *cingulus*) ἀνταρκτική μεσημβρινή, νοτία. *in quo ἐφ' ἦς. qui insistunt οἱ ἐπερειδόμενοι, οἱ κατοικοῦντες. insisto, insitī,—, 3. adversa vobis urgent vestigia* ἀνάστροφα ὑμῖν πιέζονται τὰ ἵχνη (χαράττουσι τὰ ἵχνη βαίνοντες ἐξ ἀντιθέτου πρὸς ἡμᾶς τ. ἔ. εἶναι οἱ ἀντίποδες ὑμῶν, εἶναι οἱ κατοικοῦντες τὴν «ἀντίχθονα». Ἰδ. § 12: *adversos stare vobis. urgeo (urgoeo), ursi,—, 2. nihil ad vestrum genus ἔνν. pertinet = οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν (ἐπικοινωνίαν) μεθ' ὑμῶν (οἵτινες κατοικεῖτε τὴν βόρειον εὔκρατον ζώνην).* Αὕτη χωρὶς εἶται ἀπὸ τῆς νοτίας διὰ τῆς διακεκαυμένης ζώνης. *subiectus aquiloni = septentrionalis* ἥ ὑποκειμένη (ἐκτεθειμένη) εἰς τὸν βορρᾶν. *aquilo, ɔnis* ἄ. ὁ βορρᾶς. *cerne... quam... contingat* παρατήρησον... πόσον (εἰς ποῖον βαθμὸν = *quam*, ἐπίզο. ἐδωτηματικο - ἐπιφωνηματικόν) ... ἄπτεται ὑμῶν (ἔχει σχέσιν πρὸς ἡμᾶς, ἀφορᾷ εἰς ἡμᾶς). *enīm πράγματι. collitur κατοικεῖται. colo, colūi, cultum, 3. angustata verticibus στενούμενη* (στενεύουσα, στενὴ) πρὸς τὸν πόλους (πρὸς τὴν κατεύθυνσιν

τῶν πόλων, δηλ. ἀπὸ Β. πρὸς Ν.). Κατὰ τὸν Κικέρωνα ἡ γῆ ως πρὸς τὸ κατοικούμενον μέρος εἶναι εὐρυτέρα ἢ μικροτέρα (180°: 43°). *lateribus latior* πλέον ἐκτεταμένη (πλατυτέρα, εὐρυτέρα) κατὰ τὰς πλευράς. Πρόκειται, ώς ἀνωτέρῳ ἐλέχθη, περὶ τοῦ κατοικουμένου τμήματος τῆς γῆς (*terra quae colitur a nobis*). *quaedam* οὕτως εἰπεῖν (προβλ. § 3: *claro quodam*). *circumfusa illo mari* περικλυζομένη ὑπὸ (δι') ἐκείνης τῆς θαλάσσης: *circumfundō*, -*fūdi*, -*fūsum*, 3. *quod . . . quod . . . quem* ἡ ἀναφορά χρησιμεύει πρὸς ἔξαρσιν, διὸ νῦν ἐπακολουθήσῃ ἀποτόμως ἡ μείωσις (= *quam sit parvus*, *vides*). *quem κινδύνῳ* ἔλειν πρὸς τὸ οceānum ἀντὶ *quod* (προβλ. § 5 καὶ § 7 *quas civitates* (*quae terra*), *in terris* *īd.* § 5. *qui* (*oceanus*), *in terris* (*ἥμετες οἱ*) ἐν τῇ γῇ (*īd.* § 5). *tanto nomine* ἀφαιρ. ἴδιότ. ἔξαρτωμένη ἐκ τοῦ *qui* = τοσούτου δύναμος, παρὰ τὸ τόσον μέγα δύνομά του, μελονότι ἔχει . . . *quam sit* (*πλαγία ἐρώτησις*) (βλέπεις) πόσον εἶναι.

§ 14 (22). *num . . . potuit . . . ; ἀρά γε . . . ἥδυνήθη . . . ;* (ἀπάντησις: δὲν ἥδυνήθη). *cultis . . .* (ἀφαιρ.) «ἐκ τῶν οἰκουμένων τόπων». *nostrum* γεν. διαιρετ. εἰς τὸ *cuiusquam*. *Caucasum—Gangen*: Καύκασος καὶ ὁ Γάγγης εἶναι τὰ ἀνατολικὰ δρια τοῦ ἀρχαίου κόσμου. *in reliquis . . . partibus* δηλ. ἐν τῇ βρο. εὐκράτῳ ζώνῃ. *orientis aut obeuntis solis*: *oriens*, -*ntis* μτχ. τοῦ *orior*, *ortus sum*, 4. *obiens*, γεν. *obeuntis* μτχ. τοῦ *obeo*, -*ii*, -*itum*, *obire*, (*orior* = ἀνατέλλω καὶ *obeo* = *occido* δύω). *quis . . . auādet?* (ἀπάντ.: οὐδείς). *quibus . . . ampūtatis* τούτων δὲ (τῶν μερῶν) ἀποκοπέντων (ἀφαιρεθέντων). *profecto* ἐπίρρο. βεβαίως, ἀναμφιβόλως (πολὺ καλά). *quantis in angustiis . . . velit* (*πλαγία ἐρώτησις*). ἐν πόσῳ περιωρισμένῳ πεδίῳ (χώρῳ)... μέλει (ἀξιοῦ). *se dilatari* (ἀντὴ) νῦν διαπλατύνεται (νῦν διαχέεται, νῦν ἐπεκτείνεται). *ipso autem*. Ἐνταῦθα μέχοι τέλοις τῆς § 16 ἐπιπροσθέτει ὁ Κικέρων εἰς τοὺς ἀνωτέρω περιορισμοὺς (§ 12: *vides habitari*) καὶ ἄλλους τέσσαρας χρονικοὺς (§ 14: *ipso*, § 15: *quin etiam . . . quid autem interest* καὶ § 16: *praesertim cum...*). *quam... diu?* (ἐπὶ) πόσον χρόνον; τμῆσις πρὸς δήλωσιν ἐμφάσεως (ἀντὶ *quamdiu*).

VII.

Περί ληψις. Ἡ λήθη εἶναι τὸ χρονικὸν τέρμα τῆς γηίτης δόξης. Κοσμικὸν ἢ μέγα ἔτος. Ο πάππος παροιρύει τὸν ἔγγονον, ἀ

περιφρονήσῃ τὰς ἐπὶ τῆς γῆς ἀμοιβάς ἀποβλέπων πρὸς τὴν ἀρετήν,
ἥτις μόνη ἄγει εἰς τὸν οὐρανόν.

§ 15 (23). *quin etiam καὶ προσέτι* (μάλιστα δέ). *si cupiat . . .*
non modo (non) . . . sed ne . . . possimus ἐὰν ἥθελε ἐπιθυμήσει . . .
 οὐ μόνον . . . ἀλλ ὁύδε . . . δυνάμεθα. Τὸ [ηον] ἐν τῇ α' προτάσει
 παρέλκει, διότι αἱ δύο ἀρνητικαὶ προτάσεις ἔχουσι κοινὸν τὸ οἷμα
 (*possimus*). *cupio, -pīo* ἢ *-pīi, -pītum*, 3. *proles* (=progenies). *illa*
futurorum hominum ἡ γενεὰ ἔκεινη τῶν μελλόντων ἀνθρώπων, αἱ
 μέλλουσαι ἔκειναι τῶν ἀνθρώπων γενεαί (ποβλ. κατωτ. : *qui postea*
nascentur). *proles, is.* θ. γενεά. *deinceps* ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης
 (διαδοχικῶς, ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν). *nostrum* γεν. διαιρετ. εἰς τὸ
 υπίου *cuiusque. a patribus acceptas* (ἐπεξήγησις τοῦ *déinceps*) ἀπὸ
 τῶν πατέρων παραληφθέντας. *accīp̄io, -cēp̄i, -ceptum*, 3. *propter elu-*
viōnes exustionesque ἔνεκα τῶν κατακλυσμῶν καὶ τῶν ἔκπυρωσεων.
tempore certo καθ' ὠρισμένον χρόνον (χρονικὸν διάστημα, δπερ εἴναι
 ἔκεινο τὸ κοσμικὸν ἔτος = *vere vertens appnis* τῆς § 16). Ἡ νεω-
 τέρᾳ ἐπιστήμῃ δὲν ἀποκλείει ὅτι συνέβαινον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν
 τοιοῦτοι κατακλυσμοί, ἀλλὰ δὲν εἴναι παραδεκτὴ ἡ θεωρία τῶν Στωϊ-
 κῶν περὶ γενικῆς ἐκπυρώσεως τοῦ κόσμου. Οἱ Στωϊκοί, ἀκολουθοῦν-
 τες ἐν μέρει τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἡρακλείτου, ἐπρόσθενον ὅτι ὁ κόσμος εἶχε
 τὴν ἀρχήν του ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ πυρός, εἰς δὲ ἔπειτε νὰ ἐπιστρέψῃ διὰ
 κατακλυσμῶν καὶ δλοκληρωτικῆς ἐκπυρώσεως. Ἀλλὰ ἐκ τοῦ καταστρε-
 πτικοῦ τούτου πυρὸς θὰ ἀνεγεννᾶτο ἄλλος καθ' ὅλα ὅμοιοις κόσμος.
 Αὐτὸ δὲ κατ' ἀνάγκην θὰ ἐπανελαμβάνετο ἀνὰ ώρισμένον ἀριθμὸν
 ἐτῶν (*tempore certo*), ἦτοι μεθ' ἔκαστον κοσμικὸν ἔτος (*vere vertens*
appnis). Τοῦτο ὑπολογίζεται, καὶ κατὰ τὰ λεγόμενα ἐνταῦθα, ὅτι
 περιλαμβάνει ὑπὲρ τὰ 11340 ἡλιακὰ ἔτη, ἐφ' ὅσον ἀπὸ τοῦ θανάτου
 τοῦ Ρωμύλου (716 π.Χ.) μέχρι τῶν χρόνων τοῦ διαλόγου τούτου (149
 π.Χ.) παρθῆμον 567 ἔτη, τὰ δποῖα εἴναι μόλις τὸ 1/20 (*pondum vicesi-*
mam partem . . . conversam) τοῦ μεγάλου τούτους (567 × 20 = 11.340).
 Τοῦ μεγάλου τούτους ἔτους ἀλλαχοῦ δὲ Κικέων, κατὰ τὴν μαρτυρίαν
 τοῦ Τακίτου καὶ τοῦ Σερβίου, ὠριζε τὴν διάρκειαν εἰς 12954 ἔτη.
quid autem interest ab iis . . . sermonem fore de te τί τέλος πάν-
των ἐνδιαφέρει ὅτι θὰ γίνη λόγος ὑπ' ἔκεινων περὶ σοῦ (τί σὲ μέλλει
 ἀν ὃν ὅμιλήσωσι περὶ σοῦ . . .) : *interest, interfuit, interesse. sermo-*

nem ab iis id. § 12: sermonem hominum. qui postea nascentur προβλ. § 15: proles illa futurorum hominum. (nascor, natus sum, 3.) ab iis... qui ante nati sunt=a maioribus. cum... nullus fuerit ἀφοῦ... οὐδεὶς ἔγινε. qui οἴτινες, καὶ δύμως οὗτοι. nec pauciores et meliores οὔτε ἐλάσσονες (διλιγώτεροι...) καὶ ἀμείνονες (προβλ. Hor. carm. 3, 6, 46). certe παντὶ τρόπῳ, (μὲ κάθε τρόπον).

§ 16 (24). *praesertim cum... nemo... possit ἀφοῦ μάλιστα... οὐδείς... δύναται (προβλ. § 13 τέλ.). A quibus audiri nomen... potest προβλ. § 15: sermonem fore de te. unius anni ἑνὸς μόνου (μεγάλου ἡ κοσμικοῦ) ἔτους (id. § 15 tempore certo). Τὸ ἀστρονομικὸν τοῦτο ἔτος συντελεῖται «δύόταν ἐπὶ τὸ αὐτὸ σημεῖον πάντες οἱ πλανῆται ἐλθόντες ταύτην τὴν τάξιν λάβωσιν, ὅστε εὐθείας νοηθείσης ἀπὸ τῆς ἀπλανοῦς σφαίρας ἐπὶ τὴν γῆν νευούσης κατὰ κάθετον τὰ κέντρα αὐτῶν ἐπὶ ταύτης θεωρεῖσθαι» (Ἄλκινού Εἰσαγ. XIV): δηλ. δταν ἄπαντες οἱ πλανῆται ἐπιστρέψωσιν εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἐκκινήσεως ἵνα ἐπαναρχίσωσι καὶ πάλιν τὴν τροχιάν των. enim δηλαδή. populariter (κατὰ τρόπον τοῦ λαοῦ, λαϊκῷ τῷ τρόπῳ), κοινῶς (κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ κατωτέρω vere vertens annus). astri λ. ποιητική. tantum modo μόνον. id est τοιτέστι. cum autem... redierint... rettulerint tum... potest ἀλλὰ μόνον δταν... θὰ ἐπανέλθωσι (κατὰ λέξιν θὰ ἔχωσιν ἐπανέλθει)... καὶ θὰ ἐπαναφέρωσι (κατὰ λέξιν θὰ ἔχωσιν ἐπαναφέρει), τότε δύναται (θὰ εἶναι δυνατόν): redeo, -dī, dītum, reffero, rettuli, relatum, referre. ad idem unde... εἰς τὸ αὐτὸ (σημεῖον), δύόθεν... semel ἄπαξ (μίαν φοράν). eandemque . . . discriptionem τὴν αὐτὴν διάταξιν. longis intervallis μετὰ μακρὰ χονικὰ διαστήματα: (§ 21 multis... saeculis). totius caeli δλου τοῦ οὐρανοῦ, δλων τῶν οὐρανίων συστημάτων. ille... appellari potest (τότε) θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ εἴπῃ τις δτι τὸ ἀληθῆς ἔτος συντελέσθη καθ° διοκληρίαν (προβλ. Cic. de nat. deor. 2, 51: tum efficitur, cum solis et lunae et quinque errantium ad eandem inter se comparationem [=«ἀναλογίαν», τ. ἔ. dispositionem] confectis omnium spatiis est facta conversio). in quo ἐν τῷ δποίῳ (κοσμικῷ ἔτει). vix... audeo μόλις τολμῶ, μετὰ δυσκολίας τολμῶ. dicere... quam... teneantur νὰ εἴπω πόσον πολλὰ τῶν ἀνθρώπων γενεαὶ περιλαμβάνονται (πλαγ. ἔρωτ.). saeculum ἐνταῦθα=διάρκεια μιᾶς γενεᾶς ἀνθρώπων (33 ἔτη καὶ 4 μῆνες)*

namque ut... habēto ἡ σύνταξις: tum... habēto... quandōque (= quandocumque δποτεοῦν) ... defecērit (τέτ. μέλλ.) ... ut olim... visus est, cum (δτε) ... penetravit. deficēre... extinguique δτι ἔξειπνεν (ἔπαθεν ἔκλειψιν) ... καὶ ἐσβέσθη... extinguo (extinguo), -τίπαxi, -τίπactum, 3. templā (ιδ. § 7) χώρους ιεούντ. ab eādem parte ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ μέρους (θά πάθη ἔκλειψιν). eodemque tempore καὶ κατὰ τὸ αὐτὸν κρονικὸν σημεῖον, κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμήν. signis... stellisque revocatis ἐπαναδραμόντων (ἐπιστραφέντων, ἀνακληθέντων) τῶν ζῳδιακῶν σημείων ... καὶ ἀστέρων. ad principium εἰς τὴν ἀρχὴν (εἰς τὴν πρώτην αὐτῶν διάταξιν τῆς ἔκκινησεως). ad principium = ad primum. caput «κεφαλὴν» (προβλ. Πλατ. Τιμ. 39 C καὶ Cic. Frg. Tim. 9, 33). explētum ἐνν. esse. habēto = puta νόμιζε· (ιδ. § 5: sic habeto) cuius τούτου δέ. quidem τῇ ἀληθείᾳ, ἀληθῶς. scito μάθε. nondum vicesimam partem esse conversam βραχυλογικῶς ἀντὶ π. v. p. conversione (ἢ convertendo) esse confectam δτι δὲν συνεπληρώθη ἀκόμη διὰ τῆς περιστροφῆς τὸ εἰκοστὸν μέρος (τοῦ χρόνου). Ιδ. § 15: tempore certo.

§ 17 (25). *quocirca διό, δθεν. Περιαίνεται ὁ λόγος περὶ τῆς ματαότητος τῆς ἐπιγείου δόξης. si... despéravēris... quanti tandem est...? ἡ ὑπόθ. καυδὸν ὑποτακτικὴν = ἐὰν ἥμελες ἀπελπίσει (ἀπελπισθῆ) ... πόστην τέλος πάντων ἀξίαν ἔχει (δύναται νὰ ἔχῃ) ...; (πόσον πράγματι ἀξίζει);. Ἀπάντησις: οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχει. redditum ἡ λ. ἐτέθη συμφώνως πρός τὰ προειδημένα (§ 5: hinc profecti huic revertuntur) περὶ τῆς προελεύσεως τῶν ψυχῶν. in quo omnia sunt... viris ἐν φενναι πάντα (τὰ προσήκοντα) ἀνδράσι μεγάλοις καὶ ἔξοχοις, ἐν φεννῷ (τόπῳ) οἱ μεγάλοι καὶ ἔξέχοντες ἀνδρες κέντηνται τὸ πᾶν. Ἐπομένως εἶναι τὸ τέρμα (δ σκοπός, δ πόθος) τῶν μεγάλων ἀνθρώπων. ista hominum gloria αὐτή σου (= ista) ἡ ἀνθρωπίνη δόξα. pertinēre νὰ διαρκέσῃ... ad partem exiguam εἰς ἐλάχιστον τμῆμα. utīus anni ἐνδὺς (μόνον μεγάλου) ἔτους. Ἐπειδὴ ἡ ἐπὶ τῆς γῆς δόξα τῶν ἀνθρώπων εἶναι βραχυχρόνιος, οὐτοπία εἶναι καὶ γίμαιρα νὰ μὴν ἐλπίζωμεν εἰς τὴν ἐν τῷ οὐρανῷ ἀθανασίαν. igitur δθεν. Εἰσάγεται διὰ τοῦ ἴγιτος, τιθεμένου ἐν τῇ ἀρχῇ, τὸ συμπέρασμα (conclusio) τῶν ἀπὸ τῆς § 12 καὶ ἔξης λεγομένων. alte spectare... atque... contuēri: τὰ ἀπαρέμφ. ἔξαρτῶνται ἐκ τοῦ si voles. con-*

tuēor, (-tuītus sum), 2. ἀτενίζω, θεωρῶ. Ὡς πρόθεσις con- τοῦ con- tueri κρησιμεύει πρὸς ἐπίτασιν (πρβλ. § 1 *conlacravit*). Παροτρύ- νων ὁ πάππος ἀποτρέπει τὸν Σκιπίωνα ἀπὸ τοῦ ἀπελπισμοῦ. *hanc sedem et aeternam domum* (ἰδ. § 21) τὴν ἔδραν ταύτην καὶ . . . διαμονήν. Ἀντιτίθεται εἰς τὸ sedem hominum καὶ domum (homi- num) τῆς § 12. Ἐπίσης πρβλ. § 5: hinc profecti huc revertuntur. neque te . . . dedidēris nec . . . spem posuēris (προτρεπτ. ὑποτακτ.) Αἱ κύριαι προτάσεις: ἀς μὴ παραδίδεσαι (ἄς μὴ δίδῃς ἀκρόασιν) εἰς τοὺς λόγους (νὰ μὴν ἀκοῦς τὰ λόγια) τοῦ ὄχλου (ἄς μὴ παγιδεύσαι ἐκ τῶν λόγων τοῦ λαοῦ) καὶ (ἐν γένει) ἀς μὴ ἀποθέτης (στηρίζης) τὴν ἐλπίδα τῶν πεπραγμένων σοι (τῶν πράξεών σου). Τὸ πες καθολικεύει τὴν ἔννοιαν. *dedo*, *dedidi*, *dedictum*, 3. παραδίδω: me dedo χαρίζο- μαι. *in praemiis humanis* ἐν ταῖς ἀνθρωπίναις (ματαίαις) ἀνταμοι- βαῖς. *te oportet . . . trahat ad verum decus* πρέπει . . . νὰ σὲ προσ- ελκύῃ (νὰ σὲ τραυῷ) πρὸς τὴν ἀληθῆ δόξαν (τὴν εὐφημίαν) ίδ. § 4: *ostendas oportebit. decus, decoris, oὐ. ipsa virtus* ἡ ἀρετὴ αὐτὴ καθ' ἔαυτήν. *suis . . . in lecēbris* διὰ τῶν ιδίων αὐτῆς δελεαστικῶν μέσων (διὰ τῶν θελγήτρων της, διὰ τοῦ κάλλους της). *quid . . . loquuntur tί* (πολλὰ ἢ δλίγα) . . . δύνανται νὰ εἴπωσι (ἥθελον εἴπει). *de te περὶ σοῦ* (διὰ λογαριασμόν σου). *ipso videant* αὐτοὶ ἀς ἔδωσιν (αὐτοὶ ἀς σκεφθῶσι, ιδική των δουλειὰ είναι, σὺ μὴ πολυπραγμόνει, μὴ σκοτίζεσαι, γύρευε τὴ δουλειά σου = tu rem tuam age). *sed loquentur tamen* ἀλλὰ (παρὰ τὴν ἀποστροφὴν τὴν δοπίαν δέον νὰ ἔχῃς πρὸς τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων φήμην) θὰ κάμωσι λόγον δύως (περὶ σοῦ). *loquor, locutus sum*, 3. *autem* δέ, ἀλλά. *sermo* ἀναφέ- φεται εἰς τὸ *loquentur. angustiis* ίδ. § 14. *de ullo* (οὐσιαστ. ἀρσεν.) = de quoquam περὶ οὐδενός, περὶ τίνος. (Τὸ *ullus* ἀντικαθιστᾷ τὸ *quisquam* εἰς τὴν ἔνικήν ἀφαιρ. καὶ εἰς δλον τὸν πληθυντικὸν ἀρι- θμόν). *perennis* διηγεκής. *obruitur* ἀφανίζεται (μένει τε θαμμένος). *obrūo, -rūi, -rūtum*, 3. *interitu . . . oblivione* διὰ τοῦ θανάτου . . . διὰ τῆς λήθης. *posteritatis* = posterorum. *extinguitur* ἀποσβέννυται, ἔξαλείφεται. (*extinguo, -nxi, -nctum*, 3).

VIII.

Π ε ρ έ λ η ψ ι σ. Ὁ Σκιπίων ὁ Νεώτερος ὑπισχρεῖ· αἱ τὰ ἀκολου- θήσῃ τὰ ἵχνη τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ πάππου, δοτις ἔξηγεῖ διι ἡ ἀληθῆς

ἀθανασία εἶται ἡ τοῦ οὐρανοῦ ως ἀνταμοιβὴ τῶν ἀξίων. Μόνον τὸ τὸ σῶμα εἶναι φθαριόν. Ἡ ἀθάνατος ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ζωὴν, αἰσθησιν, ἀνάμνησιν, πρόνοιαν, διευθύνει, κυβερνᾷ καὶ κινεῖ τὸ φθαρτὸν οὐρανός ὡς ὁ αἰώνιος θεὸς τὸν ἐν μέρει φθαρτὸν κόσμον. Αἰώνιον εἶναι τὸ ἀεὶ καὶ ἀφ' ἕαντοῦ κινούμενον, ὅπερ ἐπειδὴ δὲν γινώσκει ἀρχήν, δὲν δύναται γὰρ ἔχῃ τέλος.

§ 18 (26). *quae = haec autem. cum dixisset ἀφοῦ εἶπε (εἰπόντος). ego vero ἐγὼ τῇ ἀληθείᾳ. siquidem ἀφοῦ τῷ δύντι (τὴν στιγμὴν καθ' ἥν). bene meritlis de patria τοῖς πολλοῦ ἀξίοις τῆς πατρίδος γεγενημένοις ἥ οὖσι, τοῖς εὐεργέταις τῆς πατρίδος (ιδ. § 5: omnibus qui . . .). mereor, meritus sum, 2. de aliqua τε ἀξιός τινός εἰμι. quasi limen οὗτος εἰπεῖν (= quasi) ὅδος (ἀτραπός). limen, liminis οὐ. ad caeli aditum πρὸς εἰσόδον τοῦ οὐρανοῦ (διὰ νῦ ἀνέλθῃ τις εἰς τὸν οὐρανόν). patet ἀναπέπταται (εἶναι ἀνοικτή). quamquam καί τοι, μολονάτι. vestigiis (ἀφαιρ.) ingressus patris βαδίσας ἐπὶ τῶν ἵχνῶν τοῦ πατρός (= vestigia ingressus [διώχας] patris) Παύλου Αἰμιλίου. ingrēdior, ingressus sum, 3. et tuis (ἀφαιρ. ἐνν. vestigiis), καὶ τῶν σῶν. decōri vestro non defui δὲν ἐδείχθην ἀνάξιος (δὲν ὑπελείφθην), δὲν ἔφάνην κατώτερος τῆς φήμης (δόξης) ὑμῶν. (desum, defui, deesses). nunc tamen . . . enitar νῦν δημοσίως . . . θὰ προσπαθήσω. (enītor, enīxus ἥ enīsus sum, 3). tanto . . . τηλικαύτης, τόσον μεγάλης (ἀνταμοιβῆς). . . vigilantiūs ἐπιμελέστερον, μετὰ μεγαλυτέρας ἐπαγρυπνήσεως, (ζέσεως). vigilans, ntis (μτχ. τοῦ vigilo). tu vero enīlere (προστ.). προσπάθει λοιπόν σύ. sic habēto (pro certo habēto ιδ. § 5). non esse te mortalem, sed corpus hoc ὅτι δὲν εἶσαι σὺ φθαρτὸς (ὑποκείμενος εἰς φθοράν), ἀλλὰ τὸ σῶμα τοῦτο (τὸ σῶμά σου). nec enim tu is es, quem . . . declārat, sed . . . διότι οὔτε σὺ εἶσαι τοιοῦτος (is = talis), οἷον . . . φανερώνει (σὲ κάμνει νὰ παρουσιάζεσαι) ἥ μιορφή σου αὕτη, ἀλλά . . . Ἡ οὖσία σου δὲν σύγκειται ἐν τῷ σωματοειδεῖ (ἐν τῷ σαρκίνῳ σχήματι). Πρβλ. Ψευδο - Πλάτ. Ἄξιοχ. 365 E: «τὸ ὑπολειφθὲν σῶμα, γεῶδες δῆν καὶ ἄλογον, οὐκ ἔστιν ὁ ἀνθρωπός. Ἡμεῖς μὲν γὰρ ἐσμεν ψυχή, ζῷον ἀθάνατον ἐν θνητῷ καθειργμένον προσοργίᾳ». Ταῦτα πηγάδουσιν ἐκ τῆς περὶ μετεμψυχώσεως διδασκαλίας τοῦ Πυθαγόρου, καθ' ἥν ἡ ψυχὴ μόνον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν συνδέεται πρὸ δὲν σῶμα. sed mens cuiusque is est quisque ἀλλ' ἥ ψυχὴ*

έκαστον, αὐτὴν (ἀκοιτῶς) εἶναι ἔκαστος (ἄλλος ἔκαστος εἶναι ἐκεῖνο ὅπερ εἶναι ἡ ψυχή του, ἡ ψυχὴ ἀνθρώπου τινός εἶναι τὸ Ἐγώ του). Προβλ. Ψευδο-Πλάτ. Ἀλκ. I σ. 130 E. «διαλέγεται—οὐ πρὸς τὸ σὸν πρόσωπον, ὃς ἔστιν, ἀλλὰ πρὸς τὸν Ἀλκιβιάδιν ποιούμενος τοὺς λόγους· τοῦτο δὲ ἔστιν ἡ ψυχὴ—ψυχὴν ἄρα ἡμᾶς κελεύει γνωρίσαι ὃ ἐπιτάττων γνῶναι ἔστον». *non ea figura, quae οὐχὶ ἡ μορφὴ ἐκείνη, ἡτις-deum* θεός, θεῖον δέν. *siquidem* ίδ. ἐν ἀρχῇ τῆς § ταύτης. *deum-te...* Αἱ ψυχαὶ ἐπλάσθησαν κατὰ τὸν Κικέρωνα καὶ τὸν στωϊκὸν πανθεϊσμὸν ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ. Εἴναι αὗται διὰ τὸ σῶμα δέ, τι εἶναι ὃ θεὸς διὰ τὸν κόσμον, ἥτοι δέ, θεὸς εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου. Οὕτως ἐν τῷ δινέορῳ τοῦ Σκιπίωνος φαίνονται εὐδιάκριτα τὰ ἔχοντα Πλατωνισμοῦ, ἵσχυρῶς ἀναμίκτον μετὰ ἰδεῶν στωϊκῆς φιλοσοφίας. Οἱ Στωϊκοὶ τὸν μὲν ἀνθρωπὸν ὥριζον ὡς ζῷον λογικὸν θνητόν, τὸν δὲ θεὸν ὡς ζῷον λογικὸν ἀθάνατον. Ότιον δέν διαφέρει τοῦ θεοῦ καθ' ὃ μέρος εἶναι ἀθάνατος. Προβλ. καὶ Ψ. Πλάτ. ἐ. ἀ. 370 B: «οὐ γάρ δή θνητή γε φύσις τοσονδέν ἦσατο μεγεθουργίαις, ὅπετε καταφρονήσαι μὲν ὑπερβαλλόντως θηρίων βίᾳς, διαπεριαιώσασθαι δὲ πελάγη, δείμασθαι δὲ ἄστη, καταστήσασθαι δὲ πολιτείας, ἀναβλέψαι δὲ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἰδεῖν περιφορὰς ἀστρων καὶ δρόμους ἥλιου τε καὶ σελήνης... εἰ μή τι θεῖον δύντως ἐνīην πνεῦμα τῇ ψυχῇ, δι' οὖν τὴν τὸν τηλικῶνδε περίνοιαν καὶ γνῶσιν ἔσχεν». Εὐριπ. 1018 καὶ Μένανδρος. «ὅ νοῖς γάρ ἡμῶν ἔστιν ἐν ἔκάστῳ θεός». *qui... qui... qui... qui... qui...* (ιναφορά). Αἱ διὰ τοῦ *qui* εἰσαγόμεναι προτάσεις εἶναι τὰ ὑποκείμενα, τὸ δὲ *deus* (θεὸς τ. ἐ. θεία δύναμις) τὸ κατηγορούμενον. *qui viget... sentit... meminit... providet... dicitur* (ἡτις δύναμις θεία) ἔχει τὴν ζωήν, τὴν αἰσθησιν, τὴν πρόνοιαν, (κάμνει νὰ αἰσθανώμεθα, νὰ ἀναμιμησκῶμεθα, νὰ προνοῶμεν) καὶ δικτιεῖς οὕτως κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον (*tam*) διευθύνει καὶ κυβερνᾷ καὶ κινεῖ τὸ σῶμα τοῦτο οὐ προσταταῖ, καθ' ὃν τρόπον (*quam*) τὸν κόσμον τοῦτον *regit moderatur et movet* ὃ ὑπατος θεός. *memini*, *meminisse*, ρ. ἐλλειπτ., *provideo*, *-vidi*, *vīsum*, 2. *ut* καθὼς (κινεῖ κλπ.). *mundum mortalem - fragile corpus* κατὰ χιασμόν. *mundum ex quadam parte mortalem* φθαρτὸν (θνητὸν) ὡς πρός τι μέρος (ἐν τινι μέρει, ἐν τινι μέτρῳ). «Ο κόσμος ἀπόλλυται ἐν μέρει μόνον, καθ' ὃτι ἔχει ἐν ἔστοτῷ τι τὸ ἀθάνατον». *Ισως δὲ Κικέρων ἐννοεῖ ἔνταῦθα τὴν ψυχὴν καὶ ἵσως ὕστατῶς τὴν ἀφθαρτὸν ἄλητην τῶν*

λατέρων. Ἡ σύγκρισις τοῦ θεοῦ κατὰ τὰς πρὸς τὸν κόσμον σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὴν ψυχὴν ὡς πρὸς τὰς πρὸς τὸ σῶμα σχέσεις αὐτῆς, εἶναι συνίθης εἰς τοὺς Στωϊκούς. *ipse* αὐτὸς οὗτος (αὐτὸς δὲ ίδιος). *aeternus* αἰώνιος (ἀναρχος καὶ ἀπειρος). *semperius* ἀθάνατος. *fragile corpus* τὸ φθαρτὸν σῶμα. Ἡ φράσις αὕτη περιέχει τὸ θέμα Πλατωνικῆς προσπαθείας πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, ἥς προσπαθείας τὸν τρόπον ἡγολούμθησε κατὰ γρίμμα καὶ δικέρων, ἀριστοτεχνικώτατα μεταφράσας, συντομώτερον ἐνίστε, ἐκ τοῦ Φαιδρου(245 C ἰδ. § 19 ἐξ.) καὶ βραδύτερον πάλιν ἐπαναλαβὼν τὰ αὐτὰ αὐτολεξεῖ ἐν τοῖς Τουσκουλανοῖς (1, 53-55). Κατὰ τὸν Μυκόδημον παρέχεται ἡ ἀπόδειξις ὑπὸ τύπον σωρεύτον (per gradus syllogismorum) ὡς ἔξῆς :

I. *Anima ex se movetur, quod autem ex se movetur principium motū est.* Igitur *anima principium motū est.*

II. *Anima principium motū est, quod autem principium motū est, natum non est.* Igitur *anima nata non est.*

III. *Anima nata non est, quod natum non est, immortale est, igitur anima immortalis est.*

§ 19 (27). *Nam πράγματι.* Πρὸς τὰ ἐπόμενα προβλ. Πλάτ. Φαῖδρον (ἐ. ἀν.). *quod semper movetur «τὸ ἀεικίνητον»* (= *quod semper sese movet*), ὅπερ ἀεὶ ἔχει (ἐσωτερικήν, αὐτόματον) κίνησιν, ὅπερ ἀεὶ αὐτομάτως ἔστι κινεῖ. *motum adfert alicui κίνησιν ἐπιφέρει* (δίδει) τινὶ = «τὸ δ' ἄλλο κινοῦν». *quodque : τὸ -que = καὶ* (ταυτοχρόνως). *quodque ipsum agitatur aliunde = «καὶ»* (= (ἄλλα) «ὑπὸ ἄλλου» κινούμενον (τιθέμενον εἰς κίνησιν). *aliunde ἄλλοθεν = «ὑπὸ ἄλλοι».* (προβλ. § 20 = *pulsu externo διὸ ἐξωτερικῆς ὀθόνησεως, διὸ ἐξωτερικῆς δυνάμεως*). *quando finem habet motū* (= *movendi*) διαν παύῃ ἡ κίνησις = «παῦλαν ἔχον κινήσεως». *vivendi finem habeat necesse* = «παῦλαν ἔχει ζωῆς» ἀνάγκη νὰ ἔχῃ παῦλαν ζωῆς. *solum igitur quod sese movet* = «μόνον δὴ τὸ αὐτὸ κινοῦν». (πονέο, πονεῖ, *motum*, 2). *quia numquam deseritur a se* = «Ἄτε οὐκ ἀπολεῖτον ἔστι, διότι οὐδέποτε δύναται νὰ ἐγκαταλείψῃ ἔστι. *desero, -rui, -rum*, 3. *numquam ne moveri quidem desinit* = «οὔποτε λήγει κινούμενον». ³Ἐξαίρεται τὸ *moveri* κείμενον μεταξὺ *ne* — *quidem*. ³Ἐνταῦθα αἱ δύο ἀρνήσεις (*numquam* — *ne* . . . *quidem*) δὲν αἴρουσιν ἄλλη-

λας. (*desino, -sii, situm, 3*). *quoniam etiam ceteris quae mouentur, hic fons hoc principium est mouendi* = «ἄλλα καὶ τοῖς ἄλλοις ὅσα κινεῖται τοῦτο πηγὴ καὶ ἀρχὴ κινήσεως». *quoniam etiam* = πόδις τούτοις, ἐκτὸς τούτων. *hic fons, hoc principium αὐτη* (καύ⁵ ἔλξιν ἀντὶ τοῦτο *id*. § 13: *quem oceanum*) εἶναι πηγὴ, τοῦτο ἀρχὴ. *principii autem nulla est origo* = «ἀρχὴ δὲ ἀγένητον», τῆς ἀρχῆς δὲ οὐδεμία εἶναι γένεσις. (*origo, originis, θ.*). *nam ex principio oriuntur omnia* = «ἔξι ἀρχῆς γὰρ ἀνάγκη πᾶν τὸ γιγνόμενον γίγνεσθαι». (*origor, ortus sum, 4. γεννῶμαι, φύομαι, γίγνομαι*). *ipsum autem nulla ex re alia nasci potest* = «αὐτὴν δὲ μηδὲ ἔξι ἐνὸς». *nec enim esset id principium, quod gigneretur aliunde* = «εἰ γὰρ ἔκ του ἀρχὴ γίγνοιτο, οὐκ ἂν ἔτι ἀρχὴ γίγνοιτο». *quodsi numquam oritur, ne occidit quidem umquam* = *quodsi principium caret, caret etiam extremo* «ἐπειδὴ δὲ ἀγένητόν ἔστι καὶ ἀδιάφορον αὐτό ἀνάγκη εἶναι». Ἡ ψυχὴ ἀριστερά εἶναι αἰώνια «ψυχὴ πᾶσα ἀθάνατος». *nam principiū extinctum* (*σβεσθεῖσα, καταστραφεῖσα, ἐὰν παύσῃ νὰ ὑπάρχῃ*) *nec ipsum ab alio renascetur nec ex se aliud creabit* = «ἀρχῆς γὰρ δὴ ἀπολογένης οὔτε αὐτή ποτε ἔκ του οὔτε ἄλλο ἔξι ἐκείνης γενήσεται». *ex alio ἔξι ἄλλου* (= «ἔκ του») *ex se ἔξι ἐκαυτῆς. siquidem necesse est a principio oriri omnia* = «εἴπερ ἔξι ἀρχῆς δεῖ τὰ πάντα γίγνεσθαι». *ita fit, ut . . . sit oútω προέρχεται, προύπτει διτὶ . . . ut motus principium ex eo sit, quod ipsum a se moveatur, . . .* (= *ipsum se moveat*) διτὶ τῆς κινήσεως ἡ ἀρχὴ παράγεται ἐκ τούτου, διπερ αὐτὸν ὑφ⁶ ἐκαυτοῦ κινεῖται (αὐτὸν αὐτὸν κινεῖ) = «οὕτω δὴ κινήσεως μὲν ἀρχὴ τὸ αὐτὸν αὐτὸν κινοῦν», ἡτοι *ut motus ordiatur ex eo, quod.* (*ordior, orsus sum, 4. id autem nec nasci potest nec mori* = «τοῦτο δὲ οὔτ’ ἀπόλλυσθαι οὔτε γίγνεσθαι δυνατὸν». *vel concidat omne caelum omnisque natura et consistat necesse est ἄλλως (vel)* ἀνάγκη θὰ ἥτο (θὰ ἔπειρε) πᾶς δὲ οὐδανὸς διμοῦ νὰ καταρρεύσῃ καὶ πᾶσα ἡ φύσις (ἡ πλάσις, ἡ δημιουργία) νὰ σταθῇ (*σταματήσῃ*) = «ἥ (= vel) πάντα τε οὐδανὸν πᾶσάν τε γένεσιν (δὲ Κικέρων ἀνακοινώσει μεταφράζει διὰ τοῦ *natura*) συμπεσοῦσαν στῆναι», (*Πλάτ. Φαῖδρ. 245 D*). *consisto, constīti, 3.* «Ο νοῦς: ὅσον ἀδύνατον εἶναι δὲ κόσμος καὶ ἡ κίνησις αὐτοῦ νὰ παύσῃ, τόσον ἀδύνατον ἐπίσης εἶναι καὶ ἡ ψυχὴ, ὡς ἐαυτὴν κινοῦσα ἀρχέγονος δύναμις ἡ νὰ γεννᾶται ἡ νὰ καταστρέφεται. Τοῦτο ἀληθεύει μόνον ἐφ⁷ ὅσον προσαρμόζεται εἰς τὴν πρώτην ἀρχὴν τῆς κινήσεως, ὡς τὸ ὑπέρτατον κίνητρον.

nec vim ullam nanciscatur, qua a primo (= «αὐθις») impulsa moveatur οὐδὲ θὰ εὑρισκε πλέον δύναμιν τινα ἵνα διὰ ταύτης (qua = ut eā) πάλιν (ἕξ ὀρχῆς) ὀσθεῖσα κινηθῆ = «καὶ μὴ ποτ' αὖθις ἔχειν, ὅθεν κινηθέντα γενήσεται». Nancisor, nactus ἢ nancetus sum, 3.

IX.

Περὶ ληψίς. Ὁ Ἀφοικανὸς δ Πρεσβύτερος ἀποδεῖξας δι τὸν ὑψηλὸν οὐρανὸν ἀληθίαν ἀγένητος καὶ ἀθάνατος ἔχουσα πατρίδα τὸν οὐρανὸν συμπεριάνει δι τὸν ἀληθῆς δόξα τοῦ πολιτικοῦ ἀνδρὸς εὑρίσκεται ἐν τῇ οὐρανίᾳ τῶν ψυχῶν ἀρχικῆς ἔδρας, εἰς τὴν τοσούτῳ μᾶλλον παρεσκενασμένος φθάνει δισω περισσότερον παρέμεινεν ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ μακρὰν τῶν σωματικῶν παθῶν. Ὁ δοῦλος τῶν ἡδονῶν, περιφρογήτης τῶν θελῶν καὶ ἀνθρωπίνων νόμων, κυλινδοῦται περὶ τὴν γῆν ἐπὶ πολλοὺς αἰώνας ποὶν ἢ δυνηθῆ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν οὐρανίαν ἔδραν αὐτοῦ. — Ὁ πάππος ἔξαφανίζεται, δ ἔγγονος ἀφυπνίζεται.

§ 20 (28). *cum pateat igitur . . . id esse λοιπὸν ἀφοῦ εἶναι πρόδηλον (φανερὸν) δι τοῦτο εἶναι . . . (patēo, -tūi, -2.). quod a se ipso moveatur διερ θι αὐτοῦ τούτου κινεῖται, τὸ ὑφ' ἔαυτοῦ κινούνενον, «ἀθανάτου δὲ πεφασμένου τοῦ ὑφ' ἔαυτοῦ κινούμενου». quis est, qui . . . neget? τίς ὑπάρχει διστις . . . ἥθελε ἀρνηθῆ; hanc naturam animis esse tributam δι αὔτη ἢ φύσις (ἢ φυσικὴ ἰδιότης) παρεχωρήθη ταῖς ψυχαῖς (τῇ ψυχῇ): tribuo, -bui, -būtum, 3. = χορηγῶ, ἀπονέμω. Ὁ νοῦς: πάντες πιστεύουσιν δι τὸν ὑψηλὸν ἔχει αὐτὴν τὴν ἰδιότητα. inanimum est enim omne, quod . . . ἀψυχον (ἀμοιδον ἴδιας ζωτικότητος) εἶναι πρόγματι πᾶν, διερ . . . pulsu agitatur externo (πρθλ. § 19: agitatur aliunde) «πᾶν γάρ σῶμα, φέ μὲν ἔχειν τὸ κινεῖσθαι, ἀψυχον». quod autem est animal, id motu ciētur interiore et suo δ δὲ εἶναι ἔμψυχον (animal, τ. ἔ. ἔχει ἴδιαν ζωτικότητα), τοῦτο κινεῖται διὰ κινήσεως ἐσωτερικῆς καὶ ἴδιας αὐτοῦ, «φέ δὲ ἔνδοθεν αὐτῷ ἐξ αὐτοῦ, ἔμψυχον». nam haec est propria natura animi atque vis διότι αὐτὴ εἶναι ἢ φύσις (ἢ φυσικὴ φυσή, ἢ φυσικὴ κλίσις) καὶ ἢ οὐσία (δύναμις, ἰδιότης) τῆς ψυχῆς, «ώς ταύτης οὐσῆς φύσεως ψυχῆς»). quae si est una ex omnibus, quae sese moveat ἐὰν δὲ αὔτη (ἢ φύσις τῆς ψυχῆς) εἶναι ἢ μόνη (una) ἐξ ὅλων*

(μεταξὺ ὅλων), ἥτις ἔαυτὴν κινεῖ, «εἰ δὲ ἔστι τοῦτο οὕτως ἔχον, μὴ ἄλλο τι εἶναι τὸ αὐτὸν ἔαυτὸν κινοῦν ἢ ψυχήν». Ἡ ἀντωνυμία quae συνεφώνησε πρὸς τὸ natura atque vis ἀντὶ νὰ συμφωνήσῃ πρὸς τὸ animi. se ipsa moveat = ipsa a se moveatur (ἰδ. ἀνωτ.). neque nata certe est et aeterna est οὔτε ἐγεννήθη βεβαίως καὶ αἰώνια εἶναι (περὶ τοῦ neque . . . et πρβλ. § 9 τελ.), «εἴς ἀνάγκης ἀγένητόν τε καὶ ἀδύνατον ψυχὴ ἀν εἴη». Ἐνταῦθα τελειώνει ὁ συλλογισμός, ὃν μετέφρασεν ὁ Κικέρων ἐκ τοῦ Φαίδρου τοῦ Πλάτωνος, ἐπανέλαβεν δὲ ἐν τοῖς Τουσκουλανοῖς αὐτοῦ (δ31, ἔξ.) καὶ συνεκεφαλαίωσε βραδύτερον διὰ βραχέων ἐν τῷ περὶ φιλίας βιβλίῳ του. Διὰ τούτου τοῦ συλλογισμοῦ (ratio) ἀποδεικνύεται πραγματικῶς μόνον ἀρχή τις αἰώνια κινήσεως διὰ τὸν κόσμον οὐχὶ ἡ ἀθανασία ἢ μᾶλλον ἀποδεικνύει αἱ ἡ αἰώνιότης τῆς ἀτομικῆς ψυχῆς. (nascor, natus sum, 3).

§ 21 (29). hanc ἐνν. naturam animi atque vim animi ἀντὶ hunc (animum, ἰδ. § 20: quae si est κλ.) = αὐτὰ τὰ χαρίσματα (τὰ προικιά) τῆς ψυχῆς σου. optimis in rebus! ἐν τοῖς βελτίστοις πράγμασιν, ἐν ταῖς εὐγενεστάταις ἀπασχολήσεσι! sunt autem . . . de salute patriae εἶναι δὲ (εὐγενέσταται ἐνασχολήσεις) αἱ φροντίδες (= ἡ διαρκὴς ἐπιμέλεια) περὶ τῆς διατηρήσεως (φυλάξεως, σωτηρίας, τοῦ μεγαλείου) τῆς πατρίδος. Ταῦτα ἐν ἀναφορῷ πρὸς τὰ ἐν § 5 καὶ ἔξῆς εἰρημένα. quibus ἐνν. curis (ἀφαιρ. δργαν.). agitatus et exercitatus (ἢ ψυχὴ) ἔλαυνομένη (κινουμένη) καὶ ἀσκονυμένη (ἄξιον παρατηρήσεως τὸ δρμοιοτέλευτον· πρβλ. καὶ § 20 τέλ. certe est — aeterna est). velocius ταχύτερον, γοργότερον (μετὰ θάνατον) velox, -ōcis. sedem et domum τὸ πρῶτον ἔξαιρε τὴν ἴδεαν τοῦ ἴδιου αὐτῆς τόπου, τὸ δεύτερον τὴν διάρκειαν τῆς ἐκεῖ διαμονῆς (ἰδ. § 12 καὶ § 17 ὅς καὶ Cic. Tusc. 1, 118: ut . . . in aeternam et plane in nostram domum remigremus). pervolabit (pervolo, = πετόμενος ταχέως ἀφικνοῦμαι εἰς . . .). Τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνει ὁ Κικέρων ἐν ἀποσπάσματι, ὅπερ διέσωσεν ἡμῖν ὁ ἱερὸς Αὐγούστινος, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ. (pervolo, 1). ocīus ταχύτερον, ἥτοι μὲ μικροτέραν βραδύνσιν. Τὴν αὐτὴν ὥραίαν σκέψιν ἐπανέλαβεν ὁ Κικέρων ἐν τοῖς Τουσκουλανοῖς. (ocīus, συγκρ. ἐπίρρο. τοῦ ocīter). si iam tum, cum . . ., eminebit foras et abstrāhet ἐὰν ἥδη τότε, ὅτε . . ., θὰ ἐκπηδήσῃ πρὸς τὰ ἔξω καὶ ἀποσπάσῃ. (forās, ἐπίρρο. θύραζε, ἔξω). Ἐκάτερον ἐπεξηγεῖ τὸ ἔτερον. Τοῦ eminēbit foras κλ.

ἥ ἔννοια εἶναι : θὰ μάθῃ νὰ ἀποχωρίζεται ἐκ τῆς ἐπιγείου ζωῆς καὶ νὰ λησμονῇ τὸ φθαρτὸν σκήνωμα αὐτῆς (τὰς ἀνθρώπινους ἀθλιότητας) ἀνυψούμενη εἰς τὴν μελέτην τῶν πέδων τοῦ τάφου (πρβλ. Πλάτ. Φαίδ. 80 Ε: «ἔάν μὲν καθαρὰ ἀταλλάττηται, μηδὲν τοῦ σώματος ἔννεφέληκουσα, ἄτε οὐδὲν κοινωνοῦσα αὐτῷ ἐν τῷ βίῳ ἔκοῦσα εἶναι, ἀλλὰ φεύγουσα αὐτὸν καὶ συνηθροισμένη αὐτὴ εἰς αὐτήν»). ειπόεο, -ποι, 2. abstrāho, -trāxi, -tractum, 3. inclūsus in corpore πρβλ. § 6: e corporum vinculis tamquam e carcere καὶ § 7: corporis custodiis. (inclūdo, -clūsi, -clūsum, 3). ea, quae extra erunt τὰ ἔκτος (τοῦ σώματος, τοῦ σωματοειδοῦς) ἐσόμενα, τὴν ἀλήθειαν, τὴν πραγματικότητα.

⁷ Αρά γε, ἔννοει δὲ Κικέρων τὰ δύντας δύντα (τὰς ἰδέας) τοῦ Πλάτωνος; contemplans σκοποῦσα. quam maxime δις οἴον τε πλεῖστον. Σύναψιν πρὸς τὸ se . . . abstrāhet. A corpore . . . corporis voluptatibus. Κατὰ τὰς θεωρίας τῶν Πυθαγορείων καὶ τοῦ Πλάτωνος πηγὴ τοῦ κακοῦ εἶναι ἡ ψλη. Πρὸς ἀγνότητα ἀρά βίου ἐπιβάλλεται ἡ ἀπολύτωσις τῆς ψυχῆς ἀπὸ τῶν πειρασμῶν τῶν αἰσθήσεων. Οὕτω μόνον διατηρούμενης τῆς καθαρότητος τῆς ψυχῆς, θὰ δυνηθῇ αὗτη συναθροιζούμενη εἰς ἔαυτὴν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἀρχικὴν κατάστασιν. Ο Κικέρων λέει δὲ εἶναι «voluptates . . . (τὰ θέλγητα) illecēbrae atque escae (δέλεαρ) malorum καὶ ὅτ. Plato escam malorum voluptatem appellat, quod ea videlicet homines capiantur sicut hamo (διὰ τοῦ ἀγκίστρου) pisces». quasi οὕτως εἰπεῖν. libidinum τῶν σαρκικῶν δρμῶν, τῶν παθῶν. libido, libidinis θ. voluptatibus (δοτ) oboedientium ὑπεικουσῶν (ὑποκειμένων, δούλων) εἰς τὰς ἥδονάς (πρβλ. § 17: sermonibus vulgi dedidēris). deorum ac hominum iura τὰ δίκαια θεῶν καὶ ἀνθρώπων, τὰ δσια καὶ τὰ δίκαια. corporibus (ἀφαιρ.) ἐκ τῶν σωμάτων. voluntantur nec . . . revertuntur κυλινδοῦνται καὶ δὲν ἐπιστρέφουσι (χωρὶς νὰ ἐπιστρέφωσι). Ο Πλάτων (Φαίδ. 81 Β) λέγει: «ἔάν δέ γε . . . μεμιασμένη καὶ ἀκάθαρτος τοῦ σώματος ἀπαλλάτηται, ἄτε τῷ πώματι ἀεὶ ξυνοῦσα καὶ τοῦτο θεραπεύουσα καὶ ἐρῶσα καὶ γεγονητευμένη ὑπὸ αὐτοῦ, ὑπό τε τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ ἥδονῶν, ὥστε μηδὲν ἄλλο δοκεῖν εἶναι ἀληθὲς ἄλλ. ἦ τὸ σωματοειδές . . . βαρύνεται τε καὶ ἔλκεται πάλιν εἰς τὸν δρατὸν τόπον . . . περὶ τὰ μνήματά τε καὶ τὸν τάφους κυλινδούμενην». nisi multis exagitati saeculis εἰμὴ διαταραχθεῖσα ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας. Κατὰ τὸν Πλάτωνα, ἡ ψυχή, ἥτις δὲν ἔχει ἀπαλλαγὴ τῶν ἐπιθυμιῶν τῶν αἰσθήσεων, περιωθεῖται περὶ

τὴν γῆν ἐπὶ γιλιάδας ἐτῶν. Ὅτια ἀναγνώσεως εἶναι ὅσα σχετικὰ γράφει οὗτος (Φαΐδρ. 249) καὶ ὁ Βεργίλιος (Αἰν. 6, 735 κ. ἔξ.). *revertuntur* ἵδε § 5: *huc revertuntur* καὶ § 17: *reditum in hunc locum.* *ille discessit, ego somno* (ἀφαιρ.) *solūtus sum* (ἀξιον παρατηρήσεως εἶναι τὸ πλῆρες δινάμεως ἡσύνδετον) == ἐκεῖνος ἀπῆλθεν (ἐξηφανίσθη), ἐγὼ ἀφυπνίσθην. (*sollo, solvi, sulūtum, 3. = λύω*). Πολλὰ πείθουσιν ὅτι αἱ λέξεις αὗται τοῦ Ἐνυπνίου τοῦ Σκιπίωνος εἶναι καὶ τὸ τέλος τῆς πραγματείας τῆς Κικέρωνος *de re publica* (πρβλ. Cic. de amic. 14: «qui (Scipio ὁ Νεώτερος) . . . triduum (ἐπὶ τριήμερον) disseruit (διέλαβε) *de re publica*, cuius disputationis fuit extremum . . . fere de immortalitate animorum, quae se in quiete (ἐν ὑπνῷ) per visum (κατ' ὄναρ) ex Africano (τοῦ Πρεσβυτέρου) audisse dicebat»).

ΟΡΑΤΙΟΥ ΩΔΑΙ
(ΕΚΛΟΓΑΙ)

ΖΑΦΕΙΡΙΟΥ Ν. ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ

ΟΡΑΤΙΟΥ ΩΔΑΙ

(ΕΚΛΟΓΑΙ)

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1955

81 in Brazil

ΟΡΑΙΟΥ ΑΔΩΝΑ
ΕΚΒΟΛΑΙΑ

Οικονομικό Πανεπιστήμιο
Επίκουρη Σπουδή

18 Όρας - μίση - Δοκιμάζουμε ες - Θάλη.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Βίος τοῦ Ὁρατίου.

Ο Κόιντος Ὁρατίος Φλάκκος (Q. Horatius Flaccus) ἐγεννήθη τῇ 8ῃ Δεκεμβρίου τοῦ 65 π. Χ. (689 ἀπὸ κτίσ. Ρώμ.) ἐν Οὐενουσίᾳ τῆς κάτω Ἰταλίας, παρὰ τὸν ποταμὸν Αὔφιδον. Ο πατέρος του ἦτο ἀπελεύθερος (*libertinus*), ἀτοξῶν ἐκ τῶν προσόδων μικροῦ κτήματος. Περὶ τῆς μητρός του οὐδὲν εἶναι γνωστόν, διότι περὶ αὐτῆς ὁ ἔδιος οὐδὲν ἀναφέρει εἰς τὰ ποιήματά του. Πιθανῶς ἡ μῆτρος του εἶχεν ἀποθάνει, διτε δὲ Ὁρατίος ἦτο πολὺ μικρός. Μέχρι τοῦ 12ου ἔτους τῆς ἡλικίας του ἔζησεν δὲ Ὁρατίος ἐντὸς τοῦ ἐπιβλητικοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος τῆς μικρᾶς γενετείρας του, ἀπολαύων τῶν ἀγαθῶν καὶ τῆς ἀνέσεως τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς. Μετὰ ταῦτα, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ πατρός του, ἥλθεν εἰς Ρώμην πρὸς συμπλήρωσιν τῆς μορφώσεώς του. Ἐκεῖ παρηκολούθησε τὰ μαθήματα διαπρεπῶν διδασκάλων καὶ δὴ τοῦ περιφήμου γραμματικοῦ Ὁρβιλίου. Ο πατέρος του, πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν νέων δαπανῶν, τὰς δύοις ἐδημιούργησεν ἡ ἐν Ρώμῃ ἐγκατάστασίς των, ἀνέλαβε τὸ ἔργον τοῦ εἰσπράκτορος τῶν ἐκ τῶν δημοπρασιῶν χοημάτων (*coactor auctionum*) καὶ ἀφωισάθη διοψύχως εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ ἡθικὴν πόρφυραν τοῦ νίου του, χάριν τοῦ δρούσου ἐγκατέλιπε τὴν Οὐενουσίαν καὶ τὸ προσφιλὲς ἀγρόκτημά του. Λιὰ τοῦτο δὲ ποιητὴς ἀναφέρει εἰς τὰ ποιήματά του (*Σατιρ. I, 6, 72*) μετὰ τρυφερᾶς εὐγνωμοσύνης τὴν αὐταπαρηγήσιαν καὶ τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ θυσίας τοῦ στοργικωτάτου πατρός του, τοῦ δρούσου τὸ δόνομα ὑπερηφάνως μνημονεύει, εἰς πεῖσμα ἐκείνων, οἵτινες ἔσκωψαν αὐτὸν διὰ τὴν ταπεινὴν καταγωγὴν του.

Ἄλλος οἱ πνευματικοὶ δρίζοντες τῆς Ρώμης, διὰ τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ τύχουν ἀρτίας μορφώσεως, ἤσαν στενοί. Τὸ ἀνέσπερον φῶς τοῦ ἀρχ. Ἐλληνικοῦ πνεύματος ἦτο εἰσέτι ἔντονον εἰς τὴν ἀρχικὴν ἐστίαν του, τὰς Ἀθήνας. Διὰ τοῦτο δὲ Ὁρατίος κινούμενος ὑπὸ μόνης τῆς

έπιθυμίας νὰ παρακολουθήσῃ μαθήματα ρητορικῆς καὶ ἵδια φιλοσοφίας εἰς τὰς σχολὰς τῶν διαδόχων τοῦ Ἰσοχάρατους καὶ τοῦ Πλάτωνος, ἥλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας εἰς ἡλικίαν 19 περίπου ἔτῶν, ἥτοι τὸ 46 π. Χ.

Τάς ἐν Ἀθήναις σπουδάς του διέκοψαν σοβαρὰ ἐν Ρώμῃ πολιτικὰ γεγονότα. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καίσαρος (Μάρτιος τοῦ 44 π. Χ.) ἔξερούγη νέος ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ τῶν διαδόχων καὶ τῶν δολοφόνων αὐτοῦ. Ὁ Βροῦτος καὶ ὁ Κάσσιος κατέλαβον τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀσίαν. Ὁ Βροῦτος ἥλθε τὸν Σεπτέμβριον τοῦ ἔτους ἐκείνου εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὁ Ὁράτιος μετ' ἄλλων συσπουδαστῶν του, παρασυρόμενος ἀπὸ τὸν εὔκολον ἐνθουσιασμὸν τῆς ἡλικίας του, ἔσπευσε προθύμως νὰ καταταχθῇ ὑπὸ τάς σημαίας τοῦ Βρούτου, μέ τὸν βαθμὸν μάλιστα τοῦ στρατ. χιλιάρχου, παρὰ τὸ γεγονός δτὶ οὐδέποτε ἄλλοτε εἶχεν ὑπηρετήσει ὡς στρατιώτης.

Τὸν Νοέμβριον τοῦ 42 π. Χ. συνεκροτήθη ἡ παρὰ τοὺς Φιλίππους μάχη· οἱ δημοκρατικοὶ ἤττηθησαν καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγήν. Ὁ Ὁράτιος δὲν αἰσχύνεται νὰ διμολογήσῃ (Ωδὴ 7, σείκ. 9, 10, 11, 12 βιβλ. II) δτὶ ἐγκατέλιπε τὴν ἀσπίδα του εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης ταύτης. Ἰσως ὅμως δὲν πρέπει νὰ ἐρμηνευθῇ κυριολεκτικῶς τὸ χωρίον τοῦτο. Πιθανῶς ὑπαινίσσεται κατὰ ποιητ. κόν τοόπον, δτὶ μετὰ τὴν ἤτταν ἐκείνην τῶν δμοφρόνων του δὲν ἀνεμείχθη πλέον εἰς τὴν πολιτικήν, ἀλλ᾽ ἐπεδόθη εἰς μελέτας καὶ εἰς τὴν ποίησιν.

Ἡ θέσις τοῦ Ὁρατίου, μετὰ τὴν παρὰ τοὺς Φιλίππους ἤτταν, ἀποβιάνει δεινή. Ἡ μικρὰ πατρικὴ περιουσία του, τῆς ὁποίας ἦτο αὐληρονόμος, διότι ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀποθάνει ὁ πατήρ του, ἐδημεύθη ὑπὸ τοῦ Ὁκταβιανοῦ καὶ διενεμήθη μετὰ πολλῶν ἄλλων κτηματικῶν περιουσιῶν εἰς τοὺς παλαιμάχους στρατιώτας (veteranos).

Ὅτε ὅμως τῷ 41 π. Χ. ἐχορηγήθη παρὰ τοῦ Ὁκταβιανοῦ γενικὴ ἀμνηστία εἰς τοὺς ἀντιπάλους του, ἐπωφελούμενος ταύτης καὶ ὁ Ὁράτιος, ἐπανῆλθεν εἰς Ρώμην, ὅπου πρὸς πορισμὸν τῶν πρὸς τὸ ξῆν διωρίσθη οἰκονομικὸς ὑπάλληλος (ταμειακὸς γραμμικός). Τάς ἐκτὸς τῆς ὑπηρεσίας ὥρας του διέθετεν εἰς τὴν ποίησιν. Ταχύτατα δὲ συνεδέθη διὰ φιλίας μετὰ τῶν ὀνομαστῶν τότε ποιητῶν Οὐεργιλίου καὶ Οὐαρούσιου καὶ δι² αὐτῶν ἥλθεν εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ πιστοῦ συμβούλου τοῦ Ὁκταβιανοῦ, τοῦ Μαικήνα, τοῦ ἐνθέρμου προστάτου τῶν ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων.

Ἡ ἀπλῆ κατ² ἀρχὰς γνωριμία του μετὰ τοῦ Μαικήνα ἐξειλίχθη

σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τόσην οἰκειότητα καὶ φιλίαν, ὥστε δὲ Μαικήνας προσέφερον εἰς αὐτὸν ὡς δῶρον τὴν Σαβινικήν ἔπαινον, κειμένην εἰς 25 περίπου μιλίων ἀπόστασιν πρὸς τὰ ΒΑ τῆς Ρώμης. Τῆς ἔπαινος ταύτης τὰ θέλγητρα θύμνεῖ δὲ ποιητὴς συχνὰ εἰς τὰ ποιήματά του, διότι ἔκει εῦρεν δὲ, τι ἀκριβῶς ἐπόθει ἢ ποιητικὴ ψυχή του, ἄνεσιν, χαράν, πηγὰς ἐμπνεύσεως ἀλλὰ καὶ προσόδους ἀξιολόγους.

Ἡ ποιητικὴ ἴκανότης τοῦ Ὁρατίου, αἱ ἔξαίρετοι κοινωνικαὶ ἀρεταὶ του καὶ δὲ φιλικὸς δεσμὸς του μετὰ τοῦ Μαικήνα εἰσήγαγον αὐτὸν εἰς τοὺς ἀριστοκρατικοὺς κύκλους τῆς θρησκείας κοινωνίας. Οἱ διαπρέποντες κυρίως εἰς τὰ γράμματα ἀνδρες τῆς ἐποχῆς ἔκεινης ἦσαν φίλοι του. Δείγματα τρανὰ τῆς πρὸς αὐτοὺς ἐκτιμήσεως καὶ φιλίας του παρέχουν αἱ φύσαι του, διότι πολλὰς ἀπευθύνει, τιμῆς ἔνεκα, πρός αὐτοὺς.

Ἴδιαιτέρας ὅμως μνείας εἶναι ἀξία ἢ πρὸς τὸν Ὁκταβιανὸν Αὔγουστον εἰλικρινῆς ἀφοσίωσις καὶ ἀγάπη τοῦ Ὁρατίου. Τὸ γεγονός δὲ ὅτι ὑπὸ τὰς σημαίας τῶν δημοκρατικῶν Βρούτου καὶ Κασσίου ἐπολέμησε πρὸ ἐτῶν κατὰ τῶν ἀρχῶν, τὰς δοπίας ἐξεπροσώπει δὲ διάδοχος τοῦ δολοφονηθέντος Καίσαρος, δὲν ἀποδεικνύει ὅτι ἐστερεῖτο σταθεῶν πολιτικῶν πεποιθήσεων, ἀλλ᾽ ὅτι δὲ ἐνθουσιώδης ἐν τῇ νεανικῇ ἥλικᾳ ποιητής, ὁρμος ἥδη, ἡτο ἴκανὸς νὰ διακρίνῃ καὶ νὰ ἐκτιμήσῃ προσηκόντως τὴν θαυμασίαν τάξιν, τήν εἰλήνην καὶ τὴν κατὰ πάντα πρόοδον τοῦ Ρωμ. κράτους, ἥτις ἐπογματοποιήθη καὶ ἐπεκράτησεν ἐν αὐτῷ διὰ τῆς δεξιωτάτης διοικήσεως τοῦ Αὐγούστου. Διὰ τοῦτο δὲν παρουσιάζεται ὡς ἀπλῶς ἀνεχόμενος τὸ νέον καθεστώς, ἀλλὰ διαθέτει τὴν ἐμπνευσίν του, ἵνα θυμήσῃ αὐτό, συντελῶν οὕτω τὸ κατ' αὐτὸν εἰς τὴν παγίωσίν του.

Εἰς ἥλικιαν 57 ἐτῶν ἀπέθανεν αἰλφινίδιως τῇ 27 Νοεμβρίου τοῦ ἔτους 8 π. Χ. καὶ ἐτάφη ἐπὶ τοῦ Ἡσκυλίνου λόφου, πάρα τὸν τάφον μεγάλου φίλου καὶ προστάτου του Μαικήνα, διστις εἶχε προιγηθῆ αὐτοῦ εἴκοσι μόνον ἡμέρας εἰς τὸν θάνατον.

2. Ἔργα τοῦ Ὁρατίου.

Οἱ Ὁρατίος ἔγραψε λυρικὰ καὶ σατυρικὰ ποιήματα. Καὶ λυρικὰ μὲν εἶναι: α) αἱ φύσαι (carmina) εἰς 4 βιβλία, β) οἱ ἐπωφόροι (epodii) εἰς ἓν βιβλίον, ποιήματα σκωττικά, πλήρη εἰρωνείας καὶ σκη-

νῶν ἐκ τῆς καθημερινῆς ζωῆς, κατ' ἀπομίμησιν τοῦ α' Ἑλληνος Ιαμβικοῦ ποιητοῦ Ἀρχιλόχου τοῦ Παρίου, γ) δὲ καὶ τὸν ταέτη οὗ σύμνικτος (carmen saeculare), ποιηθεὶς κατ' ἐντολὴν τοῦ Αὐγούστου, ἵνα ψαλῇ ὑπὸ χοροῦ εὐγενῶν παιδῶν καὶ παρθένων κατὰ τὴν εἰρητὴν τῶν Σαικουλαρίων, τελεσθεῖσαν κατὰ τὸ ἔτος 17 π. Χ. Σατυρικὰ δὲ εἶναι : α) αἱ Σάτιραι (Satirae ἢ Sermones) εἰς δύο βιβλία, διὰ τῶν ὅποιων δὲ ποιητὴς σκώπτει καὶ καυτηριάζει μὲν λεπτὴν ἀστειότητα τὰς ἥθικὰς ἔλλειψεις τῆς κοινωνίας, χωρὶς νὰ θίγῃ ὁρισμένα πρόσωπα, κατ' ἀπομίμησιν τῆς μέσης κωμῳδίας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων; β) αἱ Ἐπιστολαὶ (epistolae) εἰς δύο βιβλία, τοῦ αὐτοῦ περίπου πρὸς τὰς σατίρας περιεχομένου, ἀλλὰ πρὸς ὁρισμένα πρόσωπα ἀπευθυνόμεναι, κατ' ἀπομίμησιν τῆς ἀρχαίας Ἀττικῆς κωμῳδίας καὶ γ) ἡ Ποιητικὴ τέχνη ἡ Ἐπιστολὴ πρὸς Πείσωνας (ars poetica aut epistola ad Pisones) ἀπευθυνομένη πρὸς τοὺς υἱοὺς τοῦ Λευκίου Καλπονηρίου Πείσωνος καὶ περιέχουσα ἀξιολόγους παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ποιήσεως γενικῶς.

Οἱ Ὁράτιος, διὰ τῶν ἀνωτέρω ποιημάτων τοῦ καὶ ἰδίᾳ διὰ τῶν φῶν του, κατετάχθη μεταξὺ τῶν δοκιμωτάτων Ρωμαίων ποιητῶν, καταλαβὼν τὴν πρώτην θέσιν ἐν τῷ κύκλῳ τῶν λυρικῶν τοιούτων. Ἀνεδείχθη δ' ὅντως ἀρθραστος καλλιτέχνης τῆς λυρικῆς ποιήσεως, πρῶτος αὐτὸς μιμηθεὶς τὰ ὑπέροχα λυρικὰ δημιουργήματα τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ πνεύματος, εἰς μίμησιν τῶν ὅποιων προθέπει καὶ τοὺς ἄλλους, λέγων ἐν τῇ πρὸς τοὺς Πείσωνας ἐπιστολῇ 259 « vos exemplaria Graeca nocturna versate manu, versate diurna » ἥτοι « Ὅμεν τὰ ἐλληνικὰ παραδείγματα (συγγράμματα) νύκτα καὶ ἡμέραν ἀνελίσσετε ». Αἱ φῶις τοῦ Ὁρατίου ἀποτελοῦν τὸ κάλλιστον ἀπὸ πάσης ἀπόψεως μέρος τοῦ ποιητικοῦ τοῦ ἔργου. Ἡ φιλία, δὲ ἔρως, ἡ ἔρις, τὰ συμπόσια, ἡ πολιτεία ἀποτελοῦν τοὺς πόλους, περὶ τοὺς ὅποιους στρέφεται ἡ ὑαμαστὴ ἔμπνευσίς του. Τὸ περιεχόμενον αὐτῶν ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν τεχνικὴν μορφὴν των, ἀποτέλει κάριν καὶ λεπτὴν εὐτροπελίαν. Ἀν καὶ ἐμμηνθῇ τοὺς Ἑλληνας λυρικούς, τὸν Ἀρχίλοχον, τὴν Σαπφό καὶ τὸν Ἀλκαῖον, ἐν τούτοις δὲν παρουσιάζεται ὡς ἀντιγραφεὶς ἡ τυφλὸς μυμητῆς αὐτῶν. Παρουσιάζει πρωτοτυπίαν καὶ ἀνεξαρτητήσιαν, ἐν τῇ ὅποιᾳ καταφάνεται ἡ γνήσια ρωμαϊκὴ ψυχή του.

Τὴν πρώτην τῶν ἀνὰ χειρας ἐκλεκτῶν φῶν ἀπευθύνει πρὸς τὸν μέγαν πρόστατην του Μαικήναν. Ἐν αὐτῇ ἐκθέτει τὰς διαφόρους κλί-

σεις καὶ ἐπιθυμίας τῶν ἀγθόωπων καὶ ἐν κατακλεῖδι τὸ ἀτομικόν του ἴδεωδες.

Τὴν β' ἀπευθύνει πρὸς τὸ πλοῖον, ἐφὸ οὗ ἐπεβιβάσθη ὁ φίλος του Οὐεργύλιος, διὰ νὰ μεταβῇ εἰς Ἀθήνας.

Τὴν γ' πρὸς τὸν Μ. Ἀγρίππαν, διαπρεπῆ στρατιωτικὸν καὶ πολιτικὸν ἄνδρα τῆς ἐποχῆς του.

Τὴν δ' πρὸς τὸν Ἐρμῆν, κατὰ μίμησιν δμοίου ὑμνου τοῦ Ἀλκαίου πρὸς αὐτὸν.

Ἡ ε' εἶναι εὐχὴ πρὸς τὴν Ἀρτεμίν καὶ τὸν Ἀπόλλωνα.

Ἡ σ', κατὰ μίμησιν τῶν ἀρχαίων ἔλληνικῶν θρήνων, ἐποιήθη ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ κοινοῦ μετὰ τοῦ Οὐεργύλιου φίλου Κοϊντιλίου Οὐάρου

Ἐν τῇ ζ' ἐξωτερικεύει τὴν ἀμετρον χαράν του ἐπὶ τῇ ήττῃ καὶ τῷ θανάτῳ τῆς βασιλίσσης τῆς Αλγύπτου Κλεοπάτρας.

Ἐν τῇ η' πανηγυρίζει ἐπὶ τῇ ἐπανόδῳ εἰς Ρώμην τοῦ κατὰ τὴν μάχην παρὰ τοὺς Φιλίππους συμπολεμιστοῦ του Πομπήιου Οὐάρου.

Ἐν τῇ θ', ἀπευθυνομένῃ πρὸς τὸν Μαικήναν, φαντάζεται ἑαυτὸν μετὰ θάνατον μεταμορφούμενον εἰς κύκνον καὶ ἐξασφαλίζοντα τὴν ἀθανασίαν.

Ἐν τῇ ι', ἀπευθυνομένῃ πρὸς τὸν Μαικήναν, φαντάζεται ὅτι τὸν ἐπισκέπτεται οὗτος καθ' ἣν ὥραν ἐτοιμάζεται νὰ θυσιάσῃ εἰς τὴν Ἡραν καὶ τὸν προσκαλεῖ νὰ συνεορτάσῃ, διότι ἄγει τὴν ἐπέτειον τῆς ἥμέρας, καθ' ἣν ἐσώθη ἀπὸ τὸν ἀπειλήσαντα αὐτὸν κίνδυνον, ἐκ τοῦ καταπεσόντος ἐπ' αὐτοῦ δένδρου τοῦ κήπου του.

Ἐν τῇ ια' ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Βάκχον, ἵνα ὑπὸ τὴν ἔμπνευσίν του ἐγκωμιάσῃ τὸν Αὔγουστον. Καὶ

ἐν τῇ ιβ', ἥτις ἀποτελεῖ ἐπίλογον τρόπον τινὰ τῶν τριῶν πρώτων βιβλίων τῶν φόδων, κρίνει μετὰ χαρακτηριστικῆς ἀλαζονείας τὴν ἀξίαν τοῦ ποιητικοῦ ἔργου του.

Εισαγ. Ελλήσην Οργαν.
Ηγεμ. - Μετωρθεν
Αρχιγ. Σύρην - Καρπάσιαν
Τοπικής οργαν.

ΜΕΡΟΣ Α'

ΚΕΙΜΕΝΟΝ

C A R M I N A S E L E C T A

L I B E R P R I M U S

1.

1. Maecenas, atavis edite regibus,
o et praesidum et dulce decus meum,
sunt quos curriculo pulverem Olympicum
collegisse iuvat, metaque fervidis
5. evitata rotis, palmaque nobilis
terrarium dominos evehit ad deos;
hunc, si mobilium turba Quiritium
certat tergeminis tollere honoribus;
- illum, si proprio condidit horreo
10. quidquid de Libycis verritur areis;
gaudentem patrios findere sarculo
agros Attalicis condicionibus
- numquam demoveas, ut trabe Cypria
Myrtoum pavidus nauta secet mare;
15. luctantem Icariis fluctibus Africum
mercator metuens otium et oppidi
- laudat rura sui; mox reficit rates
quassas, indocilis pauperiem pati;
est qui nec veteris pocula Massici
20. nec partem solido demere de die
- spernit, nunc viridi membra sub arbuto
stratus, nunc ad aquae lene caput sacrae;

- multos castra iuvant et lituo tubae
 25. permixtus sonitus bellaque matribus
 detestata manet sub Jove frigido
 venator, tenerae coniugis immemor,
 seu visa est catulis cerva fidelibus,
 seu rupit teretes Marsus aper plagas.
- me doctarum hederae praemia frontium
 dis miscent superis, me gelidum nemus
 Nympharumque leves cum Satyris chorū
 secernunt populo, si neque tibias
 Euterpe cohibet, nec Polyhymnia
 Lesboum refugit tendere barbiton.
 35) quodsi me lyricis vatibus inseres,
 sublimi feriam sidera vertice.

2. (II)

1. Sic te diva potens Cypri,
 sic fratres Helenae, lucida sidera,
 ventorumque regat pater
 obstrictis aliis praeter Iapyga,
5. navis, quae tibi creditum
 debes Vergiliū finibus Atticis
 reddas incolumem, precor,
 et serves animae dimidium meae.
- illi robur et aes triplex
 10. circa pectus erat, qui fragilem truci
 commisit pelago ratem
 primus, nec timuit praecipitem Africum
 decerantem Aquilonibus,
 nec tristes Hyadas nec rabiem Noti,
15. quo non arbiter Hadriae
 maior, tollere seu ponere volt freta.

- de
siccis
mare
infames
20. quem mortis timuit gradum,
 qui siccis oculis monstra natantia,
 qui vidit mare turgidum et
 infames scopulos Acroceraunia?
 nequicquam deus abscidit
 prudens oceano dissociabili
 terias, si tamen impiae
 non tangenda rates transiliunt vada.
25. audax omnia perpeti
 gens humana ruit per vetitum (nefas!)
 audax Iapeti genus
 ignem fraude mala gentibus intulit.
- post ignem aetheria domo
30. subductum macies et nova febrium
 terris incubuit cohors,
 semotique prius tarda necessitas
 leti corripuit gradum.
 expertus vacuum Daedalus aëra
35. pennis non homini datis;
 perrupit Acheronta Herculeus labor.
- nil mortalibus ardui est:
 caelum ipsum petimus stultitia, neque
 per nostrum patimur scelus
40. iracunda Iovem ponere fulmina.

3. (VI)

1. Scriberis Vario fortis et hostium
 victor, Maeonii carminis aliti,
 quam rem cumque ferox navibus aut equis
 miles te duce gesserit.
5. nos, Agrippa, neque haec dicere nec gravem
 Pelidae stomachum cedere nescii

- nec cursus duplicitis per mare Ulixei
 nec saevam Pelopis domum
 conamur, tenues grandia, dum pudor
 10. inbellisque lyrae Musa potens vetat
 laudes egregii Caesaris et tuas
 culpa deterere ingenii.
 quis Martem tunica tectum adamantina
 digne scripserit aut pulvere Troico
 15. nigrum Merionen aut ope Palladis
 Tydiden superis parem?
 nos convivia, nos proelia virginum
 sectis in iuvenes unguibus acrimum
 cantamus, vacui sive quid urimur,
 20. non praeter solitum leves.

4. (X)

1. Mercuri, facunde nepos Atlantis,
 qui feros cultus hominum recentum
 voce formasti catus at decorae
 more palaestrae,
 5. te canam, magni Jovis et deorum
 nuntium curvaeque lyrae parentem
 callidum, quidquid placuit, iocoso
 condere furto.
 te, boves olim nisi reddidisses
 10. per dolum amotas, puerum minaci
 voce dum terret, viduus pharetra
 risit Apollo.
 quin et Atridas, duce te, superbos
 Ilio dives Priamus relicto
 15. Thessalosque ignes et iniqua Troiae
 castra fefellit.

tu pias laetis animas reponis
sedibus, virgaque levem coērces
aurea turbam, superis deorum
20. gratus et imis.

5. (XXI)

1. Dianam, tenerae dicite virgines,
Intonsum, pueri, dicite Cynthium
Latonamque supremo
dilectam penitus Jovi.
5. vos laetam fluvii et nemorum coma,
quaecumque, aut gelido prominet Algido
nigris aut Erymanthi
silvis aut viridis Cragi;

vos Tempe totidem tollite laudibus
10. natalemque, mares, Delon Apollinis
insignemque pharetra
fraternaque umerum lyra.

Hic bellum lacrimosum, hic miseram famem
pestemque a populo et principe Caesare in
15. Persas atque Britannos
vestra motus aget prece.

6. (XXIIII)

1. Quis disiderio sit pudor aut modus
tam cari capit? praecipe lugubres
cantus, Melpomene, cui liquidam pater
vocem cum cithara dedit.
5. ergo Quintilium perpetuus sopor
urget! cui Pudor et Justitiae soror,
incorrupta Fides, nudaque Veritas
quando ullum inveniet parem?

- multis ille bonis flebilis occidit,
 10. nulli flebilius, quam tibi, Vergili.
 tu, frustra pius, heu, non ita creditum
 poscis Quintilium deos.

- quid? si Threicio blandius Orpheo
 auditam moderere arboribus fidem,
 15. num vanae redeat sanguis imagini,
 quam virga semel horrida

non lenis precibus fata recludere,
 nigro compulerit Mercurius gregi?
 durum: sed levius fit patientia
 quidquid corrigere est nefas.

7. (XXXVII)

1. Nunc est bibendum, nunc pede libero
 pulsanda tellus; nunc Saliaribus
 ornare pulvinar deorum
 tempus erat dapibus, sodales.
5. antehac nefas depromere Caecubum
 cellis avitis, dum Capitolio
 regina dementis ruinas,
 funus et imperio parabat
 contaminato cum grege turpium
10. morbo virorum, quidlibet impotens
 sperare fortunaque dulci
 ebria; sed minuit furorem
 vix una sospes navis ab ignibus,
 mentemque lymphatam Mareotico
15. redegit in veros timores
 Caesar ab Italia volantem
 remis adurgens, accipiter velut
 mollis columbas aut leporem citus

- venator in campis nivalis
20. Haemoniae, daret ut catenis
 fatale monstrum. quae generosius
 perire quaerens nec muliebriter
 expavit ensem nec latentis
 classe cita reparavit oras.
25. ausa et iacentem visere regiam
 voltu sereno, fortis et asperas
 tractare serpentes, ut atrum
 corpore combiberet venenum,
 deliberata morte ferocior;
30. saevis Liburnis scilicet invidens
 privata deduci superbo,
 non humilis mulier, triumpho.

LIBERALTER

8. (VII)

1. O saepe mecum tempus in ultimum
 deducte, Bruto militiae duce,
 quis te redonavit Quiritem
 dis patriis Italoque caelo,
5. Pompei, meorum prime sodalium?
 cum quo morantem saepe diem merc
 fregi, coronatus nitentis
 malobathro Syrio capillos,
 tecum Philippus et celerem fugam
10. sensi, reicta non bene parmula,
 cum fracta virtus, et minaces
 turpe solum tetigere mento;
 sed me per hostis Mercurius celer
 denso paventem sustulit aëre;

15. te rursus in bellum resorbens
unda fretis tulit aestuosis.
ergo obligatam redde Jovi dapem
longaque fessum militia latus
depone sub lauru mea nec
20. parce cadis tibi destinatis.
oblivioso levia Massico
ciboria exple, funde capacibus
unguenta de conchis. quis udo
deproperare apio coronas
25. curavte myrto? quem Venus arbitrum
dicet bibendi? non ego sanius
bacchabor Edonis: recepto
dulce mihi furere est amico.

9. (XX)

1. Non usitata nec tenui ferar
penna biformis per liquidum aethera
vates, neque in terris morabor
longius invidiaque maior
5. urbes relinquam, non ego, pauperum
sanguis parentum, non ego, quem vocas,
dilecte Maecenas, obibo
nec Stygia cohibebor unda.
iam iam residunt cruribus asperae
10. pelles et album mutor in alitem
superne nascunturque leves
per digitos umerosque plumae.
iam Daedaleo notior Icaro
visam gementis litora Bosphori
15. Syrtisque Gaetulas canorus
ales Hyperboreosque campos.

- me Colchus et qui dissimulat metum
 Marsae cohortis Dacus et ultimi
 noscent Geloni, me peritus
 20. discret Hiber Rhodanique potor.

absint inani funere neniae
 luctusque turpes et querimoniae;
 compesce clamorem ac sepulcri
 mitte supervacuos honores.

LIBER TERTIUS

10. (VIII)

1. Martiis caelebs quid agam Calendis,
 quid velint flores et acerra turis
 plena miraris positusque carbo in
 caespite vivo,
5. docte sermones utriusque linguae!
 voveram dulcis epulas et album
 Libero caprum prope funeratus
 arboris ictu.
- hic dies anno redeunte festus
10. corticem adstrictum pice d^emovebit
 amphorae fumum bibere institutae
 consule Tullo.
- sume, Maecenas, cyathos amici
 sospitis centum et vigiles lucernas
15. perfer in lucem: procul omnis esto
 clamor et ira.
- mitte civilis super Urbe curas:
 occidit Daci Cotisonis agmen,
 Medus infestus sibi luctuosis
20. dissidet armis,

servit Hispanae vetus hostis orae
 Cantaber, sera domitus catena,
 iam Scytha laxo meditantur arcu
 cedere campis.

25. neglegens, ne qua populus laboret,
 parce privatus nimium cavere et
 dona praesentis cape laetus horae et
 linque severa.

11. (XXV)

1. Quo me, Bacche, rapis tui
 plenum? quae nemora aut quos agor in spec s
 velox mente nova? quibus
 antris egregii Caesaris audiar
5. aeternum meditans decus
 stellis inserere et consilio Jovis?
 dicam insigne, recens, adhuc
 indictum ore alio. non secus in iugis
- Edonis stupet Euhias
10. Hebrum prospiciens et nive candidam
 Thracēn ac pede barbaro
 lustratam Rhodopen, ut mihi devio
- ripas et vacuum nemus
 mirari libet. o Naiadum potens
15. Baccharumque valentium
 proceras manibus vertere fraxinos,
 nil parvum aut humili modo,
 nil mortale loquar, dulce periculum est,
 o Lenae, sequi deum
20. cingentem viridi tempora pampino.

12. (XXX)

Exegi monumentum aere perennius
regalique situ pyramidum altius,
quod non imber edax, non aquilo impotens
possit diruere aut innumerabilis

5. annorum series et fuga temporum.
non omnis moriar multaque pars mei
vitabit Libitinam; usque ego postera
crescam laude recens, dum Capitolium
scandet cum tacita virgine pontifex.
10. dicar, qua violens obstrepit Aufidus
et qua pauper aquae Daunus agrestium
regnavit populorum, ex humili potens,
princeps Aeolium carmen ad Italos
deduxisse modos sume superbiam
quaesitam meritis et mihi Delphica
lauro cinge volens, Melpomene, comam.

ΕΛΛΑΣ

ενδιαφέρεται για την απόδοση των προϊόντων της χώρας.
Ενδιαφέρεται για την επένδυση στην Ελλάδα
καθώς είναι μια καθαρή και δημοκρατική χώρα.

Επιπλέον, η Ελλάδα έχει μεγάλη ιστορία
και πολιτισμό, με πολλά θέματα να
ενδιαφέρουν την παγκόσμια γνώση.
Επιπλέον, η Ελλάδα έχει μεγάλη ιστορία
και πολιτισμό, με πολλά θέματα να

ενδιαφέρουν την παγκόσμια γνώση.
Επιπλέον, η Ελλάδα έχει μεγάλη ιστορία
και πολιτισμό, με πολλά θέματα να
ενδιαφέρουν την παγκόσμια γνώση.

Επιπλέον, η Ελλάδα έχει μεγάλη ιστορία
και πολιτισμό, με πολλά θέματα να
ενδιαφέρουν την παγκόσμια γνώση.
Επιπλέον, η Ελλάδα έχει μεγάλη ιστορία
και πολιτισμό, με πολλά θέματα να

ενδιαφέρουν την παγκόσμια γνώση.

ΜΕΡΟΣ Β'

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. ΒΙΒΛΙΟΝ Ι - ΩΔΗ Ι

1-6. *atavus*=δ ἐπίπαππος, δ πρόγονος. *editus-a-um*, τοῦ ρ.
edo=γεννῶ. *decus-oris*=κόσμημα. *iunio-vi-tum* (α')=ἀλέσκω. *curriculum-i*=ἄριτμα. *meta-ae*=ἡ νύσσα (στήλη εἰς τὰς καμπάς τοῦ ἵπποδρόμου). *evito* ρ. (α') = διαφεύγω. *palma-ae*=φοῖνιξ (δένδρον). *evehо-xi-ctum* (γ')=ἀναβιβάζω, ἀνυψῶ· ἥ φυσ. σ.: *sunt quos*(=non-nulos) *iuvat* *collegisse curriculo pulverem Olympicum et meta evitata rotis fervidis et palma nobilis evehit ad deos dominos terrarum* (τὸ *meta* καὶ *palma* ὑποκ. τοῦ *evehit*). *Maecenas-ātis*=δ Μαικήνας, ἀπλοῦς ἱππεὺς Ρωμαῖος, εὐνοούμενος τοῦ Αὐγούστου καὶ δ σπουδαιότερος σύμβουλος αὐτοῦ, καταγόμενος ἐκ παλαιοτάτης Τοσκανικῆς οἰκογενείας. 7-10. *hunc* (*iuvat*). *mobilis-e*=εὐμετάβολος, ἀσταθής. *turba-ae*=πλῆθος, *illum* (*iuvat*). *tergeminus*=τρίδυμος, τριπλοῦς. *proprius-a-um*=δ ἴδιος (τινὸς), ἀτομικὸς. *horreum*=ἡ ἀποθήκη, δ σιτοβολών. *verro-rrri-rsum* (γ')=σαρῶ (σαρῶνω). *area-ae*=τὸ ἄλων. *tergemini honores* λέγονται: ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀγορανόμου (*aedilis*), τοῦ πρατίωρος (*praetor*) καὶ τοῦ ὑπάτου (*consul*). *Libycae areae*: διότι ἡ ἐπαρχία τῆς Λιβύης ἐπρομήθευ μετὰ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Σικελίας, τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἐν Ρώμῃ καταναλισκομένου σίτου. 11-18. *findo-di-ssum* (γ')=σχίζω, σκάπτω. *sarculum-i*=τὸ σκαλιστήριον, ἡ ἀξινη. *condicio-onis*=ἡ πρότασις, δ ὅρος. *numentum demoueras*=οὐδέποτε ἥθελες ἀπομακρύνει. *trabs-bis*=ἡ δοκός, τὸ πλοῖον. *seco-ui-ctum* (α')=κόπτω, διασκίζω. *luctor*, (α')=παλαίω. *tox* ἐπίο.=μετ' δλίγον. *reficio* (*re-facio*)=ἐπισκευάζω. *ratis-is*=ἡ σχεδία, πλοῖον. *quassus-a-um* (τοῦ ρ. *quatior*)=καταπεπονημένος, βεβλαμμένος. *indocilis*=ἀμαθής, ἀπειρος. *Attalicae condiciones*: διότι τὰ πλούτη τῶν Ἀτταλικῶν βασιλέων τῆς Περγάμου ἦσαν παροιμώδη. "Ο Ἀτταλος δ III (133 π.Χ.) εἶχε κληροδοτήσει τὸ βασίλειόν του εἰς τοὺς

Ρωμαίους. *Cypria trabs*: διότι οἱ Κύπριοι ἦσαν τολμηροὶ θαλασσοπόδοι καὶ ἴκανοὶ ἔμποροι. *Africus*=ὅ λίψ (κοιν. γαρμπῆς), θυελλώδης κατὰ τὸν χειμῶνα ἄνεμος. 19-29. *poculun -i*=ποτήριον. *de-mo-mpsi-mprium (γ')*=ἀφαιρῶ. *solidus* (ἐπίθ.)=στερεός, ἀκέραιος. *sperno-sprevi-etum (γ')*=ἀποχωρίζω, διλιγωρῶ. *nunc...nunc*=ὅτε μέν... ὅτε δέ. *arbūtus-i*=ἥ κόμαρος. *viridis-is*=πράσινος, θαλερός. Ἡ φυσ. σειρά: *nunc stratus membra sub viridi arbuto. ad lene caput sacrae aquae*=παρὰ τὴν ἡρεμον πηγήν (κεφαλόβρυσον) ἵεροῦ ὅδατος (αἱ πηγαὶ ἦσαν καθιερωμέναι εἰς θεότητας). *tuba-ae*=ἥ σάλπιγξ. *lituus-i*=κέρας, ἐπικαμπῆς σάλπιγξ. *detestor (α')*=μυσάττομαι, καταρῶμαι. *sub Jove frigido* ἀντὶ τοῦ *sub caelo*. *seu-seu*=εἴτε-εἴτε. *catulus-i*=σκύλαξ, κυνάριον. *rumpo-pi-ptum (γ')*=ὑρανώ, διαρρηγνύω. *teres-ētis*=στρογγύλος, ἐπιμήκης. *plaga-ae*=δίκτυον. *Massicus*: καλεῖται ὁ περίφημος οἶνος τῆς Καμπανίας (καμπανίτης) ὁ φέρων τὸ ὄνομα τοῦ ὁμωνύμου ὅρους τῆς Ἰταλίας. *sub Jove frigido*: διότι ὁ *Juppiter*, ὡς προσωποποία τοῦ οὐρανοῦ, λαμβάνεται ἀντὶ τοῦ ψυχροῦ ὑπαίθρου. *Marsus*=Μαρσικός, ὄνομα λαοῦ Ιταλικοῦ. 30-36. *hedēra-ae*=ὅ κισσός, φυτὸν ἱερὸν τοῦ Βάκχου, τοῦ ἔξαπτοντος τὴν φαντασίαν τῶν ποιητῶν. *gelidus*, ἐπίθ.=κρυψός, παγετώδης. *secerno, -crevi-ētum (γ')*=διακρίνω, χωρίζω. *tibia-ae*=ὅ αὐλός (μουσικὸν ὄργανον). *Euterpe-Polyhymnia*, δύνοματα Μουσῶν. *barbitus-i*=ἥ βάρβιτος, ἔγχοδον μουσ. ὅργανον, ὅμοιον πρὸς τὴν λύραν. *Lesbous*: διότι ἡ Σαπφώ καὶ ὁ Ἀλκαῖος, οἱ περίφημοι λυρικοὶ ποιηταὶ τοῦ δου π.Χ. αἰῶνος, ἦσαν Λέσβιοι. *vates-is*=μάντις, ποιητής. *insero-ui-rtum (γ')*=συγκαταλέγω. *sublimis-is* ἐπίθ.=μετέωρος, μετάρσιος. *ferio-īre (δ')*=πλήττω. *quod si me...vertice*=διότι, ἐὰν μὲ κατατέξῃς μεταξὺ τῶν λυρικῶν ποιητῶν, διὰ μεταρσίου κεφαλῆς θὰ πλήξω τὰ ἄστρα.

2. ΒΙΒΛΙΟΝ I - ΩΙΔΗ III

1-8. *diva potens Cypri*=ἥ θεὰ ἡ δεσπόζουσα τῆς Κύπρου· ἡ Κύπρις (Ἄφροδίτη), ἥς περίφημον τὸ ἐν Πάφῳ ἱερὸν (*Venus marina*, ἡ θαλασσία Ἄφροδίτη). *fratres Helenae*=οἱ ἀδελφοὶ τῆς Ἐλένης Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης, οἱ Διόσκουροι, λατρευόμενοι ὡς θαλάσσιαι θεότητες· προσωποποίησις τῶν δύο λαμπροτέρων ἀστέρων τοῦ ἀστερισμοῦ τῶν διδύμων. Ἡλεκτρικοὶ σπινθῆρες ἀπὸ τῶν ἀκρων τῶν ἴστων φαινόμενοι μετὰ θύελλαν ἐμεωροῦντο αἴσιοι οἰωνοὶ ὑπὸ τῶν Διοσκού-

φων πεμπόμενοι. *obstringo - nxi - ctum* (γ')= σφίγγω, περιορίζω. *obstrictis aliis (ventis)*. *Iapyx-ygis*= ὁ Ἰάπυξ: οὗτος διὰ τοὺς Ρωμαίους ἦτο κυρίως ὁ βιοειδυτικὸς ἀνεμος, λίαν εὔνοϊκὸς διὰ τοὺς ταξιδεύοντας ἔξ. Ἰταλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ φυσικὴ σειρά: *sic...regat navis*= εἴθε οὕτω νά σε διακυβερνᾷ, ὃ πλοῖον. *quae debes tibi creditum Vergilium*: διότι ὁ ποιητὴς εἶχεν ἐμπιστευθῆ τρόπον τινὰ τὴν ζωὴν τοῦ Οὐνεογλίου εἰς τὸ πλοῖον, τὸ δποῖον οὗτον *debet. reddo* (ρ. γ')= ἀποδίδωμι. *dimidium animae meae*: πρβλ. «μία ψυχὴ ἐν δυοῖν σώμασι». *dimidium*= τὸ ἥμισυ. 9-16. *robur-oris*= ἄγρια δρῦς (μεταφ. τόλμη) ἡ φυσ. σειρ.: *robur et triplex aes erat circa pectus illi qui...* πρβλ. «πολλὰ τὰ δεινὰ κούδεν ἀνθρώπου δεινότερον πέλει...». *fragilis-is* ἐπίθ. = εὔθραυστος*. *trux-cis* ἐπίθ. = ἀγριος(*fragilis ratis - trux pelagus*, ἀντίθεσις). *praeceps-itis* (*prae-caput*)= προπετής, δρμητικός. *Hyades-um*= αἱ Ὅαδες: σύμπλεγμα 7 ἀστέρων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Ταύρου. Ἡ ἐπιτολή των ἐνομίζετο δτὶ ἐπέφερεν ὑετοὺς καὶ καταιγίδας· διὰ τοῦτο καλοῦνται *tristes*. *rabies-ei*= ἡ λύσα. *quo (Noto) β'* δρος συγκρίσεως. *arbiter-tri*= διαιτητής, κριτής, δεσπότης. *Hadria-ae*: ὁ Ἀδρίας, τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος, τὸ δποῖον εἰναι ἐκτεθειμένον εἰς τὴν δρμὴν τῶν νοτίων ἀνέμων. *volt* ἀντὶ *vult* τοῦ *volo*= θέλω. *fretum-i*= ὁ πορθμός, ἡ θάλασσα. 17-26. *gradus-us*= βῆμα, προσέγγισις. *quem gradum mortis timuit (ille homo)qui...*: τὸν θάνατον φαντάζεται βαδίζοντα, ἵνα προσβάλῃ τὸν τολμηρὸν θαλασσοπόρον· ἡ ἀπάντησις εἰς τὴν ἐρώτησιν εἰναι δρονητική. *siccus-a-um*= ξηρός: *siccis oculis* πρὸς δήλωσιν τῆς ἀταράξιας τοῦ τολμηροῦ θαλασσοπόρου πρὸ τῶν κινδύνων. *monstra natantia*= τὰ νηχόμενα τέρατα, κατὰ τὴν φαντασίαν τῶν ναυτιλλομένων. *turgidus* ἐπίθ. = οἰδαλέος (φουσκωμένος). *Acroceraunia*= τὰ Ἀκροκεραύνια, δροσειρὰ τῆς Ἡπείρου καὶ ἀκρωτήριον: αἱ ὑψηλαὶ κορυφαὶ των πολλάκις ἐπλήγτοντο ὑπὸ κεραυνῶν. *nequicquam* ἐπίρ.= μάτην. *abscindo-idi-ssum* (γ')= ἀποσκίζω, ἀποχωρίζω. *dissociabilis*= διαιρετικός, ἀκοινώνητος. *impiae rates* = ἀνόσιαι (διὰ τὴν τόλμην) σχεδίαι. *si tamen rates impiae transiliunt vada non tangenda*: ἡ θαλασσοπλοΐα ἐθεωρήθη ὡς παράβασις τῆς θέσιας βουλήσεως καὶ οἵ τολμητίαι θαλασσοπόροι ἐτιμωροῦντο. *perpeti* τοῦ ρ. *perpetior* (*per-patior*)= ὑποφέρω, πάσχω. *ruit per vetitum* = φέρεται δρμητικὸν διὰ μέσου τῶν ἀπηγορευμένων ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. *nefas!* = ἐπιφ. φεῦ!, ἐκφράζον τὴν δδύνην τοῦ πονητοῦ

διὰ τὰ ἀμαρτήματα τοῦ ἀνθρώπου. 27-40. *Iapēli genus* = τὸ γένος τοῦ Ἰαπετοῦ: δὲ Προομηθεύς, δῖτις ἔκλεψεν ἐκ τοῦ Οὐρανοῦ τὸ πῦρ ἐν κοίλῳ νάρθηκι. *fravis mala* ἐννοεῖ τὸν διλέθριον δόλον, διὸ οὐδὲ Προομηθεὺς ἔκλεψε τὸ πῦρ. *post ignem* = κατόπιν τῆς κλοπῆς τοῦ πυρός. *macies-ei* = φθίσις, νόσοι σοβαραί. *nova februum cohors* = νέον πλῆθος πυρετῶν (ἀγνώστων μέχρι τότε πυρετικῶν νόσων). *incumbo* = ἐνσκήπτω. *semotus* (τοῦ *semoneor*) = δὲ ἀπομεμακρυσμένος. *tarda necessitas leti* = ἡ βραδεῖα μοῖρα τοῦ θανάτου. *corripio gradum* = ἐπιταξύνω τὸ βῆμα: οἱ ἄνθρωποι δὴ. πρότερον ἡσαν μακροβιώτεροι, ἔνεκα ὅμως τῶν ἀμαρτημάτων, εἰς τὰ δόποια περιέπεσαν, ἐπέσυραν ἐναντίον των τὴν τιμωρίαν τοῦ θανάτου καὶ οὕτω ἔγιναν βραχύβιοι. *exterior*, οὐ = λαμβάνω πεῖραν, δοκιμάζω. *penna-ae* = ἡ πτέρυξ. *Herculeus labor* = δὲ Ἡράκλειος ἀθλος. *perrupit Acheronta*: ἡ κατάβασις ζώντων ἀνθρώπων εἰς τὸν Ἀδην ἥτο ἀπηγορευμένη, ἀλλ᾽ δὲ Ἡρακλῆς κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὸν διὰ νὰ ἀπελευθερώσῃ τὸν Θησέα καὶ τὸν Πειρίθουν. *nil=nihil. nihil ardui est* = οὐδὲν ἄναντες, δὴ. οὐδὲν δυσχερές εἰς τὴν ἀνθρωπίνην τόλμην. *caelum ipsum petimus stultitia* = καὶ αὐτὸν τὸν οὐρανὸν ζητοῦμεν ἐν τῇ μωρίᾳ μας. *Jovem*, ὑποκ. τοῦ ροπερε. *iracunda fulmina* = τοὺς δργίλους κεραυνούντος.

3. ΒΙΒΛΙΟΝ I - ΩΙΔΗ VI

1-12. *Scribēris Vario* = δύνασαι νὰ ἔμνηθῆς ὑπὸ τοῦ Οὐαρίου. *Varius* (L. *Varius Rufus*): φίλος τοῦ Οὐεργίλιου καὶ τοῦ Ὁρατίου, κατατάσσεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν μεγαλύτερων ποιητῶν, θεωρούμενος δέ τοις ἐπικόδις καὶ τραγικός ποιητὴς τῶν χρόνων ἐκείνων. *Maeonii carminis aliti* = τοῦ κύκνου τοῦ Μαιονίου ἄσματος (δὲ Ὁμηρος). *ales-illis* = δὲ πτερωτὸς (ἐνταῦθα δὲ κύκνος). *Maeonia-ae* = ἡ Μαιονία, ἡ Σμύρνη, ἡ διεκδικοῦσα κατὰ τὴν παράδοσιν μετὰ μεγαλυτέρας πιθανότητος τὴν τιμὴν διτὶ ἐγέννησε τὸν Ὁμηρον. *quam rem cumque τιμῆσις, ἀντὶ quamcumque rem...miles περιληπτ.* *navibus aut equis* = terra marique. *Agrippa* = δὲ Ἀγρίππας (M. Οὐνψάνιος Ἀγρίππας), διαπορεπής στρατηγὸς καὶ πολιτικὸς τῶν Αὐγουστείων χρόνων καὶ στρατιωτικὸς σύμβουλος τοῦ Αὐγούστου. *nos* = δὲ Οράτιος καὶ οἱ Ἰσης ἀξίας ποὺς αὐτὸν ποιηταὶ (μετριοφροσύνη). *conor οὐ* = πειρῶμαι, ἐπικειόω. *stomachus-i* = δὲ στόμαχος, δὲ

χόλος. *Pelidae...nescii cedere*=τοῦ Πηλείδου...τοῦ ἀγνοοῦντος νὰ ὑποχωρῆ, τοῦ ἀκάμπτου. *duplex Ulixes*=τὸ Ὁμηρικὸν πολύτροπος (διπούσωπος ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῆς πανουργίας). Ὁ ποιητὴς διμολογεῖ διτὶ δὲν δύναται νὰ ποιήσῃ νέαν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν, προκειμένου νὰ ἐγκωμιάσῃ τὰ πατορθώματα τοῦ Ἀγρίππα. *saeva Pelopis domus*, πρβλ. «Πελοπιδῶν μακά». *tenuis-is* ἐπίθ. = λεπτός, ταπεινός. *gramdis-is* ἐπίθ = ἀδρός, ὑψηλός. *imbellis* (in-bellum), ἐπίθ. = ἀπόλεμος. Ἡ φυσ. σειρὰ εἶναι: *Musaque potens imbellis lyrae. veto-uicitum* (α') = ἀπαγορεύω. *detero-trivi-tritum* (γ') = ἀποτρίβω, ἀμβλύνω, βλάπτω. *laus* = διμηρικὸν «κλέα». *culpa ingeni* = ἡ ἀφυΐα. 13-20 *tunica-ae* = δικιῶν. *quis scripserit digne?* = τὶς ἥθελεν ὕμνήσει ἐπαξίως; (οὐδεὶς πλὴν τοῦ Οὐαρίου). *Mars tectus tunica adamantina* = δ "Αρρην περιβεβλημένος ἀδαμάντινον χιτῶνα, «χαλκοχίτιων» ἀδάμας κατὰ τοὺς διμηρικοὺς κρόνους ἐλέγετο δι σκληρὸς χαλκὸς. *Meriones* = δ Μηριόνης, γενναῖος ἥνιοχος τοῦ Ἰδομενέως. *ope Palladis* (δρ. Ἰλιάδ. Ε, 330-846). *par-is*, ἐπίθ. = ἴσος. *convivium-ii* = συμπόσιον. *unguis-is* = ὄνυξ. Ἡ φυσ. σ.: *nos cantamus convivia, nos proelia sectis unguibus virginum acrimum in iuvenes*: αἱ ἐρωτικαὶ μάζαι νεανίδων καὶ νέων, ὡς ἀναίματοι, χαρακτηρίζονται προσφύνεσταταὶ ὡς συγκρούσεις γινόμεναι μὲν «κομμένα νύχια». *vacuus*, ἐπίθ. = κενός. Ἡ σειρὰ εἶναι: (*sive*) *vacui* (amore) (*sumus*), *sive quid urimur* = εἴτε δὲν εἴμεθα ἐρωτευμένοι εἴτε πάπως μᾶς καίει δ ἔρως, «εἴμεθα τσιμπημένοι». *non praeter solilum leves* = οὐχὶ παρὰ τὴν συνήθειάν μας εὔθυμοι.

4. ΒΙΒΛΙΟΝ I - ΩΔΗ Χ

1-20. *Facundus*, ἐπίθ. = εὐφραδής, λόγιος. *Atlas-ntis* = δ' Ατλα πατήσω τῆς μητρὸς τοῦ Ἐρμοῦ Μαίας. *cultus* = τὰ ἥθη. *catus*, ἐπίθ. = νουνεχής. *decorus* = εὐπρεπίς. *more decorae palaestrae* = διὰ τῆς συνηθείας τῆς εἰσαχθείσης διὰ τῆς παλαιστρᾶς, τῆς διδούσης εἰς τὸ σῶμα χάριν καὶ κομψότητα. *furtum-i* = κλοπή, ἀπάτη. *iocosus* = παιγνιώδης, (ἀστεῖος). *boves amotas* = τὰς ἀπαχθείσας βοῦς (κατὰ τὸν γνωστὸν μῦθον τῆς ἀρπαγῆς τῶν βοῶν τοῦ Ἀπόλλωνος ὑπὸ τοῦ Ἐρμοῦ). Ἡ φυσικὴ σειρὰ εἶναι: *olim Apollo, dum te puerum terret minaci voce nisi boves redditisses... risit viulus pharetra. Thessalosque ignes et iniqua Troiae castra fefelli*: εἰς τὰ πυρὰ τῶν στρατιωτῶν τοῦ

⁷Αχιλλέως καὶ τὸ ἔχθρικῶς διακείμενον πρὸς τὴν Τροίαν στρατόπεδον εἰσῆλθε κονφίως (⁷Ιλιάδος Ω στ. 322 κ. ἔξ.). *levis turba* = τὸ κοῦφον πλῆθος (τὸ πλῆθος τῶν ἐν ⁷Ἄδου σκιῶν) (πρβλ. ⁷Ερμῆς ψυχοπομπός).

5. ΒΙΒΛΙΟΝ I - ΩΙΔΗ XXI

1-4. *dicite* = ὑμνεῖτε. *intonsus* = ἀκαρτος : ἐπίθ. τοῦ ⁷Απόλλωνος «Φοῖβος ἀκεροεκόμης». *Cynthus* = ὁ Κύνθιος (⁷Απόλλων), οὗτο καλούμενος ἐκ τοῦ ἐν Δήλῳ δροῦς Κύνθου, ὅπου ἐπιστεύετο ὅτι ἐγεννήθη. *penitus* = ἐκ μυχίων, ἐκ βάθους ψυχῆς. *dilectus* (τοῦ *diligo*) = ἡγαπημένος. ⁷Η φύδη ἔχει μορφὴν χορικοῦ ἄσματος. Τὸν πρῶτον στίχον τῆς α' στροφῆς ψάλλουν παιδες, ὡς πρῶτον ἡμιχόριον, τὸν δεύτερον παρθένοι, ὡς δεύτερον ἡμιχόριον, τὸν τρίτον καὶ τέταρτον ψάλλει ὅλος ὁ χορός. Τὸ σχῆμα τοῦτο εὐρύνεται κατωτέρῳ καὶ φάλλεται ἥ μέν δευτέρᾳ στροφῇ ὑπὸ τοῦ ἡμιχορίου τῶν παιδών, ἥ δὲ τρίτῃ ὑπὸ τῶν παρθένων καὶ ἥ τετάρτῃ ὑφ' ὅλου τοῦ χοροῦ. 5 - 15. *laeta flumiis* = ἡ ἐπὶ τοῖς ποταμοῖς τεροπομένη (πρβλ. ποταμία ⁷Αρτεμίς). *coma nemorum* = ἡ κόμη, τὸ φύλλωμα τῶν ἀλσῶν. *quaesumque* (comæ). *Algidus-i* : δρος τοῦ Λατίου, ἐπὶ τοῦ ὅποίου ὑπῆρχε ναὸς τῆς ⁷Αρτεμίδος, εἰς ἀπόστασιν 28 χιλιομέτρων πρὸς ⁷Αν. τῆς Ρώμης. *promineo* ϕ. (β') = ἔξεχω, φύομαι. *nigrae silvae Erymanthi*: τὰ δάση τοῦ ⁷Ερυμάνθου καλοῦνται *nigrae*, διότι μακρόθεν φαίνονται μέλανα, ἐνεκα τοῦ ὑπομέλανος χρώματος τῶν φύλλων τῆς πίτυος καὶ τῆς ἐλάτης. *Cragus-i* : δρος τῆς Λυκίας. *viridis-is* = πράσινος. *Tempe totidem tollite laudibus* = τὰ Τέμπη ἔξ 7σου ὑμνήσατε. Εἰς τὰ Θεσσαλικὰ Τέμπη κατῆλθεν ὁ ⁷Απόλλων, ἀφοῦ ἐφόρνευσε τὸν ὄφιν Πύθωνα καὶ ἐκαθαρίσθη ἐν τῷ Πηγεῖ. ⁷Εκεῖθεν δὲ ἔκοψε τὸν ιερὸν κλάδον τῆς δάφνης καὶ ἐστεφάνωσε τὸ μέτωπόν του. *mas-ris* = ἀρρην. *insignemque umerum/Apollinis pharetra et fraterna lyra* ἥ λύρα λέγεται *fraterna*, ὡς ἐφευρεθεῖσα ὑπὸ τοῦ ⁷Ερμοῦ, ὅστις ἐδώρησεν αὐτὴν εἰς τὸν ⁷Απόλλωνα. *Hic* (Apollo). *pestis-is* = ὁ λοιμὸς. *princeps Caesar* = ὁ πρῶτος πολίτης τῆς Ρωμ. πολιτείας ⁷Οκταβιανός. *Persae* = οἱ Πάρθοι, οἵτινες εἶχον στασιάσει ἐνεκα συγκρούσεως Φωάτου καὶ Τιριδάτου περὶ διαδοχῆς τοῦ θρόνου. *Britanni* = οἱ Βρεταννοί, ταρασσόμενοι τότε ὑπὸ ἐμφυλίων ἐρίδων. ⁷Η φυσ. σειρὰ τῶν λέξεων : *motus* (Apollo) *vestra prece aget* (ἀντὶ abiget) *bellum* ... a *principe* ... in *Peiras*.

6. ΒΙΒΛΙΟΝ I - ΩΙΔΗ ΞΧΙΙΙ

Quis.. sit = δυνητ. εύκτ. *desiderium* = πόθος. *pudor* = ἡ αἰδός, περιορισμός. *modus* = μέτρον. *tam cari capitinis*, σύνδεσον πρὸς τὸ *desiderio*. *praecipe* τοῦ *praecipio* = διδάσκω, προβλ. ἔννεπε. *Melpomene* = ἡ Μελπομένη: μοῦσα τῆς τραγῳδίας, θυγάτη τοῦ Διός καὶ τῆς Μνημοσύνης. *liquidus* = ὑγρός, λαμπρός (ἐπὶ φωνῆς). *cithara* = ἡ κιθάρα καὶ ἡ ἱκανότης πρὸς τὸ καθαρίζειν. *Quintilius* = (Varus), ἐκ Κρεμῶνος, συνδεόμενος διὰ στενωτάτης φιλίας πρὸς τὸν Οὐεργίλιον καὶ τὸν Ὁράτιον ἀπέθανε τὸ 24 π. Χ. *urgeo-rsi* (β') = πιέζω. *ergo* = λοιπὸν (εἶναι ἀλήθεια; ἀπίστευτον [ἐπὶ ἀποσδοκήτου γεγονότος]). *cui*, σύνδεσον μετὰ τοῦ parem. *Pudor, Iustitia, Fides, Veritas*: προσωποποιήσεις τῶν μεγάλων τούτων ἀρετῶν, τὰς δόπιας συνδεδυασμένας εἶχεν ὁ Κοιντίλιος καὶ αἱ ὄποιαι μάτην θὰ ζητοῦν ἐν τῷ κόσμῳ ὅμοιον πρὸς τὸν ἀποθανόντα. *flebilis-is* = ἀξιοδάκωτος, δηλ. πολλοὶ χρηστοὶ ἀνθρώποι τὸν κλαίουν. *tu frustra pius* = σὺ μάτην εὔσεβής (ἢ εὔσεβειά σου οὐδὲν ὀφελεῖ). *poscis deos* = ζητεῖς παρὰ τῶν θεῶν. *Quintilium, creditum heu non ita*: οἱ θεοὶ δηλ. δὲν σου ἐνεπιστεύθησαν τὸν Κοιντίλιον. *ita* ὑπὸ τὸν δρον τοῦτον, νὰ ἔχῃς δηλονότι τὸ δικαίωμα νὰ τὸν ζητήσῃς παρ' αὐτῶν μετὰ τὸν θάνατόν του. *Quid?* = τὶ δέ; *moderere*: β' ἐν. πρόσ. ἐνεστ. ὑποτ. τοῦ *moderor* = μετοιάζω, ωνθμίζω (χορδῶν ἔγχοδον δργανον). *fides-is* καὶ συνηθέστατα *fides-iūm* = χορδή, λύρα. *blande* ἐπίσ. = γοητευτικῶς. *arboribus auditam*, ὑπαινιγμὸς εἰς τὸν γνωστὸν περὶ Ὁρφέως μῦθον. *num redeat?* ἄραγε ἥθελεν ἐπανέλθει; *virga-ae* = ἡ οράβδος (κοιν. βέργα). *semel...* *compulerit* = ἀπαξ συνώθησε (μιὰ φορὰ ποὺ...). *non lenis fata recludere* = ὁ ἀδυσώπητος εἰς τὸ νο ἀνοίγῃ ἐκ νέου τὰς πύλας τοῦ Ἀδου πρὸς ἐπάνοδον τῶν νεκρῶν εἰς τὴν ζωὴν. *niger grex*: διὰ τὸ ἐπικρατοῦν ἐν τῷ Ἀδῃ σκότος. *quidquid corrigere est nefas, levius fit patientia, nptēroχος συμβουλή*. Πρὸ τῶν πληγμάτων τοῦ θανάτου μόνον ὑπομονὴ ἐνδείκνυται.

7. ΒΙΒΛΙΟΝ I - ΩΙΔΗ ΞΞVII

1-2. *Nunc est bibendum*, δηλ. μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀντωνίου καὶ τῆς Κλεοπάτρας. *bibo, bibi, potum* (γ') = πίνω. *nunc-nunc*, ἡ ἐπανάληψις δηλωτικὴ τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τοῦ ποιητοῦ. *pulsanda tellus pede libero* = saltandum est. *Saliare dapes* = Σά-

λιαι εὐωχίαι. *Salii* : οἱ Σάλιοι ἡσαν ἱερεῖς τοῦ Ἀρεως, ὑπὸ τοῦ Νουμᾶ κατασταθέντες πρὸς φρούρησιν τῆς οὐρανοπετοῦ ἀσπίδος, ἥτις ἐφυλάσσετο μετ' ἄλλων ἔνδεκα δύοιών ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀρεως. Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Μαρτίου ἐκάστου ἔτους ἥγον μεγαλοπρεπῆ ἔορτὴν καὶ ἔχόρευον διὰ μέσου τῆς πόλεως ἐνοπλίους χορούς, ὕδοντες ὕμνους (*carmen saliare*). Τὴν ἔορτὴν ἐπηκολούθουν πλουσιώταται εὐωχίαι. *pulvinar - aris* = προσκεφάλαιον, κλίνη. Κατά τινα ἔορτὴν *lectisternium* καλούμενην, οἱ Ρωμαῖοι, ἀφοῦ ἐκόσμουν τὰς κλίνας τῶν θεῶν, ἔξεθετον αὐτὰς εἰς τὰς δύοις καὶ παρέθετον εἰς αὐτοὺς εὐωχίαν. Τοῦτο ἐγίνετο εἰς περιπτώσεις εὐτυχῶν ἐθνικῶν γεγονότων. *sodalis-is* = σύντροφος, ἑταῖρος. *antehac*, δηλ. πρὸ τῆς ἡττῆς τῆς Κλεοπάτρας, ὅτε τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος ἥπειλετο σοβαρῶς παροῦσα. *Caecubum vivum* = Καικούθιος οἶνος, ἐκ τοῦ Καικούθου, οἰνοφόρου χώρας τῆς Λατίνης. *avitus* = προγονικός. *depromo* = ἔξαγω. Ἡ φυσ. σειρά : dum regina (Aegypti) parabat dementes ruinas et funus Capitolio et imperio (Romano). Τὸ Καπιτώλιον λαμβάνεται ὡς σύμβολον τῆς αἰωνίας Ρώμης. *demens ruina* = ἀφοῦν ἡρείπιον· ἀντὶ *demens regina*. *contamino* (φ. α') = μιαίνω. cum contaminato grege morbo turpium virorum : ἐννοεῖ τὸν ἐκ νόσου λέπρας δυσειδεῖς ναύτας καὶ στρατιώτας τῆς Κλεοπάτρας. *impotens-ntis* = ἀκρατής. *impotens spectare quid libet* : ἐννοεῖ τὴν Κλεοπάτραν, ἥτις ἐν τῇ φιλοδοξίᾳ τῆς ἥλπιζε καὶ τὰ ἀπιθανώτερα. *fortuna dulci ebria* = μεθύουσα ἐκ τῆς γλυκείας εὐτυχίας (τῆς νίκης καὶ κυριαρχίας ἐπὶ τῶν Ρωμαίων). Ἡ εὐτυχία παρομοιαζομένη πρὸς ἡδύποτον γεννᾷ μεθην. 13-32. *minuo*, φ. = μειῶ. *vix una sospes navis* = μόλις ἔν σωθέν πλοῖον (ὑπερβολή). *lymphatus*, κατὸς ἀνομοίωσιν ἐκ τοῦ *nymphaeus* = νυμφόληρπτος, μανόμενος. *Mareotico(vino)* = ὑπὸ Μαρεωτικοῦ οἴνου· περίφημος εὔσμος οἶνος ἐκ τῶν παρὰ τὴν Ἀλεξανδρειαν καὶ τὴν Μαρεώτιδα λίμνην ἀμπέλων. *volantem (reginam)* = τὴν πετομένην (φεύγουσαν προτροπάδην) βασίλισσαν. *remis adurgens* = διὰ τῶν κωπῶν (διὰ τῶν πλοίων) καταδιώκων συντόνως. *accipiter-tris* = διέραξ. *velut accipiter adurget molles columbas* = ὡς ἵεραξ ὁρμῇ κατὰ δειλῶν περιστερῶν (πρβλ.). Ὁμήρ. ⁹Ιλιάδος X, στ. 139 : «ἡῦτε κίρκοις ἐλαφρότατος πετεεινῶν οἵμησε μετὰ τρήρων πέλειαν»). *campi Haemoniae* = αἱ Θεσσαλικαὶ πεδιάδες. *Haemonia* ἀπὸ τοῦ Αἴμονος, πατρὸς τοῦ Θεσσαλοῦ. *nivalis-is*, ἐπίθ. = κιονώδης. *fatale monstrum* : ἡ Κλεοπάτρα χαρακτηρίζεται ὡς μοι-

զալον τέρας, διότι ἀπετέλει πρωτοφανὲς φαινόμενον γυνὴ νὰ συλλάβῃ τόσον παράτολμα σχέδια. *muliebriter* ἐπίρ.=θηλυπροεπῶς· *nec muliebriter expravit ensem*: ὅτε ὁ Αὔγουστος ἔπειμψε τὸν Προκλήτιον, ἵνα συλλάβῃ τὴν Κλεοπάτραν, αὕτη ἐπεχείρησε ν^ο αὐτοκτονήσῃ διὰ ξίφους, ἀλλ^ο ἐκωλύθη ὑπὸ τοῦ Προκλήτου. *nec latentes oras reparavit citas classe*=καὶ δὲν ἔζητησε νὰ καταφύγῃ διὰ ταχέος στόλου εἰς ἀγνώστους παραλίας. Κατὰ τὸν Πλούταρχον ἡ Κλεοπάτρα φεύγουσα ἐπεχείρησε νὰ ὑπερνεωλκήσῃ τὸν στόλον τῆς ἀπὸ τὸν τότε ἰσθμὸν τοῦ Σουέζ, ἵνα σωθῇ εἰς τὸν Ἀραβικὸν κόλπον, ἀλλ^ο οἱ Ἀραβεῖς ἐκώλυσαν αὐτήν. Πρὸς τιμὴν τῆς Κλεοπάτρας ὁ ποιητὴς παρουσιᾷ· οἱ αὐτὴν ὡς αὐτοβούλως καὶ ἀνδροπροεπῶς μὴ θελήσασαν νὰ σωθῇ διὰ τῆς φυγῆς. *ausa visere et iacentem regiam (domum) voltu sereno*=ἔχουσα τὸ ψυχικὸν σθένος νὰ βλέπῃ μὲν ἵλαρὸν πρόσωπον τὸ ἀνάκτορόν της ἥρειπωμένον. Ἡ Κλεοπάτρα φθάσασα φυγὰς εἰς Ἀλεξάνδρειαν, μετὰ τὴν ἥπταν της, προσεπάθει ν^ο ἀποκρύψῃ τὴν συμφοράν της ἐξ ἕγωϊσμοῦ. *fortis et tractare asperas serpentes*=τολμηρὰ καὶ νὰ λάβῃ εἰς τὰς χειράς της ἄγριους ὄφεις. *deliberata morte ferocior*=τολμηροτέρα γενομένη ἀφοῦ ἀπεφάσισε νὰ ἀποθάνῃ. Ἡ φυσ. σειρά: *invidens non humilis mulier privata deduci superbo triumpho saevis Liburnis*=μὴ θέλουσα ἡ οὐχὶ ταπεινὴ γυνὴ νὰ ἀχθῇ ἐκπτωτος τοῦ θρόνου ἐν ὑπερηφάνῳ θριάμβῳ (εἰς Ρώμην) διὰ φοβερῶν Λιβυρνίδων. *Liburna (navis)*=Λιβυρνικὴ ναῦς: Λιβυρνοί, λαὸς Ἰλλυρικὸς ἔχων ταχέα πλοῖα.

8. ΒΙΒΛΙΟΝ II - ΩΙΔΗ VII

O Pompei... prime meorum sodalium.. deducte. Ὁ Πομπήιος Οὐάρος, φύλος καὶ συμπολεμιστὴς τοῦ ποιητοῦ. *ultimum tempus*=ὅσχατος κίνδυνος. *Bruito militiae duce*: ἐννοεῖ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βρούτου κατὰ τὴν ἐν Φιλίπποις σύγκρουσιν αὐτοῦ καὶ τοῦ Κασσίου πρὸς τὸν Καίσαρα, ἣς μετέχει καὶ ὁ Πομπήιος Οὐάρος μετῷ τοῦ Ὁρατίου. *redono*=δωδοῖμαι πάλιν. *Quiritem*: ἐννοεῖ τὴν ἀτοκιτάστασιν τοῦ Οὐάρου εἰς τὰ πολιτικὰ δικαιώματα, ἀτινὰ εἶχε στερηθῆ πρὸ τῆς χορηγήσεως τῆς ἀμνηστίας. *sodalis*=σύντροφος (μάζης): δεσμοὶ φιλίας ἐν τῷ πολεμικῷ μετώπῳ ἀναπτυχθέντες εἶναι ἀδιάρρητοι. *moran dies*=ἡ βραδυποροῦσα ἡμέρα. Αἱ ἡμέραι ἐν στρατοπέδῳ ἐν καιρῷ πολέμου εἶναι ἀνιαραῖ καὶ ὡς τοιαῦται, κατὰ τὸ κριτήριον τοῦ στρατιώτου, φαίνονται μακραῖ (πρβλ. ἡ ἡμέρα μοῦ φάνηκε χρόνος). *merum-i*

=δ ἄκρατος οἶνος. *nitentis capillos coronatus*=έστεφανωμένος τὴν στίλβουσαν κόμην. *Malobathrum Syrium*=Συριακὸν μαλόβαθρον : ἔλαιοδες μύρον παρασκευαζόμενον ἐκ τῶν φύλλων δένδρου (πρβλ. brillantine). *Philippos et celerem fugam tecum sensi*=τὴν ἐν Φιλίπποις ταχεῖαν φυγὴν μετὰ σοῦ ἐδοκίμασα· ἐν διὰ δυοῖν. *parmula -ae*=μικρὸν ἀσπίς. *relicta parmula non bene*. Ὁ Ὀράτιος ὡς ἀξιωματικὸς (tribunus militum) δὲν ἔφερεν ἀσπίδα, ἀλλὰ λέγει ταῦτα κατὰ μίμησιν τοῦ Ἀρχιλόχου, ἀπόσ. 6, πρὸς δήλωσιν τῆς ἀτάκτου φυγῆς. *minax-acis*=δ ἀπειλητικός : *minaces* εἶναι οἱ ἀνδρεῖοι στρατιῶται τοῦ Βρούτου, οἵτινες, παρὰ τὴν ἀνδρείαν των, ἡττήθησαν ὑπὸ τῶν δειλῶν ἀντιπάλων των. *mentum-i*=τὸ γένειον. *turpe solum tetigere mento* : τὸ ἔδαφος χαρακτηρίζει *turpe*=αἰσχρόν, ὡς ἀτιμασθὲν καὶ ρυπανθὲν διὰ τοῦ αἵματος τῶν γενναίων πεσόντων. *densus*=δασύς, πυκνός. *rauenitem*=κατεπτοημένον. *Mercurius sustulit*: δ ὥργιος Ἐρμῆς, προστάτης τῶν ποιητῶν, ἐξήρπασεν αὐτὸν καὶ καλύψας διὰ πυκνοῦ νέφους. τὸν ἔσωσε διὰ μέσου τῶν ἔχθρικῶν τάξεων (πρβλ. Ἰλ. Γ, στ. 309, Ε, στ. 312. κ. ἔξ.). *resorbeo-eere* (β') ἀναρροιβδῶ (ἐπὶ τῶν ἔξ ἐπιστροφῆς ἐπὶ τῆς ἀκτῆς θραυσμένων κυμάτων). *in bellum* : ἐννοεῖ τὸν νέον πόλεμον, οὕτινος μετέσχεν δ Πομπήιος Οὔαρος ὑπὸ τὸν Σέξτον Πομπίου ἐν Σικελίᾳ. *fretis aestuosis*=διὰ τοῦ κλυδωνιζομένου πελάγους, ἥτις τοῦ Σικελικοῦ, ὡς πεδίου τῶν νέων πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. *obligatus*=δ ὅφειλόμενος. *daps-ris*=δαίς, εὐωχία (κοινῶς τραπέζι). *redde Jovi*: ὡς ἐὰν δ Πομπήιος εἴχε κάμει τ ὁ μ α, ἀν σωθῇ. *depone sub lauru mea*: ἐν τῇ ἐπαύλῃ τοῦ ποιητοῦ ὑπῆρχε δάφνη, ὑπὸ τὴν δποίαν θὰ ἀνέπαινε τὰ καταπεπονημένα ἐκ τῆς μακρᾶς στρατείας μέλη του. Ἱσως ὅμως νὰ ὑπονοῇ, ὅτι ἐκτὸς τῆς πολεμικῆς δάφνης ὑπάρχει καὶ ἡ ἐν εἰρήνῃ, ἐπαύλην τῶν διακρινομένων ποιητῶν. *cadus-i*=δ κάδος (δοχείον πήλινον). *destino*, ο. α'=τάττω, ὁρίζω. *obliviosus*=δ προξενῶν λήθην (λαθυκηδῆς). *ciborium-ii*=κιβώριον, εἶδος ποτηρίου πλατυστόμου (πρβλ. τὸ σημερινὸν ποτήριον σαμπάνιας). *exple-funde* : ζωηρὰ ἀναπαράστασις τοῦ συμποσίου, διὸ δίδει διαταγὰς «γέμιζε...κέρονα». *unguentum-i*=ἡ ἀλοιφὴ μύρου. *carax-acis*=εὐθύχωρος. *apium-ii*=τὸ σέλινον. *udus-i*, ἐπίθ.=ὑγρός, εὐκαμπτος. *concha-ae*=ἀγγεῖον κογχόμορφον. *depropero* ο. α'=σπεύδω. Ἡ φυσ. σειρὰ τῶν λέξεων : quis (curat) deproperare myrto? ἡ ἀτακτὸς πλοκὴ δηλωτικὴ τῆς ψυχικῆς διεγέρσεως τοῦ ποιητοῦ ἐπὶ τῇ ἐπανόδῳ τοῦ φύλου του. *iactus Veneris*

—ό βόλος τῆς Ἀφροδίτης. Κατὰ τὴν παιδιὰν τῶν ἀστραγάλων (εἶδος σημερ. ζαριῶν) ὅταν οἱ ἀστράγαλοι φιλοτέρμενοι παρουσίαζον ἐπὶ τῆς ἄνω ἔπιφανείας των τοὺς ἀριθμοὺς 1, 2, 4 καὶ 6 (3 καὶ 5 δὲν ὑπῆρχεν) ἦτο ἡ ἐπιτυχεστέρα βολὴ· ὅταν παρουσιάζετο καὶ εἰς τοὺς 4 ἀστραγάλους ὁ ἀριθ. 1, ἡ βολὴ ἦτο ἡ κακίστη. *arbiter bibenti*=δ συμποσίαρχος. *bacchor* ρ. α'=βακχεύω, μαίνομαι (μεθῶ). *Edoni-orum*=οἱ Ἡδωνοί: λαὸς Θρακικός, οἰνοπότης, διότι ἔκει ἐπεχωρίαζεν ἡ λατρεία τοῦ Βάκχου. *recepto amico dulce est mihi furere*: καὶ ἡμεῖς ἐπὶ ἀποσδοκήτων εὐαρέστων γεγονότων λέγομεν «Θὰ τρελλαθῶ ἀπὸ τὴν χαρά μου».

9. ΒΙΒΛΙΟΝ II - ΩΙΔΗ XX

1-12. *usitatus-a-um* (τοῦ usitor) = ὁ ἐν κοινῷ χρήσει, ὁ συνήθης. *tenuis*, ἐπίθ.=λεπτός. *penna-ae* = ἡ πτέρυξ. *biformis-is* = δίμορφος. *vates-is*=μάντις, ποιητής. *urbis* ἀντὶ *urbes*. Ἡ φυσ. σειρά: ferar per liquidum aethera biformis vates non usitata nec tenui penna. *biformis*: διότι φαντάζεται ἑαυτὸν ὡς κύκνον καὶ ποιητήν. Ὁ Ὀράτιος δονομάζει τὸν Πίνδαρον «Θηβαῖον Κύκνον». Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη αἱ ψυχαὶ τῶν ποιητῶν μετὰ θάνατον ἔζων ὑπὸ μορφὴν κύκνων, διατηροῦσαι οὕτω τὴν ἴκανότητα πρὸς τὴν φύσιν. *non ego....obubo*= ἐγὼ δὲν θ' ἀποθάνω, δὲν θ' ἀφανισθῶ. *quem vocas*=τὸν ὅποιον προσφωνεῖς (μὲ τὸ ὕστατον χαῖρε). *nec stygia cohibebor unda*=οὔτε θὰ κρατηθῶ ἀπὸ τὰ ὕδατα τῆς Στυγός. *iam-iam*=μετ' ὀλίγον (τὸ σημ. ἰδοὺ-ἰδού). *residunt* τοῦ *resido*=ἐπικάθημαι, περιβάλλω. *crus*, *cruris*=ἡ κνήμη. *pellis-is*=τὸ δέρμα. *et album mutor in alitem*= καὶ μεταβάλλομαι εἰς λευκὸν πτηνὸν (κύκνον). *superne* = ὑπεροχεν, εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματός μου. *leves plumae* = λεῖα πτίλα. 13-20. *visam* μέλ. τοῦ *viso* = θεῶμαι, βλέπω. *notior Daedaleo Icaro*=γνωστότερος (δονομαστότερος) τοῦ Ἰκάρου τοῦ νεοῦ τοῦ Δαιδάλου (ὅτι παινιγμὸς γίνεται ὡς πρὸς τὴν τόλμην καὶ ὅχι τὴν πτῶσιν τοῦ Ἰκάρου). *gementis Bosphori litora* = τοῦ στεναζοντος Βοσπόρου τὰς ἀκτὰς (ὅτι στεναγμὸς ἐξ αἰτίας τῆς βοῆς καὶ τοῦ παφλασμοῦ τῶν κυμάτων). *Syrtisque Gaetulas* = τὰς Γαιτουλικὰς Σύρτες. Ἡ χώρα τῶν Γαιτούλων ἐν τῇ Ἀφρικῇ, πρὸς νότον τῆς Νουμαδίας. *canorus ales*=φόικὸν πτηνόν. *Hyperborei campi* = αἱ πεδιάδες τῶν Ὑπερβορείων, ἀγνώστων πρὸς B. λαῶν. *dissimulo* = ἀποκρύπτω. Ἡ

ψυσ. σειρά: *me noscent Colchus et Dacus qui dissimulat metum Marsae cohortis et ultimi Geloni. Geloni*=οἱ Γελωνοί, λαὸς Σκυθικὸς (ἐν τῇ Οὐκρανίᾳ) πλησίον τοῦ Βορυσθένους. *disco*=μανθάνω. *peritus*=ξύπειρος, πολιτισμένος. *Hiber*=Ἴβηρ (Ισπανός). *potor-oris*=πότης: *potor Rhodani*=δι παροικῶν τὸν Ροδανόν. 21-24 *absint inani funere neniae*=μακρὸν ἀπὸ τὴν ἀνωφελῆ (περιττὴν ἐφ' ὅσον θὰ εἴμαι ἀθάνατος) κηδείαν μου οἱ θρῆνοι. (Δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ μὲ κλαύσουν, δταν ἀποθάνω). *nenia-ae*=ἡ νηνία, δὲπικήδειος θρῆνος. *Iuctusque turpes et querimoniae*=καὶ τὰ ἀπρεπῆ (εἰς τὴν ἀθανασίαν μου) πένθη καὶ οἱ σχετλιασμοὶ (αἱ μεμψιμοιρίαι) ἢ τὰ παραμορφοῦντα τὸ πρόσωπον πένθη. *compesco-ui* (γ')=συγκρατῶ. *clamorem* (tuum). *supervacuus*=περιττός, ἀνωφελής. *mitte supervacuos honores sepulcri*=ἄφες τὰς ἀνωφελεῖς τιμὰς τὰς νενομισμένας κατὰ τὴν ταφήν.

10. ΒΙΒΛΙΟΝ III - ΩΙΔΗ VIII

caelebs-ibis=δὲ ἄγαμος. *Calendae Martiae* ἢ *Calendae femineae*: κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην αἱ Ρωμαῖαι δέσποιναι ἔδραταζον ἐπὶ τοῦ Ἡσκυλίνου λόφου τὰ *Matronalia* πρὸς τιμὴν τῆς Junonis Lucinae ἀντιστοίχου πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Θεότητα Ελλείθυιαν, τὴν προστάτιδα τῶν τοκετῶν. *accera-ae*=τὸ θυμιατήριον. *tus-uris*=τὸ θυμίαμα, δὲ λιβανωτός. *caespites-itis*=ζορτζόπλινθος: διὰ τοιούτων πλίνθων εἰχε κατασκευάσει, φάνεται, δὲ Ὁράτιος πρόχειρον βωμόν. *docte*. Ἡ ψυσ. σειρά: *miraris, docte, sermones utrius linguae*: ἐννοεῖ τὸν Μαικήναν, ὅστις ἵτο κάτοχος πλὴν τῆς λατινικῆς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. *uoueo-vi-otum*(β')=ὑπόσχομαι· ἀφιέρωμα εἰς τὸν θεόν, «κάνω τάμα». *epulae-arum*=έορταστικὴ ἑστίασις (κοιν. γλέντι). *albus caper*=λευκὸς τράγος· εἰς τοὺς ἄνω θεοὺς ἔθυνον λευκὰ ζῷα. *prope funeratus*=ὅτε μικροῦ δεῖν ἐκηδεύθην. *arboris ictu*. *ictus-us*=πλῆγμα: δὲ ποιητὴς διμιεῖ περὶ κινδύνου, τὸν ὅποιον διέτρεξε, πληγεὶς ὑπὸ καταπεσόντος κατὰ τῆς κεφαλῆς του δένδρου τοῦ κήπου του. *festus-a-um*=έορταστικός. *anno redeunte*=«περιτελλομένων ἐνιαυτῶν» (κάθε χρόνο). *cortex-icis*=ἡ πίσσα. *hic dies demovebit corticem* (προσωποποία). *amphora-ae*=ἀμφορεύς. *amphora instiuta bibere fumum*: οἱ Ρωμαῖοι κατεσκεύαζον συνήθως τὴν οἰναποθήκην εἰς τοιαύτην θέσιν, ὅστε νὰ καπνίζεται ἀπὸ τὴν ἑστίαν, διότι ἐίχον

τὴν γνώμην ὅτι ὁ οἶνος ἀπέκτα ταχέως τὰς ἴδιοτητας τοῦ παλαιοῦ οἴνου. *consule Tullo*: ὁ Α. Οὐολάτιος Τύλλος, ὑπατος τὸ 33 π. Χ. ὅτε ὁ Μαικήνας ἐξάρισεν εἰς τὸν Ὁράτιον τὴν Σαβινικὴν ἔπαινον. *sime τοῦ sumo-mpsi-tum (γ')*=λαμβάνω, ἀναλίσκω. *sospes-itis*=σῶος. *cyathos amici sospitis*=ποτηριά (εἰς ὑγείαν) τοῦ σωθέντος φίλου. *lucerna-ae*=ὅ λύχνος. *perfer in lucem*=νὰ ἔχῃς τοὺς λύχνους ἀναψυμένους μέχρι πρωίας. (Ο Ὁράτιος ἐσκόπευε νὰ κάμη παννύχιον ἔορτήν). *procul esto omnis clamor*: ὁ ποιητὴς διαβεβαιοῖ τὸν φίλον περὶ ὑπορύθμου καὶ ἀδιαταράκτου παννυχίδος. *mitte civiles super urbe curas*: εἰχε δίκαιον ὁ ποιητὴς νὰ συνιστῇ εἰς τὸν πολυάσχολον Μαικήναν νὰ ἀφήσῃ κατὰ μέρος τὴν ἡμέραν ἐκείνην, τὰς ὑπὲρ τῆς πόλεως φροντίδας «φύξτο λιγάκι ἔξω». Ο Ὁκταβιανὸς τότε εἶχε ταξιδεύσει εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἀφήσας ἀναπληρωτήν του τὸν Μαικήναν. *Cotiso-onis*: βασιλεὺς τῶν Δακῶν, ἥττηθεὶς τῷ 29 π. Χ. μετὰ τῶν Σκυθῶν ὑπὸ τοῦ Μ. Κράσσου. *infestus-a-um*=δυσμενής, ἔχθρος. *dissideo-edi-essum (β')*=δίσταμαι. *Medus dissidet sibi*: ἐννοεῖ τὰς ἐμφυλίους ἔριδας Φραύτου καὶ Τιριδάτου. *luctuosus-a-um*=πολυπενθής. *armis (sibi) luctuosis*: διότι ὁ ἐμφύλιος πόλεμος γίνεται πρόξενος πολλοῦ πένθους. *Cantaber*=ὅ Κανταβρικός: ἔθνος Ισπανικόν. (Οἱ Ισπανοὶ ἥττηθησαν τῷ 29 μ.Χ. ὑπὸ τοῦ Στατιλίου Ταύρου). *catena-ae*=ἡ ἄλυσις. *serus-a-um*=βραδύς, δψιμος. *laxo, q. a'*=χαλαρῶ. *neglegens ne qua populus laboret*: ἡ ὡὗτὴ σύστασις ἐδόθη ἐνωτέρῳ διὰ τοῦ *mitte civiles curas*. *privatus*=ἴδιωτης (χατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ *magistratus*). *parce nimium cavere=noli nimium cavere*=μὴ στενοχωρῆσαι πάρα πολύ, «φύξτο λίγο ἔξω». *cape laetus dona praesentis-horae*=φαιδρὸς δέχου τὰ δῶρα τῆς παρούσης ὕρας.

11. ΒΙΒΛΙΟΝ ΗΡΗ - ΩΙΔΗ ΞΥ

Quo ἐπίσ. =ποῦ. nemus-oris=δρυμός, δάσος. Η φυσ. σειρά: *in quae nemora aut in quos specus agor*: θεόληπτος ὁ ποιητὴς φαντάζεται ἔαυτὸν ἀπαγόμενον ὑπὸ τοῦ Βάκχου. *mens nova*=καινὸς νοῦς, ἐνθουσιασμός. *meditor, q. =μελετῶ* διανοοῦμαι. *insero*=ἔνειρω, συγκαταλέγω. *recens-ntis*=νέος, καινός. *non secus*=οὐχὶ ἄλλως, δηλ. δημοίως. *stupreo*=θαυμάζω, ἐκπλήττομαι. *Euhias-adis*=ἡ Εὐιάς, Βάκχη, Μαινάς. *candidus-a-um*=στίλβων ἐκ λευκότητος. *lustratus-a-um*=ὅ πε-

φιοδευόμενος. *devious-a-un* (*de-via*)=ό ἐκτὸς τῆς ὁδοῦ ὅν, ὁ ἀπο-
πλανώμενος τῆς ὁδοῦ. *valentium vertere*=τῶν δυναμένων νὰ ἔκριζ-
σουν. *procerus-a-um*=ἐπιμήκης. *fraxinus-i*=μελία (δένδρον). *pam-
pinus-i*=βλαστὸς ἀμπέλου, οἰναρίς.

12. ΒΙΒΛΙΟΝ III - ΩΙΔΗ XXX

Perennis-is (*per-appnis*)=ό διαρκῶν ὅλον τὸ ἔτος, αἰώνιος. *situs
-us*=ό εὐρώς (κοινὸς μοῦχλα). *regalis situs*=ό βασιλικὸς εὐρώς, τὸ
εὐρωτιῶν διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου μεγαλεῖον. *edax-acis*=ό διαβι-
βρώσκων, ὁ ἀφανίζων. *imber edax*: ἐνεκα τῆς διαβρωτικῆς δυνάμεως
τοῦ ὕδατος. *non omnis moriar*=δὲν θὰ ἀποθάνω δλόκληρος. (Ἐκ τοῦ
«ἔγῳ μου» θὰ ἀποθάνῃ μόνον τὸ φθυρτὸν σῶμα, τὸ πνεῦμά μου θὰ ζῇ
εἰς τὰ ἀθάνατα ἔργα μου). *Libilitina-ae*=ἡ Λιβιτίνη Ἀφροδίτη, ὡς
θεὰ τῶν κηδεῶν καὶ τοῦ θανάτου. Παραδοξοτάτη σύγκυσις τοῦ ἔρω-
τος, τοῦ σφρίγους τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, δηλ. τῆς Ἀφροδίτης
καὶ τῆς Περσεφόνης. *usque recens*=ἀδιαλείπτως νέος. *dum scundet
Capitolium*: δηλ. αἰωνίως, διότι κατὰ τοὺς Ρωμ. ἡ πόλις των ἥτο
αἰωνία. *cum tacita virgine*=μετὰ τῆς σιωπῆλῆς παρθένου: ἐννοεῖ τὴν
Vestalem maximam, ἥτις κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς θυσίας βοηθοῦσα
τὸν Pontificem ἵστατο σιωπῆλή μετὰ τῶν ἄλλων Ἐστιάδων. *Aufi-
dus-i*=ό Αὔφιδος, ποταμὸς τῆς Ἀπολιάς, πατρίδος τοῦ Ὁρατίου. *Daunus*=ό Δαῦνος, ἀρχιεὺς βασιλεὺς τῆς χώρας· *raupper aquae*, οὕτω
καλεῖται ὁ Δαῦνος ὡς βασιλεύων χώρας αὐχμηρᾶς, πτωχῆς εἰς ὕδατα.
obstrepo-ui-itum (γ')=ψιφῶ, θιορυβῶ. *ex humili potens* (*factus*):
ό Ὁράτιος, διότι ἥτο υἱὸς πτωχοῦ ἀπελευθέρου. *Aeolium carmen*=
τὸ Αἰολικὸν μέλος, ἡ λυρικὴ ποίησις τῆς Σαπφοῦς καὶ τοῦ Ἀλκαίου.
sume superbiam Melpomene=λάβε διὰ τὸν ἑαυτόν σου, ἀποδέχθητι
τὴν ὑπερήφανον τιμὴν Μελπομένη. *quaesitam meritis*=*quam* (*super-
biam*) *meritis quaesivisti*=ἥην διὰ τῶν ἐπαξιῶν ἔργων σου ἀπέκτησες.
“Ο Ὁράτιος, μετριάζων τὴν ὑπερηφάνειάν του, ἀποδίδει τὰ ποιήματά
του εἰς τὴν ἐμπνεύσασαν αὐτὸν μοῦσαν Μελπομένην.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. Οὐεργιλίου Αἰνειὰς	Σελ. 5—95
1. Εἰσαγωγὴ	» 9—19
2. Κείμενον	» 21—39
α. Βιβλίον I	» 21—26
β. Βιβλίον II	» 27—35
γ. Βιβλίον III	» 36—39
3. Ἐρμηνευτικὰ σημειώσεις	» 41—95
α. Βιβλίον I	» 41—63
β. Βιβλίον II	» 64—85
γ. Βιβλίον III	» 86—95
II. M. Tulli Ciceronis Somnium Scipionis	» 97—154
1. Προλεγόμενα	» 101—110
2. Κείμενον	» 111—118
3. Ἐρμηνευτικὰ σημειώσεις	» 119—154
III. 'Ορατίου 'Ωδαὶ	» 155—190
1. Εἰσαγωγὴ	» 159—163
2. Κείμενον	» 165—175
α. Liber primus	» 165—171
β. Liber alter	» 171—173
γ. Liber tertius	» 173—175
3. Ἐρμηνευτικὰ σημειώσεις	» 177—190
α. Βιβλίον I	» 177—185
β. Βιβλίον II	» 185—188
γ. Βιβλίον III	» 188—190

*Επιμελητής εκδόσεως ΓΡ. ΓΟΡΓΟΛΙΤΣΑΣ (ἀπ. Δ. Σ. ΟΕΣΒ 4490/5.1.55).

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιόσημον εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν καὶ εἰς ἔνδειξιν τῆς τιμῆς λιανικῆς πωλήσεως ἐκάστου ἀντιτύπου.

Αντίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπον.
Ο διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιῶν αὐτὸ διώχεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 7 τοῦ νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 ('Εφ. Κυβ. 1946, Α 108).

024000029811

ΕΚΔΟΣΙΣ Ε', Β', Δ' / 1955 (XI) - ΑΝΤΙΤΥΠΑ 15.000

ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ : " ΔΙΑΛΗΣΜΑΣ ", Α.Ε.

Επιτρόπος

Επιτρόπος

Επιτρόπος

Επιτρόπος

Επιτρόπος

Λόρω Ειραν δημοφιλέστερη
2 - 5.2 7 - 8:30

Ειρ

Ευγάλαστεγίαν

Ευγάλαστεγίαν

